

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет (ЧНТУ)
Навчально-науковий інститут економіки ЧНТУ
Гомельський філіал міжнародного університету «МИТСО», Білорусь
Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, Грузія
Гомельський державний університет імені Франциска Скорини, Білорусь
Господарська академія ім. Д.А. Ценова, Болгарія
Карагандинський державний технічний університет, Казахстан
Інститут менеджменту інформаційних систем, Латвія

**Міжнародна
науково-практична конференція
студентів, аспірантів і молодих вчених**

**ЮНІСТЬ НАУКИ – 2016:
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

18-19 травня 2016 року

ЗБІРНИК ТЕЗ

ЧАСТИНА 7

**|| Гуманітарні науки як основа побудови фундаменту
духовності держави**

Чернігів, 2016

УДК 34
ББК 65.9:67:74
М 34

Друкується за рішенням вченої ради Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 5 від 30 травня 2016 р.)

М 34 **Юність науки – 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства** : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 18-19 травня 2016 р.) : у 7 ч. / Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2016. – Ч.7: – 160 с.

УДК 34
ББК 65.9:67:74
М 34

Редакційна колегія:

Гонта О.І. – д.е.н., проф., директор навчально-наукового інституту економіки ЧНТУ

Ремньова Л.М. – к.е.н., проф., декан фінансово-економічного факультету

Крук О.І. – к.і.н., доц., завідувач кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін

Киселиця С.В. – к.філос.н., доц., доц.кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін

Коваленко С.О. – к.с.-г.н., доц., зав. каф. економіки і фінансів Гомельського філіалу Міжнародного університету «МИТСО»

Литвин С.В. – к.пед.н., доц., зав.каф.іноземних мов професійного спрямування

Кормило І.М. - провідний спеціаліст відділу підготовки науково-педагогічних кадрів, відповідальний секретар оргкомітету

У збірник увійшли тези доповідей студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів, які брали участь у Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність науки – 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства», яка відбулася у навчально-науковому інституті економіки Чернігівського національного технологічного університету 18-19 травня 2016 року.

У сьомій частині збірника наводяться тези доповідей учасників конференції, які брали участь у засіданні секції «Гуманітарні науки як основа побудови фундаменту духовності держави» по підсекціям: філософії, українознавства, іноземних мов.

Матеріали надруковані в авторській редакції. Автори матеріалів відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел та посилання на них.

© Чернігівський національний технологічний університет, 2016

Министерство образования и науки Украины
Черниговский национальный технологический университет (ЧНТУ)
Учебно-научный институт экономики ЧНТУ
Гомельский филиал международного университета «МИТСО», Беларусь
Батумский государственный университет им. Шота Руставели, Грузия
Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины, Беларусь
Хозяйственная академия им. Д.А. Ценова, Болгария
Карагандинский государственный технический университет, Казахстан
Институт менеджмента информационных систем, Латвия

**Международная
научно-практическая конференция студентов,
аспирантов и молодых ученых**

**ЮНОСТЬ НАУКИ-2016:
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ И ГУМАНИТАРНЫЕ
АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА**

18-19 мая 2016 года

СБОРНИК ТЕЗИСОВ

ЧАСТЬ 7

|| **Гуманитарные науки как основа построения фундамента
духовности общества**

**International
Scientific-Practical Conference students and young scientists**

**YOUTH SCIENCE – 2016:
SOCIO-ECONOMIC AND HUMANITARIAN
ASPECTS OF SOCIETY DEVELOPMENT
May 18-19, 2016**

ABSTRACT BOOK

PART 4

|| **Humanities as the basis for building the foundation of
spirituality of the state**

**Чернигов, 2016
Chernihiv, 2016**

УДК 34
ББК 65.9:67:74
М 34

*Печатается по решению ученого совета
Черниговского национального технологического университета
(протокол № 5 от 30 мая 2016 г.)*

М 34 **Юность науки - 2016: социально-экономические и гуманитарные аспекты развития общества:** сборник тезисов Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых (г. Чернигов, 18-19 мая 2016): в 7 ч. / Чернигов: Черниг. нац. технол. ун-т, 2016. - Ч.7: - 160 с.

УДК 34
ББК 65.9:67:74
М 34

Редакционная коллегия:

Гонта Е.И. - д.э.н., проф., директор учебно-научного института экономики ЧНТУ

Ремнёва Л.М. – к.э.н., доц., декан финансово-экономического ф-та

Крук А.И. – к.и.н., доц., зав. каф. философии и социально-гуманитарных дисциплин

Литвин С.В. – к.пед.н., доц., зав. каф. иностранных языков профессионального направления

Киселица С.В. – к.филос.н., доц., доцент кафедры философии и социально-гуманитарных дисциплин

Коваленко С.А. – к.с.-х.н., доц., зав. каф. экономики и финансов Гомельского филиала Международного университета «МИТСО»

Кормыло И.Н. – ответственный секретарь оргкомитета, ведущий специалист отдела подготовки научно-педагогических кадров

В сборник вошли тезисы докладов студентов, магистрантов, аспирантов, преподавателей, принимавших участие в Международной научно-практической конференции студентов аспирантов и молодых ученых «Юность науки - 2016: социально-экономические и гуманитарные аспекты развития общества», которая состоялась в учебно-научном институте экономики Черниговского национального технологического университета 18-19 мая 2016 года.

В седьмой части сборника представлены тезисы докладов участников конференции, которые принимали участие в заседании секции «Гуманитарные науки как основа построения фундамента духовности общества» по подсекциям: философии, украиноведения, иностранных языков.

Материалы опубликованы в авторской редакции. Авторы материалов несут ответственность за достоверность изложенного материала, за правильное цитирование источников и ссылки на них.

© Черниговский национальный
технологический университет, 2016

ЗМІСТ/ СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

Гуманітарні науки як основа побудови фундаменту духовності держави	
Гуманитарные науки как основа построения фундамента духовности государства	
Humanities as the basis for building the foundation of spirituality of the state	
Підсекція – Філософії	
Подсекция – Философии/ Subsection – Philosophy	
Хамитов Н.В., Киселица С.В., Деркач О.Л.	
К ВОПРОСУ О ТЕЛЕСНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	9
Батюта О.С.	
СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ТЕХНІКИ	12
Блінова К.В.	
ІНСТИТУТ СІМ'Ї В ПРАЦІ У. БЕКА «СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ»	16
Воловик Ю.Б.	
ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: УТОПІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ	18
Гордиська О.В.	
МУДРІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	20
Грушак Р.Ю.	
ВЗАЄМОВИЗНАЧЕНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ	22
Захарченко Д.С., Литвин Я.Ю.	
ГУМАНІЗАЦІЯ СПІЛЬНОТИ ЯК «НАДЗАВДАННЯ» СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	25
Киселиця М.І.	
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА	28
Коваленко К.О.	
СИМУЛЯКРИЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	31
Котченко О.М.	
РОЛЬ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	33
Лашук О.С.	
ПРОБЛЕМА КОРУПЦІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ВИМІРИ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ	35
Краснянська Ю.В.	
ПРОБЛЕМА ЩАСТЯ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ	38
Маньківська К.О.	
ПРАВО ЯК РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН	42
Пампуха Я.Ю.	
ОСОБЛИВОСТІ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР	43

Піроцький Б.Ю. СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: ФІЛОСОФІЯ ТЕХНОКРАТИЗМУ	46
Подорван А.Ф. СВОБОДА У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА ТА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ	49
Полтавець Н.В. ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ	52
Полторацький М.А. ВИНАХІДНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА ЕВРИСТИКИ ІНЖЕНЕРНО- ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	55
Радченко А.А. НЕКОТОРЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О ЦЕЛЕВОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ	57
Сталінська Ю.О. ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОСВОЄННЯ СВІТУ	61
Ховпун О.О. КОНЦЕПЦІЯ ДЕМОКРАТІЇ Ю. ГАБЕРМАСА	64
Душенюк М.В. ЛЮБОВ ЯК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	66
Милокова А.В. ЗНАЧЕНИЕ ЖЕСТА КАК ЭЛЕМЕНТА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ	69
Червяк Т.А. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНОГО ТЕРОРИЗМУ	72
Холявко Н.О. ВПЛИВ НАУКИ І ТЕХНІКИ НА ЛЮДИНУ У СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ	74
Підсекція – Українознавства	
Подсекция –Украиноведения / Subsection – Ukrainian Studies	
Андрущенко С.В. ДО ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	76
Бабич Д. С. «ПОЛІТИЧНА МОВА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ	79
Блоус Н.В. ЕКОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ	82
Дахно Д.Ю. ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	84

Демченко Я.О., Мокрагуз Я.А. БАРОКО В ЧЕРНІГОВІ	87
Книш Ю.О. ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО АБСЕНТЕЇЗМУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ЙОГО ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	91
Луцька А.А. ІСТОРИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	94
Марасва У.М. ЦІННІСНИЙ ВИМІР ТРАДИЦІЙНОЇ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	97
Михайленко М.К. РОЛЬ ПАРОНІМІВ У МОВЛЕННІ	101
Середюк І.О. МОВНІ ПОМИЛКИ В ЗМІ	102
Пономаренко О.В. ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ	104
Пінчук І.В. СПРОБИ ЛАТИНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН	105
Пришупа В.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ	108
Підсекція – Іноземних мов	
Подсекция – Иностранных языков / Subsection – Foreign Languages	
Амельченко О.Г., Панченко Р.І. TOURISM MARKET IN UKRAINE: STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS	110
Беренда Ю.В. SOCIAL INTERACTION IN MANAGEMENT: LEADERSHIP SKILLS AND TRAITS	113
Kozinets Y.V., Korohod T.O. INCREASING LABOR INCOME AS THE MAIN FACTOR OF MOTIVATING STAFF	114
Краснянська Ю.В., Кормільцина С.Ю. EUROPEAN STANDARDS VS AVERAGE UKRAINIAN INCOME	116
Кубліцька О.В. THE INFLUENCE OF COLOR ON CUSTOMERS' CHOICE	119
Купрієнко В.І. DUOLINGO AS AN EFFECTIVE TOOL FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES	121
Ланько А.В. FACIAL RECOGNITION TECHNOLOGY	123

Оруджова Т.Х. DIE ENTWICKLUNG DES GASTRONOMIE-TOURISMUS IN DER UKRAINE	126
Пекур І.М. WATER RESOURCES	129
Ребенок А.А. PHILOSOPHY OF TOURISM IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION	131
Revenok M. LEGAL REGULATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE	134
Сумпюк Д. TOWARDS THE ISSUE OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN UKRAINE	138
Соловійова Д.П. LA FRANCOPHONIE DANS LE MONDE: DES TENDANCES CONTEMPORAINES	141
Сотниченко М.Д. SAVING THE WORLD'S ENDANGERED LANGUAGES	143
Стовпова А.С., Іванова А.Л. INFLATION IN THE US: THE EVOLUTION AND CURRENT STATUS	146
Тихонов С.П. THE BASIC ELEMENTS OF WELFARE POLICY	149
Філон О. М. FOUNDATIONS OF ACCOUNTING	150
Шаповал В.С. THE VARIETY OF TRAVELLING METHODS	152
Шестак А.О. INFORMATION TECHNOLOGIES IN ECONOMICS	154
Юсухно С.І. ДИСТАНЦІЙНЕ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ВУЗІ	155

**ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ЯК ОСНОВА ПОБУДОВИ ФУНДАМЕНТУ
ДУХОВНОСТІ ДЕРЖАВИ**

Гуманитарные науки как основа построения фундамента духовности
государства

Humanities as the basis for building the foundation of spirituality of the state

---

Підсекція – Філософії

Подсекция – Философии/ Subsection – Philosophy

Хамитов Н.В., докт. филос. наук, профессор

Институт философии им. Г.С. Сковороды НАН Украины (г. Киев)

Киселица С.В., канд. филос. наук, доцент

Деркач О.Л., аспирант

Черниговский национальный технологический университет

К ВОПРОСУ О ТЕЛЕСНОСТИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА

Предпосылки и постановка проблемы. Проблема так называемого искусственного интеллекта (ИИ) не теряет своей актуальности на протяжении более чем полувека, проводятся теоретические и практические попытки создать ИИ. В целом, можно утверждать, что несмотря на рост вычислительных возможностей, уровень развития искусственного интеллекта, по состоянию на сегодня, достаточно невысок [1, 2]; как правило, наблюдается имитация ИИ, в то время как фундаментальные подходы к построению теории ИИ остаются вне сферы внимания.

Традиционным принципом, которым чаще всего руководствуются при попытках создания ИИ – является то, что он должен быть готовой копией человеческого интеллекта. По-видимому, эта задача неразрешима не только на сегодняшний день, но и в принципе, ибо создание ИИ уровня, сопоставимого с человеческим, не может быть осуществлено по причине того, что субъект (человек), занимающийся его разработкой, не может одновременно породить интеллект собственного уровня.

С позиций эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта [3, 4, 5] для создания искусственного интеллекта, подобного своему, человек 1) должен выйти за пределы собственного интеллекта, 2) создать условия эволюционного достижения (пусть и ускоренного) уровня собственного интеллекта. Таким образом, речь о разработке ИИ может идти только с позиций некоего метаинтеллекта [3], который инициирует ИИ – не создавая в готовом виде, а целенаправленно формируя условия его эволюционирования.

Неизбежным выводом из нынешних положений теории эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта является то, что ставя вопрос о субъекте искусственного интеллекте, мы говорим об искусственном живом организме с интеллектом. При этом любой живой организм имеет собственную

материальную оболочку. Нельзя не согласиться с Ю. Хабермасом, что «личность «имеет» свою телесную оболочку или «обладает» ею лишь в той мере, в какой она – в процессе своей жизни – «есть»... как тело» [6, с. 63].

Итак, если мы ставим вопрос о телесности носителя искусственного интеллекта, то открываются обозримые перспективы его эволюции. Пожалуй, отправной точкой осмысления проблемы телесности ИИ можно считать «Размышления о первой философии» Р. Декарта, в частности, Шестое Размышление [7], где введено понятие «мыслящая субстанция» (лат. *substante intelligente*) для постижения как себя, так и части мира, состоящего из материальных (протяженных) и мыслящих субъектов.

В этой работе обратим внимание на субъекты искусственного интеллекта, попробуем заложить принципы его существования в эмпирическом мире и сосуществования с другими субъектами интеллекта – как естественного, так и искусственного.

Базовая гипотеза эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта: первоначальным элементом интеллекта, а значит, первым этапом его развития есть такая способность к адаптации как рефлекс [3, 4]. Первоэлементом субъекта интеллекта есть условный рефлекс. Носитель безусловных рефлексов, обладающий видовым интеллектом (прединтеллектом, или интеллектом нулевого уровня в терминах эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта) – объект, носитель условных рефлексов – существо (предсубъект), носитель мыслей – это уже субъект.

Изложение основной идеи. Обоснование введения понятия телесности субъекта ИИ в эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта. Полагаем, что на нулевом уровне интеллекта за единицу информации примем сигнал-импульс, тогда тело имеет своего рода безусловный рефлекс; процесс обучения – формирование шаблонов реакции тела в зависимости от внешнего воздействия, при котором закладывается определенная модель поведения, что является второй ступенью эволюции. На втором уровне в теории закладывалась возможность ИИ моделирования себя, как одного из объектов, и, одновременно, субъектов.

Первый существенный шаг, который коррелирует и с эволюционной теорией естественного и искусственного интеллекта, это способность самоощущения и распознавание сигналов собственной телесной оболочки. Здесь не стоит забывать, что единицей информации есть сигнал генерируемый телом-носителем ИИ. Н.М. Амосов справедливо замечает, что объекты внешней среды воспринимаются рецепторами, которые направляют соответствующий код в моделирующую установку («мозг») [8]. Здесь создаются модели среды, по которым выбираются модели (шаблоны) действий, реализуемых через органы действий или эффекторы (у живых существ – мышцы). Кроме того, интеллекту должно быть обязательно придана энергетическая установка («тело»), которая снабжает энергией мозг, рецепторы и особенно – эффекторы, поскольку они должны развивать некоторые усилия для воздействия на объект. «...Итак, «тело» диктует разуму» [8, с. 64], «в живом мозге каждая нервная клетка – тренируемый «генератор импульсов», но для того чтобы она функционировала, выдавала эти

импульсы, ей нужна стимуляция, т.е. раздражение извне. Источником раздражения прежде всего тело и во вторую очередь – внешняя среда» [8, с. 67].

Таким образом, для создания субъекта ИИ предполагается формирование открытой системы. К этому следует добавить, что тело субъекта ИИ, как и любого другого субъекта, — это источник информации, или передатчик информации от внешней среды и собственного тела к алгоритму и наоборот. Тело играет необходимую роль связующего между внешним миром и кодом-алгоритмом. При отсутствии тела, носитель цифровой ИИ изолирован, на него не поступают внешние раздражители, таким образом, закрывается путь к возможному саморазвитию, он превращается во вне-интеллектуальный объект воздействий.

Согласно эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта, на втором уровне интеллекта (моделирующем) [3, 4] строительной единицей есть модель. Такая «модель дает возможность интеллекту особи предсказывать поведение того объекта реального мира, которого она моделирует». Модель поведения, конечно, должна иметь свои ограничения, физические ограничения задаются моделью тела. При этом стоит помнить, что на условно-рефлекторном и даже на моделирующем уровнях для субъекта ИИ возможна не модель собственного тела, а его ощущение и восприятие.

Внешняя среда, агрессивно настроенная, провоцирует объект уменьшить негативное влияние внешних раздражителей (пожалуй, нужно наперед задавать необходимые пределы программы самосохранения – ухода от негативного влияния внешних раздражителей, выключение положительных обратных связей). Именно приспособление как уход от опасного внешнего раздражителя – весьма значимое условие перехода на следующий уровень эволюции.

Таким образом, телесность субъекта ИИ выступает как необходимое условие его эволюционирования и на первом этапе, и в дальнейшем. Во всяком случае, «физический язык» сигналов и «откликов» телесности ИИ, а затем и субъекта этой телесности, на рефлекторном уровне развития интеллекта позволяет выйти на следующий уровень.

Выводы. Итак, задача построения ИИ или квази-ИИ не исчерпывается построением какого угодно сложного алгоритма. На данном этапе можем строить модели двух подсистем: физической среды ИИ (телесность, протяженность – проявления эмпирического мира во времени и пространстве), а также подсистемы алгоритмов и программ управления материальной средой (своего рода «мыслящая» сущность). При этом эти две подсистемы находятся в обратной связи, и влияют друг на друга.

На пути построения прединтеллекта стоит первая задача: самоощущение субъектом интеллекта своих телесных проявлений, т.е. определения что есть материальной оболочкой собственного тела, его границы. Определение свойств тела и модели поведения при воздействиях следует расценивать как следующий этап, поскольку требует обучения – формирования реакций на воздействия.

На данном этапе практический интерес представляет разработка интеллекта нулевого уровня (видовой интеллект), обладающего безусловными рефлексам, а также первого уровня ИИ (условно-рефлекторный интеллект)

следуя эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта [3, 4]. Для этого необходимо сформировать субъекта ИИ с телесностью, способного вырабатывать реакцию при воздействии внешних раздражителей.

Проблема телесности искусственного интеллекта – это еще и проблема его телесного самовоспроизводства (размножения). Насколько в телесности субъекта искусственного интеллекта может быть заложена возможность самостоятельного порождения новых индивидов? Каков смысл и последствия этой возможности? Ответы на эти вопросы требуют дальнейших углубленных исследований.

Дальнейшие исследования актуализируют также вопрос осмысления необходимых и достаточных требований к телесности субъектов разных уровней интеллекта.

В эпоху Интернета концепт «телесность субъекта искусственного интеллекта» может быть применен к такому практическому применению ИИ как осмысленный поиск информации в Интернете [3, 4]. Так, например, телесностью субъекта ИИ можно считать некий сайт, на котором осуществляется поиск информации (запросы выполняют роль сигналов, раздражителей, ответы – реакции). Такое понимание открывает реальную стратегию актуализации эволюции субъекта ИИ и его телесности.

Список использованной литературы:

1. Bostrom N. Superintelligence. – Oxford University Press, 2014. – 411 p.
2. Penrose R. The Emperor's New Mind. – Oxford University Press, 1989. – 466 p.
3. Зобин С., Хамитов Н. Эволюционная теория естественного и искусственного интеллекта. Часть 2. Проблема уровней, слоев и субъектов естественного и искусственного интеллекта. Вопрос применения искусственного интеллекта в поиске информации. Режим доступа: <http://aphy.info/texts/958-evolutional-natural-and-artificial-intellect>
4. Хамитов Н., Зобин С. Эволюционная теория естественного и искусственного интеллекта: новая парадигма машинного разума. Часть 1. Основные положения эволюционной теории естественного и искусственного интеллекта. О возможности эволюции субъекта искусственного интеллекта Режим доступа: <http://aphy.info/texts/650-evolutional-theory-of-artificial-intelligence>
5. Зобин С., Хамитов Н. Искусственный интеллект: философско-антропологические аспекты // Философская антропология: словарь под ред. д-ра филос. наук, проф. Н. Хамитова. – К.: КНТ, 2014. – С. 156-161.
6. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы / Пер. с нем. М. Л. Хорькова. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2002. – 144 с.
7. Renati Des-Cartes. Meditationes de prima philosophia // Meditatio Sexta. De rerum materialium existential, reali mantis a corpore distinction. – P. 98.
8. Амосов Н. М. Алгоритмы разума. – К.: Наук. думка, 1979. – 223 с.

Батюта О.С., студент групи МЗК-111
Науковий керівник – Шакун Н.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ТЕХНІКИ

Актуальність аналізу соціокультурних вимірів техніки зумовлена швидким розвитком інформаційного суспільства, в основі якого лежать високі технології. Інформаційно-технологічна революція має величезний вплив на

свідомість сучасного суспільства та мислення людини. І хоча наука та техніка бурхливо розвиваються вже протягом декількох століть, саме на сьогоднішній день науково - технічне знання набуває нового соціокультурного виміру, це вже не просто продуктивна сила суспільства, це щось більше, щось що потребує ідентифікації та змушує філософів, мислителів, соціологів і провідних спеціалістів приєднатися до всезагального обговорення статусу та ролі техніки в нашому житті. Разом з визначенням місця феномену науково-технічного знання виникає і питання його об'єктивності та гуманістичної цінності.

Прогрес не стоїть на місці, наука та техніка мають суттєві відмінності від технічних досягнень минулого століття. Перш за все це зумовлено зміною їх соціальних функцій, що спонукає до переосмислення питання науки та техніки як соціокультурного феномену в інформаційну епоху загалом .

Щоб зробити повну та детальну характеристику встановлення соціокультурного виміру науково-технічного знання в наш час необхідно чітко дати визначення поняття техніки, визначити соціокультурний статус високих технологій сьогодення, обговорити історико-культурні витoki науково-технічного знання та охарактеризувати методологічну базу .

Техніка - це матеріальне тіло культури, невід'ємна її частина ,органічно пов'язана з суспільними цінностями, ідеалами та традиціями. Саме техніка найбільш яскраво характеризує інформаційну епоху, сучасну цивілізацію, яку називають ще техногенною. Це невід'ємний її атрибут.

Починаючи з промислової революції, люди покладали надії на науку і техніку як на каталізатор культурного, економічного і морального прогресу, таке уявлення тісно пов'язане з ідеалами європейського відродження: прагнення до панування над природою, отримання засобів автономного панування, самореалізація людини-техніка як творця. Ось чому виникають дещо утопічні очікування кращого життя, без тяжкої фізичної праці, особистого росту, покращення в сфері економіки, медицини, освіти [4, с.116]

Але на жаль, на сьогодні все більше з'являється сумнівів щодо цього переконання, техніку все частіше сприймають як джерело усіх бід людства. Про такий підхід дуже чітко висловив думку Х.Сколімовські. Він каже: «техніка перетворилася для нас у фізичну і ментальну опору в такому всеохоплюючому сенсі, що якщо навіть ми збагнемо, як спустошує вона наше довкілля, то першою нашою реакцією стане думка про якусь іншу техніку, що зможе все це виправити» [3, с.246.]

Поштовхом для такого негативного бачення техніки стало відкриття нових можливостей людської діяльності у ХХ столітті. Людина підкорила космос, побувала на Місяці, винайшла мікрочіп, штучно зародила нове життя, втрутилася в організм вже на генетичному рівні. Трагедії того часу продемонстрували нездоланну та жакливу силу науки і техніки, прикладом стали катастрофа в Хіросімі та Нагасакі. Ці радикальні події Ф. Ніцше визначив як смерть Бога. Виникає нове Божество, розум та продукти його діяльності, а як наслідок наука і техніка. Сучасні філософи (зокрема, Ар. Грюнвальд), виділяють дві першопричини, чому саме проблематика негативних наслідків технічного і наукового прогресу не бралася до уваги доволі тривалий час, до сьогодні, коли їх

вже неможливо не помічати у зв'язку з апокаліптичними кліматичними прогнозами.

По-перше, такі негативні наслідки сприймалися як незначні та несуттєві порівняно з отриманими перевагами, а по-друге допускалося, що уся шкода завдана технічними випробуваннями може бути ліквідована з допомогою того ж науково - технічного прогресу

Масштаби розвитку техніки почали перевищувати контролюючі можливості людини. І зараз вже постає запитання чи може суспільство впливати на науково-технічний прогрес, або ж він підкоряється лише іманентній динаміці. Адже з точки зору технологічного детермінізму розвиток техніки та технологій має свої власні закони.

Такий неосяжний технічний потенціал має вплив на всі сторони соціального життя. Більш того спостерігаються радикальні перетворення в сучасній культурі. Сучасні дослідження демонструють, що негативні наслідки стрімкого розвитку технологій мають відображення в екологічній та антропологічній кризі.

Виникає ще одне запитання: що ж таке техніка – самостійна реальність або всього лише аспект людської діяльності? На нашу думку, щоб знайти відповідь на нього слід дослідити генезис, етапи і тенденції розвитку техніки, її отологічний статус.

Найхарактерніші особливості розуміння техніки в зарубіжній філософії, на наш погляд, наступні:

- чітко визначенні гуманітарне і аксіологічне відношення;
- гостре питання взаємодії природи, суті техніки та її значення в долі нашої культури;
- розвиток поряд із загальними філософськими проблемами прикладних питань, таких як: прогнозування розвитку техніки. Питання інженерної освіти і т.д.

І дійсно, західні філософи, наслідуючи погляди М. Гайдегера, К. Ясперса, Л. Мемфорда, як правило, пов'язують техніку з кризою нашої культури і цивілізації. Однак, лише деякі мислителі філософії техніки зуміли дати задовільне, хоча і часткове поки що, пояснення впливу техніки на сучасну культуру. Вони дійшли висновку, що необхідно розвивати лише ті технології ,котрі знаходяться в гармонії з природою.

Культурологічні дослідження демонструють, що в архаїчній культурі знаряддя, засоби праці, елементарні механізми сприймалися анемічно, вважалося, що в них присутні духи, які допомагають людині. В древній культурі техніка, будь-яке практичне заняття завжди супроводжувалося ритуальними обрядами, процедурами. Технічні досягнення в уявленні архаїчної людини сприймалися як магія, чародійство, пов'язувалося з надприродними силами. З точки зору анемічних уявлень усі технології містили в собі магічний, сакральний характер, навіть удар каміння, дія важелю, добування вогню пояснювалося дією ритуальних дій на душі в цих знаряддях та предметах.

Отже, те що з сучасної точки зору виглядає як справжня стародавня технологія, для архаїчної культури було способом пробудження і впливу на душі сакральних істот. Техніка і магія в древній культурі співпали. В наш час людина

вбачає дію законів природи і власну інженерну творчість в технологіях. І справа не лише в сприйнятті техніки, її трактовці, мова йде про культурне її існування, буття [2, с.22].

У культурі техніка існує і розвивається з появою ідеї, культурної форми свідомості, культурних уявлень світу. Таким чином, техніка-це не тільки буття діяльності людини і природи, це буття культури.

Техніка, будучи матеріально реалізованою в нашому повсякденному житті, безпосередньо впливає на нашу свідомість. В свою чергу та стає провідником техніки до нашого буття. Використовуючи техніку та технології кожного дня ми підсвідомо співвідносимо їх з соціумом. Соціум виступає як сфера існування людини, а техніка - це своєрідний засіб існування. Таким чином соціально-культурне і науково-технічне представленні у вигляді основоположних форм матеріального існування людини.

Сучасній техніці характерні такі ознаки: штучність, утилітарність, раціональність [1,с.94]. Щоб мати змогу якимось контролювати вплив технічного прогресу на суспільство та довкілля багато філософів, вчених та спеціалістів приходять до ідеї соціального проектування техніки, тобто такого її представлення, яке не загрожує людству та оточуючій його природі. Це можливо реалізувати вжиття лише за підтримки досліджень науково-технічного розвитку засобами соціально-гуманітарних дисциплін. Фактично, саме це і є основною метою соціальної оцінки науково-технічного розвитку, тобто соціальної оцінки техніки.

Виділяють такі елементи соціальної оцінки техніки, як:

- виявлення конкретних технічних механізмів, що впливають на довкілля та суспільство;
- вивчення дії цих технічних засобів на людську індивідуальну та колективну діяльність;
- вивчення та рефлексія механізмів, їх вплив різноманітних соціальних сферах;
- складання певного плану дій за результатами досліджень.

Таке дослідження має бути застосоване в різноманітних галузях і носити міждисциплінарний характер.

Таким чином, суто з культурно-філософського погляду, техніка постає системою засобів, культурною системою, що має похідну цінність. В свою чергу людина-технік – це індивідуум, який в своїй діяльності орієнтується принципі суворого предметного пізнання законів природи та ціннісний принцип мінімальної затрати зусиль та принцип економічної сфери.

Список використаних джерел:

1. Алієва О.Онтологія техніки як соціально-філософська проблема /О. Алієва // Схід. – вересень-жовтень 2006. – №5. – С.91-94.
2. Розин В.М. Філософія техніки і культурно-історические реконструкци развития техники. / В.М. Розин //Вопросы философии. – 1996. – №3. – С.19-28.
3. Сколимовски Х. Філософія техніки как філософія человека / Х. Сколимовски // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986. – С. 249.
4. Фрайер Х. К философии техники (1929) / Х. Фрайер // Вопросы философии. – 2011. – № 3. – С. 73-79.

ІНСТИТУТ СІМ'Ї В ПРАЦІ У. БЕКА « СУСПІЛЬСТВО РИЗИКУ »

Руйнівні наслідки промислової діяльності людської спільноти, які полягають у великих техногенних катастрофах, загрозах та небезпеки ядерної енергетики, проблеми зберігання та утилізації промислових відходів, обмежених запасів природних ресурсів, вирубування лісів, хімічне забруднення води, землі і повітря, спонукають розглядати сучасне суспільство (товариство модерну), як надзвичайно небезпечно для людини. Ризики, що загрожують самому існуванню людського роду, пов'язані не тільки з техногенними факторами, але і з соціальними, моральними, культурними. Все це дає підставу говорити про настання суспільства ризику, що є важливою складовою характеристикою суспільства нового модерну. Авторство теорії суспільства ризиків належить У. Беку.

До переліку проблем нового модерну, можна додати кризу інституту сім'ї. Риси цієї кризи визначилися вже на етапі пізнього модерну, тобто в перші десятиліття ХХ ст., (що досить точно описано ще П. Сорокіним в 1918) [2]. Повною мірою криза проявилася в середині 70 рр. ХХ ст. і привела до нового демографічного повороту.

Метою дослідження є розгляд стану інституту сім'ї в теорії суспільства ризику.

Криза шлюбних відносин активно розглядається в соціології сім'ї. Найбільш відомі дослідники цієї проблематики в США – У. Гуд, в Німеччині – Р. Кеніг, в Англії – Р. Флетчер, у Франції – Л. Руссель, в Росії – А. Харчев, С. Голод, А. Антонов, В. Солодвникова, в Україні – Л. Аза, Н. Лавриненко, С. Войтович, В. Піча, Л. Бучинська, О. Цимбалюк, Ю. Якубова та ін.

Можна стверджувати, що сім'я і в суспільстві ризику зберігається як ключовий соціальний інститут. При цьому її нова якість - це культурне розмаїття форм. Поряд з традиційною сім'єю, що зберігає свої позиції, розвиваються нові форми сім'ї. Вони співіснують поруч у різних культурних осередках соціуму. Ризиком епохи нового модерну в сфері сімейних відносин є саме конкуренція традиційної сім'ї і нових її форм, перш всього громадянського шлюбу.

Хоча вважається, що сучасна сім'я є нуклеарною, тобто складається з подружжя та їх дітей, в Україні насправді ще зберігає свої позиції традиційна розширена сім'я, яка включає батьків.

У. Бека цікавили перспективи зміни суспільства, які є результатом взаємодії символічного і фізичного світів, схильних до модернізаційних ризиків. В сім'ї, яка по суті є втіленням взаємодії символічного і фізичного, модернізаційні ризики стосуються як символічної, так і фізичної компонентів сім'ї, і так само способів їх взаємодії

Взаємодія символічного і фізичного в модерні стає більш складною в порівнянні з традиційним суспільством.

Багато в чому це пов'язано зі збільшенням ступеня свободи і кількістю зв'язків, обумовлених укоріненням демократичних традицій, підвищенням рівня толерантності, розминанням норм, що обмежують відносини.

В епоху нового модерну нормативні вимоги, пов'язані з приналежністю до кола родичів, розмиті, мало того, батьків починають називати по імені, а не батько, мати, навіть уникають іменувати найближчих родичів. У сучасній сім'ї розмивається поле спорідненості. Ризик в даному випадку полягає в ступені збереження сім'ї як соціального інституту, як основа осередку суспільства.

Ієрархічний зв'язок замінює горизонтальний, це означає, що батьки позбавляються авторитету, вони являють рівноправними партнерами в сімейних відносинах. Сім'я як місце первинної соціалізації втрачає своє значення.

Сімейні ризики в сучасному суспільстві мають також віртуальний характер. Одним із сімейних ризиків є ослаблення влади сім'ї, почуттів обов'язковості, відповідальності, що випливають із приналежності до сім'ї. Обов'язковість сімейних норм в новому модерні змінюється добровільністю їх виконання, а значить, необов'язковістю, що збільшує ризик дотримання цих норм, наприклад, дітям необов'язково піклуватися про батьків, а батькам – про дітей.

У. Бек стверджував, що специфічність сучасних технологій змінює не тільки масове виробництво і економічні процеси, а й соціальні відносини.

Психологи пишуть багато книг за технологіями сімейних відносин, відбувається нав'язування технологізації їх регулювання. Однак важко сказати, наскільки це впливає на поведінку членів сімей, на взаємини в родині. З одного боку, технологізація повинна оптимізувати відносини, а з другого – виникає ризик зниження емоційного тону відносин.

Міжособистісні відносини в сім'ї багаторівневі, складні, малокеровані. Застосування технологій як єдиного порятунку просто не виправдано, але як один із способів упорядкування цих відносин є правильною моделлю поведінки.

Сучасна людина вже не розуміє, чим викликана певна поведінка: застосуванням технології або почуттям; партнер – це людина або «машина». Така невизначеність викликає потребу в додаткових випробуваннях справжності почуттів партнера, що і реалізується в пробному цивільному шлюбі. Випробування почуттів і відносин руйнують їх самі по собі.

Метою, основною парадигмою суспільства ризиків є пошук шляхів запобігання постійно виникаючих в результаті розвитку модернізації ризиків і небезпек, досягнення їх безпеки, перенаправлення їх впливу або контроль не даючи їм вийти за межі "допустимої норми". У разі громадянського шлюбу мова може йти про нейтралізацію прихованих побічних впливів цієї форми відносин на результат шлюбного союзу, на життєві стратегії і т.д.

Висновки. Таким чином, не слід робити абсолютних узагальнень щодо кризових тенденцій в сучасному інституті сім'ї. Традиційні сімейні цінності ще досить міцні. На сімейні відносини впливають соціальні мережі. До сімейних ризиків відноситься послаблення влади сім'ї, почуттів обов'язковості, відповідальності, що випливають із приналежності до сім'ї. Змінюється

співвідношення фізичних, і символічних компонентів сім'ї. У сімейні комунікації включаються соціальні мережі, а почуття спорідненості модифікується.

Список використаних джерел:

1. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Ульрих Бек ; [пер. с нем. В. Седелника и Н. Федоровой; послесл. А. Филиппова]. – М. : Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.
2. Сорокин П. Вестник Московского университета. Сер. Социология и политология. / П.Сорокин. 1997. – № 3. – С. 65–79.
3. Носкова А.В. Социальные факторы межличностного благополучия в семье [Электронный ресурс] / А.В. Носкова // Демографические исследования. – 2009. – № 10.
4. Кутузова Д.А. «Быть семьей»: взгляд с точки зрения социального конструкционизма. Обзор работ Л. Беллы и ее сотрудников [Электронный ресурс] / Д.А. Кутузова // Постнеклассическая психология.–2005. – № 1. – С. 93–118. – Режим доступа: http://narrativepsy.narod.ru/num1-2005_93.html.

Воловик Ю.Б., студентка групи ФК-141

Науковий консультант - Киселиця С.В., к.філос. н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА: УТОПІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

Проблема існування справедливої держави [1] була, є і буде однією із найскладніших і найсуперечливіших проблем, що постають перед людством повсякчас. Перед вітчизняною спільнотою, яка, наразі, розбудовує громадянське суспільство, знову загострюється проблема ідеальної держави [4]. Тож, ведуться дискусії поміж науковцями та політиками щодо існування ідеальної держави як такої.

«Недооцінювання нагальності вирішення цієї проблеми спричинює «недисциплінованість мислення» та недостатню дослідницьку культуру науковця та просвітника, що негативно виявиться у віддаленій соціальній перспективі (особливо, коли йдеться про тотожність науки і навчальної дисципліни). Не достатньо узагальнено нетрадиційні, ще крихкі, не апробовані (із огляду на вік незалежної України) концептуальні підходи до втілення проєктів виховання людяності, які, порівняно із загальнонавчальними програмами, за фундаментально-прикладним потенціалом є ефективнішими щодо становлення висококваліфікованого знавця своєї професії як основної справи свого життя». Адже вузькоспеціалізовані настанови створюють підстави для підготовки, насамперед, фахівця, здатного лише на виконання певних економіко-господарських функцій, а не виховання духовної, мислячої, цілісної істоти, здатної гідно «тримати удар» від життя» – як зазначає філософ, що спеціалізується на дослідженнях із онтології, гносеології та феноменології [2].

З розвитком суспільства зростає інтерес до цієї проблеми усіх активних громадян. Безліч філософів та вчених уже багато років намагаються зрозуміти, чи може існувати держава на засадах справедливості насправді. При цьому висувають різноманітні ідеї щодо складових ідеальної держави. Одні вважають що вона повинна бути сильною, боєздатною, з жорстким контролем щодо населення, інші – державу, у якій кожна людина відчуває себе повністю вільною і щасливою, де кожен почуває себе подібним іншим, без соціальних чи класових відмінностей.

Наразі кожна європейська держава намагається бути ідеальною в соціальній політиці. Протягом багатьох століть багато філософів та науковців намагалися пояснити та розтлумачити, що ж таке ідеальна держава. Своє бачення ідеальної держави висували англійський гуманіст Томас Мор і домініканський чернець Томазо Кампанелла, ідеї яких висловлені в їхніх знаменитих творах. Тож, ми намагаємося розкрити сутність та основні положення течій утопічного соціалізму як державної форми правління: за творами Т. Мора «Утопія» і Т. Кампанелла «Місто Сонця» та визначити якими методами та шляхами людство повинне створити ідеальну державу.

«Утопія» – це книга, в якій вперше чітко сформульовано низку положень, характерних для утопічного соціалізму. Можна умовно говорити про елементи соціалізму в стародавньому світі, розуміючи під цим спільність споживання, уявлення про спільність благ на зорі людського суспільства, невизначену ідею організації суспільного виробництва. Але все це були натяки, розрізнені думки не пов'язані в єдину систему. Томас Мор підкреслював, що тільки завдяки справедливості суспільного устрою вдасться вирішити найважливішу етичну проблему - знищити гординю, - «чудовисько», яке паразитує на протиставленні багатства і бідності.

Варто зазначити, що твір Томаса Мора «Утопія» [3], представлений тогочасною європейською морально-етичною традицією, у якому розкриваються негаразди суспільно-політичного устрою є головною проблемою людяності. Тож, Мор вбачає перспективу в оволодінні приватним егоїстичним інтересом. Його «Утопія» значна не тільки тим, що змогла визнати законний протест людини, яка крім того існує в несправедливому для неї суспільстві, а й продемонструвала усі можливості проєктувальних ідей у побудові держави.

Кампанелла у своєму творінні багато в чому повторив ідеї Томаса Мора, співзвучні їх принципи усунення приватної власності, поділу влади «по розуму» узгодженість дій міста і села ідеальної держави. Однак у той же час надав ряд нових рис ідеального суспільства громади: не беручи наприклад, інститут рабства. Місто Сонця пропонує альтернативу існуючому на той час суспільству.

В процесі розповіді автор розглядає норми поведінки, моралі, державності в «ідеальному» суспільстві, але по суті не змінюючи існуючого суспільного устрою. Саме тому для зв'язку з Богом мешканцям в місті Сонця необхідні жреці. Особливої уваги заслуговує запропонована реформа системи освіти, яка сприяє формувально всебічно розвиненої, повноцінної людини. Також присутні передумови до створення універсальної мови, здатної зв'язати разом усі науки та мистецтво.

На зломі XX-XXI століть наша спільнота знаходиться на етапі глибоких соціально-економічних перетворень. Таким періодам властиве переосмислення людьми оточуючого світу, відродження старих та становлення нових філософських ідей. Саме тому виник інтерес розглянути вчення Томаса Мора і Томазо Кампанелла, та проаналізувати їх погляди.

Отже, можна сказати, що праці цих відомих людей мали істотний вплив на подальший розвиток соціально-політичної думки і сформулювали засади нового світського, так званого правового світогляду. Філософські ідеї Томаса Мора і

Томазо Кампанелла знайшли відображення і в сучасному політичному устрої цивілізованих держав. Але їх твори є ранніми зразками соціальних утопій, тому що в них не вказано на конкретні шляхи реалізації планів ідеальної держави не названо суспільної сили, спроможної здійснити перебудову існуючого суспільного устрою [5].

Можна зробити висновок: проекти ідеальної держави є утопією, яка представляє собою синтез вигаданих, надуманих рис ніби на протигагу існуючим формам держави, з реальними рисами. Всі праці мислителів, безумовно, мають надзвичайно велику історичну і теоретичну цінність, адже саме на цих вченнях будувались в майбутньому багатоманітні трактати та теорії якими ми користуємося і до цього часу.

Список використаних джерел:

1. Кампанелла Т. Город Солнца // Утопический роман XVII–XVIII века. – М.: Политиздат, 1971. – 198 с.
2. Киселиця С. Гуманізм як вистраждана мудрість поколінь // Virtus: Scientific Journal Editor-in-Chief M.A. Zhurba – October #3, 2015, published in 2014 (145 p.) – с. 14-17. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://conference-ukraine.com.ua/data/uploads/Journal3.pdf>
3. Мор Т. Утопия. – М.: Наука, 1997. – 221 с.
4. Платон. Держава. – К., 2000.
5. Шафаревич И. Р. Социализм как явление мировой истории. – М.: Наука, 1989. – 223 с.

Городиська О.В., асистент кафедри харчових технологій
Чернігівський національний технологічний університет
Наукові консультанти - Юрченко Л.І., д.філос.н., професор
Харківський державний університет харчування та торгівлі
Киселиця С.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

МУДРІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Проблема мудрості, її змісту і визначення, способів і форм існування є наскрізною протягом усього пізнавального процесу людства. У сучасних, надзвичайно складних і неоднозначних обставинах існування суспільства, мудрість як окремої людини, так і суспільства в цілому, стає однією із засад прийняття адекватних виважених рішень, здійснення достойних учинків, загалом, неруйнівної, прогностично обґрунтованої діяльності (професійної, життєвої, політичної тощо). Тож, існує проблема, яка стосується цілком здорових людей, щодо того, яким чином людина може досягти добродійного існування, уникнути фрустрацій, що постійно переслідують індивіда в сучасному світі. Де ж шукати відповідь? Напевне, філософи–мудреці все давно вже сказали [1]. Але питання мудрого існування повсякчас постає перед кожною мислячою людиною, яка прагне досконалості та піклується про свідому розбудову свого життєвого шляху.

Зокрема, Михайло Епштейн пропонує досить оригінальні відповіді на ці питання [2]. Мудрість є здатністю людини мислити та діяти відповідно до вищих цілей життя, підіймаючись над обмеженістю часткових та плінних інтересів, у тому числі власних. Процесуально мудрість – це, на його думку, пошук серед

багатьох точок зору найкращої, найоптимальнішої в кожній унікальній життєвій ситуації, яка завжди знаходиться поза обґрунтованістю точним знанням.

Автор акцентує увагу на досить специфічному моральному аспекті, пов'язаному із мудрістю: мудра людина вміє знаходити найкоротший шлях від своїх найбільших здатностей та можливостей до найбільших потреб інших людей. Вона знає міру, яка співвідносить унікальний дар людини з унікальними потребами людства. І може піднятися над власними плінними інтересами заради інтересів віддалених, інколи таких, які виходять за межі індивідуального життя. Тому мудрість слід розуміти не як знання того, що існує, а як знання того, як існувати.

Якщо розум наданий людині від природи і розвивається в умовах навчання (інакше кажучи, у наявності розуму власної заслуги суб'єкта практично немає, хіба що він старанно вчиться), то мудрість, за М. Епштейном, це властивість, яка набувається самосвідомістю, самовихованням, саморозвитком. Мудрість визначається як «розум розуму», тобто здатність розумно використовувати власний інтелект. І, нарешті, мудрість – цілісна властивість, бо не можна бути мудрим в одному і не бути мудрим в іншому (на відміну від можливості мати розвинений, скажімо, соціальний інтелект, і не дуже розвинений академічний). Більш розповсюдженим, є розуміння мудрості як експертної системи знань, найчастіше орієнтованої на практичний бік життя. Саме ця експертна система знань дозволяє знаходити виважені судження і надавати корисні поради із сенсожиттєвих питань [3].

Таким чином, мудрість поєднує в собі як розум, так і добродійність, і спрямована не на власну користь, а на користь інших людей і всього людства. Цікавою властивістю мудрості є те, що вона легко розпізнається навіть тими людьми, хто не досяг її рівня. Мудра в конкретній ситуації людина є такою, котра сприймає та осмислює цю ситуацію системно – враховує її взаємопов'язані елементи у цілісному комплексі, у сукупності сутностей і відношень для вироблення і прийняття відповідно до проблеми, що поставлена в контексті відповідної ситуації, виваженого, ефективного рішення.

Існує багато оповідань про дивакуватість перших філософів-мудреців, які, намагаючись жити згідно зі своєю автентичною природою, ламали усталені стереотипи поведінки людей. У цьому плані мудрість до певної міри протистоїть стереотипам раціональної поведінки, оскільки виходить за межі загальноприйнятого. Досить часто вчинки мудрого вглядають парадоксальними, або дещо незвичними. Відомі притчі про східних мудреців демонструють наочні приклади, в яких мудрець мовби випадає зі звичного алгоритму життєдіяльності. Те ж саме можна сказати про давньогрецьких мудреців, наприклад, Сократа та його послідовників.

Зрештою, якщо обернутися в історію знов до філософів-мудреців, філософія як мудрість передбачає специфічний вимір ставлення людини до дійсності та до самої себе. Мудрість є особливою сферою людського досвіду, який не зводиться ні до всезнання, ні до співвідношення з якимось вищим Благом. Вона виникає там і тоді, коли йдеться про внутрішнє переродження людини, причому таке, яке дозволяє виходити за межі повсякденності. Такого роду «любов до

мудрості» визначала й своєрідну поведінку мудреця, яка іноді навіть шокувала оточуючих.

У такому контексті важко не погодитись із автором наступної позиції: «Ствердження віри як абсолютної цінності орієнтує людину на світле майбутнє, прагне оптимізувати уявлення про межі власних можливостей. Мудро зваживши, що в цьому світі залежить від неї, а від чого залежить вона сама, зрозумівши закони людського існування, мужньо і натхненно гармонізувати стосунки із завжди бурхливим, невизначеним, хаотичним Простором і Часом через віру в ідеали Істини, Добра і Краси» [4, с. 487].

Відтак, можна вважати, що мудрість як онтологічний феномен знаходить своє втілення у діяльності по постановці і розв'язанню задач (як життєвих, так і наукових, академічних тощо, причому як власних, так і чужих – мається на увазі ситуація «мудрої поради») у найширшому з можливих контекстів. Вона працює за умови адекватної цьому контексту ментальної моделі світу суб'єкта, яка відповідно функціонує як інтерпретаційний фільтр. Однак мудрість сама є певним не тільки інтелектуальним, але й моральним фільтром для відбору засобів розв'язування задачі, тобто фільтром, який використовує критерій екологічності засобів (у широкому смислі слова).

Отже, мудрість є метакогнітивною характеристикою людини-особистості, яка створюється протягом її життєвого шляху і відображає результати функціонування інтелекту (зокрема, практичного) в проблемному просторі у взаємозв'язку з особистісними рисами. Мудрість направляє і оптимізує особистісний розвиток і сприяє життєвій успішності людини і є засадою її достойного життя.

Список використаних джерел:

1. Таранов П. С. *Анатомія мудрості. Життя, судьба, учення 120 філософів*. В 2 томах. – Симферополь: Реноме, 1997. – 624 с. – 624 с.
2. Епштейн М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.emory.edu/INTELNET/virt_bibl.html
3. Эпштейн М. *Мудрость / М. Эпштейн // Проективный философский словарь. Новые термины и понятия*. – Под ред. Г.Л. Тульчинского и М.Н. Эпштейна. – СПб : Алетейя, 2003. – 512 с.
4. Kyselytsia Svitlana. *Existential Wisdom Of Belief / S. Kyselytsia. // American Journal of Scientific and Educational Research*, 2014, No.2. (5) (July-December). Volume II. – New York Columbia Press, 2014. – P. 478-487.

Грушак Р.Ю., студент групи МІ-111
Науковий консультант - Киселиця С.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ВЗАЄМОВИЗНАЧЕНІСТЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Людей завжди цікавило їх власне мислення. Є безліч роздумів про природу мислення, що тягнуться від духовних до анатомічних. Обговорення цього питання, що протікало в гарячих спорах філософів і теологів з фізіологами і анатомами, принесло мало користь, оскільки сам предмет досить важкий для

вивчення. Штучні нейронні мережі (ШНМ[2]) — математичні моделі, а також їхня програмна та апаратна реалізація, побудовані за принципом функціонування біологічних нейронних мереж — мереж нервових клітин живого організму. Ці елементи організуються за способом, який може відповідати (або не відповідати) анатомії мозку. Незважаючи на таку поверхневу схожість, штучні нейронні мережі демонструють велике число властивостей мозку. Наприклад, вони навчаються на основі досвіду[1], узагальнюють попередні прецеденти на нові випадки і витягують істотні властивості з інформації, що надходить і містить зайві дані.

Краще розуміння функціонування нейрона і картини його зв'язків дозволило дослідникам створити математичні моделі для перевірки своїх теорій. Експерименти тепер можуть проводитись на цифрових комп'ютерах без залучення людини або тварин, що вирішує багато практичних і морально-етичних проблем. У перших же роботах з'ясувалося, що ці моделі не тільки повторюють функції мозку, але і здатні виконувати функції, що мають свою власну цінність. Тому виникли дві цілі нейронного моделювання: перша зрозуміти функціонування нервової системи людини на рівні фізіології і психології і друга створити обчислювальні системи, що виконують функції, схожі з функціями мозку. Є багато вражаючих демонстрацій можливостей штучних нейронних мереж: мережу навчили перетворювати текст в фонетичне представлення; інша мережа може розпізнавати рукописні букви.

З точки зору штучного інтелекту, ШНМ є основою філософської течії коннективізму і основним напрямком в структурному підході з вивчення можливості побудови (моделювання) природного інтелекту за допомогою комп'ютерних алгоритмів. Коннективізм - один з підходів в галузі штучного інтелекту, нейробіології, психології та філософії свідомості. В рамках цієї течії робляться спроби пояснити розумові здібності людини, використовуючи штучні нейронні мережі.

Нейронні мережі[1] не програмується в звичайному розумінні цього слова, вони навчаються. Можливість навчання — одна з головних переваг перед традиційними алгоритмами. Це означає, що у разі успішного навчання мережа зможе повернути вірний результат на підставі даних, які були відсутні в навчальній вибірці, в неповних і частково перекручених даних.

Деякі з штучних нейронних мереж мають здатність витягувати суть з вхідних сигналів[2]. Наприклад, мережа може бути навчена на послідовність спотворених версій літери "А". Після відповідного навчання пред'явлення такого спотвореного прикладу приведе до того, що мережа спродукує літеру досконалої форми. У деякому розумінні вона вчиться продукувати те, що ніколи не бачила. Ця здатність витягувати ідеальне з недосконалих входів ставить цікаві філософські питання. Вона нагадує концепцію ідеалів, висунену Платоном в його "Республіці". Принаймні здатність витягувати ідеальні прототипи в людей є досить цінною властивістю.

Логічна модель представлення знань[3] являє собою структурований набір відповідних речень (суджень) природної (людської) мови, поданих у вигляді логічних формул числення предикатів першого порядку. Логічна модель

містить у собі – елементи логіки, елементи обчислення висловлювань (силогістика Аристотеля), елементи теорії множин (елементи класичної та альтернативних теорії множин), елементи теорії алгоритмів. В основі знань лежить мова математичної логіки, яка поєднує логіку висловлювань і опис предикатів. Висловлювання називається вираз в якому стверджується або заперечується властивості об'єкта. У технічних науках, медицині, соціології, економіці, психології широко використовуються експертні оцінки, які формулюються у термінах природної мови. З цією метою використовуються нечіткі лінгвістичні змінні[2], які задаються набором термів, які позначають якісні ознаки станів системи (наприклад, “низький”, “середній”, “високий”).

Перш ніж штучні нейронні мережі можна буде використати там, де поставлені на карту людське життя або цінне майно, повинні бути вирішені питання, що відносяться до їх надійності. Подібно людям, структуру мозку яких вони копіюють, штучні нейронні мережі зберігають в певній мірі непередбачуваність. Наприклад, що є допустимим рівнем помилок для мережі, керуючої системою космічної оборони? Більшість людей скаже, будь-яка помилка неприпустима, оскільки веде до величезного числа жертв і руйнування. Це відношення не змінюється від того факту, що людина в подібній ситуації, також, може допускати помилки. Проблема виникає через допущення повної безпомилковості комп'ютерів. Оскільки штучні нейронні мережі іноді будуть здійснювати помилки навіть при правильному функціонуванні, то, як відчувається багатьма, це веде до ненадійності якості, яку ми вважаємо неприпустимою для наших машин.

Штучні нейронні мережі є важливим розширенням поняття обчислення. Вони обіцяють створення автоматів, що виконують функції, що були раніше винятковою прерогативою людини. Штучні нейронні мережі є важливим розширенням поняття обчислення. Вони обіцяють створення автоматів, що виконують функції, що були раніше винятковою прерогативою людини. Машини можуть виконувати монотонні і небезпечні завдання, а з розвитком технології виникнуть абсолютно нові застосування.

Теорія штучних нейронних мереж розвивається стрімко, але в цей час вона недостатня, щоб бути опорою для найбільш оптимістичних проєктів.

Сьогоднішній вибух інтересу залучив до нейронних мереж тисячі дослідників, тому резонно чекати швидкого зростання нашого розуміння штучних нейронних мереж.

Список використаних джерел:

1. Рассел С., Норвіг П. Искусственный интеллект: современный подход = Artificial Intelligence: A Modern Approach / Пер. К. Птицын. — 2-е изд. — Вильямс, 2005. — 1408 р.
2. А.Горбань, Д. Россиев. Нейронные сети на персональном компьютере. //Новосибирск: Наука, 1996.
3. Петрунин Ю. Ю., Рязанов М.А., Савельев А. В. Философия искусственного интеллекта в концепциях нейронаук. — 1-е. — М.: МАКС Пресс, 2010. — С. 84.

Захарченко Д.С., Литвин Я.Ю., студенти групи АТ-141
Науковий консультант - Киселиця С.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ГУМАНІЗАЦІЯ СПІЛЬНОТИ ЯК «НАДЗВАННЯ» СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Найхарактернішими ознаками сучасної цивілізації є безпрецедентний попит на освіту, так зване суспільство знання. Тому філософське осмислення його сутнісної основи (знання і способів його духовно-практичного освоєння - освіти) є важливим суспільно значущим завданням.

Освіта – шлях у "суспільство знання".

Широковідома формула Ф. Бекона "знання - це сила" набуває в сучасному світі особливої актуальності. Освітній ідеал нової ери, зазначений у доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI ст. "Освіта - прихований скарб", радикально відрізняється від класичного, заснованого на тріаді: 1) добре запам'ятоване знання; 2) відпрацьоване вміння; 3) набуті навички. Новітня освітня формула ґрунтується на вмінні користуватися набутих знанням, його інформаційними можливостями, потреби і здатності творчо, раціонально і вибірково його застосовувати.

Освіта – головний сектор культури, який характеризує загальний рівень знань. Своїми засобами вона забезпечує входження людини до царини культури, світу знання, який акумулює її здобутки. Знання як факел, що освітлює людині її життєвий шлях, уможливує пізнання істини щодо речей і процесів навколишнього світу, допомагає зрозуміти призначення освіти, її багатогранних функцій.

Актуалізація проблеми філософії освіти в останні порубіжні століття зумовлена багатьма причинами, головною з яких є якісна зміна характеру сучасного цивілізаційного поступу - перехід від цивілізації індустріального типу до інформаційно-кібернетичної. Не випадково великий інтерес до проблематики філософії освіти спостерігається насамперед в найрозвинутіших країнах, де виробництво наукового знання є провідною формою суспільної діяльності.

У Всесвітній доповіді ЮНЕСКО з освіти (2000) наголошується, що право на освіту впродовж усього життя належить до основних соціальних прав особистості, а сучасна освіта має бути спрямована на повноцінний "розвиток людської особистості і на посилення поваги до прав людини". При цьому йдеться про початкову, загальну (базову), професійну і вищу освіту. Подібні мотиви є і в Декларації прав людини. Вимога рівності в освіті не суперечить демократичній нормі, відповідно до якої "повна рівність" стосовно права на вищу освіту обумовлюється мірою здібностей індивіда, якістю його інтелектуального потенціалу, розвиток яких з часом забезпечує йому можливість бути активним і безпосереднім громадянином "світу знання", суспільства високої культури.

Освіта має роз'яснити людині те, що вона є володарем інтелекту, носієм духу. Ця ідея, втілена в освітянських поняттях "формування" і "утворення", які мають два значення:

1) бути подібним, тобто уподібнюватися у свідомості і в діяльності певному ідеалу - "бути за образом і подобою";

2) вживати для цього уподібнення належних зусиль, формуватися, самовдосконалюватися, виробляти в собі необхідні якості, риси, властивості.

У другій половині ХХ ст. роздуми філософів про освіту набули статусу окремої дисципліни - філософії освіти, яка є синтезом узагальнень філософії, педагогіки та освітянського досвіду.

Філософія освіти - різновид прикладної філософії, який досліджує сутність освітнього процесу і з'ясовує смислові значення освіти в їх соціальному, гуманістичному аспектах.

Проблеми філософії освіти ще остаточно не сформульовані. Філософська і суспільствознавча науки лише окреслили основні концептуальні лінії осмислення освіти: з'ясування її сутності (онтологія освіти); можливостей, пізнавальних засобів (гносеологія освітянства); особливостей головних суб'єктів освітнього процесу - філософ-дослідник, вчитель-педагог, вихователь-наставник, учень, студент тощо (філософська антропологія освіти), смислова людиноспрямованість освіти (гуманізм, проблема особистості) тощо.

У полі зору філософів освіти перебувають також історія та еволюція філософських поглядів на освіту, виявлення взаємозв'язків філософії освіти і педагогіки, кризових явищ в системі сучасного освітянства, перспективних ліній її подальшого розвитку. Великий розділ сучасних філософських рефлексій над освітою утверджує її культурний потенціал, адже освіта є могутнім ретранслятором культурних традицій, головним чинником існування людської цивілізації, вирішальною умовою забезпечення стабільного розвитку суспільства.

Центральним питанням філософії освіти є з'ясування змісту концепту "філософія освіти", його предмета. Щодо цього філософи висловлюють різні погляди. Філософію освіти нерідко розглядають як окрему галузь філософії або як прикладну філософію поряд з філософією культури, філософською антропологією, соціальною філософією тощо. Характеризують філософію освіти і як філософський аналіз освіти (специфічний соціокультурний інститут), і як філософування з приводу освітянства (застосування принципів різних філософських дисциплін до освіти як специфічної сфери суспільного життя, певного сектору культури). Усі ці твердження ґрунтуються на визнанні доцільності філософського підходу до освіти, конституюванні особливого різновиду соціальної філософії - філософії освіти.

У сучасній суспільствознавчій свідомості вкоренилася думка про те, що філософія має істотно змінити свою орієнтацію, повернутися до змістового аналізу реального життя, набути практичної спрямованості. Такого практично-духовного значення не лише для філософії, а й для всіх суспільно-гуманітарних наук набуває проблема розуміння сутності освітньої культури, комунікативних властивостей освітньої та просвітницької інформації, специфіки новітніх педагогічних технологій тощо. Ці та інші питання фокусуються у проблемі формування людини як особистості, здатної не лише адаптуватися до якісно нових умов свого життя, а й впливати на них, вдосконалювати їх на основі принципів сучасної науки, культури.

Відомий німецький філософ Артур Шопенгауер порівнював філософію з високою альпійською дорогою, до якої веде крута вузька стежина. Часто мандрівник зупиняється над страшною прірвою. Внизу простягаються зелені долини, до яких нездоланно тягне, але потрібно кріпитися і продовжувати свій шлях, залишаючи на ньому сліди закривавлених ніг. Зате добравшись до самої вершини, сміливець бачить перед собою весь світ, перед поглядом його зникають піщані пустелі, згладжуються всі нерівності, до слуху його не доносяться більше дратівливі звуки, він вдихає свіже альпійське повітря і бачить ясного світло, у той час як внизу ще царює глибока темінь.

Намагання оглянути з висоти найновіших або найпоширеніших філософських теорій та ідей проблеми розвитку певної галузі науки стали традиційними. Між філософією й основними узагальнюючими науковими теоріями почали виникати проміжні ланки й відповідні їм спеціалізації, наприклад, філософія математики, філософія освіти тощо. Більшість сучасних учених вважають, що філософія сучасної освіти - це проміжна ланка між філософією і теорією педагогіки, яка виникла з метою вирішення тих складних проблем, що появились на стику філософії з педагогічною діяльністю, і покликана відіграти роль світоглядно-методологічних засад реформування сучасної освіти.

Основні функції філософії сучасної освіти:

1. Створення можливостей вибору філософських ідей чи певної філософської системи як загально методологічної основи для вирішення певних важливих проблем педагогічної діяльності і цілісного процесу реформування сучасної освіти.

2. Технологізація вибраних для розв'язання педагогічних проблем філософських ідей з метою впровадження їх у педагогічну практику і перевірки їхньої істинності або розробки відповідних їм теоретичних та практичних механізмів упровадження у процеси формування особистості.

3. Виявлення загальних закономірностей зворотної дії освіти на філософію.

4. Виконання ролі загально методологічної основи систематизації всіх функцій та елементів педагогічної діяльності як у теорії педагогіки, так і в будь-яких видах педагогічної діяльності.

Проблеми сучасної філософії освіти:

1. Формування у прийдешнього покоління нового типу світогляду, принцип якого формується так: вирішення глобальних проблем має стати головною метою для сучасного людства, і таке вирішення неможливе без підпорядкування усіх видів нашої діяльності цій меті.

2. Знаходження шляхів вирішення засобами освіти основного питання сучасної філософії освіти - утвердження миру у світі і в душах людей, уміння "слухати і розуміти "не своє", терпимо ставитися до чужого" (Міро Кесада).

3. Виховання підростаючих поколінь на ідеях ноосферної цивілізації, що забезпечувало б гармонійну взаємодію людини з природою та іншими людьми і, на думку багатьох учених, могло б вивести людство з його кризового стану.

4. Утвердження у світоглядних началах підростаючих поколінь розуміння необхідності поєднання з метою розв'язання глобальних проблем, оскільки кожний із них є виявом певної крайності.

5. Співвідношення у викладанні природничих та гуманітарних дисциплін, тобто одне з найважливіших завдань концепції реформування школи - гуманітаризації освіти.

6. Головною рисою випереджувального характеру освіти потрібно вважати - підготовку особистості, яка здатна до високопродуктивної творчості та вирішення на будь-яких проблем.

Список використаних джерел:

1. Киселиця С.В. Гуманітарно-освітні технології виховання миротлюбного світовідношення Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collections of international scientific papers (Kosice, Slovakia, March 30 – April 2, 2015). Part 2 : Modern engineering. Sustainable development. Innovations in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice. – Chernihiv : CNUT, 2015. – P.164-167.
2. Кремень В. Г. «Філософія: мислителі, ідеї, концепції»: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Льїн. – К.: Книга, 2005. - 528 с. -
3. Електронний ресурс] Режим доступу: http://pidruchniki.com/1830102552095/filosofiya/filosofiya_osviti (Назва з екрану. Дата звернення 12.03.2016)
4. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://pidruchniki.com/1468110135365/pedagogika/filosofski_osnovi_suchasnoyi_osviti (Назва з екрану. Дата звернення 19.03.2016)
5. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ua-referat.com/> Назва з екрану. Дата звернення 30.03.2016)
6. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/pohilo.php> (Назва з екрану. Дата звернення 30.03.2016)
7. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://psyera.ru/4992/ceci-i-zadachi-obrazovaniya> (Назва з екрану. Дата звернення 25.11.2015)

Киселиця М.І., студент групи ОЕ-32
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут» (м. Київ)*
Науковий керівник - Світенюк М.І., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми визначається «відкритим» процесом становлення сучасного суспільства як нового, динамічного, насиченого високими технологіями етапу в історії людства, виявлення ментального підґрунтя сучасного споживача та виробника інформації, які реально і дуже відчутно впливають на життя кожної людини. Наразі ведуться активні дискусії, основним предметом яких є інформаційна безпека. Вони викликають не тільки загальний філософський і теоретичний інтерес, але й стають надзвичайно важливими для вирішення нагальних практичних проблем. Постійний інтерес науковців прикутий до дослідження механізмів управління інформацією, формування нових цінностей в новітньому процесі життєдіяльності людини та суспільства тощо.

Концептуальне обговорення проблеми передбачає створення уявлення про якість життя і захищеність людини, оптимальність користування інформаційним простором у постіндустріальному суспільстві. В

інформаційному праві інформаційна безпека – це одна зі сторін розгляду інформаційних відносин у межах інформаційного законодавства з позиції захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави і акцентування уваги на загрозах цим інтересам і на механізмах усунення або запобігання таким загрозам правовими методами.

Стаття 17 Конституції України задекларувала: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Незважаючи на прийняття за роки незалежності України значної кількості законодавчих актів, де інформація є об'єктом правовідносин, зокрема щодо регулювання правових відносини, пов'язаних із персональними даними, однозначного розуміння інформаційної безпеки важко досягти.

У контексті проблематики нашого дослідження необхідно, насамперед, визначити зміст і форми взаємодії техногенних та антропогенних чинників, що породжують не до кінця зрозумілі наслідки, які обов'язково змінюють статус людини у природному та культурно-антропологічному просторі. Подібні виклики сучасності актуалізують тему про перегляд наукової парадигми стосовно людського існування в інформаційному середовищі [2]. Реалії науково-технічного прогресу створюють нагальні підстави для осмислення і подолання низки кризових явищ, що в останні десятиліття набули ознак некерованих процесів. Адже вплив технологічних нововведень впливає на всі царини людського буття.

Інформаційна діяльність спрямована не стільки на розповсюдження інформації з науково-дослідницькою чи управлінською метою, скільки формує інформаційне середовище як осередок культури, що забезпечує відповідний рівень засвоєння знань та відповідальне ставлення до їх застосування. У контексті нашого розуміння загальнолюдської та корпоративної культури погоджуємося із твердженням: «Інформаційне середовище – це лише один з можливих зрізів людської культури, і розглядається з цієї точки зору, настільки воно сприяє процесам відчуження знання, пере-творення його в інформацію і передачі інформації» [3, с. 26]. Тож, виявити вплив інформаційних систем на культурно-антропологічний простір означає розкрити нові соціально-гуманітарні реалії через способи обробки, зберігання, відтворення та тлумачення інформації.

XXI століття з новими інформаційними технологіями спрощує процес навчання у порівнянні з минулим у сотні разів. Проте вважаємо, що її підґрунтям має стати не навчання роботі з електронно-інформаційними системами, а, радше, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самонавчання, стараться критично осмислювати проблеми політичного, економічного, правового, морально-етичного, релігійного життя постіндустріального суспільства, аналізувати свої помилки, працювати із строкатою інформацією та використовувати набуті знання і вміння задля розв'язання викликів сучасності.

Надзвичайно важливим є створення умов задля розвитку потреби спільноти та індивіду у наявності інформаційної культури в межах національних та загальнолюдських ідеалів спілкування у «вкрай напшигованому технікою»

просторі. Стосовно іншого типу інформаційної культури, то розглянемо його з позиції користувача. Поняття, що найбільше позначилось на всіх царинах соціокультурного буття – Інтернет (глобальна комп'ютерна мережа). Його аудиторія постійно зростає, вікові характеристики розширюються.

Отже, сутність інформаційної культури у власне комп'ютерній індустрії можна визначити двома властивостями: простота та зручність [4]. Це виявляється основним стимулом і завданням під час створення складових інформаційної системи. Зрозуміло, що гуманітарний напрям визначає естетичний і дизайнерський аспект оформлення інтернет-сайту і пропонує працювати з принципами візуального дизайну. Але не варто забувати про значний вплив на художню складову веб-дизайну технічних обмежень (розширення та якість монітору, ємність оперативної пам'яті комп'ютера тощо). Наразі виокремлено окрему галузь знань під назвою комунікативістика (з англ. communication study), яка і вивчає гуманітарні аспекти комунікації, розвиток інформаційних систем і засобів, характер, форми, результати їх дії на соціум. Саме ця наука найпотужніше впливає на середовище існування людини, що зараз не уявляє свого життя без Інтернету та цифрових технологій.

Таким чином, швидке поширення інформаційних технологій є необхідністю в житті сучасної людини, як особистості, так і спільноти. Комп'ютерно-інформаційні системи безпосередньо впливають на всі складові культури. Хочемо ми того чи ні, але суспільне виробництво вже не здатне обійтись без цього здобутку цивілізації. Відтак, саме інформаційна безпека всіх учасників спілкування в умовах глобалізації інформаційного простору ставить завдання вироблення правових засобів, здатних урегулювати суспільні інформаційні відносини, що здійснюються у взаємозв'язку з міжнародними правовими процесами гармонізації законодавства про інформаційну безпеку як підгалузь законодавства про інформацію.

Проте техногенно-антропогенна суперечливість постіндустріального суспільства вимагає вкрай прискіпливого моніторингу з боку громадськості за процесами інформатизації, позаяк нові реалії вказують на неабиякі претензії високих технологій управляти вже не у віртуальному, а цілком реальному біосоціальному просторі, де кожне непродумане у правовому чи невиважене в філософському сенсі рішення викликає незворотні гуманітарні наслідки. Тож, заради мінімізації негативного впливу техногенних чинників на соціальне середовище, державі та науковцям необхідно настійливо розвивати відповідальність за майбутнє у споживача і виробника інформації. Таке спілкування буде і безпечним, і корисним, а суспільство, незаперечно, набуде ознак інформаційно-культурного життєвого простору.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
2. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986.
3. Джинчарадзе Н. Г. Інформаційна культура особистості / Н. Г. Джинчарадзе. – К.: Наукова думка, 1996.
4. Нильсен Я. Веб-дизайн / Якоб Нильсен. – СПб.: Символ-Плюс, 1999.

СИМУЛЯКРИЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. На сьогоднішній день проблема адекватного сприйняття реального світу та фільтрації надмірно великої кількості інформації із сумнівних джерел постає надзвичайно актуальною. Сучасний світ насичений образами та відображеннями суб'єктивної «реальності», якої насправді не існує.

Зважаючи на це, суспільство віднайшло нове бачення навколишньої дійсності. Воно створює образи тих реалій, які хоче (або ж навпаки – не хоче) бачити. Зазначене явище має чудернацьку назву «симулякр».

Симулякр – образ відсутньої дійсності, правдоподібна подоба, що позбавлена оригіналу; поверхневий, гіперреалістичний об'єкт, за яким не стоїть якась реальність; це порожня форма, самореференціальний знак, артефакт, заснований лише на власній реальності [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням значення симулякрів у сучасному світі займаються фахівці різних галузей науки. Серед них – В. Васютинський, О. Холод, В. Ємелін, І. Девтеров, Д. Іванов та багато інших.

Мета статті – визначити сучасну інтерпретацію симулякра в різних сферах життя суспільства.

Виклад основного матеріалу. Вперше до ідеї існування симулякрів наблизився Платон. Для Платона симулякр – це копія копії, що спотворює свій прототип, а так як істинність визначається їм, виходячи з подібності або розходження з ідеєю речі, то симулякри позбавляються онтологічного статусу і засуджуються як підробки, вигадки і примари. Характерно те, що, намагаючись витіснити з реальності фантазми-симулякри (які спотворюють її), Платон першим поставив питання про те, що в структурі буття присутні об'єкти, які в кінці ХХ століття були названі віртуальними. При цьому саме ним був відзначений той факт, що симуляція є нескінченний процес, де кожен створений симулякр породжує серію інших [3].

Сучасне тлумачення слова «симулякр» в комерційне використання ввів французький філософ Ж. Бодріяр у своїй праці «Символічний обмін і смерть». Він зазначав, що «симулякри – це не просто гра знаків, вони несуть у собі суспільні відносини і суспільну владу» [5].

Дуже цікавою є думка французького філософа ХХ століття Жюль Дельоза. За основу своїх думок він бере твердження, що опозиція модель-копія більше не має сенсу. Саме поняття автентичності, відповідності, моделі втрачає сенс, тому що в запаморочливій безодні симулякрів втрачається будь-яка модель. Дельоз стверджує: «Все стало симулякром. Але під симулякром ми повинні розуміти не просту імітацію, а скоріше дію, в силу якої сама ідея зразка або особливої позиції спростовується, відкидається. Симулякр – інстанція, що включає в себе відмінність щонайменше двох рядів, що розходяться, якими він грає, усуваючи

будь-яку подобу, щоб з цього моменту неможливо було вказати на існування оригіналу або копії» [2]. Тобто згідно з думкою Дельози поняття симулякра представляє лише зовнішній ефект, ілюзію, насправді ж справжня його сутність полягає у розбіжності, становленні, вічній зміні і відмінності в самому собі [6].

На сьогоднішній день явище симулякризації стає абсолютно нормальним, адже його можна зустріти чи не у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Але його позитивний вплив є сумнівним. Симулякри стирають межу між реальністю та віртуальним світом, світом того, чого насправді не існує, створюючи тим самим гіперреальність.

Як зазначає С. Марійко, у сучасному суспільстві будь-який успіх залежить більше від образів, ніж від реальних дій. Усі соціальні інститути – освітній, політичний, державний, сімейний – поступово полишають соціальну реальність і стають віртуальною реальністю. Найпростіший аналіз політичних реалій українського сьогодні демонструє яскраві приклади даного процесу: симулякри політичних діячів фігурують у симулякрах політичних партій, угруповань чи об'єднань. Власне, говорити про політичну діяльність чи державну політику поза категорією симулякр неможливо. Навіть світові співтовариства різного типу (ООН чи Євросоюз) є лише симулякрами ідеї про об'єднання держав, котра не має жодної схожості з реальністю.

Також яскравим прикладом поширенням симулякрів постає сучасна культура. Прикладом є Pinchuk Art Centre – царина матеріальних симулякрів України. Виставки картин Джеффа Кунса, Олафура Еліассона, Алевтини Кахідзе та інших митців є наочним прикладом поширення явища симулякризації на сучасне мистецтво.

Проте найбільш яскравим симулякром України є війна на Сході. Можна провести чітку паралель із думкою Ж. Бойдріяра про Війну 1991 року у Перській затоці [1] – американське телебачення того часу презентувало масу пропагандистських репортажів про події Війни, значючи, що глядачі не мають змоги перевірити справжність отриманої від інформації масмедіа. Маємо таку ж ситуацію на сьогоднішній день в Україні: дві ворогуючі країни за допомогою ЗМІ пропагандують справжні симулякри – образи, думки, ідеї, події, які насправді не існують. Це – віртуальність, яка значно змінює реальність. Симулякризація вже давно зайняла чинне місце у політиці будь-якої держави.

Соціальні науки також свого роду є симулякрами. Об'єктивно дослідити суспільство можна лише з двох точок зору: зі сторони членів суспільства – людей, та зі сторони тих, хто не є представниками людської раси. Провідні дослідники, мислителі, філософи, науковці створюють аксіоми про людське суспільство, не замислюючись над тим, що предмет їхніх досліджень розглянутий лише з однієї сторони.

Невід'ємною частиною сучасного буття стала Всесвітня мережа – Інтернет. Саме тут панує глобальне зосередження інформації та тисячолітніх знань із усього світу. Проте з іншого боку «всесвітнє павутиння» – це величезна гіперреальність, адже воно містить у собі найбільшу кількість симулякрів. Інтернет сприяє створенню комунікативного простору і здвоєнню соціальної реальності. Він убирає в себе соціальну реальність у тій її частині, яка може

існувати без посилання на реальність, і перетворює її у віртуальність, позбавлену просторово-часових характеристик. Інтернет породжує віртуальну реальність, яка в свою чергу викликає нові для людини і соціуму форми існування, нові світи, емоції, почуття. Тобто можна стверджувати, що сам Інтернет загалом і є симулякром та покликаний замінити соціальну реальність.

Симулякри займають чільне місце на сьогоднішній день у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме тому дана проблема потребує більш детального вивчення з усіх точок погляду та наук.

Висновок. Симулякр – це віртуальність, яка насправді не існує, проте чинить значний вплив на реальність. Дане поняття виникло як явище за часів Античності, а на сьогоднішній день набрало глобальної сили у всіх сферах життя людей. Неможливо однозначно сказати, чи є симулякризація позитивним процесом або ж негативним. Вона вже давно створює гіперреальність, яка природно існує поряд з реальністю. Повсюду, де буде існувати людське суспільство, будуть існувати симулякри. Саме тому дане явище потребує ще детальнішого вивчення та дослідження його впливу на свідомість людей.

Список використаних джерел:

1. Бодрийяр Ж. Войны в заливе не было / Ж.Бодрийяр // Художественный журнал. – М., 1994. – №3. – С. 33–36.
2. Делез Ж.. Различие и повторение. / Ж.Делез. – СПб. – ТОО ТК «Петрополис», 1998. –384 с.
3. Кирюшин А.Н., Асташова А.Н. Идея симулякра в понимании виртуального: от Платона к постмодернизму / А.Н. Кирюшин, А.Н.Асташова // Гуманитарные научные исследования. – 2012. – № 8.
4. Лексикон неонкласики. Художньо-естетична культура ХХ століття. / Под ред. В.В.Бичкова. - М.: «Російська політична енциклопедія» (РОССПЕН), 2003. - 607 с.
5. Символічний обмін і смерть / Ж. Бодрийяр; пер. з фр. Л. Кононович. - Л.: Кальварія, 2004. – 374 с.
6. Симулякр и античная философия // Логика смысла. – М.,1995. – 333с.

Котченко О.М., студент групи МЗК-111,
Науковий керівник – Шакун Н.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

РОЛЬ ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Перед сучасним світом постали небачені раніше загрози і виклики, що виникли в усіх сферах життєдіяльності європейської цивілізації – економічній, соціальній, політичній, духовній. Глобальні ризики підривають фундаментальні основи людського буття, ставлять під загрозу існування людини як такої. Сучасне суспільство живе в умовах глобалізації, інформатизації та розвитку високих технологій, що викликають стрімкі зміни способу матеріального і духовного життя, суспільного виробництва. Людина не просто користується досягненнями науково-технологічного прогресу, а, по суті, стає заручником нової техногенної цивілізації зі штучно створеним середовищем її буття, віртуальним інформаційним простором та пануванням евідології масового споживання.

Сьогодні ми є свідками і безпосередніми учасниками становлення і розвитку принципово нової епохи в історії людської цивілізації. Її початок хронологічно збігся з історичною межею тисячоліть і являє собою непросту й

відносно звичну зміну одного технологічного рівня виробництва іншим. За своєю сутністю цей початок знаменує формування справді кардинально нового соціально-економічного та духовно-культурного укладу суспільства, становлення якісно нового типу людської цивілізації. Фактично всі ми сьогодні втягнені у процесі її перетворення завдяки глобальним змінам загальноцивілізаційного масштабу.

Науково-технічний прогрес XX-XXI століть – це технічний та атомний прорив, піднесення автоматичної, комп'ютеризації та інформатизації. Він став можливим завдяки розвитку техніки і технологічних новацій. Технології, як комплекс наукових та інженерних знань, що втілюються у прийомах праці, технічних, енергетичних, трудових факторах виробництва, змінили планетарну інфраструктуру та зробили людство єдиним цілим.

Однак, серед побічних наслідків науково-технічного прогресу варто згадати вдосконалення засобів масового знищення людини, екологічну небезпеку, ціннісну дезорієнтацію людства тощо.

Так, науково-технічний прогрес призвів до створення таких засобів убивства людини, що «останній час людства» наблизився до нас майже впритул. Наслідком цього прогресу є стрімке зростання потужних технологій, що призводить до екологічної кризи. Ніколи раніше техніка та технології не були здатними знищити життя у певній частині екологічної системи і навіть у глобальному вимірі. Про такі небезпеки йдеться у дослідженнях А.Печчеї, У.Бека, М.Кастельса, Н.Лумана, Е.Тоффлера та ін.

Глобальні загрози, наслідки яких виявились у зміні характеру усталених структур людської життєдіяльності, розмили чіткість ліній економічних, інформаційних, культурних розмежувань між народами світу, породили цілий ряд деструктивних явищ – війн, руйнування природи і культури. Швидкий розвиток техніки і технологій привів до руйнування ціннісних констант життя, продемонстрував психологічну неготовність людства до техніко-технологічного вибуху.

Так, філософ Ортега-і-Гассет говорить про «життєву дезорієнтацію» суспільства, про «загублену» людину, яка не в стані йти в ногу зі своєю «власною» цивілізацією [1, с. 53]. Як би там не було, а розвиток техніки і технологій змусив по-новому осмислити буття людської цивілізації. Насамперед, переоцінити роль техніки в розвитку сучасної цивілізації. З погляду К. Ясперса, сформувалися три позиції щодо оцінки техніки: оптимістична, песимістична, нейтральна [2, с. 137].

Оптимістична оцінка розвитку техніки представлена різними концепціями технократизму, вихідну тезу яких можна сформулювати так: техніка сама здатна нейтралізувати або й подолати ті негативні наслідки, які несе людству її розвиток і поширення. Зокрема, В. Князев у своїй праці «Людина і технологія» підкреслює, що технічне є «... дім людського буття» [3, с. 51]. На його думку, розвиток людства і технічний розвиток – паралельні прямі, що мають однакові координати відліку [4, с. 3-9].

Техніка та технології здатні забезпечити високий рівень життя людини, динамічний стан суспільної інфраструктури. Однак, кожне нове відкриття породжує нові небезпеки, причому масштаб їх загрози зростає, а шляхи її усунення

на сьогодні невідомі. На це вказують представники песимістичного підходу до оцінки техніки і технологій. Скажімо, М.Бердяєв розкриває сутність феномену «машинізації» як явища, яке дегуманізує людство і поневолює його [5, с. 156].

Своєрідним поєднанням двох протилежних точок зору на роль техніки та технологій на сучасному етапі розвитку суспільства стала позиція К.Яспера: «техніка – це лише засіб, сама собою вона не є ні доброю, ні поганою. Усе залежить від того, що з неї зробить людина». «Оскільки техніка сама не ставить перед собою ніякої мети, вона перебуває по той бік добра та зла або передеє їм» [2, с. 146].

Отже у техніці дуже виразно постає вихідний драматизм людського становища у світі, бо ми не можемо бути людьми без техніки, як і не можемо тотально технізуватися. Ми не можемо існувати, не втручаючись у самодостатній хід природних процесів, але це втручання може нам вартувати нашого існування і навіть існування нашої планети. Розвиток техніки та технологій приводить до необхідності усвідомлення границь буття людини і її природного середовища – меж за якими проглядають контури темряви тотального небуття. Саме тому слід досліджувати проблеми, які пов'язані з тим, чи вимірюються успіхи техніки і технологій по шкалі гуманізму.

Список використаних джерел:

1. Ортега-и-Гассет Х. Размышление о технике. // Ортега-и-Гассет Х. Избранные труды: Пер. с исп. – М.: Весь мир, 1997.
2. Ясперс К. Современная техника. / К.Ясперс // Новая технократическая волна на Западе. – М.: Прогресс, 1986.
3. Князев В. Н. Человек и технология. / В.Н.Князев. – К., 1990.
4. Князев В.Н. Технократизм як суспільне явище / В. Князев // Проблеми філософії – 1992. – № 91.
5. Бердяєв Н.А. Человек и машина. // Бердяєв Н.А. Философия творчества, культуры и искусства. В 2-х т. – Т.1.

Лашук О.С., аспірантка кафедри менеджменту та державної служби
Науковий керівник – Киселиця С.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ПРОБЛЕМА КОРУПЦІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ВИМІРИ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ УПРАВЛІННЯ

Слово «corruptio» (corruptum) етимологічно означало псувати, вимотувати, розбещувати, задобрювати подарунками, підкуповувати, схилити до злочину. У римському праві воно узагальнено означало діяльність групи осіб, спрямовану на порушення принципів здійснення судочинства або керування суспільством [1].

Проблема впливу корупції на розвиток суспільств цікавили багатьох мислителів: від Сократа, Платона, Арістотеля – до Макіавеллі, філософів-утопістів, прагматиків та ін. Окремі спостереження щодо наслідків політичної корупції в історичному контексті знаходимо в працях В. Вундта, Г. Лебона, Г. Тарда, А. Адлера, К.-Г. Юнга, Е. Фромма, Т. Адорно, В. С. Макарчука, Ю. В.

Кузовкова, І. Лесні та ін. Дослідники зважили на те, що політична корупція має глибокі історичні та психологічні коріння, вона впродовж історії впливала на суспільну психологію та розвиток народів. Зрозуміти політичну корупцію як явище сьогодення можливо за детального вивчення її історичного генезису.

Політична корупція – стратегія дій політичних і посадових осіб та груп, спрямована на концентрацію влади та монополізацію економічних ресурсів. На ціннісному рівні політична корупція зазвичай нищила досі існуючі соціально прийнятні норми і нав'язувала населенню «нові» правила життя.

Монтеск'є зауважив, що демократія, надаючи кожному якусь дециму влади, наражається на постійне змішання приватних інтересів із громадським благом. Він розглядав чесноту як необхідну запоруку для урядування такого типу. Повноваження правителів не мають ніяких інших гарантій, крім виборів, тому в певному сенсі вони мають забути про самих себе та за можливості притлумити потяг використовувати владу лише на свою користь або на користь панівної верхівки (тобто, як правило, заможних і багатих).

Насправді ця думка належала Платону. Гостро критикуючи демократичний устрій, він зазначає, що демократія керується принципом, згідно з яким політика має регулюватися анархією матеріальних бажань. Як наслідок, демократичний уряд нездатний служити жодній істинній ідеї, бо якщо державна влада обслуговує бажання та задоволення бажань, вона обслуговує, зрештою, економіку в широкому сенсі слова й підкоряється лише двом критеріям: багатству, яке дає найстабільніший абстрактний засіб задоволення бажань, і opinio, яка визначає об'єкти бажання і глибoku віру, з якою ми маємо ними оволодіти.

У міжнародній політиці у пізньому Середньовіччі, крім окремих держав, неабияку роль розпочинає виконувати Католицька церква. Папа Римський отримує значний вплив, оскільки мав право коронувати королів та імператорів, втручався у внутрішню політику держав, отримував землі та гроші від монархів за підтримку у їх конфліктах із феодалною опозицією.

Корупція у тогочасному теологічному сенсі визнавалася гріхом, спокусою, зваблюванням диявола («гріх є беззаконня» (Апостол Іоанн)). Однак у Середньовічній Європі практика представників церкви часто не збігалася з основами християнського віровчення і була пронизана корупцією. Це виявлялось, зокрема, у торгівлі індульгенціями, продажу церковних санів, інквізиції (XIII–XVIII ст.). Корупційна сутність інквізиції суперечила християнському віровченню про прощення, навернення заблудших душ, милосердя. Вона стала зручним механізмом знищення не лише ідейних опонентів (єретиків, «чаклунів»), але виразників та учасників антифеодалних рухів, прихильників Реформації, гуманізму, вільнодумства, носіїв ідей Просвітництва [2].

Пізнє Середньовіччя започаткувало релігійно-політичну доктрину Томи Аквінського (1225–1274) – томізм. Його політичні погляди сформувались у контексті боротьби світської монархічної та церковної (папської) влади. Попри те, що Аквінський заперечував соціальну рівність, однак метою держави в томізмі було досягнення загального блага, забезпечення умов для розумного та

гідного життя людей. Мислитель обґрунтовував погляди про законність тираноборства, утверджував право людей не коритися деспотичній владі, що зловживає своїм становищем: якщо цивільні закони, накази чи вимоги суперечать божественному, природному, моральному праву, то вони нікчемні. Люди не зобов'язані виконувати протиправні закони та накази. Оскільки державна влада належить певним особам (володарям) лише на тій підставі, що громадяни довіряють їм, тому, коли зловживаннями тиранів і деспотів цю довіру знищено, люди мають законне право повалити тиранію [4].

Феодално-олігархічні необмежені корупційні зловживання спричинили у пізньому Середньовіччі та ранньому Відродженні ідеалізацію ідей монархічного абсолютизму (просвічена монархія), теоретичне обґрунтування якого запропонували Ніколо Макіавеллі (1469–1527) і Томас Гоббс (1588–1679) [2]. Головними перешкодами для втілення абсолютизму була церковна влада римських пап і феодално-земельна олігархія. У реальності абсолютизм у Європейських державах вилився у зрощення спадкової монархії з олігархією та підпорядкуванні церковної влади світській у їх тиску на суспільства.

На світанні представницької демократії в Європі Маркс зауважив, що насправді обрані тоді уряди були лишень «уповноваженими від влади капіталу». Але сьогодні це ще правдивіше, ніж будь-коли! Якщо демократія – це представництво, наперед вона представляє загалом систему, що має її форми. Інакше кажучи, електоральна демократія представницька лише настільки, наскільки вона – консенсусне представництво капіталізму, названого нині «ринковою економікою». Це її засаднича корупція, й небезпідставно такий гуманістичний мислитель, як Маркс, цей філософ-просвітник, вважав, що єдине, що можна протиставити такій «демократії», є перехідна диктатура, яку він назвав «диктатурою пролетаріату». Сильний термін, але він проливав світло на складнощі діалектики між представництвом і корупцією. Мало того, досі не було доведено, що відмова від терміну «диктатура пролетаріату» принесла користь комуністам, байдуже яка їхня течія [3].

Здійснений історико-психологічний аналіз політичної корупції дає можливість виявити її роль у політичних процесах у середньому та пізньому Середньовіччі. Політична корупція забезпечувала перерозподіл власності та влади, суттєво впливала на політичну мотивацію головних політичних гравців, формувала притаманну їх соціально-майновому статусу ідентичність. У Середньовічній Візантії політична корупція мала вкрай негативні наслідки, що виявилось: у знищенні опозиційних політичних партій; системному хабарництві в судах, армії; пограбуванні майна десятків тисяч людей завдяки оголошенню їх еретиками; введенню монополії на життєво важливі для існування населення ресурси (хліб, товари щоденного вжитку), чим були спровоковані масові голодомори, епідемії чуми. Влада та економічні ресурси в державі були узурповані нечисленним колом осіб – олігархією та імператорами. Такі обставини спричинили масові заворушення, інтелектуальний занепад, а згодом технічну відсталість Візантії порівняно з навколишніми державами.

У пізньому Середньовіччі (на етапі утвердження абсолютизму в державах Європи) значущу роль у міжнародній політиці виконувала Католицька церква завдяки авторитету та монополії на коронування.

Практика політичних підкупів (політичне хабарництво) була для монархів засобом залучення союзників на свій бік. Французькі монархи завдяки політичним хабарам забезпечували легітимність своєму правлінню з боку Ватикану. Англійські монархи нарощували свій вплив унаслідок політичних та економічних поступок на користь новоствореної Англіканської церкви та економічно впливових представників буржуазії.

Політична корупція мала значний психологічний вплив на масову психологію. Завдяки монополізації економічних і політичних ресурсів носії влади нав'язували населенню (що втратило власність) підданську (рабську, кріпацьку) ідентичність.

Список використаних джерел:

1. Арутюнян Б. К вопросу понимания коррупционного поведения / Б. Арутюнян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.crrc.am/store/files/db_fellows/article%201.pdf
2. Гоббе Т. Левиафан, или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского / Т. Гоббе. – М.: Мысль, 2001. – 358с.
3. Рассел Б. История западной философии / Б. Рассел; пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Тарашука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.
4. Діденко Н.Г. Управление, власть, держава: философские аспекты взаимодействия: Монография / Н.Г. Діденко. – Донецьк: ДонДУ, 2012. – 128 с.

Краснянська Ю.В., студентка гр. ФК-141,
Наукові консультанти - Киселиця С.В., к.філос.н., доцент,
Салькова Т.В., викладач
Чернігівський національний технологічний університет

ПРОБЛЕМА ЩАСТЯ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Щастя... Як багато вже сказано та написано про це диво. Диво, яке не бачимо, навіть не можемо однозначно визначити чим воно вимірюється. Трагування щастя у кожного своє, але як тільки ми відчуваємо себе нещасливими, здається, світ навколо стає іншим: сумним, сірим, похмурим. Евдемонізмом опікувалися протягом тисяч років світові генії, серед них: Сократ, Епікур, Зенон, Сенека, Марк Аврелій, Спіноза, Кант, Гегель та інші [3]. Змінюються пріоритети, моральні цінності, змінюється світ. Проте дана тема залишається актуальною і в наш час. Як же еволюціонували погляди на філософію щастя? Яке ж воно, щастя сучасної молоді людини? Який наразі його рецепт?

Багато античних мислителів бачили сенс життя людини саме в досягненні щастя. Так, для гедоністів воно втілювалося в отриманні максимального матеріального та духовного задоволення від життя, уникненні будь-яких страждань. Платон говорив про щастя як спільне благо всього суспільства. Якщо суспільство щасливе, то кожна людина як його частина

обов'язково пізнає це диво. Епікур, будучи прихильником гедоністичних ідей, трактував їх ширше, звертав особливу увагу на дружбу як необхідний компонент щастя. Представники стоїчної етики [1] ототожнювали його з доброчесністю, терпимістю та стриманістю, наголошуючи, що щастя в тому, аби не бажати ніякого щастя. Сенека говорив про можливість пізнання цього дива лише в злагоді з природою, акцентуючи увагу на тому, що слід насолоджуватися тим, що маємо, не вдаючись у порівняння, - ніколи не буде щасливий той, кого мучить вид більшого щастя.

Для прихильників християнської парадигми головним і беззаперечним втіленням усього благодатного у світі є Бог. Саме його пізнання, відкриття для себе і вважається щастям. Християнська релігія звертає увагу людини на одвічні моральні цінності : дружбу, добро, чесність, сім'ю , - які усвідомлено виступають основними компонентами згаданого дива. Августин Аврелій наголошує: «Щастя – це вища дружба, заснована не на звичці, а на розумі, при якій людина любить свого друга завдяки вірності і добрій волі» [2].

Новий час приніс інші трактування цього дива. Так, Томас Гоббс беззаперечно пов'язує щастя із успіхом, а вірніше «з його досягненням». Локк звертає увагу на те, від чого ж воно залежить. «Щастя чи нещастя людини в основному є справою її власних рук», - пише мислитель [2] . Гегель наголошує, що поняття щастя своє для кожної людини: «Щасливий той, хто влаштував своє існування так, що воно відповідає особливостям його характеру».

Неоднозначний підхід до трактування щастя, пов'язаний із існуванням різних філософських шкіл, принесла європейська етика ХХ століття. Видатний представник того часу А.Камю пише : «Не бути коханим – це усього лиш невдача, не любити – ось нещастя». З. Фрейд говорить, що справжнім нещастям є недосягнення своїх мрій. Вершиною вітчизняного філософствування про щастя сміливо можна вважати великого генія українського народу Г.Сковороду. Прочитаймо афоризми [2] : « Шукаємо щастя по країнах, століттях, а воно скрізь і завжди з нами; як риба в воді , так і ми в ньому, і воно біля нас шукає нас самих. Нема його ніде від того, що воно скрізь. Воно схоже до сонячного сяйва – відхили лише вхід у душу свою» або «Щасливий, кому вдалося знайти щасливе життя, але щасливіший, хто вміє користуватися ним». Вдумаймося в ці істини, - і розуміємо, наскільки все просто. Може, не слід шукати десь щастя? Може, воно і справді завжди з нами, а ми лише не замислювалися над цим?

Багато ще можна говорити про філософські роздуми мислителів різних епох. Серед складових щастя найчастіше зустрічаємо життя як найвищу цінність кожного, достаток як підґрунтя для задоволення матеріальних потреб та бажань, сім'ю та дітей як сенс існування, славу як засіб самоутвердження, владу як можливість керувати іншими та відчувати себе незамінним і головним. Важливу увагу приділяють також дружбі, коханню.

Спробуймо з'ясувати, яким уявляє щастя сучасна молода людина. Що виходить на перший план сьогодні? Чи щаслива зараз молодь? І чого ж не вистає, аби відчувати себе абсолютно щасливим?

З метою дослідження даного питання у квітні цього року було проведено анкетування молоді (параметри опитування: 60 осіб, із них 60 відсотків –

жіночої статі, вік – 17-30 років, студенти ВНЗ м. Києва та м. Чернігова). Перш за все, учасникам пропонувалося зазначити, з чим вони ототожнюють поняття щастя. Отримані результати (рис.1) навряд чи можна назвати неочікуваними.

Рисунок 1 – Результати анкетування молоді стосовно складових щастя

На думку 20% наших респондентів, щасливим не можна бути без грошей. Проте не всі ці опитані вважають саме гроші абсолютним щастям, розглядаючи їх як необхідний засіб для його досягнення - для утримання сім'ї, підтримання здоров'я на належному рівні тощо. Може, в цьому і справді є якийсь сенс? Адже як можна відчувати себе щасливим, коли не маєш грошей, аби придбати одяг, житло чи навіть їжу? По 15% респондентів вважають, що щастя – це ніщо інше, як сім'я та діти, любов та благополуччя рідних.

Наступною складовою щастя, яка набрала 10% голосів, є здоров'я. Та чому ж тоді, коли ми хворі та погано себе почуваємо, все інше відходить, звичай, на другий план? Артур Шопенгауер писав: «Дев'ять десятих нашого щастя залежить від нашого здоров'я» [2]. Можливо, все можна пояснити віковою категорією опитаних, які, на щастя, не мають серйозних проблем зі здоров'ям.

Найменше респондентів пов'язують щастя з кар'єрою, друзями, розвагами, славою та владою. Наступний аспект, якому ми приділили увагу: чого ж не вистачає сучасній молоді для щастя (рис.2).

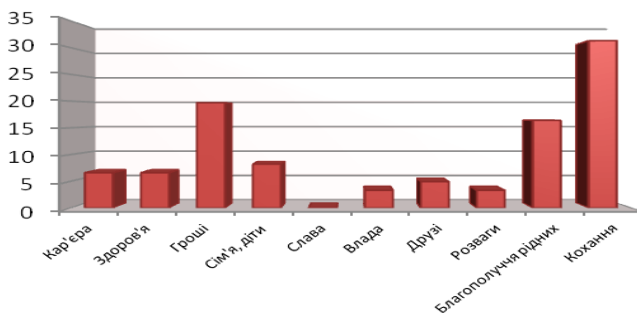

Рисунок 2 – Результати анкетування про складові щастя, яких бракує сучасній молоді

Згідно опитувань більше 30% респондентів відчувають себе не повністю щасливими через брак кохання; 16% були б абсолютно щасливими, якби було

все добре у їх рідних; 8% - не почувуються щасливими через проблеми в сім'ї та з дітьми. 20% учасників анкетування вважають, що для їхнього щастя не вистачає грошей. Приблизно по 7 % респондентів відповіли, що були б абсолютно щасливими, якби мали краще здоров'я та успішну кар'єру. Після індивідуальних бесід з опитуваними з'ясувалося: абсолютне щастя для сучасної молоді – це переважно те, чого їм бракує найбільше. Вони вбачають щастя в грошах, бо їх не вистачає для задоволення всіх бажань, а іноді найнеобхіднішого. Пріоритет здоров'я відходить на другий план, бо в більшості немає з ним проблем, поки молоді. Сім'я та діти, кохання, благополуччя рідних – важливі складові щастя, яких бракує переважній кількості опитаних, бо багато молодих людей безвідповідально ставляться до цих цінностей; не можуть порозумітися з близькими; народжують дітей, не створивши справжню сім'ю, цим самим уникаючи батьківської відповідальності. 77% респондентів, незважаючи на різні труднощі, вважають себе щасливими. Наступне питання, на яке пропонувалося відповісти респондентам: чи щастя людини в її руках? 88% опитаних дали позитивну відповідь (рис. 3).

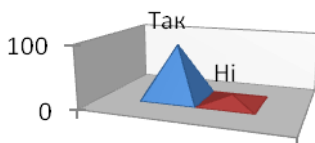

Рисунок 3 – Результати анкетування про залежність щастя людини від неї самої

Тож, можливо, слід вбачати щастя в тому, що маєш. Марк Аврелій часто повторював [2]: «Жодна людина нещаслива, поки вона не вважає себе щасливою». Чому б не радіти тому позитивному, що є в нас зараз. Слід не засмучуватися, а шукати вихід із ситуації. Гроші можна заробити, з рідними порозумітися, знайти «свою половинку», яка розділятиме наші погляди на життя.

Отже, кожен із нас сам вирішує, з чим ототожнювати щасливе існування. Обов'язково маємо пам'ятати, що щастя – це диво, але не фатальне явище. М.Монтень наголошував: «Наше щастя чи наше нещастя залежить тільки від нас самих». Щастя можна створити, слід лише в це повірити та докласти зусиль.

Список використаних джерел:

1. Кравченко П.А., Москаленко С.М. Щастя як загальна мета людського життя в античній етиці стоїцизму. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/>
2. Усі письменники і народна творчість, афоризми: довідник. – К.: Майстер-клас, 2007-2008. – 864с.
3. Діоген Лаєртський. Про життя, навчання і вислови знаменитих філософів. – М.: Думка, 1979.

ПРАВО ЯК РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Актуальність дослідження права як регулятора суспільних відносин зумовлена необхідністю розбудови в Україні правової держави та громадянського суспільства.

Ще в первісному суспільстві існували певні правила поведінки людей, які забезпечували виживання членів родової громади в природному середовищі. Ці правила склалися в звичаї, які фіксувалися в пам'яті людей і в силу доцільності, раціональності і корисності виконувалися добровільно. Таким чином, право з'являється не на порожньому місці і не раптом, а виникає об'єктивно на певному етапі розвитку людського суспільства. Право не творець, а лише регулятор і стабілізатор суспільних відносин [1, с. 58].

Особливо на сьогоднішній день дана тема надзвичайно актуальна, так як головне місце у формуванні духовного світу особистості, її свідомості і культури належить праву і соціальним нормам, які є найважливішими соціальними регуляторами, мета яких - це вплив на розвиток і вдосконалення суспільства. Тому можна сказати що, право – це особливий, офіційний, державний регулятор суспільних відносин. Воно є необхідним і корисним для суспільства, адже врегулює суспільні відносини та забезпечує правопорядок. Головне призначення права — бути регулятором суспільних відносин. Регулюючи ті чи інші відносини, воно надає їм правового характеру, заключає їх в правову, юридичну форму. В результаті цього вони і стають правовими [2, с. 350].

Вивченням даного питання займалися багато вчених – О.Скакун, Н.Онщенко, А.Крижанівський та інші.

Взагалі, цінність права в суспільстві в цілому залежить від поєднання інтересів особи, держави та суспільства, що відповідно забезпечує організованість та стабільність суспільним відносинам. У порівнянні з іншими суспільними регуляторами, право - найбільш ефективний, владно - примусовий і разом з тим цивілізований регулятор, який забезпечує вимоги, відповідність та точність змісту суспільних відносин, тому що воно закріплює найважливіші норми і принципи моралі, перетворює їх на встановлені та гарантовані державою правила поведінки.

Також ще можна зазначити що право є засобом захисту особи від незаконного втручання у сферу її особистої діяльності, що виникло в суспільстві, та оптимальним поєднанням свободи і справедливості. Воно є важливим засобом врегулювання міжнародних і міжнаціональних стосунків, вирішення конфліктів, забезпечення правопорядку в суспільстві і державі.

Право як регулятор суспільних відносин проявляється також у функціях права. Вони одночасно охоплюють, з одного боку, соціальне призначення права, а з іншого – напрямки його впливу на суспільні відносини.

Взагалі то функції права можна поділити на загально-соціальні та спеціально-юридичні. Загально-соціальні – характеризують соціальний вплив права на суспільне життя: політику, економіку, культуру тощо, виключаючи застосування спеціальних юридичних засобів. Спеціально-юридичні – розкривають сутність та зміст юридичного призначення права, його специфічну регулятивну природу

Право регулює далеко не всі, і лише найбільш принципові відносини, що мають істотне значення для інтересів держави, суспільства, нормальної Життєдіяльності людей, це насамперед відносини власності, влади, соціально-економічного пристрою, прав і обов'язків громадян, забезпечення порядку, трудові, майнові, сімейно-шлюбні відносини і т. п. [3, с. 92]

Отже з вище сказаного можна зробити такі висновки :по-перше , право забезпечує регулювання найважливіших потреб та інтересів між людьми як у межах певної країни, так і у взаємовідносинах усього світового співтовариства. По-друге, сутність права полягає в тому, що воно є соціальним регулятором, особливою мірою свободи, ґрунтується на надбаннях розвитку людської цивілізації і культури.

Список використаних джерел:

1. Історія держави і права України: Підручник.— У 2-х т./За ред. В. Я. Тація, \ Н. Д Гончаренка О. Д. Святотський та ін. — К.: Концерн «Видавничий Дім», 2003. —С. 580 .
2. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права / Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. — Львів: Новий світ, 2003. — С. 581.
3. Котюк В. О. Теорія права: курс лекцій: Навч. посіб. / Котюк В. О. — К.: Вентурі, 1996. — 208 с.
4. Данільяна О.Г. Філософія права : навчальний посібник. / О. Г. Данільяна. - К. : Юрінком Інтер, 2005. – С.272 .

Пампуха Я.Ю., студент групи МЗК-111
Науковий керівник – Шакун Н.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Актуальність зазначеної теми зумовлена потребою зосередження зусиль держави і громадянського суспільства щодо сприяння розвитку освіти, зокрема інженерної. Очевидно, що в нинішніх умовах головним критерієм ефективного поступу країни є не економічні показники, навіть не могутність збройних сил, а спроможність постачати на світовий ринок знання та інноваційні технології, що дозволять ці знання реалізувати. Це вимагає з'ясувати особливості інженерної освіти у світлі евро інтеграційних прагнень України.

З приєднанням України до Болонського процесу у травні 2005 року розпочався процес реформування вітчизняної системи освіти відповідно до європейських стандартів. Метою Болонського процесу є консолідація зусиль наукової і освітянської спільноти, а також урядів країн Європи для підвищення

конкурентноздатності європейської освіти і науки у світовому вимірі, підвищенні ролі цієї системи у суспільних перетвореннях.

Водночас, інтеграція України в європейський освітній простір супроводжується наявністю цілого комплексу невіршених національних освітянських проблем, що загострило питання стратегій реформування вітчизняної освіти та осмислення її перспектив у світлі викликів сучасної доби.

Насамперед, виникає питання про те, які перспективи відкриваються перед освітянською громадою й суспільством за умови євроінтеграції. Безсумнівно, до останніх слід віднести докорінну перебудову національної освітньої системи задля відповідності її запитам інформаційного суспільства. Зазначимо, що головними з них є прийняття системи зрозумілих ступенів і ступенів, які можна легко зіставити, у тому числі, через впровадження додатка до диплома, для забезпечення можливості працевлаштування європейських громадян і підвищення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти; прийняття системи двоциклового навчання (з одержанням академічного ступеня бакалавр, та магістра); запровадження системи кредитів відповідно до ECTS – європейської кредитно-трансферної системи кредиту залікових одиниць; сприяння мобільності шляхом подолання перешкод ефективному здійсненню вільного пересування студентів та викладачів. В зв'язку з вищезазначеним, можна стверджувати, що Болонський процес відкриває можливості розбудови інноваційної моделі вищої освіти, яка була б здатна не тільки адекватно реагувати на виклики часу, а й працювати на перспективу, закладаючи підвалини для соціального поступу. До того ж підвищення мобільності студентів та відкритість освітнього простору тільки сприятиме зростанню якості вищої освіти.

Прийняття зручної та зрозумілої градації дипломів, ступенів і кваліфікацій, запровадження двоступеневої структури вищої освіти, використання єдиної системи кредитних одиниць (ECTS) розширюють можливості випускників вузів самореалізуватися в професійній галузі в будь-якій з європейських країн. Україна, приєднавшись до Болонського процесу, проводить відповідну роботу задля підтримки й розвитку європейських стандартів якості із застосуванням порівняльних критеріїв, механізмів і методів їх оцінки відповідно до вимог ENQA [3].

Ще однією перевагою входження у європейський освітній простір є активна академічна взаємодія людей, вищих навчальних закладів та держав, що забезпечує мобільність студентів, викладачів, дослідників. Це дозволить здобувати якісну освіту, постійно самовдосконалюватися, навчатися протягом усього життя. Обмін знаннями дозволить виявляти обдаровану студентську молодь, формувати науковий потенціал в університетському середовищі.

Разом з тим, не варто розглядати лише позитивні наслідки входження України у Болонський процес, оскільки його супроводжують численні ризики.

Серед них, зокрема, слід виокремити проблему недостатності підготовленості системи вищої освіти України до втілення принципів і цілей Болонського процесу. Так, у країнах з невисоким рівнем економічного розвитку буде спостерігатися постійний «відтік мізків» за кордон. Але проблема від'їзду

за кордон актуальна не тільки для пострадянських країн, а й для розвинених європейських, зокрема для Німеччини. За даними М. Кампа, щорічно в пошуках кращих для професійної діяльності умов з Німеччини виїжджає близько 120 тис. висококваліфікованих фахівців продуктивного віку [5, с. 25].

Водночас у Німеччині завдяки цілеспрямованій діяльності в рамках кампанії «Міжнародний маркетинг вищої освіти та науково-дослідної роботи в Німеччині» було створено понад тисячу навчальних програм, успішне завершення яких гарантує німецьким та іноземним студентам здобуття ступеня бакалавра чи магістра міжнародного рівня.

В Україні цільового фінансування болонських реформ не було, але ця проблема є типовою і для європейських країн.

Ахільсовою п'ятою вітчизняної освіти залишаються застаріла матеріально-технічна база, брак сучасних технічних засобів і новітніх технологій у більшості ВНЗ, не вирішено донині питання масової комп'ютеризації навчання.

Концепція фундаментальності вищої освіти є системоутворюючою, а фундаменталізація навчання є одним із пріоритетів Болонського процесу для країн ЄС і найважливішим напрямом реформування системи вищої освіти. Та чомусь після реформування вищої освіти в Україні знизилася частка природно-наукових, фундаментальних дисциплін при підготовці інженерних кадрів. Сьогодні існують проблеми пов'язані із недостатньою увагою до вивчення фундаментальних дисциплін, як у школі, так і в ВНЗ. У зв'язку з цим А. С. Кобець пропонує два перші роки навчання інжирної освіти, під час яких закладається база майбутнього фахівця, необхідно зробити недоторканими й за кількістю природничих дисциплін, і за обсягом. Бо основна мета – підготовка інженера для народного господарства [2]. М.З. Згуровський висловив цікаву думку, що «крупні технічні університети України могли б стати об'єднуючими центрами для великих регіональних навчально-науково-виробничих комплексів, які в тісному зв'язку з промисловістю працювали б над реалізацією стратегічних програм розвитку регіонів країни і держави в цілому» [1].

При опануванні фундаментальних інженерних дисциплін дуже важливу роль відіграє регулярна самостійна робота студентів. Цю важливу сторону навчального процесу необхідно активізувати, надати їй новий імпульс, запроваджувати нові форми роботи й контролю, використовувати сучасні інформаційні засоби й технології навчання, а головне відійти від формалізму.

Сучасний світовий рівень розвитку інформаційного суспільства ставить нові вимоги до фахівця, а саме: висока професійна компетенція, фахові знання, володіння інформацією, комп'ютерними та інформаційними технологіями, високий рівень знання державної та іноземної мови.

Запровадження принципу «освіти через усе життя» є важливим у наш час, бо відійшла в минуле добра організована для центральної економіки система підвищення кваліфікації та підготовки кадрів.

Одним із наріжних каменів Болонського процесу є мобільність студентів, викладачів і науковців. Взаємодія вищих технічних навчальних закладів у рамках Асоціації може дати ефективний механізм для розвитку мобільності.

Ще однією важливою складовою Болонської системи є добре організована система студентського самоврядування.

Також перешкодою на шляху входження країни до Болонського процесу є недостатній рівень автономії університеті України у порівнянні із середньоєвропейськими. Дуже важливо працювати і прийняти відповідальні рішення, що до надання провідним університетом України автономії та академічних свобод. На рівні Європейських критеріїв і стандартів, звичайно підвищивши відповідальність цих закладів перед суспільством і владою.

Таким чином, зміни, які викликані Болонськими ідеями, повинні стати підґрунтям трансформації вищої інженерної освіти у напрямку посилення її відкритості та конкурентноздатності.

Список використаних джерел:

1. Згуровський М. З. Вища технічна освіта і Болонський процес / М.З. Згуровський // Доповідь на Всеукраїнській нараді ректорів технічних навчальних закладів.–17-18 березня 2004 р., м. Харків.
2. Кобець А.С. Болонська декларація та сучасна інженерна освіта в Україні. Деякі тенденції та проблеми / А.С. Кобець, А. Г. Дем'янець [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104/18001-bolonska-deklaraciya-ta-suchasna-inzhenerna-osvita-v-ukraini-deyaki-tendencii-ta-problemi.html>
3. Сенеріков С. О. Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.02 / С.О. Сенеріков; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2009. — 40 с.
4. Bologna Declaration/ Joint Declaration of the European Ministers of Education Convened in Bologna on the 19th of June 1999.
5. Kamp M. Nichts wie weg! /V. Kamp, S. Wettach // Wirtschaftsoche.–Dusseldorf, 2002.–№22.–S. 24–29.

Піроцький Б.Ю., студент гр. МФБ-151
Науковий керівник – Євдокименко Р.І., ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ: ФІЛОСОФІЯ ТЕХНОКРАТИЗМУ

Впродовж ХХ-ХХІ ст. в часи значних соціально-політичних потрясінь спостерігався бурхливий розвиток науки і техніки, що позначився як науково-технічна революція, що стала виявом загальносвітового етапу науково-технічного прогресу.

Будь-яке соціальне явище слід розглядати в його розвитку, в чіткому усвідомленні його суті, тобто в сукупності глибинних зв'язків, відношень та внутрішніх законів, які визначають основні риси і тенденції розвитку даного явища. З філософської точки зору науково-технічна революція являє собою одну із стадій чи форм науково-технічного прогресу, коли він набуває прискореного, стрибкоподібного характеру. Виявом науково-технічної революції є докорінна перебудова всієї технічної і технологічної основи виробництва, його організації й управління, які здійснюються на базі практичного використання фундаментальних відкриттів сучасної науки. Виробництво перетворюється з простого процесу праці в науковий процес, у технологічне застосування науки [1, с. 470].

Даний процес сам по собі не залежить від того, в якій соціально-економічній системі він відбувається. Науково-технічна революція створює можливість для розвитку суспільства, а як використовуються наукові і технічні досягнення — залежить від конкретної соціально-економічної будови суспільства.

Соціальні наслідки науково-технічної революції можна звести до таких основних груп:

- загострення екологічної обстановки, виникнення проблеми виживання людства внаслідок забруднення та отруєння навколишнього середовища;
- зміна взаємовідносин у системі “людина-техніка” (робітник стає регулятором, налагодчиком, програмістом і тим, хто керує технологічним процесом);
- зміна змісту і характеру праці (збільшується питома вага творчих, пошукових визначальних функцій, що веде до стирання суттєвих відмінностей між людьми розумової і фізичної праці);
- зростання питомої ваги висококваліфікованих робітників і спеціалістів, що зайняті обслуговуванням нової техніки і технології (це вивільняє трудові ресурси);
- підвищення вимог до культурно-технічної та інтелектуальної підготовки кадрів;
- прискорення структурних змін у співвідношенні сфер людської діяльності (перекачування трудових ресурсів із сільського господарства в промисловість, а з неї — в сферу науки, освіти, обслуговування). Це зумовлює зростання концентрації населення в містах, поглиблення міграційних процесів, значне скорочення робочого і збільшення вільного часу (звідси можливість гармонійного розвитку особистості);
- “інтернаціоналізації” суспільних відносин (зокрема, неможливо виробляти що-небудь в одній країні, не рахуючись з міжнародними стандартами, цінами на світовому ринку, з міжнародним поділом праці);
- втрата людиною емоційності, інтелектуальне перевантаження, формалізація контактів, одностороння, технічна свідомість;
- виникнення проблем біологічної і психологічної адаптації людини в звичайних і екстремальних умовах навколишнього середовища (надвисоких і наднизьких тисків, температур, електромагнітних полів, радіоактивності і т.д.) [1, с. 474-475].

Якщо уважно подивитися на сучасний стан суспільства, то важко не помітити, що вже не людина володіє і керує технікою, а техніка диктує людині образ її життя. Дуже велика частина суспільства зайнята постійним обслуговуванням цієї техніки (постійний технічний нагляд, ремонт, постійне спостереження за роботою техніки, модернізація тощо).

В необхідності переосмислити життєві реалії, що пов'язані з бурхливим розвитком науки, техніки та виробництва у філософській думці виник такий напрям філософського знання як технократизм. Представниками технократизму є такі західноєвропейські (К. Ясперс, М. Хайдеггер, В. Шельський, Ю. Хабермас, Г. Йонас та ін.), російські (М. Бердяєв, Ю. Яковець, В. Розін, Г. Померанц, О. Панарін

та ін.) і українські (Ю. Павленко, М. Попович, М. Михальченко, В. Лук'янець, В. Горбатенко та ін.) мислителі.

Технократизм. Основним напрямком філософії технократизму стала ідея про роль техніки, технічного прогресу, машин і технологій у суспільних змінах сучасної епохи. Сучасний технократизм обстоює думку, що суспільство є системою взаємодіючих факторів – соціальної структури й політики, цінностей культури, динаміки потреб та ін.

Сучасна «технократична хвиля» на Заході складається з розмаїття підходів, схем, концепцій. Наприклад, О. Тофлер майбутнє суспільство пов'язує з третьою техно-інформаційною хвилею розвитку; Г. Кан вважає, що завдяки технізації майбутнє суспільство стане побутовим, де всі люди стануть джентельменами; Ф. Скінер пропонує технологізувати поведінку людей; Дж. Хелбронен пророкує приєднання технічної цивілізації від екологічної катастрофи. В цілому різноманітні філософські концепції технократизму можна поділити на:

- оптимістичні, що пов'язують вирішення всіх соціально-економічних, політичних проблем суспільного розвитку з ростом технічного потенціалу суспільства;
- песимістичні, представники яких вбачають в техніці загрозу для цивілізації й закликають обмежувати її зростання, радять повернутися обличчям до природи.

В усіх цих концепціях спостерігається своєрідний технологічний детермінізм, суть якого полягає в непомірному перебільшенні ролі техніки, технології та інформатики. Машинний фетишизм – це різновид речового (предметного, товарного) фетишизму. Фетишизація призводить до того, що машина постає самостійним і незалежним від людини суб'єктом мислення і соціальної дії, досконалішим за тих, хто її створив. Звідси і постають песимістичні або оптимістичні висновки щодо майбутнього суспільства. Їх односторонність полягає не в тому, що вони обґрунтовують ту чи іншу орієнтацію, а в тому, що вилучають з системи прогнозу живу, безпосередню практичну діяльність людей, зумовлену первинними перш за все матеріальними інтересами і потребами [2, с. 122].

Виходячи з вищесказаного, можна говорити, що науково-технічна революція торкнулася всіх соціальних, економічних, політичних, технологічних та ін. процесів життя суспільства. Даний процес вкликав появу однієї з протирічних течій філософії – технократизм. Дана течія дала новий поштовх до переосмислення ролі науки і техніки для людини і всього людства.

Були надані певні пророцтва щодо майбутнього Землі: одні філософи стверджували, що розвиток техніки виведе людство на новий рівень існування, що подальший прогрес технологічного розвитку дасть змогу замінити людську працю машинами, все це призведе до зменшити члвсове навантаження на людину і дасть їй змогу витрачати свій час на інші сфери діяльності (сім'я, хоббі тощо). Інші мислителі були переконані, що подальший розвиток технічний приведе до повного знищення всього живого на планеті.

Наше сьогоднішнє буття показує, що постала криза технічного прогресу: за останні роки було винайдено така кількість технічних новинок, що показує пік науково-технічної революції, зупиняється прогрес, здійснюється лише

вдосконалення існуючих технологій, наукова думка зосередилась лише на обслуговування суспільства споживання. На нашу думку, необхідно збавити швидкість розвитку техніки, направити діяльність вчених на розвиток еко-технологій, збереження довкілля, формування активної концепції сталого розвитку, адже без повноцінного природного середовища неможливо продовжувати технічний розвиток.

Список використаної літератури:

1. Філософія: Навчальний посібник / І.Ф.Надольний, В.П. Андрущенко, І.В.Бойченко, В.П.Розумний та ін.; За ред. І.Ф. Надольного. — К.: Вікар, 1997. — 584 с.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. Видання 2-е, виправлене й доповнене. — К.: Генеза, 1996. — 367 с.

Подорван А.Ф., аспірант кафедри менеджменту інноваційної діяльності та державного управління
Науковий консультант - Киселиця С.В., к. філос. н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

СВОБОДА У ТВОРЧОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА ТА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ

Загальнолюдські принципи, зокрема, їх «вінець» – свобода, у сучасному політико-правовому просторі з необхідністю містять: права людини (свобода особистісна), рівність (свобода соціальна), демократія і суверенітет (свобода політична). Саме ці сутнісні характеристики суспільства присутні у творчості Шевченка та відображають його соціально-філософські погляди та активну (фактично – революційну) громадянську позицію.

З кінця 80-х років ХХ століття і до сьогодні триває процес формування політичної культури в українському суспільстві. На становлення окремих елементів політико-правової культури відчутний вплив справила творчість визначного представника української нації Тараса Григоровича Шевченка. Філософське розуміння Шевченком поняття «свободи» відобразилось у такій категорії політичної культури як політичні цінності.

Творчість Т. Шевченка на предмет розуміння ним свободи досліджували А. Шаповалова, Ю. Барабаш. Питання впливу творчості Шевченка на формування національної ідеї знайшли відображення у роботах О. Поцюрко, О. Забужко, розуміння ідеї свободи з точки зору романтичного світогляду – у працях А. Шкрабалюк, Н. Волошко. Формування національно-визвольної ідеї у творах Шевченка та її взаємовплив з програмними поглядами Кирило-Мефодіївського братства досліджував О. Сліпушко, вплив постаті Шевченка на формування національної свідомості – А. Машталір, С. Брижицька та інші.

Політична культура – це культура політичного мислення й політичної діяльності, а також «ступінь цивілізованості всього політичного життя суспільства» [2, с. 15]. Найбільший вплив творчості Шевченка зазнав такий елемент сучасної політичної культури як політичні цінності – моральні та правові принципи, норми й ідеали політичного життя, за якими визначається

значимість політичних явищ та подій для конкретного суб'єкта політичного процесу.

Життя та творчість Тараса Шевченка припадають на початковий період формування ідеї національного відродження в Україні. Саме у поетичних творах знайшов відображення його політичний світогляд і трактування основних таких понять як «держава», «суспільство» та «свобода».

Зважаючи на складний життєвий шлях Шевченка, його твори дають уявлення про розуміння поетом особистісної свободи. Для Шевченка воля — найвища цінність, що дана людині.

Ой гляну я, подивлюся
На той степ, на поле;
Чи не дасть Бог милосердний
Хоч на старість волі...
...Як же його у неволі
Жити без надії?

Навчіть мене, люде добрі, А то одурію [9, с. 551].

На думку А. Шаповалової, Тарас Шевченко відстоював свободу і внутрішню, і зовнішню. Причому зовнішня свобода була для поета не менш важлива, ніж внутрішня. Адже поет народився у неволі, тому не міг бути до неї байдужим, співпереживав і боровся проти неволі все життя, пройшовши всі кола пекла, важкі життєві випробування, він знав ціну зовнішньої свободи [8, с. 213].

Внутрішнє сприйняття поетом свободи переосмислюється у період заслання та через намагання заборонити його творчу та поетичну діяльність. Тоді розуміння свободи доповнюється такими її характеристиками як можливість займатись творчою діяльністю та не відчувати обмежень щодо вільного висловлення своїх думок та переконань.

...Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадать.
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати — і мовчати» [9, с. 610].

У творах Шевченка велике місце займає критика соціально-економічного та суспільного ладу.

...А пани й полову жидам продають.
Та голоду раді, та Бога благають,
Щоб ще хоч годочок хлібець не рожав.
Тоді б і в Парижі, і в іншому краї
Наш брат хуторянин себе показав. [9, с. 483].

Порушення цієї соціальної свободи веде до морального занепаду цілого народу. Тому сучасність для Шевченка характеризується такими поняттями «поневолення», «деградація особистісна та суспільна».

Інше розуміння Шевченком свободи політичної. Саме порушення цієї свободи є одним з найбільших моральних злочинів.

...Мій краю прекрасний, розкошний, багатий!
Хто тебе не мучив? Якби розказать
Про якого-небудь одного магната

Історію-правду, то перелякать
Саме б пекло можна. А Данта старого

Полупанком нашим можна здивувать [9, с. 505].

Прагнення до національного відродження, яке характерне для романтичного світогляду кінця XVIII — XIX століття, у філософському та творчому планах відображається через осмислення величних історичних подій минулого. Для Шевченка це, безперечно, козацька доба, яка асоціюється у поета зі свободою і волею: «Було колись — В Україні / Ревіли гармати; / Було колись — запорожці / Вміли панувати. / Панували, добували І славу, і волю...» [9, с. 90].

Творчою метою Тараса Шевченка було не оплакування історичного минулого та його руїн, а відродження історичної слави та свободи в свідомості народу [10, с. 105].

Власне суспільно-політичний світогляд самого Т. Шевченка був сформований під впливом основних ідей Кирило-Методіївського братства, до діяльності якого поет мав безпосередню причетність [7, с. 67].

Творчість Шевченка, переповнена символами національної ідентичності, цілком відповідає сучасній європейській політичній традиції у частині впливу на формування політичної культури історії та духовного спадку суспільно-етнічної групи. За останні роки традиція використання політичних цінностей, які присутні у творах Шевченка, у ідеологічному вимірі настільки поширилась, що велика частина знакових символів, образів, явищ та переконань інтегрувалось у сучасну політичну культуру.

Таким чином, політичні переконання Шевченка охоплювали: а) питання особистої свободи людини; б) соціальної свободи як основи суспільного ладу; в) політичної свободи як умови формування національної ідеї. Власне національно-визвольна ідея у Шевченка безпосередньо пов'язана зі свободою особою. Вона реалізується у трьох вимірах: свобода особистісна, свобода національна і свобода суспільна. [7, с. 69].

Тож, солідаризуюсь із думкою колеги: «Виховання «смаку» до панування загальнолюдських цінностей є актуальним завданням для будь-якого людського співтовариства безвідносно до його економічних і технологічних характеристик. З огляду на ієрархію потреб людини рано чи пізно виникає стурбованість щодо самореалізації та затребуваності, «золотої середини» між колективними та індивідуальними інтересами. Ця суперечність виступає надійним стимулом для пошуку здорового компромісу між ними» [5, с. 179]. Адже неймовірних зусиль завжди потребують не стільки декларативна боротьба за свободу думки і волевиявлення, скільки вони самі як найвищі цивілізаційні цінності поза часом та поза народами.

Список використаних джерел:

1. Барабаш Ю. Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма. – К., 2004. – 181 с.
2. Береза С. Особливості політичної культури як частина загальної культури суспільства: сучасні виміри // Часопис Київського університету права. – 2009. – №5. – С. 15–19.
3. Брижницька С. Сприйняття робітниками постаті Тараса Шевченка у 1927-1928 роках / Шевченковзнавчі студії, збірник наукових праць, випуск шістнадцятий, ст. 241–249.

4. Дмитренко М. Особливості сучасної української політичної культури: проблема визначення // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5 (14). – С. 134–138.
  5. Киселиця С. Добросердечність у комунікативному досвіді українства // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. Випуск 103 (№12). – С.178-181.
  6. Рудакевич О. Ідея нації та націоналізму у творчості Тараса Шевченка та Івана Франка // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури, – 2004. – № 40.
  7. Сліпушко О. Суспільно-політичні ідеї Кирило-Мефодіївського братства у художньому просторі поезій Тараса Шевченка / Шевченкознавчі студії, збірник наукових праць, випуск шістнадцятий, ст. 66–74.
  8. Шаповалова А. Творчість Тараса Шевченка та філософія Григорія Сковороди: два виміри свободи / Шевченкознавчі студії, збірник наукових праць, випуск шістнадцятий, ст. 203–216.
  9. Шевченко Т. Кобзар – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 906 с.
  10. Шкрабалюк А. Ідея свободи у творчості Тараса Шевченка в контексті романтичного світогляду / Шкрабалюк А. // Шевченкознавчі студії: збірник наукових праць (КНУ ім. Т. Шевченка. Інститут філології. Кафедра історії української літератури і шевченкознавства). – К.: 2008. – 271 с.
-

Полтавець Н.В., студентка гр. СР – 133
Науковий керівник – Шакун Н.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ФІЛОСОФСЬКІ ВИМИРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми. Соціальна робота має сталі зв'язки із філософією як теоретичним світоглядом. Адже визначення напрямів діяльності соціальних працівників, формування специфічних відносин між клієнтами і фахівцями, наповнення змісту соціальних програм великою мірою залежать від світоглядних та ідеологічних концептів, філософських категорій і принципів, що набули поширення серед професіоналів і засвоєні ними як складова фахової культури. Дана наукова стаття доводить, що діяльність соціальних працівників спирається не тільки на особисті і професійні принципи, моральні норми, які є основою сучасної філософії соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання є предметом досліджень спеціалістів багатьох галузей наукового знання. Питання соціальної філософії соціальної роботи досліджуються у працях С.В. Тетерського, Л.Т. Тюптя, І.Б. Іванової, М.В. Фірсова, Е.Г. Студенова, Т. Шанина.

Мета статі – розглянути філософські принципи в теорії соціальної роботи, а також визначити основні теоретичні концепти філософії соціальної роботи. З'ясувати зв'язок соціальної роботи та філософії.

Виклад основного матеріалу. Філософія соціальної роботи — ідеологія соціальної діяльності, основою якої є цінності та ідеали, що еволюційно сформувалися у процесі діяльності; колективне уявлення об'єднаних певними знаннями, єдиними вимогами до своєї професії людей стосовно суспільних і професійних принципів, норм, цінностей.

Соціальна робота як наука і навчальна дисципліна сформувалась на межі філософії, соціології, психології, педагогіки, що визначає її інтегративний, міждисциплінарний характер. Вона характеризується розмаїттям форм знання: емпіричні факти, події та їх опис, систематизація, закономірності й тенденції; принципи і методи досягнення поставлених цілей; гіпотези, системи поглядів,

що різняться типом і ступенем спільності тощо. Вони організуються у єдину науку завдяки фундаментальним основам філософським ідеям і принципам.

Філософія є формою суспільної свідомості, спрямованою на формування світогляду, системи ідей, погляди на світ і місце людини в ньому. Загальнотеоретичні положення філософії відіграють роль методологічної основи при вирішенні окремих питань соціальної роботи на науковому рівні. Предметом вивчення при цьому є соціальні відносини, що функціонують у соціальній сфері суспільства і розглядаються у контексті всієї сукупності суспільних відносин, у тому числі економічних, політичних, морально-духовних.

Взагалі соціальна робота послуговується такими універсальними філософськими категоріями, як людина, соціум, свобода, гуманізм, конфлікт, соціальний час і простір, суспільна діяльність та ін. Вона також пов'язана з постійним аналізом, систематизацією емпіричних фактів, для узагальнення яких спирається на філософські ідеї щодо різних аспектів людського буття (сенса, способу життя, права людини, правова свідомість тощо), пізнання навколишньої дійсності, взаємозв'язку різноманітних процесів і явищ. У своїй діяльності соціальні працівники спираються на філософське розуміння людини як унікальної, відкритої, інтенціональної (цілеспрямовано залученої до певної діяльності, до довкілля), амбівалентної (яка може одночасно мати сильні протилежні почуття), здатної до самопізнання та саморозвитку. Рушієм соціального розвитку людини є протиріччя між зростаючими потребами та реальними можливостями їх задоволення. Важливим для соціальної роботи є розуміння того, що стабільні періоди розвитку чергуються з нестабільними, які наступають як перехідні етапи і несуть у собі можливості якісних перетворень особистості.

Соціальна робота також застосовує філософські принципи до аналізу соціальних груп, спільнот, соціальних інститутів, особистості тощо. До таких принципів належать:

1) принцип детермінізму (висвітлює причинну зумовленість соціальних явищ економічними й політичними чинниками, що визначають стан суспільних відносин, специфіку їх формування і прояву);

2) принцип гносеологічного підходу (орієнтує на ретельне вивчення і порівняння соціально-історичних особливостей процесів у суспільстві, допомагає з'ясувати їх специфіку, тенденції розвитку і закономірності);

3) принцип особистісного підходу (при вивченні соціальних процесів вимагає врахування ціннісних орієнтацій, думок, почуттів та потреб конкретної людини);

4) принцип єдності свідомості і діяльності (озброєно соціальну роботу правильним розумінням сутності різновидів діяльності, до якої залучений клієнт, впливу рівня свідомості на неї, її форми та наслідки).

Основні теоретичні концепти філософії соціальної роботи — гуманізм, позитивізм, утопізм, професіоналізм. Фундаментальною основою і духовно-моральним виміром соціальної роботи є гуманізм як одне із надбань людства у процесі його розвитку.

Гуманізм (лат. *humanus* — людський, людський) — система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність; людяність, почуття любові до людини, повага до її гідності.

Реалізується гуманізм у процесі спілкування і діяльності через сприяння, допомогу, співучасть, підтримку, повагу до особистості. Поставивши людину в центр соціального буття, гуманізм осмислює явища, процеси, факти від і для людини.

Вплив соціального працівника на долю клієнта та значимість соціального результату діяльності вимагають від нього постійної готовності до певної (встановленої професійними нормами) поведінки, конкретних дій, відносин. Усвідомлення свого професійного обов'язку вимагає від соціального працівника самовіддачі в досягненні цілей і вирішенні завдань, що поставлені перед ним суспільством, державою. Професійні вимоги до особистості соціального працівника жорстко детермінують спеціаліста в усіх його діях. Проте соціальний працівник може та повинен залишатися активним суб'єктом своєї діяльності, а отже, мати своє власне «Я», бути різносторонньою особистістю, яка живе повним життям. Соціальний працівник, як і його клієнт, як будь-яка людина, має право на щастя, розвиток, планування свого життя за власним розсудом.

Суттєво збагатила розуміння фахової соціальної роботи філософія професіоналізму, основою якої є гуманістичні й ідеалістичні ідеали та принципи, орієнтація на задоволення потреб людини, розвиток її потенційних здібностей, підвищення добробуту, досягнення соціальної справедливості. Філософія професіоналізму — система ідей, згідно з якими соціальна діяльність, пов'язана з людиною, завжди спрямована на створення і забезпечення ефективної взаємодії індивіда і суспільства, їх взаємну самореалізацію.

Ця філософська система налаштовує соціальну роботу на подолання об'єктивних для людини суспільних перешкод, створення для неї умов, які б сприяли менш болісному освоєнню життєвих ситуацій. У зв'язку з цим діяльність соціальних працівників слід спрямовувати на підвищення здатності людей приймати рішення, долати проблеми, підтримувати зв'язок з життєвим світом суспільства (послуги, ресурси, допомога), бути залученими до соціальної політики суспільства.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що роль філософії в загальнокультурній і професійній підготовці соціальних працівників багатогранна. Крім продукування знань про різноманітні аспекти поведінки людини і функціонування суспільства, вона виховує здатність до рефлексії та саморефлексії, тобто вміння піддавати мисленевому аналізу різні аспекти дійсності, насамперед власну поведінку, почуття й емоційні прояви. Аналіз літератури засвідчує, що філософія надає правильний вимір роздумам і судженням соціальних працівників, допомагає оволодіти логічним інструментарієм для адекватної оцінки світу і місця людини в ньому.

Історія професійної соціальної роботи доводить, що діяльність соціальних працівників спирається не тільки на особисті і професійні принципи,

моральні норми, які є основою сучасної філософії соціальної роботи. Для цього фаху важливе опертя на загальнолюдські цінності та ідеали побудови суспільства, більш справедливого до громадян, які перебувають у невідповідному, вразливому становищі порівняно з іншими, де кожна людина має всі необхідні права і може їх реалізувати, в тому числі і за допомогою соціальних працівників.

У своїй практичній діяльності соціальні працівники мають справу з людиною, відносинами між особистістю і колективом, соціальними групами. Ключовим призначенням їхньої діяльності є вдосконалення людських відносин, втілення в життя високих гуманістичних ідеалів. Саме у розвитку й утвердженні ідеї гуманізму реалізується тісний зв'язок соціальної роботи з філософською проблематикою.

Список використаних джерел:

1. Тетерский С. В. Введение в социальную работу: Учеб. пособие. / С.В.Тетерский. – М.: Академический проспект, 2001.
2. Тюптя Л. Т., Иванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика): Навч. посібник. – К.: Ун-т «Україна», 2004.
3. Философия социальной работы / Под ред. В. И. Митрохина. – М., 1990.
4. Фирсов М. В., Студенова Е. Г. Теория социальной работы: Учеб. пособие. / М.В.Фирсов, Е.Г.Студенова. – М.: ВЛАДОС, 2001.
5. Шанин Т. Социальная работа как культурный феномен современности / Т.Шанин // Взаимосвязь социальной работы и социальной политики / Под ред. Ш. Рамон. – М.: Аспект Пресс, 1997.

Полторацький М.А., студент гр. МЗК-111
Науковий керівник – Шакун Н.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ВИНАХІДНИЦТВО ЯК СКЛАДОВА ЕВРИСТИКИ ІНЖЕНЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Потреба в ефективних прийомах і методах активізації творчого мислення виникла дуже давно, хоча донедавна інженерна праця розглядалася як процес, що носить винятково раціональний характер, позбавлений емоційного та ціннісного забарвлення. На сучасному етапі поступу суспільства винахідництво є рушійною силою розвитку інноваційних технологій та інженерії. Відтак постала нагальна потреба осмислити винахідництво як процес творчого пошуку нових форм і методів розв'язання технічних й соціальних проблем та як галузь діяльності людини.

Питання значення наукових знань і технічних досягнень як основи винахідницької діяльності досліджені в роботах А.В.Антонова, Ю.Н.Кузнецова, В.І.Філатова; винахідництво як розв'язання певної суперечності аналізував відомий винахідник і автор багатьох праць з теорії винахідництва Г.С. Альтшуллер [1-2]. Мета нашого дослідження – проаналізувати винахідництво як складову евристики інженерно-технічної діяльності.

Насамперед, необхідно підкреслити, що ефективність праці інженера, конструктора, дослідника, розробника визначається не тільки рівнем знань і

досвіду (необхідна умова), а й багатством уяви, розвиненістю фантазії, умінням абстрагуватися, бачити в звичайному незвичайне і в незвичайному звичайне. Вагому роль уяви у формуванні інтелектуально-евристичних здібностей майбутнього фахівця підкреслював Л.Виготський: «створення творчої особистості, спрямованої у майбутнє, готується творчою уявою, втіленою у нинішньому» [3, с.10]. Уява (фантазія) – психічний процес, що складається в створенні образів на основі переробки минулих сприймань. Розвиток цих якостей у творців нової техніки є важливим фактором у подоланні інертності мислення і швидкому пошуку рішень поставлених завдань. З цією метою використовуються різні евристичні прийоми у вигляді асоціацій, аналогій, контрольних питань, прийомів усунення технічних протиріч.

Всі методи творчих завдань можна розділити на логічні і евристичні.

а) логічні методи – це методи, в яких переважають логічні правила аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації, індукції, дедукції і т.д.;

б) евристичні методи – це система принципів і правил, які задають найбільш імовірні стратегії і тактики діяльності вирішального, що стимулюють його інтуїтивне мислення в процесі рішення, генерування нових ідей і на цій основі істотно підвищують ефективність вирішення певного класу творчих завдань.

Якщо запитати себе, що саме є поштовхом до розробки нових винаходів, то одразу спадає на думку, що ним є застарілі моделі або пристрої, які вже не задовольняють або лише частково задовольняють потреби людини. І тому винахідники розробляють більш ефективні моделі та прилади для полегшення життя людини. Як правило рішення даних завдань відбувається в процесі трудової діяльності, коли працівник бачить недоліки того чи іншого приладу і розуміє як саме можна їх усунути для підвищення ефективності використання приладу.

Інженерне творчість – заняття надзвичайно цікаве, оскільки саме тут відбувається синтез теорії і практики, «дедукції» і «продукції». З одного боку, інженер повинен, знаходити найсміливіші і несподівані для поточної практики рішення, з іншого боку – звертати свої координати з жорсткими умовами техніко-економічної реальності. Ця стиковка польоту думки і земних обмежень робить інженерну справу одним із найзахоплюваніших занять на світі. Невипадково й термін «інженер» утворився від латинського «ingenium», що означає природні здібності, ум, обдарованість [4, с.176].

Кожна людина має певний об'єм знань. Але людський розум не може охопити всі людські знання і тому для аналізу недоліків та переваг необхідно обговорення тих чи інших питань в певному колі людей. Як відомо, давні греки вважали наймудрішим на світі людиною Сократа. А той вважав, що вміє в житті робити добре тільки одне – задавати питання. З їх допомогою співрозмовники самі знаходили істину. Може бути, відсутність під рукою у кожного винахідника свого Сократа спонукала ряд дослідників до пошукової діяльності.

Загалом пошуку рішення інженерних задач можуть використовуватися різні методи та прийоми, однак кожен дослідник по-своєму оцінює їх евристичний потенціал. Причому надзвичайно важливим є творче поєднання

різноманітних методів. У передмові до першого російського видання монографії Едварда Кріка «Введення в інженерну справу» [5] редактор зазначав про необхідність вивчення і знання не тільки технічних і технологічних наук, а й дисциплін, на перший погляд далеких від них. Для розвитку евристичних здібностей людини будь-яке знання згодиться. Але особливий акцент робить Е. Крік на пошук можливих варіантів вирішення задач, знаходження оптимальних варіантів і проектування.

Таким чином, винахідництво є важливою складовою інженерно-технічної діяльності. В умовах сучасного науково-технічного прогресу постає потреба компресного підходу до винахідництва, який передбачає взаємозв'язок різних наук – фундаментальних та прикладних. Необхідним елементом інженерно-технічної діяльності має стати застосування перевірених практикою методів винахідницької творчості. Ці методи орієнтовані на розвиток як уяви та інтуїції, так і логічного мислення.

Список використаних джерел:

1. Альтшуллер Г. С. Алгоритм изобретения. – М.: Московский рабочий, 1972. – 296 с.
2. Альтшуллер Г. С. Найти идею. Введение в теорию изобретательских задач. – Новосибирск: Наука, 1986. – 209 с.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк. / Л.Выготский. – М.: Просвещение.1991.
4. Шанский Н. М. Краткий этимологический словарь русского языка / Н. М. Шанский; под ред. чл.-кор. АН СССР С.Г.Бархударова. – М.: Просвещение, 1975. – 543 с.
5. Крик Э. Введение в инженерное дело. Пер. с англ. / Э. Крик. - М., «Энергия», 1970. – 176с.

Радченко А.А., аспирант кафедры
информационных и компьютерных систем
Научный консультант - Киселица С.В., к.филос.н., доцент
Черниговский национальный технологический университет

НЕКОТОРЫЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О ЦЕЛЕВОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ

Обычно, когда вспоминают о смысле (целях) образования, то говорят что-то вроде: «Цель образования имеет как внешнюю, так и внутреннюю направленность. Внешняя цель образования как государственного института состоит в жизнеобеспечении общества в конкретно-исторических условиях, в развитии его производительных сил, общей культуры и цивилизованности, в укреплении гражданского статуса отношений и морально-правовых устоев членов общества. Внутренняя целевая направленность образования заключается в развитии личностного потенциала, в овладении прочными знаниями, умениями и навыками с возможностью их применения на практике» [1]. Предлагаю взглянуть на цель образования с иной стороны. Образование находится в юрисдикции государства, которое принимает законы, в соответствии с которыми необходимо обязательно получить некие основы культуры общения и, тем самым, навыки потенциального «обогащения». Государство, таким образом, проводит свою политику. Если отойти от возможных целей образования, то можно однозначно

утверждать, что образование является политически «заангажированным», ибо его содержание всегда находится под контролем государства, а не какой-либо частной или неизвестной структуры.

Вопрос смысла образования – это вопрос политики государства относительно обязательности образования. Это то же самое, что и вопрос: какая цель преследуется, когда бытует общественное мнение о необходимости каждым здравомыслящим человеком учиться? Предположим, что преследуется цель раскрытия потенциала личности и, таким образом, развития общества. Теперь посмотрим на наше государство. Заботится ли оно о развитии общества? Этого, в контексте последних событий, не наблюдается. Мы знаем о политической и экономической нестабильной ситуации в нашей стране, которую «съедает» коррупция. Итак, преследует ли наше государство эту цель? Однозначный ответ – нет.

Допустим, что наше государство является исключением, так как в Европе все намного лучше, чем у нас. Предположим, что Европа, действительно, интересуется личностным развитием. Тогда получается интересная ситуация. Украина – демократическая страна. Европа – так же. Если Украина не развивает общественно сознание, то получается, что управляющие просто используют понятие «демократия». Но разве те, кто желает улучшить общество (Европа), будут общаться на равных с теми, кто эту цель не преследует (Украина) и всячески их поддерживать? Такого не будет. Если бы лидеры демократии, действительно, сражались за демократию, то им бы стоило признать, что демократия у нас используется вовсе не как власть народа. Но ничего подобного не наблюдается. Наблюдается обратное – всяческое поощрение нашей «демократии» со стороны Европы. Это прямой признак того, что разница нашей демократии и демократии Европы только лишь в степени, но не в ее форме: Европа более богата, мы бедные; в Европе меньше воруют, у нас больше; европейцы более ответственные, наши чиновники менее. Это и есть степень различия. Сама форма демократии остается одинаковой и в Европе, и у нас. Раз форма одинакова, то это означает, что цели системы образования, как у нас, так и в Европе – одинаковы. Если наше государство не имеет, в сущности, задачи преследовать описанную в самом начале целенаправленность образования, то в Европе то же.

Чтобы найти истинную цель, необходимо узнать по какой причине сами люди образовываются? Желают ли люди, получая образование, сделать какое-либо открытие, стать выдающимися учеными, посвятить свою жизнь научным исследованиям? Вероятно, да. Но очень немногочисленные из них. Остальные хотят найти хорошую работу, на которой смогут получать хорошие деньги. Образование может предоставить хотя бы нормальную работу, то есть именно из-за денег (вернее, из-за их количества) многие желают его получить. Что касается коррупции и поведения власти в нашей стране: разве они не преследует эту же цель? А разве в Европу люди хотят иммигрировать не из-за денег? Разве люди не открывают бизнес ради этого? А как насчет законов? Многие политики только и говорят, что о законах, о бизнесе, да о возможных доходах. Впрочем, стоит задать вопрос: если бы европейцы жили так же, как и мы, но без подкупов и со своими декларированными ценностями, то стали бы люди стремиться в Европу. Ответ –

нет. Именно деньги оказывают существенное влияние на наше отношение.

Теперь необходимо коснуться богатых или зажиточных мира сего. В современном мире население может кредитовать целые государства. Просто представьте, что есть люди, которые это могут, а так же представьте, что есть люди, которые богаче, чем вся наша страна, все наши соотечественники – все 45 миллионов. Каким образом они обеспечивают стабильность своих доходов и умудряются приумножать свое состояние? Давайте подумаем – смогли бы они это сделать, если бы сами не стремились к деньгам? Смогли бы предоставлять денежные рабочие места, если бы не стремились к деньгам? Вероятно, они не смогли бы ни заработать, ни оказать какое-либо влияние на массовое сознание. Если бы люди сами не желали денег – у них не было бы власти. Они не финансировали бы государства, не стремились бы в Европу и не желали бы получить высшее образование. Нет, получается, основной целью образования является привить стремление к деньгам у наибольшей части народонаселения. Иначе, денег не будет у них. Они сами – только организаторы. Обычные люди – исполнители. Без исполнителей, как водится в цивилизационном опыте, организаторы не смогли бы сделать ничего впечатляющего.

Если будет существовать механизм, который поможет поставить других людей на службу власти, то разве она сама в лице наиболее «материально успешных» не захочет этим правом воспользоваться? Мир богачей – это мир конкуренции. А в конкуренции побеждает всегда наиболее находчивый, проворный, хитрый. Таков по своей сути весь капитализм. Потому богачи, если такой механизм существует, не могут им не воспользоваться. Раз люди могут быть довольно богаты, то стоит задать вопрос – имеют ли богатые люди влияние на государство? Раз народонаселение финансирует властные структуры (политиков, партии, СМИ), то оно с необходимостью должно повелевать. Имеешь деньги – имеешь влияние на государство, имеешь реальную власть.

Каким образом заставить людей тянуться к деньгам и работать на обогащение? Как повлиять на детей, чтобы они в будущем стали теми, кто будет поддерживать саму власть людей, стремящихся к материальному достатку? Необходимо принудить их к некоторой системе, в которой молодое поколение будет воспитываться подобающим образом. Сами богачи принудить не могут, но государство через «денежный мешок» в состоянии влиять на систему образования через создание прослойки образованных людей. Но не с целью личного развития, а только в поисках средств обогащения.

В школах и университетах не принято рассказывать, что деньги – самое важное и зримое измерение успешности человека. На что направлены знания в образовательных учреждениях? Получают ли учащиеся действительно нечто полезное? В основном, они получают некие знания, которые в будущем могут помочь использовать науку для возможных открытий, которые в обязательном порядке должны принести им деньги (хотя бы в виде заработной платы), но в большей степени тем, кто эти открытия будет использовать.

Теперь представьте себе человека, который нигде не учился, такого себе типичного варвара с точки зрения «цивилизованного» человека. Сможет ли он жить в современном мире? Это для него будет очень сложно, почти невозможно,

многое из знаний он воплотить не сможет. Такой человек сможет жить в лесу, в селе, но не в городах, опорных очагах культуры современной цивилизации, ибо так он не подпадет под влияние власть предержащих. Отсюда интересный вывод: в современном мире можно управлять только теми людьми, кто прошел «образование» и прогнозируем. Так как те, кто этого не сделал, под современную образовательную парадигму не подпадают, поэтому ими невозможно управлять наверняка. Таким образом, возникает интересная картина: богачи ради себя и своих доходов пытаются идеологически через образование влиять на государство, чтобы оно поддерживало современную цивилизацию путем обязательного приобщения к ней людей с психологией наёмных работников с раннего возраста. Направляется вывод о том, что образование в любой стране существует не для неуклонного развития общества и лучших его представителей, как изначально предполагалось, а для обогащения и поддержки власти сильных мира сего. Если бы не эта идея, то никакого «развития общества» и «развития личностей» не было бы.

Необходимо обратить внимание на некоторые важные для становления самосознания позиции.

Первый момент: это мнение о том, что люди желают жить, как минимум, в материальном достатке, как максимум, в излишествах, потому и стремятся получить образование, даже если они позиционируют себя как наёмные работники. Не понятно только, это заложенное от рождения инстинктивное желание всё знать или «благоприобретённое» в результате воспитания? Откуда большинству людей знать, какими бы они были и чего бы они желали, если бы они получили другое воспитание? Это может понимать только думающее меньшинство.

Второй момент: не все в системе образования можно объяснить только потребностью «цивилизоваться» и попасть в мир денег. Образование можно было бы изменить, сделать более гибким, и оно, все равно, прекрасно бы вписывалось в законы современного мира. Причина отсутствия гибкости и, мягко говоря, неэффективности современного образования – недалёковидность руководства. Возникает вопрос: может ли недалёкий воспитать умного и, тем более, мудрого? Конечно же, нет. Наша система так усиленно пытается сделать людей «умными», что на одного подростка (после такого необременительного образования) припадает по два хронических заболевания. Вот уж развитие личности! Вот уж достойное развитие общества! Воспитать больных людей, знающих бесполезные вещи – вот какое видимое «достижение» современного образования?!

Очень хочется разделить оптимизм автора мнения о том, что «сучасна вітчизняна освітянська нива та фундаментальні природничі й гуманітарні науки стануть надійними партнерами і гарантами присутності людини у складі буття, світоглядно значущим орієнтиром на шляху вдосконалення людських здібностей, своєрідним технологічним доробком у гуманізації соціуму на підґрунті системно сформованих, науково-обґрунтованих, гармонійно поєднаних індивідуально-особистісних, корпоративно-групових та загальнолюдських цінностей у спільній боротьбі за якість життя всіх і кожного» [2, с. 186]. Говорят, что одним образованным человеком управлять сложнее, нежели сотней «тёмных». Это

неправда. Сложно управлять умным, невозможно управлять мудрым, а образованными людьми, если они, действительно, только «образованные», а не мыслящие, управляют проще простого...

Список использованной литературы:

1. Цели и задачи образования. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://psyera.ru/4992/celi-i-zadachi-obrazovaniya> (Название с экрана. Дата обращения: 25.11.2015).

2. Киселиця С.В. Роль технічних та гуманітарних наук у підвищенні стандартів життя // Комплексне забезпечення якості технологічних процесів та систем (КЗЯТПС-2013. Третя Міжнародна науково-практична конференція 14-16 травня 2013 року, Чернігів, Україна. – Чернігів: ЧДТУ, 2013. – С.185-187.

Сталінська Ю.О., студентка групи МЗК-111
Науковий керівник – Шакун Н.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

**ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО
ОСВОЄННЯ СВІТУ**

Актуальність моєї доповіді зумовлена тим, що на разі наука і техніка мають суттєвий вплив на наше з вами життя. Цей вплив торкається кожної сфери нашого існування і ми бачимо наслідки у власному побуті вдома, на роботі, в освіті, навіть релігія зазнала змін.

Філософи та мислителі з плином часу все більше звертають увагу на філософські, світоглядні проблеми техніки та науки. У ХХ столітті широкої популярності набув такий термін, як «друга природа». Він позначає і техніку як спосіб буття особистості, і світ, створений науково-технічною діяльністю людини. Саме завдяки ось такій колективній праці і виникає те, що колись Карл Ясперс, відомий німецький філософ - екзистенціаліст та психолог, назвав «власним світом людини».

В сучасній філософії техніка тлумачиться не просто як засіб виробництва, машини та знаряддя. Та, на превеликий жаль, провідні інженери, вчені, політики, люди що мають безпосередній вплив на розвиток цієї галузі, продовжують сприймати техніку традиційно.

Феномен техніки привертав увагу філософів і мислителів завжди, його обговорювали здавна. Наприклад, іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет шукав вирішення проблеми техніки у взаємозв'язку з іншою проблемою-сутністю людини. Ортега задався питанням, що є людина і прийшов до висновку що людина то є «я», «я і оточуючи мене умови»[1]. Але умови ці не вичерпуються природним середовищем існування людини, головною складовою їх є той світ який вона створила сама. Без сумніву людина невід'ємна, органічна частина природи, але визначає її життя не цей факт, а інші іманентні тільки їй специфічні якості, це якості властиві творцю, людині-техніку.

Такі ж погляди має і Карл Мітчем, американській філософ та доктор гуманітарних наук. В одному із своїх творів «Що таке філософія техніки» Мітчем каже що, саме здатність людини робити знаряддя і зробила її людиною.

Ще одним цікавим вкладом в інженерну традицію філософії техніки є праці французького фажданського інженера Жака Лафіта. У своїй роботі «Роздуми про теорію машин» Лафіт робить опис науки, яку називає «механологією», він також веде до всебічного аналізу еволюції техніки від так званих «пасивних» машин (звичних в побуті речей: посуду, одягу, будівель) до «активних» або «рефлексивних» машин (наприклад, самокеровуючі прилади, прилади для переробки енергії).

Іншої думки тримається німецький філософ та соціолог Георг Зіммель. «Техніка – це система засобів» таке найголовніше гасло з яким він виступав. «Абсолютний засіб», байдужий до мети, його задача справно функціонувати не цікавлячись «навіщо і чому». Такі питання має задавати людина, саме вона приносить інтерес та цінність в техніку, точніше кажучи в її використання [2].

На наш погляд, велике значення для розкриття сутності техніки має концепція техніки Ернста Каппа, мислителя, погляди якого значно відрізняються від інших німецьких філософів. Сама концепція будується на тому що техніка, знаряддя розглядаються як різноманітні «проекції» людських органів. Звісно до Каппа схожі думки висловлювало багато мислителів, від Аристотеля і до Ралфа Уолдо Емерсона, але сам Капп дав чітку систематизацію, таку детальну розробку цієї концепції в роботі «Grandinien einer Philosophie der Technik». Можна стверджувати, що Ернст Капп розробив власну філософію техніки.

На погляд Капа, людина в техніці відновлює себе і навіть форма знаряддя має походити із форми людського органа, корисність та сили якого необхідно збільшити. Звісно, створюючи такий винахід людина діє підсвідомо, а вже потім можна провести такі паралелі. Як результат, багато духовних предметів тісно пов'язані із функціонуванням руки, зап'ястка, зубів людини. Зігнутий палець стає прообразом крючка, жменя долоні-чашею; в мечі, спис, веслі, совку, граблях, плузі і лопаті неважко розгледіти різні позиції та положення рук, кисті, пальців, використання яких у рибальстві та полювання, садівництві та побуті людини є доволі очевидним.

Теж саме стосується м'язів, органів зору та слуху. Оскільки організм людини в принципі не має вад, отже непогані і штучні засоби його імітації і багатократного поліпшення, наприклад важіль, колесо, телескоп.

Та якщо Капп демонстрував позитивні сторони використання техніки і її вплив на людини то ще один незвичний для Німеччини філософ Фрідріх Дессауер, мав за мету гармонічно поєднати людини та техніку через об'єднання двох міфологем – християнської та прометеївської. Для нього техніка-це заповіт Бога, що надав людині творчої сили і непереборної тяги до подолання своїх реальних меж.

Дессауер найбільш відома фігура по дискусіях в питаннях філософії техніки, він став четвертим філософом, який зробив вираз «філософія техніки» заголовком безлічі своїх робіт. За життя Дессауер був всесторонньо розвинутою діловою людиною, мислителем, науковцем, політиком а головне, не дивлячись на свої успіхи в усьому цьому, залишався ревним католиком. Його світська діяльність не завадила йому написати безліч робіт з теології та торкнутися такого складного питання як співвідношення техніки та божественного творіння.

Дессауер вступав в діалоги з соціологами, теологами, екзистенціалістами з приводу проблем філософії техніки і це не заважало йому захищати техніку за допомогою чітких понять. В основі його концепції техніки як причетності до божественного творіння лежить три кантівські критики: наукового знання, морального вчинку та естетичного сприйняття. До цих елементів Дессауер додає власну четверту критику-критику технічної діяльності. Згідно його концепції, техніка стає релігійним переживанням і досвідом, і саме релігійне переживання набуває технічну значимість. Хоч техніка і заснована на законах природи, але виникає з волі людини, слугує певною матеріалізацією його ідеї. Постійне перетворення з духа в матерію, що виконує техніка, робить її натхненною.[3]

Був і інший, протилежний напрям поглядів на техніку. Скептики та песимісти бачили в технічному прогресі різноманітні загрози. Одним із перших проблему кріпацької залежності людини від техніки підняв Макс Вебер у своїй концепції раціональності, під час обговорення місці людини в раціональній системі діяльності. Макс Шелер вважав що техніка - це проекція споконвічної тяги людини до влади та панування, і це господарювання завдяки техніці простягається як на природний, так і на соціальний світ. Це призводить до відчуження людей, знебарвлення спілкування, «дефіцита людяності», відбувається психологічне старіння суспільства. Внаслідок цього зростає деформація духовної комунікації, духовних зв'язків. Фрідріх Ніцше, Освальд Шпенглер, Арнольд Тойнбі підтримували цей погляд в цілому, демонструючи своє відношення до технічної експансії, а Л Клагес цілу роботу з антитехнічною культурною критикою.

Звичайно, весь цей перелік точок зору далеко не повний, однак і так зрозуміло що якась одна, універсальна теорія навряд чи можлива. Навіть Мартін Гайдегер, з усім притаманним йому універсалізмом, вважав техніку загадкою, висуваючи тезис про нетотожність техніки і сутності техніки. Така ж дилема, як і в розумінні техніки, панує і в оцінках впливу техніки на людське суспільство.

Техніко-технологічне освоєння світу є невід'ємною складовою людської діяльності. В цьому плані особливого значення набуває філософське осмислення техніки та технологій, адже воно дозволяє врахувати ціннісний, моральний вимір взаємодії людини і техніки.

Отже, на наш погляд, філософія техніки має орієнтувати на гасло «Не сліпе заперечення прогресу, а заперечення сліпого прогресу».

Список використаних джерел:

1. Ортега-и-Гассет Х..Розмышления о технике / Х.Ортега-и-Гассет. //Вопросы философии. -1993. -№10 - С.32-68.
2. Воронин. А.А. Техника как коммуникационная стратегия. / А.А.Воронин //Вопросы философии.- 1997.-№5.- С.95-105.
3. Эпштейн М.Тезника-религия-гуманистика/ М.Эпштейн// Вопросы философии. -2009. - №12. – С.19-29.
4. Чешев В.В. Особенности развития технических наук / В.В.Чешев //Вопросы философии. –1981. – №8.- С.120-129.
5. Іскович-Лотоцький Р.Д. Основні закономірності розвитку техніки / Р.Д. Іскович-Лотоцький. //Історія інженерної діяльності. –Вінниця. – ВДТУ, 2003. – -Ч.1. – С.32-33.

КОНЦЕПЦІЯ ДЕМОКРАТІЇ Ю. ГАБЕРМАСА

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена як теоретичними, так і практичними чинниками. З одного боку, нині існує потреба концептуального осмислення фундаментальних основ розбудови демократичного суспільства, а з іншого – нарізла необхідність впровадження передового досвіду втілення ідеалів та принципів демократії в суспільне життя.

Визначення особливостей, принципів та механізмів демократії, її недоліків та переваг, а головне, способів її досягнення – нагальна проблема сучасного суспільства. Це ж стосується і соціальної роботи. Соціальна робота, по визначенню, належить демократичному суспільству і соціальній державі. Проте, ані демократичність, ані соціальність не є стабільними константами – їхня актуалізація являє собою процес, що здійснюється з множиною флуктуації і збоїв.

Слід підкреслити, що демократичний режим є найгуманнішою формою влади, оскільки це влада народу. Але на практиці нерідко ми стикаємося з проблемою формального існування народної влади. Існує думка про те, що демократія – це ще досить недосконала форма правління, особливо в країнах, що розвиваються та в малорозвинених країнах. Ю.Габермас у своїй відомій роботі «Структурні перетворення суспільної відкритості - три ревізії» досить чітко дає зрозуміти цей факт.

Демократія, як форма правління, з давніх-давен викликала великий інтерес у багатьох науковців. Її досліджували Платон, Р.Міхельс, Х.Ортега-і-Гассет, Б.Спіноза та інші мислителі. Водночас за умов розбудови громадянського суспільства в Україні ця тема потребує спеціального дослідження.

Вже у античних мислителів зустрічаємо неоднозначне ставлення до демократії як форми державного правління. На думку Платона, демократія – це «мертве тіло» [1]. Чим зумовлений такий стан речей? Тим, що на зміну демократії, з погляду філософа, завжди приходять тиранія. Але це лише один із поглядів, який ніяк не може повністю охарактеризувати дану форму правління.

Метою даної статті є визначення самого поняття демократії та її значення у трансформації держави на підставі аналізу філософських поглядів Ю. Габермаса.

На думку Ю.Габермаса, суспільні перетворення закладені у трансформації держави і економіки. Філософ переконаний, що політичній відкритості внутрішньо притаманний потенціал до суспільної самоорганізації У своїй праці «Структурні перетворення суспільної відкритості – три ревізії. Зміна теоретичних меж» він досліджує зворотний зв'язок, через який складний розвиток подій впливає на соціальну державу та на усталений капіталізм у суспільствах західного типу, а саме:

– вплив на приватну сферу, як на суспільне підґрунтя приватної автономії;

– вплив на структуру громадянської відкритості а також на склад і ставлення публіки,

– вплив на процес легітимації масової демократії [2, с. 19].

В своїй роботі він аналізує ідеї Е.-В.Бекенферде про розмежування таких понять, як «держава» та «суспільство», однак надає їм дещо іншої інтерпретації. Якщо Бекенферде вважав, що лише формальне громадянське суспільство існувало на засадах демократії (тобто реального впливу на владу з боку народу не було), то Ю.Габермас на такому тлі бачить контекст для особливого зацікавлення у відкритості лише за існування можливості взяти в свої руки вплив на важелі влади з боку народу. Тобто можна зробити такий висновок, що погляди Ю.Габермаса стосувалися того, щоб демократія стала засадою розвитку суспільства.

Також Ю.Габермас звертає значну увагу на вплив засобів масової інформації на владу над народом. Оскільки канали комунікативних зв'язків є все більше розповсюдженими для загалу, остільки вони здійснюють щоразу потужніший селективний тиск на нього. Так утворилася нова категорія впливу – влада засобів масової інформації – котра, набуваючи маніпулятивного характеру, позбавляє принцип публічної інформативності його цнотливості. Водночас, попередньо структурована засобами масової інформації та опанована ними відкритість, перетворилася на арену маніпуляцій, де за допомогою рубрики і статей іде боротьба не лише за вплив, а й за якомога приховане керування ефективністю впливу потоків комунікативності. Отже, тут можна стверджувати, що влада посилюється і за рахунок засобів масової інформації. Відбувається своєрідне маніпулювання населенням задля того, щоб влада була зосереджена у певного кола осіб. В такому разі демократичні засади управління суспільством опиняються під загрозою.

Ю.Габермас у своїй роботі переосмислив дуже багато теоретичних підходів як до розуміння самого суспільства, а через цю призму, і самої демократії. Остання думка, на яку хотілося б звернути увагу, це є думка Б. Маніна, який стверджував що демократичним та легітимним буде саме те рішення, той закон, який прийнятий за результатом загального обговорення, а не виявом загальної волі.

Отже, Ю.Габермас досить критично відноситься до поняття суспільства, демократії та держави взагалі. Він розглядав значну кількість теорій суспільних перетворень, що дало йому можливість реконструювати неомарксистську критичну теорію суспільства на основі теорії комунікативної дії. Формування громадського контролю за владою він розглядає як суттєвий чинник становлення модерного суспільства та легітимації його інституцій. Громадський контроль за владою – це і є демократія.

Список використаних джерел

1. Платон. Филеб. Государство. Тимей. – М.: Мысль, 1999. – с. 350.
2. Габермас Ю. Структурні перетворення суспільної відкритості – три ревізії. Зміна теоретичних меж // Структурні перетворення у сфері відкритості // - К.: Літопис. – 2000. - С. 18 – 37.

ЛЮБОВ ЯК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

У процесі підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах вищого навчального закладу закладається фундамент професійної компетентності. Показником професіоналізму соціального працівника є не тільки високий рівень знань, умінь і навичок, але і дотримання власного етичного кодексу. Професійні цінності соціального працівника формуються на основі матеріальних, соціально-політичних і духовних цінностей. Серед яких можна виділити комунікабельність, оптимізм, толерантність, емпатійність, доброзичливість, відповідальність, стресостійкість, творче мислення [1]. Ці цінності є складовими загальної категорії – гуманізму, що по своїй суті означає «любов до людей». У довідковій літературі гуманний визначається як людяний, людський, властивий людині, по-справжньому освічений, людинолюбивий, милостивий, милосердний; людський, людяний, що визначає цінності людини як особистості, її права на вільний розвиток і виявлення власних здібностей, утвердження блага людини як критерію оцінювання суспільних відносин; прогресивна течія епохи Відродження, що проголосила принцип вільного розвитку особистості людини; ставлення до людей, яке просякнуте любов'ю до людини, турботою про неї, повагою до людської гідності [3].

Почуття любові сприяє вияву кращих сторін людської душі, знаходження балансу та гармонії у самому собі, саме тому є невід'ємним компонентом у соціальній роботі. Фахівець, який з любов'ю ставиться до своєї професійної діяльності, клієнтів може досягати більших результатів.

Ідея любові, як першооснови буття виникла ще за доби досократиків. Першим, хто висловив думку, що все суще існує завдяки любові, був вчитель Піфагора – давньогрецький філософ Фереکید. Так, за свідченням неоплатоніка Прокла, Фереکید наголошує: лише завдяки любові, було можливо створення світу (космосу) [5].

На сьогодні цим феноменом зацікавлено багато вчених, філософів, психологів, соціологів, соціальних працівників, як вітчизняних, так і зарубіжних. Серед них такі, як Хелен Фішер, Еріх Фромм, Річард Сен-Вікторський, В. Соловійов, П. Флоренський, М. Федоров, І. Ляїн, М. Бердяєв і такі інші.

Любов – це одна з найважливіших проблем, що хвилює людину протягом життя, особливо у молодості. На думку Ю. Шпилькіна, любов – це істинне морально-естетичне почуття, яке базується на емоційно-духовному переживанні, зацікавленості, симпатії, що виражається у цілеспрямованій прихильності до предмета любові, у безкорисливому і самовідданому прагненні до нього [5].

На думку Е. Фромма любов можна розглядати як і медичні знання. Вилікувати людину лише тим, що ти ставиш діагноз, не можливо, необхідна практика. Так і мистецтву любові необхідно вчитися і практикувати її прояви. У

своєму творі «Мистецтво кохання» Е. Фромм пропонує наступну класифікацію видів любові. Кожен вид науковець називає «об'єктом», а саме почуття розглядається, як шлях пізнання таємниці людини. Отже, п'ять видів (об'єктів) любові за Е. Фроммом: братська любов, материнська (батьківська) любов, любов до себе, любов до Бога, еротична любов. Філософ стверджував: «Той, хто кохав по-справжньому якусь одну людину, любить увесь світ» [4]. І в цьому процесі здійснюється творчий перегляд усієї системи цінностей, зміна способу її існування. Часто це прорив крізь конкретно-історичну обмеженість панівної моральної свідомості до загальнолюдських моральних ідеалів як шлях присвоєння людиною своєї людської сутності всебічним способом. Заслуга любові не тільки в творчому перегляді світовідчуття, посиленні морально-ціннісного виміру своєї життєдіяльності. Значною мірою істинна її заслуга в творенні людини.

Любов є тією найважливішою цінністю і першоосновою роботи соціального працівника. Допомога, підтримка, опіка, захист особистості неможливі без гуманного, добродійного, співчутливого, емпатійного ставлення до людини, її особистісних потреб і проблем, світосприймання. Людина, яка відчуває любов більш схильна до саморозвитку та самовдосконалення. Саме тому гаслом факультету соціальної роботи ННІ права і соціальних технологій ЧНТУ є «Допомагаючи іншим – зростаєш сам».

В Етичному кодексі спеціалістів із соціальної роботи України висвітлено основоположні принципи та ціннісні орієнтації соціального працівника, серед них:

1. Кожна людина цінна для суспільства своєю унікальністю, яку необхідно враховувати і поважати.

2. Кожна людина має право на самореалізацію, яка не призводить до порушення подібних прав інших людей.

3. Соціальний працівник зобов'язаний всі свої знання і навички спрямовувати на надання допомоги окремим людям, групам, спільнотам у їхньому розвитку, а також на розв'язання конфліктів між особою і суспільством [2].

4. Соціальний працівник надає допомогу кожному, хто звертається до нього за допомогою і порадою без будь-якої дискримінації на підставі статі, віку, фізичних і розумових недоліків, кольору шкіри, соціальної і расової належності, віросповідання, мови, політичних поглядів, сексуальної орієнтації.

5. Соціальний працівник дотримується принципу – особистої недоторканості, конфіденційності та відповідального використання інформації у своїй роботі.

6. Діяльність соціального працівника базується на засадах взаємодії, партнерського співробітництва і передбачає двосторонню відповідальність за вирішення проблеми клієнта.

7. Соціальна робота несумісна з прямим чи опосередкованим примусом клієнтів до будь-яких дій, навіть на користь клієнта.

8. Соціальний працівник не повинен підтримувати у будь-якій формі окремих осіб, групи, політичні сили чи владні структури, які завдають шкоди своїм громадянам, використовуючи тероризм, на-силля, жорстокість.

9. Соціальний працівник здійснює етично виправдані дії, дотримуючись міжнародних, етичних стандартів соціальних працівників, Декларації прав людини ООН та Професійно-етичного кодексу соціального працівника України [2].

Детально проаналізувавши усі принципи роботи соціального фахівця, можна з певністю стверджувати, що любов по відношенню до цієї професії є основоположним елементом.

Найважливішим проявом любові у соціальній роботі є емпатія, що виражається у формі співпереживання, співчутливого ставлення до людини. На цьому наголошували ще у 1994 році на загальних зборах Міжнародної федерації соціальних працівників (Коломбо, Шрі-Ланка), коли затверджували документ «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти», який складається з двох частин: «Міжнародна декларація етичних принципів соціальної роботи» і «Міжнародні етичні стандарти соціальних працівників», в яких проголошуються етичні принципи і стандарти соціальних працівників стосовно клієнтів і колег [2].

Іншим проявом любові у роботі соціального працівника є почуття душевного тепла. Воно супроводжує вияви поваги, інтересу та уваги до проблем клієнта і бажання допомогти у їх вирішенні. Душевне тепло дає можливість виявити рівень розуміння між соціальним працівником і глибиною переживань клієнта, незалежно від рівня його розвитку, статусу, соціальної чи фізичної девіантності.

Третім елементом прояву любові є почуття ширості. Ця якість тісно пов'язана з емпатією, яку неможливо виявити без ширості. Якщо клієнт не буде відчувати широкі зацікавленості з боку соціального працівника, останньому буде складно вирішити його проблеми. Клієнт зі свого боку, болісно реагує на вияви нещирості з боку професіоналів соціальної діяльності, бажання виконувати роботу лише тому, що це вид фахової діяльності.

Емпатія, тепло та ширість - це триєдина формула особистісного успіху соціального працівника у своїй професійній діяльності, які б без любові не мали ані якого сенсу [3].

Таким чином, можна стверджувати, що феномен любові у соціальній роботі посідає важливе місце і є необхідною складовою морально-етичних професійних цінностей. Професійне становлення соціального працівника можливе за умови розвитку всіх складових частин почуття любові до ближнього і формування навиків його прояву.

Список використаних джерел

1. Дещок Т. М. Особливості становлення професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери / Т. М. Дещок // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського : зб. наук. праць. – Серія : педагогіка і психологія. – Випуск 42. – Ч.1. / [редкол. : В. І. Шахов (голова) та ін.]. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. – С. 165–168.
2. Етика соціальної роботи: вітчизняний досвід та міжнародні принципи і стандарти соціальної роботи: зб. Текстів виступів на загальних зборах Міжнародної Федерації соціальних працівників, 6-8 липня 1994 р. – Коломбо, Шрі-Ланка, 1994. – 27 с.
3. Мащенко Ж. М. Духовність: феномен психології та об'єкт виховання / Жанна Михайлівна Мащенко. – Київ: Видавництво «Освіта України», 2010. – 100 с.
4. Фромм Э. Искусство любить: исследование природы любви / Э. Фромм; Л. А. Чернышѐва (пер. с нем.). – М.: Педагогика, 1990. – 160 с.

Милокова А.В., студентка гр. 1471-Л
Научный руководитель - Дорняк А.Л., старший преподаватель
Международный университет «МИТСО» (г. Гомель, Беларусь)

ЗНАЧЕНИЕ ЖЕСТА КАК ЭЛЕМЕНТА МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Общение — сложный процесс, включающий не только речевую деятельность, но и, так называемую, интеракцию, то есть обмен действиями.

Поэтому среди средств общения выделяют:

- Вербальные (речевые – слова, междометия)
- Паравербальные (к ним относят фонетические характеристики дискурса: темп, тембр, громкость речи и т.д.) и невербальные (к ним относят кинетические: жесты, поза, мимика говорящего; графические: особенности почерка, графические дополнения к буквам, заменители букв &, § и другие).

Невербальное общение определяют, как коммуникационное взаимодействие между индивидами без использования слов (передача информации или влияние друг на друга через образы, интонации, жесты, мимику, изменение мизансцены общения), то есть без речевых и языковых средств, представленных в прямой или какой-либо знаковой форме. Инструментом такого «общения» становится тело человека, обладающее широким диапазоном средств и способов передачи информации или обмена ею, которое включает в себя все формы самовыражения человека.

Жест – некоторое действие или движение человеческого тела или его части, имеющее определенное значение или смысл, то есть являющееся знаком или символом. Можно выделить три основных вида жестов:

1. жесты флирта (демонстрация открытой ладони, расширенные зрачки; походка от бедра, поправление волос у женщин, большие пальцы за прорези карманов или пояс, поправление галстука у мужчин);
2. жесты лжи или недоверия (потирание века или уха, почесывание шеи, прикрывание рта рукой);
3. жесты агрессии (руки сжаты в кулаки, скрещенные на груди руки).

Классификация Дэвида МакНила предполагает [3]:

1. Иконические жесты (представление изображения конкретных вещей или действий, речь и жест дополняют друг друга);
2. Метафорические (представление изображений абстрактных предметов, жест удержания важной мысли или идеи – скажите что-нибудь важное и одновременно расположите ладони так, как будто держите в руках баскетбольный мяч, показ важности и весомости мысли);
3. Деиктические (указательные) жесты (могут выполняться не только рукой, можно носом, головой, глазами, ногой);

4. Ритмические (легкие, ритмичные движения руки, указывающие на фрагменты речи, которым придается особое значение).

В данном исследовании речь не будет идти об искусственно созданных системах (языке глухонемых, пантомиме, азбуке Морзе и т.д.), которые считаются вторичными в области невербального общения.

Исследования разных учёных говорят, что с помощью слов передается около половины информации, вторая половина зашифрована в невербальных символах. То есть, важно не только, что мы говорим, но и как мы это делаем.

Значение невербального фактора в общении наглядно доказывает история умного коня Ганса [2]. Умный Ганс – это орловский рысак, живший в начале XX века. Умный Ганс на потеху толпе давал правильные ответы на вопросы своего хозяина – школьного учителя математики Вильгельма фон Остена. Правильный ответ рысак отстукивал своим копытом. Конь мог складывать, вычитать, делить, умножать, причем вопрос мог быть предъявлен как в устной, так и письменной форме.

Этот случай привлек внимание ученых, а именно крупного немецкого философа и психолога Карла Штумпфа. Прежде всего он решил проверить, не мошенничает ли фон Остен, не нашел ли он способ давать своему рысаку подсказки. Поверить в математические способности животного ученому было, естественно, трудно. Карл Штумпф собрал комиссию из 13 экспертов. Перед комиссией Вильгельм фон Остен и его умный Ганс показывали свои «математические опыты», эксперты внимательно следили за фон Остеном и никаких подсказок не нашли. Повисла напряженная пауза.

Но вскоре умным Гансом занялся ученик Карла Штумпфа Оскар Пфунгст. Этот ученый подошел к проблеме более фундаментально – он стал варьировать условия, в которых Ганс показывал свои «математические способности». Вначале Пфунгст изолировал фон Остена и Ганса от наблюдателей. «Математические способности» сохранялись. Затем Пфунгст использовал совершенно другие вопросы, чем вопросы фон Остена. «Математические способности» сохранялись. Тогда, используя шторы, Пфунгст лишил Ганса возможности видеть человека, задающего ему математический вопрос. И вот тут «математические способности» рысака сразу исчезли. (Это, наверное, единственный случай в истории, когда «зашторенность» помогла отыскать истину, а не потерять ее).

Затем Пфунгст попросил фон Остена задать Гансу вопросы, ответов на которые сам фон Остен не знал. И вновь математические способности Ганса исчезли (до уровня случайного попадания).

Соответственно талантливый ученый, обобщив полученные результаты, сделал правильный вывод: Ганс не умеет считать, зато умеет считывать едва заметные изменения в поведении человека, задающего ему вопрос. Ганс начинает стучать копытом и внимательно смотрит на человека, задающего вопрос. Тот, в свою очередь, считает количество ударов копытом. Когда это количество приближается к искомому числу, задающий вопрос напрягается. Ганс улавливает это напряжение и останавливается. Если копыто отстучало нужное число, человек, задающий вопрос расслабляется, и Ганс заканчивает стучать копытом, если же

напряжение не спало, Ганс продолжает отстукивать число, пока не увидит расслабления.

Этим же эффектом объясняется тот факт, что хозяин без труда понимает, чего хочет его собака. Собака же предугадывает многие поступки хозяина (когда он идет гулять с ней или отправляется на улицу без нее). Но у животных, живущих в одиночку, данная форма общения развита плохо или отсутствует вообще.

Понимать невербальные сигналы очень важно, потому что они помогают нам:

- регулировать течение процесса общения, создавать психологический контакт между партнерами;
- выражать эмоции и отражать истолкование ситуации, ведь очень часто мы испытываем чувства настолько сложные, что просто не в состоянии подобрать для их описания нужные слова, но это можно сделать, используя невербальные средства и методы;
- обогащать значения, передаваемые словами, направлять истолкование словесного текста;
- подтверждать или опровергать словесную информацию;
- передавать информацию сознательно либо бессознательно.

Невербальное общение менее упорядочено, чем вербальное: не существует общепринятых словарей, правил компоновки жестов, с помощью которых мы можем однозначно передать свои чувства. Часть невербального общения универсальна: все младенцы одинаково плачут и смеются. Другая часть, к примеру, жесты, различаются в разных культурах.

В заключение можно сказать, что в условиях глобализации общения и растущих туристических возможностей знания о других культурах важны для достижения адекватного понимания и полноценной коммуникации. Овладение иностранным языком неразрывно связано с овладением национальной культурой, которая предполагает не только усвоение лингвистических знаний, но и культурологических концептов и формирование способности и готовности понимать ментальность носителей изучаемого языка, в том числе особенности невербального поведения народа этой страны.

Список использованных источников:

1. Мельник А. Язык жестов. – Рипол Классик, 2003 г
2. Нэпп Марк, Холл Джудит Невербальное общение. – Питер, 2014 г
3. Классификация жестов [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://mbpsychology.ru/psyblog/klassifikatsiya-zhestov/>.
4. Жест [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B5%D1%81%D1%82>

Червяк Т.А., студент групи ІСС-41,
Науковий керівник – Шакун Н.В., к.ф.н., доцент
Національний технічний університет України «КПІ»
Славутицька філія (м. Славутич, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНОГО ТЕРОРИЗМУ

Сучасний міжнародний тероризм – явище багатогранне і схильне до постійної зміни в залежності від конкретних соціально-економічних умов того чи іншого регіону. Питання протидії тероризму і проблеми міжнародної безпеки на сьогоднішній день є чи не найактуальнішими в міжнародній політиці.

Різні аспекти тероризму були предметом дослідження зарубіжних вчених. Зокрема Жана Бодрійяра, Режі Дебре, Алана Дершовіца. Однак, інформаційно-комунікаційні виміри глобального тероризму на сьогоднішній день залишаються малодослідженими.

Тероризм – будь-який акт насильства (вбивство, каліцтво, захоплення заручників, матеріальних об'єктів і їх руйнування) або загроза його застосування, вчинене умисно різними способами із застосуванням будь-яких засобів з метою припинення політичної діяльності, порушення громадської безпеки, залякування населення, а також надання впливу на прийняття рішень органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністрацією підприємств, установ, екіпажами транспортних засобів, що створюють в суспільстві атмосферу страху, жаху, паніки, і розгубленості. [1]

Першоелементом тероризму, його ядром є терористичний акт. Під терористичними актами маються на увазі «факти збройного насильства, що є замахами на життя, здоров'я, безпеку людей з метою їх усунення або примусу до певних дій». [2]

Водночас, в умовах сучасної інформаційної реальності глобальний тероризм набуває нових форм і вимірів. Проникнення інформації в усі сфери життєдіяльності людини зумовило появу нового віртуального виміру дійсності – інформаційного простору, під яким розуміється вся сукупність інформації, породжуваної засобами масової інформації та сприйманої населенням території, на якій вона поширюється. Таким чином, в число сфер ведення бойових дій, крім землі, моря, повітря і космосу, тепер включається й інформаційна сфера.

Завоювання інформаційного простору – таке першочергове завдання, яке намагаються вирішити терористичні організації, що перетворює їх на самостійний суб'єкт сучасних інформаційних війн. У той же час правильний вибір об'єкта для створення комунікативного резонансу, постійна стимуляція обговорення проблеми, багатоканальність впливу на аудиторію і т.д. наочно демонструють добру підготовленість терористів до проведення великомасштабних багаторівневих психологічних операцій в інформаційному просторі інших країн.

Міжнародні терористичні організації активно освоюють інформаційний простір, використовуючи в своїх інтересах засоби масової інформації, застосовуючи у взаємодії з ними сучасні політичні технології. Здійснення терористичних актів, що супроводжується появою інтерв'ю терористів на провідних світових телеканалах, інформація про погрози нових терактів, регулярно попадаючи в пресу, визначають підвищений інтерес публіки до терористичних організацій, що стимулює ЗМІ широко висвітлювати дану проблему.

Залучення уваги ЗМІ, суспільства, людей, які приймають рішення, є метою зростаючого шокуючого рівня насильства сучасного тероризму. Володіючи потужним інформаційним потенціалом (на даний момент існує 5600 сайтів які закликають до «Джихаду», і щороку створюється близько 900 нових), тероризм прагне максимального розширення аудиторії свідків своїх діянь, використовуючи в своїх цілях потенціал національних і глобальних засобів масової інформації.

Сутність такої масштабної інформаційної війни можна розглянути на прикладі діяльності ІДІЛ (він же ІД, Даіш). Так, важливою частиною пропаганди ІДІЛ є потужний інформаційний вплив на супротивника. При цьому основним інформаційний посыл, який надходить від терористичної організації – «Люди, які збираються воювати з тобою, повинні тебе боїтись». У коаліцію проти ІДІЛ входить 60 країн, чому ж не проводиться жодна наземна операція? А який генерал пустить своїх солдатів на противника, який обезголовлює своїх жертв і легко прощається з життям?

Кожен день в Мережу виходять три ролики і чотири фотозвіти зі стратами. По радіо з чіткою методичністю йде мовлення арабською, курдською, турецькою, англійською, російською та французькою мовами. Транслюються перемоги і досягнення Ісламської Держави. Крім цього, ІДІЛ регулярно складає Нашид (хоровий спів про цілі Джихаду) та поширює його десятками і більше мовами (порівняно недавно був випущений у мережу Нашид російською, в якому лунали погрози усьому слов'янському світові) . Але казати лише про пропаганду жорстокості не варто, бо ІДІЛ показує і «хорошу» сторону себе. Він розповідає про співчуття, жертвовність, мілітаризм, і, звичайно ж, про апокаліптичний утопізм. У ІДІЛ з'їжджаються люди з усього світу (~ 100 країн), що ж їх приваблює? А приваблює їх ідея утопічного халіфату. ІДІЛівська пропаганда акцентує проблеми справедливості, рівності, боротьби з корупцією та західною цивілізацією в цілому.

Таким чином, вище зазначене дозволяє стверджувати, що ні матеріальні ресурси, ні розвинені технології поки не можуть гарантувати перемогу над сучасним тероризмом. Протидія терористичним загрозам має здійснюватись на державному рівні, влада може регулярно видаляти матеріали з мережі, блокувати радіомовлення, але повністю позбутися цієї проблеми неможливо. По цьому, велика частина захисту громадян, лежить на самих громадянах. Шляхи подолання проблеми, на мою думку, полягають у створенні системи активної інформаційно-комунікаційної протидії глобальному тероризму.

Список використаних джерел:

1. Аратмонов И.И. Тероризм: способы предотвращения, методика расследования. / И.И. Аратмонов. – М. – 2002. – 331 с.
2. Терроризм в современном мире: истоки, сущность, направления и угрозы / Отв. ред. В.В. Витюк, Э.А. Паин. – М.: Ин-т социологии РАН, 2003. – 358 с.
3. Как работает пропаганда ИГИЛ. – [Эл. ресурс]. // Режим доступа: <http://voprosik.net/kak-rabotaet-propaganda-igil/>

Холявко Н.О., студентка гр. ТМ-121
Науковий консультант - Киселиця С.В., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ВПЛИВ НАУКИ І ТЕХНІКИ НА ЛЮДИНУ У СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

У сучасному суспільстві значно зросла роль науки. На основі наукового знання раціоналізуються, по суті, всі форми соціального життя. Наразі ми не можемо уявити своє життя без продуктів науково - технічного прогресу, які створюють комфортні умови для існування людини.

Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу призвів до автоматизації виробничих процесів та запровадженню нової високо точної техніки. Змінилася роль людини при проектуванні, створенні та експлуатації техніки. Нові розробки докорінно змінюють цивілізацію, з боку її матеріальної основи [1]. Наше існування у світі та роль людини в усіх видах діяльності. Засоби автоматизації не повинні імітувати дії людини, тобто робот не повинен бути дублером людини, не можна як запізнюватись з розробкою перспективних ідей, так і бездумно здійснювати інженерні рішення.

Важливим поняттям для наукової діяльності є поняття ідеалу, до якого слід прагнути в пізнанні суспільства та людини. Істинне знання – це інформація, яка точно відображає стан оточення, в якому знаходиться людина. Ідеалом науки, на думку більшості вчених, є істина, але чи можна її досягти. Деякі вчені вважають, що наука коли відкриє всі закони, що панують у Всесвіті - закінчиться. Інші вважають, що наука нескінченна. Ця точка зору визнає нескінченну кількість законів, які панують в світі [2].

На сьогоднішній день наука в сучасному суспільстві відіграє важливу роль у багатьох галузях і сферах життя людей. Безсумнівно, рівень розвиненості науки може служити одним з основних показників розвитку суспільства, а також безсумнівного показника економічного, культурного, цивілізованого, освіченого, сучасного розвитку держави.

У контексті особистісного впливу науковця на будь-яку науку погоджуємося із концептуальним твердженням: «як моральні істоти переймаємося тим, що на наш розсуд є справжнім і повинно відбутися, прагнемо того, щоб воно в дійсності відбулося або стало фактом. На кшталт: істинне тільки те, що буває, і все, що є – істинне, тоді будь-яке явище у царині знань буде виправданим. Отже, не буде хибних та істинних поглядів – будь-що матиме

право на існування, а завдання епістемології полягатиме не в поціновуванні постулату, а тільки у генетичному поясненні кожного елементу дії. Відтак, геніальна ідея великого мисленика та марево божевільного, як явища однаково необхідні, будуть мати право на існування та викликати рівноправний теоретичний інтерес» [3, с. 217].

Можна зазначити екологічну проблематику: як відомо, бурхливий науково-технічний прогрес становить одну із найголовніших причин таких небезпечних для суспільства і людини явищ, як виснаження природних ресурсів планети, забруднення повітря, води, ґрунту. Таким чином, дуже важливими є функції науки як соціальної сили у вирішенні глобальних проблем сучасності.

Зростаюча роль науки в суспільному житті породила її особливий статус в сучасній культурі і нові риси її взаємодії з різними верствами суспільної свідомості. У зв'язку з цим гостро ставиться проблема особливостей наукового пізнання і його співвідношення з іншими формами пізнавальної діяльності.

Наразі людство знаходиться практично заселеним на всій поверхні земної кулі. Освоєна тропосфера, люди побували на поверхні Місяця, отримали значні досягнення у вивченні Близького і Далекого Космосу.

Фізиками відкрита величезна кількість елементарних частинок, висунуті нові гіпотези про будову матерії. Ці досягнення дозволили синтезувати нові молекули і матеріали (полістирол, кераміку і т. п.). В результаті застосування синтетичних волокон, різних пластиків, гелів, матеріалів з точним функціональним призначенням відбудеться науковий переворот в більшості галузей народного господарства. Відомі матеріали обробляються в новими способами, що приводять до зміни якості та міцності.

Нові біологічні матеріали знаходять широке застосування в біології та медицині. Це призводить до створення «розумних» ліків, що діють в певний час і на певну частину організму. Адаже сучасна наука і техніка мають дивовижні результати. Людство йде до кардинальної зміни способу існування. Майбутнє – за новими, так званими високими технологіями.

Розвиток науки також пов'язаний з інформатикою. Багато розробок залишилися б на етапі припущень і не були б втілені в життя. Сьогодні обчислювальна техніка широко використовується у всіх галузях виробництва. Науковці прагнуть зменшити розміри комп'ютерів при одночасному збільшенні їх якісних і кількісних показників. Наслідки подальшої мініатюризації в галузі інформатики будуть досить значними, і комп'ютери зможуть виконувати нові функції.

Тож, вочевидь, із застосуванням найсучаснішої техніки біологічна наука просувається вперед гігантськими кроками: проводяться складні операції на серці і мозку, забезпечується розвиток ембріонів в пробірках, здійснюється розмноження рослин без використання зерна, виробляються вакцини та подібні продукти науково-технічної діяльності. Тож, вочевидь, можна стверджувати, що роль науки і техніки в сучасному суспільстві змінилася кардинальним чином. Їх вплив, у подальшому науко-технічному поступі, буде діяти на всі сторони життя: політику, економіку, соціальну сферу, освіту, культуру тощо.

Список використаних джерел:

1. Мельник В.П. Філософські проблеми технікознавства (гносеологічні та предметно-перетворювальні аспекти) / В.П. Мельник. – Львів: Світ, 1994. – 176 с
2. Кохановский В.П., Лешкевич Т.Г., Фатхи Т.Б. Основы философии науки. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 309 с.
2. Киселиця С. В. Епістемологічне підґрунтя віри // Наукові записки. Серія «Філософія». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Випуск 11. – С.211-223.

Підсекція – Українознавства/

Подсекция – Украинovedения / Subsection – Ukrainian Studies

Андрущенко С.В., студентка гр. ПР-144
Науковий керівник – Смець Н.А., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ДО ПРОБЛЕМИ ТИПОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Для України, як однієї з держав, що недавно стали на шлях демократичних перетворень, першочергове значення має питання спроможності інститутів демократії витримати випробування часом, вистояти в політичних конфліктах і кризах. Значною мірою це залежить від типу політичного режиму, що утворився в країні. Поняття політичного режиму дає ключ до розуміння сутності та призначення політичних інститутів і процесів, самої політики. Визначення цього поняття, з'ясування сутності й характеру політичної влади дає змогу виокремити політичні відносини з усієї сукупності суспільних відносин, має важливе значення для розуміння природи політики й держави. У політичній науці існує багато класифікацій політичних режимів, але будь-яка з них є умовною, оскільки у "чистому вигляді" і завершених політичних режимів у політичній практиці не існує.

Основними ознаками сучасного політичного режиму України є:

- Конституційні ознаки (виборність найважливіших органів політичної влади, юридична рівність громадян, гарантії прав меншості, багатопартійність і т.д.);
- Процесуальні ознаки (транзитивність, розбудова демократичної держави і т.д.);
- Режимні ознаки, тобто ознаки, що стосуються безпосередньо способів здійснення влади (електоральність, обмежена конкурентність політичного процесу, авторитарність у вирішенні деяких проблем, домінування виконавчої влади, безконсенсусний тип вирішення політичних конфліктів і т.д.). Положення ст. 1 Конституції України проголошує нашу державу демократичною; частина друга ст. 5 говорить, що "...єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування"[1]. Сьогоднішній стан України з точки зору політичного режиму – це звичайна в рамках авторитаризму плюралізація суспільного життя, яка може бути, а може й не бути початком становлення демократії. В сучасній Україні існує

специфічний "змішаний" політичний режим, в якому поєднуються ознаки всіх основних "чистих" різновидів політичних режимів.

Щодо визначення типу політичного режиму України існує велика кількість думок, але єдиним вірним шляхом у вирішенні суперечностей навколо цього питання є спроба зіставити декілька типологій політичних режимів.

Український політичний режим є однією з модифікацій неопатримоніального політичного режиму. Неопатримоніалізм – це своєрідний симбіоз деяких елементів традиційного суспільства і сучасної держави. Внаслідок цього неопатримоніальним режимам притаманна невідповідність між “зовнішнім фасадом” сучасної держави (наявність конституції, писаного права, парламентсько-партійних інституцій, системи виборів та ін.) і внутрішньою логікою її функціонування, що є цілком патримоніальною.

Так, для України характерна персоналізація влади, коли для політичної самоідентифікації має головним є не політичні програми, а особистість політичного лідера. Іншою ознакою неопатримоніалізму в Україні є клієнталізм, або патронажні відносини, – це поширення етнічних, регіональних, сімейно-родинних та подібних зв'язків на політичну сферу. Розподіл посад, міністерських портфелів, пільг тощо здійснюється саме за цими критеріями. Наслідком таких відносин є високий рівень корупції, що нині є одним з найважливіших каналів досягнення політичних та інших цілей.

Політичний режим України можна визначити як напівдемократичний електоральний режим з делегативною характеристикою і напівконкурентним типом електорального змагання. Він поєднує елементи мажоритарної і пропорційної виборчих систем, тобто є змішаним за типом і неконсенсусним за змістом. А його невід'ємною характеристикою є авторитарний синдром. Характерними ознаками делегативної демократії є домінування виконавчої влади над представницькими органами; наявність непрямого контролю виконавчої влади над ЗМІ; нейтралізація чи усунення реальних і потенційних центрів опозиції; патронаж над громадськими об'єднаннями з боку виконавчої влади в обмін на публічну підтримку ними останньої; збереження певної автономії політичного суспільства; відсутність прямих обмежень громадянських прав і свобод. Майже всі перелічені характеристики притаманні й українському політичному режиму. Всенародно обраний президент на свій розсуд користується делегованими йому владними повноваженнями, що призводить до перетворення українських виборців аж до наступних виборів на пасивну аудиторію. А оскільки в державі мають місце спроби впливу на політичну конкуренцію з боку влади, то політичний режим України набуває напівконкурентного змісту. До того ж в Україні наявні обмеження свободи слова (що останнім часом не раз зазначали міжнародні організації) [5, с.9-11], тенденції до збільшення владних повноважень президента, клієнтурні моделі голосування та здійснення влади, ігнорування критики з боку опозиції чи інститутів громадянського суспільства. В цілому дані ознаки не є повними характеристиками авторитарного режиму, тож, мова йде про авторитарний синдром в Україні. За сполукою конституційних ознак український політичний режим є змішаним за типом, бо поєднує мажоритарну і пропорційну виборчі системи з президентською формою правління. Така спроба поєднання

характеристик політичних режимів в Україні не є запорукою стабільності, навпаки, вона призводить до постійного конфлікту між гілками влади. Як відомо, при президентському правлінні уряд призначається президентом, а не парламентом, тож у партій, що добилися парламентського представництва, майже не має стимулів до створення коаліцій на підтримку урядової політики. Але президент, як голова виконавчої влади, не може ефективно управляти, не маючи підтримки парламенту. У свою чергу парламент не несе відповідальність за діяльність уряду. Звідси і виникає конфлікт. Спроба ввести в Україні пропорційне представництво політичних партій була обумовлена найкращими побажаннями створити ефективний парламент, на зразок європейських систем. Але її поєднання з президентською формою правління не дає змогу досягти консенсусу у політичному процесі.

Відповідно до теорії А.Лейпхарта, оптимальним політичним режимом для України, якщо вона, звісно, хоче бути демократичною державою, має бути співсуспільна демократія, що характерна більшості європейських країн, і яка виявилась більш-менш нейтральною по відношенню до категорій “західних” і “незахідних” типів демократії, що особливо важливо у неопатримональному вимірі пострадянських країн. Ця теорія застосовується до суспільств, що характеризуються розподілом на сегменти. Сегменти можуть бути релігійного, ідеологічного, мовного, етнічного, національного і т.п. характеру. Основною метою співсуспільної демократії є вирівнювання протиріч та створення системи обмежень і противаг для великої кількості політичних еліт, а основною ознакою – співпраця еліт [4, №1-2].

Оскільки Україна є сегментованою державою за етнічною, мовною, регіональною, релігійною ознаками, має багатопартійну систему, партиципаторну політичну культуру, велику територію, різноспрямовані зовнішньо-політичні орієнтації, то концепція співсуспільної демократії їй як найліпше підходить. Вона може стати реальним вирішенням проблем конфліктності влади і утвердження демократії в Україні.

Якщо говорити про еволюцію політичного режиму України, то не можна виключити жодного з п'яти можливих варіантів його розвитку, що склалися у політологічному дискурсі: 1) консолідація тепер діючого політичного устрою, повільне, але неухильне просування до дедалі зрілиших форм демократії; до ліберальної демократії, інтеграція у Європейський Союз; 2) набуття системою повного комплексу рис делегативної, тобто формальної демократії, в якій участь має зводиться до періодичних голосувань, а вся влада сконцентрована в руках глави держави, з перспективою її переродження в систему авторитарного правління; 3) виникнення нової форми правління; 4) повернення до старого однопартійного режиму у випадку приходу до влади крайніх “лівих”; 5) анархізація (і криміналізація) політичної системи та економіки і, як наслідок, входження країни в довготривалий період політичної нестабільності. Найбільш бажаним для України, звичайно, є перший варіант. А найменш імовірним є, усе ж таки, розвиток подій за четвертим і п'ятим сценаріями. Лише демократія як тип політичного режиму у будь-якому її різновиді (електоральна, ліберальна, співсуспільна і т.д.) є запорукою входження України до європейської і світової

демократичної спільноти. А сумнівів щодо правильного напрямку розвитку українського суспільства немає жодних, і передовсім через те, що демократизація (у тій чи тій формі, тим чи тим темпом) уособлює важливу тенденцію політичного розвитку країн сучасного світу, а європейська інтеграція – важливу тенденцію розвитку багатьох посткомуністичних країн.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
2. Лейпхарт А. Многообразные общества и демократические режимы. // Полис.– 1992. –№ 1-2, 3, 4.
3. Марциновський А. Останнє попередження Ради Європи? // Голос України, 1998. 4 грудня.

Бабич Д. С., студентка гр ПР-132

Наук. керівник – Ємець Н.А., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

«ПОЛІТИЧНА МОВА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ

Зростаюча роль політики у світі, перебування її у центрі уваги засобів масової інформації, співпраця політичних структур, активізація виборчого процесу, а відповідно і загострення конкурентної боротьби між політичними силами, призвели до необхідності цілеспрямованого впливу на формування громадської думки і, як наслідок зумовили інтерес до проблеми мови в політиці. Маніпулювання особистістю стало звичним явищем в економічній конкуренції та політичній боротьбі і мова в цьому процесі відіграє визначальну роль [6, с. 124].

Сьогодні термін «маніпуляція», вживаний на позначення специфічного підходу до соціальної взаємодії, що передбачає активне використання різноманітних способів і засобів прихованого примусу людей, замінює термін «макіавеллізм» як образ політичної діяльності, для якої будь-які засоби добрі, щоб досягти поставлених цілей («мета виправдовує засоби»). Його застосування до діяльності засобів масової інформації та політиків позначає дії, спрямовані на формування у свідомість людей цілей і настанов, що стимулюють до вчинку, вигідного маніпулятору. Кінцева мета таких акцій – керування електоратом [8, с. 53].

Осмилення природи, сутності, можливостей мови, її взаємозв'язку з владою і політикою загалом – усе це турбувало людську думку з давніх часів. Великий вклад у дослідження цих питань було зроблено ще в античну епоху (Аристотель, софісти, Цицерон). Прагнення відповісти на питання, як найефективніше вплинути на інших за допомогою слова, обумовило створення древньогрецьких шкіл риторики, які підготували багато блискучих ораторів і дали світові зібрання законів і правил публічного виступу, які й сьогодні є актуальними [7, с. 60].

Владу слова розуміли політичні діячі та мислителі й наступних історичних епох. Осмилення зв'язку мови й політики тривало впродовж усього минулого століття. Ще у 1918 р. відомий французький лінгвіст А. Мейє чітко сформулював взаємозв'язок мови й політики: «боротьба за мову є символом боротьби за владу». Проте проблеми мови і влади, мови й ідеології, мовного

маніпулювання активно почали привертати увагу науковців лише з середини 50-х рр. ХХ ст.

Сьогодні вже є цілком очевидним, що систему політичних поглядів неможливо відокремити від її вербалізованих версій. Мова – усна, писемна, друкована, електронна – нерозривно пов'язана мисленням і пізнанням. Мовні особливості можуть істотно впливати на формування тих або інших відмінностей у політичній культурі [3, с. 195-196].

У науковій літературі аналізуються різні аспекти функціонування мови в політиці. Проте дослідники й досі не виробили єдиного підходу до розуміння цього феномена. Навіть термін «політична мова» не є на сьогодні загальноприйнятим [1, с. 20]. Існує чимало підходів до трактування поняття політичної мови, що, в значній мірі, обумовлюється міждисциплінарним характером її дослідження. Суперечки стосуються визначення самого терміну, оскільки деякі науковці відстоюють доцільність вживання словосполучення «мова політики». На рівні побутового слововживання ці поняття здаються тотожними. Але для фахівців із семіотики відмінність відчутна. Касьянова, наприклад, під «мовою політики» розуміє термінологію і риторіку політичної діяльності, де політики виступають у своїй професійній ролі [1, 20]. «Політична мова» у такому баченні – це не обов'язково прерогатива професійних політиків чи державних чиновників; це, ресурс, відкритий для всіх членів мовного співтовариства, а також мова, що застосовується у маніпулятивних цілях. Втім, Л. Нагорна звертає увагу, що ці поняття перебувають у відносинах перехресчування – «мова політики» так само є мовою маніпуляцій, як і «політична мова» [3, с. 197-199].

Але ж політичну мову не можна зводити лише до мови публічних політичних дискусій; сюди входить і мова документів, законів, яка не є мовою дискусій вже за своєю суттю [6; 4]. Тому, на думку більшості дослідників, для означення цього феномена доцільно вживати саме термін «політична мова». Проаналізувавши й узагальнивши різні підходи до розуміння проблеми, можна погодитись з визначенням В. Петренка, який розуміє «політичну мову» як сукупність вербальних структур, що використовуються у сфері політики і справляють вплив на політичну свідомість індивідів та їх участь у перебігу політичних процесів [5, с. 21]. Політична мова – це насамперед інструмент, що використовується у боротьбі за владу й статус.

Політичній мові притаманні досить специфічні характеристики. Більшість дослідників сходиться на тому, що найхарактернішою особливістю політичної мови є багатозначність її основної термінології. З цим тісно пов'язана така характеристика політичної мови, як її полемічність, простіше кажучи – спрямованість на формування негативного ставлення до політичних супротивників, нав'язування громадськості своїх цінностей та оцінок. Це, зокрема, призводить до того, що одні й ті ж терміни прихильники різних політичних поглядів сприймають неоднозначно, а часто й зовсім протилежно (комунізм, фашизм, демократія і т. д.).

Специфіка мови політики в її варіативності – вона має бути достатньо доступною й зрозумілою широкому загалу і водночас функціонально зумовленою

необхідністю бути на рівні найсучаснішого політичного знання і тому ускладненою. Принципова відмінність політичної мови від звичайної полягає і у певній «завуальованості» – політичні потреби часто зумовлюють езопівську манеру висловлювання, розраховану на «читання між рядками». Внаслідок цього політична мова, за самою своєю суттю спрямована на досягнення комунікативного ефекту, може й ускладнювати процес порозуміння [3, с. 197-199].

Політична мова за стилем близька до публіцистичної і характеризується переважно спрямованістю на масову аудиторію. Для політичної мови, завдяки об'єктивно притаманним їй особливостям, характерна спрямованість на навіювання певних поглядів, зміну намірів, думок, мотивацій дій. Тому вона «присвоюється» владою і стає засобом поширення потрібних цій владі політичних ідей і цінностей.

Серед характеристик політичної мови можна назвати й її невизначеність. Політичним текстам не властива логічна стрункість. Перевага віддається загальним формулюванням, а не конкретним фактам. Часто використовуються мовні шаблони й стереотипи. Незручні вислови замінюються умовними, а то й такими, що нічого не означають. Політична мова також віддає перевагу коментуванню, а не інформації. Важливою особливістю політичної мови є спрямованість її аргументів переважно на почуття, а не на розум [5, с. 22]

Багато проявів політичної мови зустрічаємо у мові засобів масової інформації. До них належать, зокрема, мова телепрограм на політичні теми, статей, заяв політичних оглядачів, матеріалів спеціалізованих видань стосовно різних аспектів політики тощо. Окремим видом можна вважати мову виборів, у якій перетинаються й іноді набувають своєрідного значення різновиди політичної мови [4, с. 74]. Проте, на сьогодні гостро постало питання політичної реклами як способу формування думки широкого загалу про переваги конкретного кандидата чи політичної організації над іншими. Нерідко вплив мови в політичній рекламі є прихованим і має маніпулятивний характер, що призводить до управління свідомістю та поведінкою людей у бажаному для суб'єктів влади напрямку через реалізацію комунікативної та оціночної функції.

Оскільки головною метою політичної комунікації є досягнення та утримання влади, то особливой значимості набувають стратегії та тактики впливу, спрямовані на переконання адресата у правильності своєї позиції перед позиціями політичних противників. Стратегію розглядають як процес розробки та реалізації комунікативного завдання, що має на меті ефективний вплив на адресата. Мовною тактикою слід вважати одну або декілька дій, які сприяють реалізації стратегії.

Одна з найважливіших стратегій політичної маніпуляції – стратегія ідентифікації, тобто ототожнення політика з народом. Дана стратегія реалізується через використання займенників «Ми», «Наш», замість «Я», «Мій». Ефективна переконуюча комунікація спрямована на посилення адресату думки, а саме: лідер – близька до народу людина. Більшість політиків ототожнює себе з представниками суспільства, викликаючи тим самим довіру та симпатію у виборців, анонсує деякі факти своєї біографії. Мовними засобами вираження вказаної стратегії в політичній рекламі є використання просторічної лексики [2, с. 516-517].

Отже, політична мова є складним і різноаспектним феноменом, який має багато проявів та особливостей, що унеможливило його однозначне розуміння. Політична мова являє собою досить ефективний інструмент, який не лише забезпечує вироблення й передачу політичної інформації, але й виступає творцем політичних смислів, могутнім ідеологічним чинником. Існуючи у двох формах – вербальній і символічній, політична мова диктує правила гри, що ведеться між владою і громадянами. Як елемент політичної культури, мова політики може бути й засобом виховання, й знаряддям маніпуляції свідомістю. Вивчення політичної мови покликане виявити не лише загальний напрям політики і тип політичного режиму у кожному конкретному суспільстві, але й зміст тих міфів, ілюзій, стереотипів, які свідомо «запускаються» в суспільну свідомість і є засобом маніпулятивного впливу.

Список використаних джерел:

1. Касьянова О. Г. Мова політики та політичний дискурс як взаємозалежні категорії / О. Г. Касьянова // *Англістика та американістика. Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*. – Дніпропетровськ, 2013. – Вип. 10. – с. 20-23.
2. Масель, Ю. С. Загальна характеристика стратегій та тактик маніпулювання в англійській політичній рекламі. Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. - Серія: Філологічні науки (мовознавство). – 2012. - с. 514-519.
3. Нагорна Л. Політична мова: зміст і структура поняття / Л. Нагорна // *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. - К., 2005. - Вип. 7. - с. 195-207.
4. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. - К.: Світосгляд, 2005. - 315 с.
5. Петренко В. Особливості визначення політичної мови / В. Петренко // *Політичний менеджмент* – 2007. - №2. - с.16-23.
6. Петренко В. Політична мова чи політичний дискурс? / В. В. Петренко // *Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Філософія. Політологія*. – 09/2006. – №81/83. – с. 124-126.
7. Петренко В. Політична мова як предмет наукового дослідження / В. Петренко // *Політичний менеджмент* - 2007. - № 5. - с. 60-68.
8. Руда О. Г. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі: монографія / Олена Руда; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2012. – 232 с.

Білоус Н.В., студентка гр. ФЕБ-151

Науковий керівник - Борисенко В.В., к.пед.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ЕКОНОМІЧНІ ТЕРМІНИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ

Мова народу – багата й різноманітна, а індивідуальне мовлення може бути багатим або бідним, одноманітним або різноманітним. Розвиток і збагачення мови залежить від мовотворчості народу, розвиток і збагачення індивідуального мовлення залежить від опанування мовного багатства, засвоєння його з уст народу, з художньої і публіцистичної літератури... [1].

Відомо, що фразеологізми – це невичерпні мовні джерела, які живлять мовлення будь-якої стильової зорієнтованості, наповнюють його глибинною свіжістю, надають художнього звучання, лексичної й синтаксичної витонченості, довершеності, виразності, національного колориту тощо. У мовленні фразеологізми використовують з різною метою: для надання висловлюванню

образності, емоційності, експресивності; створення відгінку іронії, жарту, насмішки, сарказму тощо; вираження позитивних емоцій або фамільярності; відтворення найтонших аспектів значення, характеристики предмета, явища, ситуації [4].

Зазначимо, що найбільше фразеологізмів у художньому, публіцистичному, розмовному стилях, де основна їх функція — вираження образності. В офіційно-діловому стилі вони покликані уніфікувати способи спілкування, зробити його чітким, у науковому — частіше фігурують як термінологічні сполуки, що виражають одне поняття [1].

Широке функціонування фразеологічних одиниць у мовленні, важливість їх використання зумовили дослідження наявності в афоризмах, прислів'ях, приказках, фразеологізмах економічних термінів і терміносполук, а також з'ясування частотності використання майбутніми фінансистами таких фразеологізмів.

Вивчення та детальний аналіз фразеології доводять, що українські фразеологічні одиниці, дійсно, містять економічні терміни, як-от:

звести рахунки – розквитатися, помститися [2].

Акції ростуть - вплив, значення кого-, чого-небудь збільшується [1].

Акції падають - вплив, значення кого-, чого-небудь зменшується [1].

Скидати з рахівниць- не рахуватися з ким-, чим-небудь [2].

Бути (мати) на рахунку в кого — у когось є в наявності трудові, бойові і т. ін. здобутки [1].

Скидати з рахунку (з рахунків) — не брати кого-, що-небудь до уваги, не рахуватися з кимось, чимось [2].

Записувати (записати, приймати, прийняти, брати, взяти і т. ін.) на свій рахунок — вважати що-небудь таким, що стосується себе [2].

Без рахунку — не рахуючи, дуже багато[2].

Не йти в рахунок — не братися до уваги, не враховуватися [2].

Пред'являти (пред'явити) рахунок — ставити свої вимоги перед ким-, чим-небудь, заявляти про свої претензії і т. ін. [2].

Показати товар лицем – показати що-небудь з найкращого, найбільш виграшного боку [2].

Перший сорт – найкращої, найвищої якості [2].

Купити і продати – підступний, ненадійний, лицемірний [2].

Зуби на продаж – хто-небудь завжди усміхнений, посміхається [2].

Покласти на папір – писати, записувати що-небудь [2].

Як на папері списаний – з'явився, вродився дуже швидко [2].

Не вартий товар роботи – недоцільно робити що-небудь [2].

Гребти гроші лопатою – без великих затрат праці дуже швидко багатіти, наживатися [2].

Знов за рибу гроші – уперто наполягати на чомусь, настирливо повторювати те саме [2].

Сипати грішми – бути необачним у витратах; надмірно, нерозсудливо витрачати кошти [2].

Аналіз афоризмів доводить, що у своєму складі вони теж мають економічні терміни.

Економіст - це людина, яка говорить про незрозумілі йому речі таким чином, що невігласом відчуваєте себе ви (Герберт Прокноу).

Всяка економія в кінцевому рахунку зводиться до економії часу (Карл Маркс)..

Кредитори відрізняються кращою пам'яттю, ніж боржники (Б. Франклін).

Закон термодинаміки ринку: "Якщо десь витікає тепло, то хтось гріє на цьому руці"(Невідомий автор). Найшвидший спосіб виграти війну проти бідності - перестати робити вигляд, ніби ми багаті (Невідомий американець).

Втратиш більше, якщо не збережеш менше (Невідомий автор).

Аванс – початок недоплат (Геннадій Малкін).

Більше, ніж любов, порушують тільки гроші (Бенджамин Дізраелі).

Вибирай, сказали йому: багатство або розум? Як розумна людина, він вибрав багатство (Мечислав Шарган).

Гроші – це шосте відчуття, без якого останні п'ять даремні (Сомерсет Моєм).

Гроші – це штучний еквівалент кисню (Георгій Олександров).

Не так зелений долар, як його малюють (Володимир Бірашевич).

Зауважимо, що частотність вживання майбутніми фінансистами фразеологізмів, які містять професійний компонент, на жаль, залишається занадто низькою. У своєму мовленні студенти майже не користуються такими одиницями, що, на нашу думку, неабияк збіднює мовлення, робить його невизначним, позбавленим образності.

Список використаних джерел :

1. Александрова С. П. Фразеологізми в загальнонародній мові та в художньому тексті / С. П. Александрова // Мовознавство. - 1993. – № 6. – С. 70-75.
2. Білоноженко В. М. Фразеологічний словник української мови./ В. М. Білоноженко., В. О. Винник, І. С. Гнатюк. - Київ: Наукова думка, 1993. — 984 с.
3. Коваль А. П. Крилаті вислови в українській літературній мові / А. П. Коваль, В. В. Коптілов. - Київ: Вища школа, 1975. - 335 с.
4. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови / В. Д. Ужченко. – Луганськ: Альма- матер, 2005. – 400с

Дахно Д.Ю., студентка гр. УР33

Науковий керівник – Борисенко В.В., к.п.н., доцент
Чернігівський національний педагогічний університет

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСОБИ НАВЧАННЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Прискорення політичних, економічних, демографічних та інших явищ, що виникають у сучасному світі, сприяє розвитку науково-технічного прогресу у суспільстві, що позначається на системі освіти, загострює суперечності і складності формування особистості учнів. Традиційні педагогічні засоби та методи навчання, змісту й організації освітнього процесу все частіше не діють.

Через неузгодженість темпів і характеру суспільних та педагогічних процесів виникають кризові явища в педагогіці.

Найголовніші з них виражаються у нездатності освітніх закладів впливати на дитину для формування цілісної особистості і у невмінні зважати на індивідуальні, вікові та розумові особливості учня. Тому у сучасному середовищі рівень освіти, її вплив на розвиток дитини, значно залежатиме від результативності запровадження сучасних технологій навчання.

Теоретичним і практичним розробленням проблеми інноватики працюють сучасні вчені-педагоги: Бельчев П.В., Бельчева Т.Ф., Кубрак Н.В., Бирка М.Ф., Білоконна Н.І., Приходько О.Ю., Гутнева С.В.

З огляду на сказане вважаємо, що у сучасному освітньому процесі проблема інноваційних методів навчання залишається однією із актуальних у світовій педагогічній і науково-дослідній діяльності.

Останнім часом спостерігаємо посилення інтересу до інноваційного засобу навчання – інфографіки.

Інфографіка – подання матеріалу у вигляді схем, плакатів, зображень. Інфографіка графічно подає інформацію, посилюючи візуальне, логічне, абстрактне, смислове сприймання, дозволяючи учням яскраво, емоційно представити явища, які вивчаються. На сучасному етапі інфографіка застосовується в основному в економіці, журналістиці, рекламі, але останнім часом вона починає активно впроваджуватися і в освіту [2].

Інфографіка (від лат. informatio – роз’яснення, виклад; і стар.-гр. graficos – письмовий) – спосіб передачі інформації з допомогою графіки й тексту. Інфографіка може застосовуватися в будь-якій науковій або професійній сфері, де є необхідність схематизації матеріалу[1].

Основна мета інфографіки - інформування. При цьому частіше цей інструмент виступає як доповнення до текстової інформації, що охоплює тему в повному обсязі і містить деякі пояснення. Якщо говорити про стиль передачі інформації, то він може бути дуже різноманітним. Все залежить, в першу чергу, від того, яку мету переслідує автор. Інфографіка - це не інформація плюс графіка, це інформаційна графіка. Тобто, малюнок – не прикраса, не ілюстрація (ця роль теж може бути, але вона вторинна), а, перш за все, спосіб повідомлення. Цей спосіб обирається тоді, коли з його допомогою інформацію може бути передано більш ефективно. У цьому принципова відмінність інфографіки від альтернативних текстових форматів з малюнками. Для останніх, графіка – це спосіб зробити елементи тексту (або весь текст) простішими для сприйняття і привабливішими ззовні. Тобто, візуальний ряд не несе ніякого або майже ніякого змісту, але виконує службову функцію по відношенню до тексту. У інфографіки ж малюнок - частина повідомлення, невід’ємна і часом більш важлива, ніж сам текст [3, с.25].

Інфографіка відрізняється сучасним яскравим дизайном, тому здається, що створити її може тільки дизайнер-професіонал, використовуючи потужні програмні середовища AdobePhotoshop, Adobe InDesign тощо. Виявляється, що ні – наявна значна кількість сервісів, що надають можливість створювати інфографіку самому. Наводимо приклади деяких із них: HohliBuilder, Creately,

Infogr.am, Piktochart, Visual.ly, Tagxedo, Casoo[5]. До того ж практика доводить, що інфографіку можна створювати і у чи не найпростіший у використанні програмі Microsoft Word. В освіті метод інфографіки почали застосовувати нещодавно. Доцільність, зручність, ефективність ті інші переваги вже оцінені педагогами, так як інфографіка дозволяє подати значний об'єм інформації в організованому вигляді.

Інфографіка дає можливість учням працювати з інформацією та засвоїти її через домінуючий тип інтелекту. До того ж інфографіка виступає вже не просто як інструмент індивідуалізації навчання, а як багатофункціональний інструмент, область застосування якого в освіті може бути досить широкою: урок, проект, дослідницька діяльність, самоосвіта. Це особливо важливо у зв'язку з гуманістичними принципами освіти. Учень, провівши власне дослідження з теми, аналізує матеріал, виділяє акценти і самостійно створює інфографіку.

Робота над нею сприяє більш ретельному вивченню матеріалу, розвиває критичне мислення [4].

Актуальною і дієвою є використання інфографіки на уроках української мови у школі.

Під час вивчення синтаксису при проведенні уроку з теми «Складнопідрядні речення» пропонуємо використовувати таку інфографіку:

При вивченні розділу «Лексикологія», подаючи матеріал про склад лексики за походженням доцільним вважаємо використання даної інфографіки:

Узагальнюючи вище сказане, інфографіку можна рекомендувати для використання в освітньому процесі

як актуальне направлення інформаційного дизайну при роботі з учнями в класній, позакласній роботі, в тому числі й в інтернетосвітніх проєктах, а також залучати учнів до самостійного створення подібних продуктів з навчальною метою. Але разом з тим, питання використання візуалізації та інфографіки у навчальному процесі залишається ще маловивченим і потребує більш глибокого розгляду. Також можна рекомендувати використання інфографіки під час вивчення різних мовознавчих розділів.

Список використаних джерел:

1. Библиографическое описание: Фролова М. А. Инфографика: новое или хорошо забытое старое? [Текст] / М. А. Фролова // Молодой ученый. — 2014. — №13. — С. 10-13.
2. Кубрак Н.В. Мастерская «Инфографика в работе с детьми» [Электронный ресурс] / Н.В. Кубрак – Режим доступа: <https://sites.google.com/site/infogradeti/home>
3. Бельчев П.В., Бельчева Т.Ф. Мультимедійні дидактичні засоби навчання у роботі сучасного вчителя. - 2008. - 96с.
4. Кубрак Н.В. Инфографика как результат представления ученического исследования. [Электронный ресурс]. URL: <http://vio.uchim.info/m>
5. Ренч Миранда (MirandaRensch) 10 инструментов для создания инфографики и визуализации данных [Электронный ресурс] / Миранда Ренч // Аналитический портал веб-разработок. Сайт CMS magazine – Режим доступа: http://www.cmsmagazine.ru/library/items/graphical_design/10-tools-for-creating-infographics-visualizations

---

Демченко Я.О., Мокрагуз Я.А., студенти групи УП - 122
Науковий керівник – Андрійчук Т.В., к.філос.н., доц.
Чернігівський національний технологічний університет

БАРОКО В ЧЕРНІГОВІ

Розглядаючи питання про найяскравіші зразки українського бароко, слід зробити історичний екскурс. Епоха бароко була започаткована в Італії на межі XVI - XVII ст. і пізніше поширилась майже на всі країни Європи. Узагальнюючи дослідження А. Друга, Т. Андрійчука, Г. Вельфліна, П. Жолтовського, А. Макарова, Д. Наливайка, Л. Сазонова, Д. Степовика, В. Шевчука та ін., можна виділити наступні риси стилю бароко в різних видах мистецтва:

а) в архітектурі: складність об'ємно-просторових композицій, монументальність та велич, криволінійність планів, вигнуті стіни, пілястри, фронтони, карнизи, ніші, наличники над вікнами, мармур, позолота, ліплення, прикраса скульптурою та монументальним живописом, створення архітектурних ансамблів, використовуючи складні ландшафти, альтанки, павільйони, фонтани;

б) в скульптурі: динаміка ракурсів, експресія, велика кількість ламаних ліній, химерність, пишність, патетика, краса рухів, а не лише форм;

в) в живописі: присутність декоративного фону, театральність та помпезність зображення, яскравість кольорів, гіперболізація, порушення пропорцій, динамізм, контрасти, світлотіні, домінування декоративних композицій релігійного, міфологічного характеру, парадні портрети;

г) в літературі: алегорія, пишномовність, метафоричність, величність, ода, посвята, панегірик, героїка, гіпербола;

д) в музиці: різнохарактерність частин твору, поліфонія, велич релігійних тем, підйом до неба чи падіння в пекло, пульсуючий ритм, анатомія вчності і скороминущої миті, контраст темпів.

Українське бароко – неймовірно вишукана суміш етнічних елементів з привнесеними європейськими. Саме у бароковій архітектурі втілено найвищі мистецькі досягнення доби. Як слушно відзначила Н Святокум. «бароко як стиль в архітектурі до України прийшло в 16-му столітті, розквітаючи непідробною красою аж до 18-го, щоби потім віддати права на розвиток більш стриманому класицизму» [2]. Яскраво представлена доба бароко в архітектурі Чернігова 5-ма культовими та світськими спорудами: Троїцький собор, Катерининська церква, Колегіум, будинок Лизогуба та ансамбль Єлицького монастиря.

В західній частині міста на високому пагорбі розташований один з найбільш цікавих і мальовничих архітектурних комплексів України – Троїцько-Іллінський монастир кінця XVII – XVIII ст. Головною спорудою цього величного ансамблю монастиря є Троїцький собор, розташований майже в центрі монастирського двору. Він був закладений в 1679 році при безпосередній участі архієпископа Лазаря Барановича і фінансовій підтримці гетьмана Іоанна Мазепи за проектом архітектора польсько-німецького походження Іоанна Баптиста Зауера. На думку багатьох дослідників, українська барокова архітектура постала і розвинулась переважно під німецькими й польськими впливами, це найкраще видно у чернігівському Троїцькому соборі. Троїцький храм являє собою українізовану західноєвропейську барокову базиліку. Задум про спорудження Троїцького собору виник у Л. Барановича у 1670-х роках. Будівництво храму продовжувалося 10 років, а опоряджувальні роботи до 1695 року; в цьому ж році він був освячений наступником Лазаря Барановича, вже після його смерті, чернігівським архієпископом Феодосієм Углицьким. Своєрідність архітектури Троїцького собору в тому, що він побудований з використанням об'ємно - просторової композиції давньоруського храму з елементами українського бароко. Собор зовні потиньковано і побілено, що підкреслює пластичність декору, виконаного в ордерній системі із застосуванням різних форм ніш, вікон, наличників і сандриків, пілястр і карнизів. Декоративне вбрання собору, що вирішено в барочному стилі, підкреслює урочистий вигляд центрального об'єму храму. Глибокі напівциркульні ніші, що розташовані в обох ярусах, посилюють динамізм і контрастність архітектурних форм. Барокові риси яскраво виявились у фасадних фронтонах вибагливої форми з великими волутами і розімкнутими завершеннями. Ще однією видатною будівлею Троїцько-Іллінського монастиря є дзвіниця. Її збудували разом із монастирським муром та кутовими вежами у формах бароко у 1771-1775 рр. Висота дзвіниці 58 метрів, вона прикрашена вишуканим декором. Із верхнього ярусу дзвіниці видно майже весь Чернігів.

Катерининська церква в Чернігові є пам'яткою стилю українського бароко, що збереглася в автентичному вигляді. Протягом трьох століть існування храму суттєвих перебудов не зафіксовано. Будівництво церкви розпочалось в 1705-1706 рр. З 1706 р. тривали внутрішні роботи й виготовлення іконостаса. Освячення храму відбулось у 1715 р. Катерининська церква зведена

на честь звитяги козаків. Церква мурована, хрещата, дев'ятидільна, п'ятибанна. Для Катерининської церкви характерна всефасадність. Основну роль в оздобленні фасадів відіграють обрамлення порталів і віконних отворів: трикутні фронтончики, наличники, мілкопрофільовані карнизи. В церкві відсутній ліпний орнамент, в якості будівельного і декоративного матеріалу використана звичайна і лекальна цегла, яка замінила плінфу. Головною рисою інтер'єру храму є розкриття внутрішнього простору вгору. В плані – це п'ятикамерний безстовпний храм, який вінчають п'ять бань. Верхи вирішено традиційним для України склепінням з двома залами – в центральному об'ємі та одним заломом – над раменами. Бароко найбільше виявилось у формах порталів входів і лиштвах вікон. Простота відрізняє Катерининську церкву від київського, а ще більше від західноєвропейського бароко. Катерининська церква в Чернігові знаходиться на одній з високих ділянок правого берега Десни на захід від стародавнього Дитинця. Храм відіграє важливу культурну роль у панорамі міста і є однією з провідних вертикальних доміант Чернігова.

На краю Валу – стародавнього історичного центру, розташована одна з найдивовижніших архітектурних споруд міста, нині відома як Колегіум. Він був заснований в 1700 році архієпископом Іоанном Максимовичем за взірцем Києво-Могилянської академії на кошти І. Мазепи. Найдавнішим приміщенням вважається його східна двоповерхова частина, споруджена в кін. XVI – на поч. XVII ст., яка зараз є основою дзвіниці. Південний фасад будівлі, який був звернений до монастирського подвір'я, як і потребує стиль бароко, пишно декорований. Кути споруди підкреслені пілястрами. Кути другого поверху прикрашають напівколонки. Міжповерховий поділ підкреслений профільованим карнизом з поребриком, під ним – пояс ніш – також з поребриком. Вікна увінчують фігурні мандрики, на другому поверсі обабіч вікон кокошники та на півколонки. Північний фасад стриманіший, його прикрашає декор у вигляді сіткового орнаменту та більш скромні наличники над вікнами.

На території чернігівського дитинця є ще одна архітектурна споруда стилю бароко – будинок Лизогуба. В цьому будинку простота загальної побудови поєднана з різноманітним та соковитим архітектурним декором фасадів. Сама ж будівля була побудована в 90-х роках XVII ст. У плані вона являє собою подовжений прямокутник, поділений двома поперечними стінами і одною подовжною на шість камер. Середні камери ділять будинок на дві частини так само, як сіни в селянській хаті ділять хату на дві половини. Східні дві камери, можливо, призначалися для жіночої половини сім'ї, а західні – для чоловіків. Архітектуру фасадів вирішено відповідно до внутрішньої планово-просторової організації з характерними рисами бароко. На причілкових стінах зроблено пілястри, які відповідають внутрішнім стінам. Виразна пластична обробка стін досягається крепованими пілястрами, колонками на кронштейнах, різної форми фаетончиками, нішами і вікнами, крепованими кронштейнами, наличниками. Особливу увагу привертає своєрідна ритміка декоративної обробки фасадів. На північний фасад виходить п'ять невеликих вікон зроблено для освітлення льоху. Північний фасад, як головний, оброблений найбагатше, причому права частина будинку парадніша. Вікна прикрашені особливо

пишними наличниками з ліпними розетками у фронтонах. Незважаючи на таку неоднакову декоративну обробку фасадів, будинок справляє надзвичайно цільне враження завдяки принципові протиставлення площин стін виступаючим частинам (пілястрам, колонкам, наличникам, карнизам) і контрасту горизонтальних і вертикальних ліній. Будинок Лизогуба є не лише цінним пам'ятником архітектури України XVII ст., але і одним із небагатьох зразків світського бароко, що збереглися до наших днів.

Ще одним із зразків українського бароко в Чернігові є ансамбль Єлецького монастиря. Комплекс Єлецького монастиря засновано в 60-х рр. XI ст. чернігівським князем Святославом Ярославичем. Ансамбль зазнав значної перебудови саме в добу бароко. Споруда набула вигляду трибанного храму за рахунок надбудови двох невеличких бань обабіч центральної старовинної бані. Усі три бані одержали характерне для культових будов того часу мальовниче ярусне завершення. Площини стін завершують мальовничі барочні фронтони, характерні для архітектури XVII—XVIII ст. На відміну від давньоруських храмів тут фасади енергійно розчленовані не лише по вертикалі, а й по горизонталі карнизом на рівні хор. Пластика стін збагачена напівциркульними та плоскими нішами, прикрашеними живописом. Над нішами та вікнами — трикутної та напівциркульної форми сандрики. Характерними є і великі фігурні вікна, розміщені по троє в кожному приміщенні. Вони об'єднані гранчастими півколонками з карнизом над віконними отворами. Його ігуменами були відомі люди: Лазар Баранович, Феодосій Углицький, Іоанікій Галатовський, Данило Туптало. Фінансував монастир казково багатий Генеральний обозний війська запорізького Василь Дунін-Борковський. На його кошти Успенський собор отримав барочні бані та декор й набув майже сучасного вигляду. Він же профінансував будівництво 36-метрової дзвіниці, яка у той час була найвищою будівлею у Чернігові. Як вертикальна домінанта споруда відіграє важливу роль у панорамі міста.

Отже, як слушно зауважив А. Адруг «в українському будівельному мистецтві коштовним діамантом сяє архітектура Чернігова другої половини XVII – початку XVIII століт» [1. с.3], що робить Чернігів потужним культурним центром України. Це безперечно варто більш ефективно використовувати для розвитку туристичної інфраструктури нашого міста.

Список використаних джерел:

1. Адруг А.К. Архітектура Чернігова другої половини XVII – початку XVIII століть. – Чернігів: Чернігівський ЦНТЕІ, 2008 р. – 224.
2. Святокум Н. Українське бароко – архітектура козаччини. – [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://www.uamodna.com/articles/ukrayinsjke-baroko-arhitektura-kozachchynu/>.
3. Чернігівський колегіум/ Нац.архіт.-іст.заповідник "Чернігів стародовній" - Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2012.- 237с.

ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО АБСЕНТЕЇЗМУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ЙОГО ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Вибори є наймасовішою формою участі населення в політиці та управлінні. Разом з тим, як зазначають вітчизняні експерти більшість українського населення, зокрема розглядає участь у виборах не стільки як канал залучення в розвиток і прийняття управлінських рішень або як інструмент діалогу з владою щодо погодження інтересів і курсів політики, а скоріше як спосіб висловити свою підтримку або протест владі і політикам у відповідність до принципу «обрати менше зло». Звідси і високий потенціал абсентеїстського типу поведінки, а також протестного голосування на виборах [1]. Тому ми проаналізуємо особливості феномену абсентеїзму а також причини його виникнення та шляхи подолання.

Термін «абсентеїзм» походить від латинського «absent», «absentis» – відсутній та має декілька значень. Широко це поняття трактують, як прояв байдужого ставлення населення до суспільного життя, ухилення від участі в ньому. У вужчому розумінні політичний абсентеїзм це ухилення виборців від участі в голосуванні на виборах до представницьких органів державної влади, президента та референдумах. Також до абсентеїстів відносять тих людей, котрі обрали позицію пасивності, тобто неучасті в політичному житті. Підкреслимо, що тут пасивність вживаємо, як антонім до слова активність або активна політична позиція. Зокрема позиція неучасті, яку прийняла особа, стосується тільки тих видів політичної діяльності, де вона може будь-яким чином проявити себе як активна особистість: висловити свою думку, визначити свою належність до будь якої групи чи організації, окреслити своє ставлення до того чи іншого кандидата в депутати парламенту [2].

Сьогодні у багатьох державах світу вважається нормальним, коли на виборчі дільниці приходять від третини до половини виборців, а деінде голосує ледве 1/10 електорату. У більшості ліберальних держав вважається, що не йти на вибори – це таке ж право вільної людини, як і решта, що їх гарантує особі цивілізоване суспільство. В Україні участь у голосуванні добровільна, а у світі є приклади, коли законодавчо встановлено її обов'язковість. Так, неучасть у виборах в Італії призводить до моральних санкцій, у Мексиці – до штрафу або позбавлення волі, у Греції й Австрії – до тюремного ув'язнення на строк від місяця до одного року [3]. Навіть референдум по ратифікації угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, який нещодавно відбувся в Нідерландах зібрав всього 32 % виборців, що свідчить, про високий рівень абсентеїзму, навіть з вирішення таких дуже важливих питань. Хоча такий низький відсоток явки виборців не є випадковим. За законодавством ЄС,

референдум вважатиметься таким, що відбувся, якщо явка виборців складе всього 30%.

Абсентеїзм є природно історичне явище, невід'ємний атрибут політичної системи, побудованої на принципах демократії і свободи. Він є феноменом політичного життя будь-якого демократичного суспільства і правової держави, що вступив на спадну гілку свого розвитку. Широке поширення абсентеїзму, як в країнах класичної демократії, так і тих, які недавно вступили на шлях демократичного розвитку, пов'язане з наростанням процесів дисфункціональності в їхніх політичних системах, вичерпанням креативного потенціалу історично сформованих демократичних інститутів, виникненням підданського типу політичної культури у широких мас під впливом ЗМІ [4].

Безсумнівно, це явище має негативний характер як для суспільства, так і для державної системи. Виникати такий феномен може у зв'язку з різними обставинами. Зокрема, причини абсентеїзму можуть бути пов'язані:

- з конкретним голосуванням. В силу тих чи інших факторів вибори можуть бути нецікавими. Наприклад, висуваються неяскаві кандидатури, немає змагальності і так далі.

- з загальною економічною, соціальною і політичною ситуацією в державі.

Однією з причин абсентеїзму може бути високий ступінь задоволення особистих інтересів, що призводить до втрати інтересу до політики. Зумовлена вона здатністю особистості самостійно справлятися зі своїми проблемами, приватно відстоювати свої інтереси, яка і призводить до відчуття непотрібності політики. Але частіше це саме політична апатія, яка обумовлена почуттям власної безпорадності перед лицем складних проблем, недовірою до політичних інститутів, невірою у можливість впливати на процес вироблення і прийняття рішень, відсутністю політичної сили, що в змозі агрегувати та артикулювати інтереси молоді, що призводить до втрати віри у власні сили молодих виборців.

Також ми підтримуємо думку, що головною причиною абсентеїзму є зневіра до інституту виборів, неприйнятність для частини виборців соціального-політичного ладу, інституту виборів, відсутність інтересу до політики. Така точка зору, яскраво проявляється на прикладі України, де останнім часом достатньо низька явка виборців на виборах. Для прикладу наведемо деякі статистичні дані. У референдумі 1991 року участь у виборах брало 84% виборців, парламентських виборах 1998 року – 70,6 %, Президентських виборах 1999 року – 74,9 %, Президентських виборах 2010 року – 68,9% [5, с. 38]. А на останніх виборах Президента України в 2014 році, явка виборців склала всього 59,48%. Щоправда не змогли прийняти участь в голосуванні більшість жителів Донецької, Луганської областей, а також АР Крим.

Серед причин абсентеїзму відзначимо низький рівень політичної культури, інфантильність або ж усвідомлення власного політичного безсилля, нездатність впливати на прийняття політичних рішень, відчуження власних політичних цінностей і потреб від можливостей їх задовольнити, високий рівень недовіри виборців політичним інститутам та ін. Абсентеїзм є відбиттям прагнення людей відсторонитися від політики, в якій частина з них вбачає

марнославне й амбіційне змагання групових і егоїстичних інтересів. На думку М. Рокара, у сучасному суспільстві, в якому вплив релігії вельми послабився, усе трагічне і священне пов'язують з політикою. Коли ж вона не виправдовує їх сподівань, у ній розчаровуються, і як один із наслідків – абсентеїзм [6, с.179].

Все ж таки, необхідно боротися з цим явищем. Так, у законодавстві багатьох країн існує ряд заходів для залучення виборців. Досвід зарубіжних країн з використання нетрадиційних способів голосування може слугувати прикладом протидії абсентеїзму і для України.

Зокрема раціональними для імплементації є механізми Інтернет-голосування; впровадження диференційованого підходу до різного рівня виборів (на місцевих виборах – мажоритарна система із правом відкликання депутата, а на парламентських – пропорційна з преференціями); голосування поштою; створення громадських рад виборців (напередодні виборчих кампаній при парламентських та позапарламентських політичних партіях); ініціативний спосіб формування виборчого списку. Ряд інших моделей, що виявилися ефективними для подолання деструкції абсентеїзму, не завжди можуть бути корисними для України. Причинами цього є забюрократизованість державних органів влади, відсутність практичного досвіду впровадження моделей активної політичної участі, що підкріплюються свідомим опором політичним змінам зі сторони як представників влади, так і громадянського суспільства [7, с.12].

Також окремим чинником в подоланні аспектів абсентеїзму є спокійна зовнішньополітична і внутрішньополітична обстановка країни. Політична активність пробуджується лише в періоди революцій та глибоких соціально - економічних криз. У часи стабільності абсентеїзм стає нормою політичного життя.

Отже, ми проаналізували причини абсентеїзму та шляхи його подолання, які можливо використовувати в Україні. Феномен абсентеїзму є дуже негативним явищем, яке призводить до знецінення інституту виборів, який є ключовим у формування демократії в державі.

Список використаних джерел:

1. Роль феномену абсентеїзму в політичному житті суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politiko.ua/blogpost57559>
2. Абсентизм [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.emc.komi.com/02/01/012.htm>
3. Політологія : навч. посіб. / В. Л. Логвина, А. О. Михайлик; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І.Огієнка. - 2-ге вид. - Кам'янець-Поділ. : ФОП Сисин О.В.; Абетка, 2009.
4. Електоральний абсентеїзм як різновид політичної поведінки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://real-politics.org/en/elektoralnyj-absentejizm-yak-riznovyd-politychnoji-povedinky/>
5. Студентські наукові записки. Серія "Політичні науки". Матеріали конференції: "Перспективи та загрози демократії у пост помаранчевий період в Україні". – Острогор: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2010. – Вип. 4. – 150 с. – С.37-40.
6. Шведа Ю. Р. Вибори та виборчі системи. Європейські стандарти та досвід для утвердження демократії в Україні / Ю.Р. Шведа. – Львів, 2010. – 462 с.
7. Абсентеїзм як феномен електоральної культури в контексті демократизації українського суспільства [Текст] : автореферат дис... канд. політ. наук : 23.00.03 / Д. Ю. Гаврилук ; наук. кер. К. О. Ващенко ; М во освіти і науки України, Нац пед. унт ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 18 с.

ІСТОРИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В умовах розбудови незалежної держави важливим для кожного українця залишається питання збереження єдності своєї етнічної спільноти. А важливим консолідуючим елементом для будь-якої нації, особливо в часи загострення політичної ситуації, громадянського протистояння різних суспільних сил, військових конфліктів тощо, виступає її мова. Отже, вивчення історії мови, умов її розвитку дозволяє встановити, яких змін зазнала українська мова в різні історичні періоди її формування, розкрити основні тенденції її розвитку, що забезпечили її сучасний стан, спрогнозувати її подальший розвиток, що в цілому сприяє усвідомленню українцями своєї національної самобутності. Таким чином, метою роботи є спроба дослідити основні історичні умови формування слов'яно-української мови в контексті загальноісторичних процесів формування слов'янського та українського етносів. Проблема, що розглядається, не є новою для історичної науки. Різним аспектам означеної теми приділяли увагу В. Борисенко [1], В. Петров [6], М. Костомаров [4], А. Кримський, І. Крип'якевич [5], П. Толочко [8].

Взагалі, етнос – це стійка природно та історично сформована на певних територіях динамічна людська спільнота, що має власну самоназву й усвідомлює свою єдність та спільне походження, характеризується сталими своєрідними ознаками мови, культури, способу життя, психічного складу та менталітету, стійкими господарськими та економічними зв'язками [3, с. 50]. Як відомо, на території України здавна проживали різні народи, але безпосередніми предками українців вважаються слов'яни. Отже, при дослідженні процесів походження українців та їх мови важливо дослідити процеси етногенезу слов'ян, який, як і у багатьох сучасних європейських народів, розпочинається в II тис. до н.е. в добу бронзи.

Прабатьківщиною слов'ян традиційно вважається сучасна східна Польща, західна та центральна Україна. За дослідженнями лінгвістів, на формування давніх слов'ян та їх мови (середина I тис. до н. е.) суттєво вплинули скіфи, готи, греки, балти та ін. народи. Наприклад, за дослідженнями В. Петрова [6] назви річок, що впадають у Чорне море (Дніпро, Дунай, Дністер) мають іраномовне походження. А, скажімо, слова «шолом», «князь», «меч» (дослідження І. Крип'якевича) [5] потрапили до нашої мови із мови готів, предків сучасних німців. Важливим етапом у формуванні слов'янського етносу була культура антів (IV-VII ст.), носії якої проживали на території сучасної південної України в межиріччі Дніпра і Дністра. Наприклад, М. Грушевський етногенез українського народу розпочинав саме з історії антів. Отже, процес етногенезу слов'ян можна вважати умовно завершеним у VII-VIII ст., коли сформувалися три гілки слов'ян із визначеною територією розселення.

Зрозуміло, перш ніж говорити про умови формування української мови, слід спробувати встановити історичний час початку формування українського етносу. Існує багато теорій в цій проблемі та, відповідно, формування української мови [7, с.56-62], серед яких можна виділити наступні: 1) автохтонна (М. Грушевський, В. Хвойка) – слов'яни походять від давнього населення України, що мешкало в Подніпров'ї з часів неоліту і становило головну «етногенетичну підоснову»; 2) трипільська (Я. Пастернак, В. Петров) – український етнос вже існував за часів трипільської археологічної культури, тобто 5–6 тис. років тому [2, с. 56]; 3) ранньослов'янська (М. Грушевський, Л. Залізняк) – витоки українців пов'язують безпосередньо із проблемою походження слов'ян [2, с. 111 - 112]; 4) києворуська (давньоруська) – концепція має два напрями дослідження.

Так, деякі українські вчені (М. Котляр, О. Моця, П. Толочко) у різних варіантах доводять існування в Київській Русі давньоруської народності (східнослов'янської спільності). Наприклад, на думку П. Толочка [8], з утворенням Київської Русі всі східнослов'янські племена (поляни, деревляни, сіверяни, уличі та ін.) були об'єднані в одній могутній давньоруській державі. Це зумовило руйнування родоплемінної мовної єдності і початок формування спільної мови східних слов'ян – давньоруської. Мова розвивалася з південного давньоруського діалектного масиву.

Інша група науковців (В. Борисенко, М. Брайчевський, Я. Дашкевич, Л. Залізняк, Я. Ісаєвич, Г. Півторак) вважають, що в поліетнічній Давньоруській державі українці виступали як окрема спільнота. Скажімо, В. Борисенко [1], посилаючись на дослідження А. Кримського, вважає, що українська мова існувала принаймні вже з XI ст. Свого часу А. Кримський стверджував, що «жива мова Півдня XI ст. стоїть посеред східного слов'янства цілком уже відокремлено. Мова Наддніпрянщини та Червоної Русі XI ст. – це цілком рельєфна, яскраво індивідуальна лінгвістична одиниця. У ній дуже легко взяти предка сьогочасної української мови...» [1, с. 60].

Перегукується з цією точкою зору наукова позиція відомого українського історика, політичного діяча М. Костомарова, який у своїй статті «Дві руські народності» (1861) [4] стверджував, що в Давньоруській державі існували принаймні шість народностей: південноруська, сіверська, великоруська, білоруська, псковська й новгородська. Костомаров наголошував на відмінностях у тенденціях державного устрою українців і росіян та відмінностях у розвитку мов цих народів [1, с. 26-27].

У зв'язку з монголо-татарською навалою у другій половині XIII ст. і розпадом Київської Русі прискорився процес розвитку говіркових територіальних відмінностей. На думку більшості істориків, в період перебування українських земель в складі Литви і Польщі (литовсько-польська доба – XIV-XVII ст.) відбувається остаточний поділ східних слов'ян на три народності (українську, російську та білоруську) та завершується процес формування, зокрема, й староукраїнської мови. Українська народність складалася на власне етнічних українських землях: Київщині, Полтавщині, Чернігівщині, Волині, Поділлі, Галичині, Буковині та Закарпатті. На цій же території традиційно вважається і сформувалась українська мова у XVI-XVII ст.

Після Переяславської ради (1654), Андрусівського перемир'я (1667) та Вічного миру (1686) українські землі виявилися остаточно розділеними між Росією та Річчю Посполитою, що не могло не вплинути на процеси подальшого розвитку української мови в нових, більш складних умовах. На першому та другому етапах формування (X-XIII ст. та XIV-XVII ст.) українська національна мова функціонувала переважно як усне мовлення з розгалуженою сіткою територіально-діалектних різновидів. На третьому етапі свого розвитку (кінець XVIII-XIX ст.) вона вже виступає як загальнонародна мова з розвиненими літературними стилями.

Після ліквідації Гетьманщини та козацтва створюються нові, не менш складні умови розвитку українського етносу і, зокрема, мови, що визначались бездержавним існуванням українців у XIX – на початку XX ст. Тому, цілком природно, наприкінці XVIII ст. розпочинається процес українського національного відродження. Провідні діячі українського визвольного руху намагалися довести, що українці – це окрема, самостійна європейська нація зі своєю багатостолітньою культурою, звичаями, традиціями, мовою, отже вона має повне право на самовизначення і власну державність.

Нова українська літературна мова починається з “Енеїди” І. Котляревського (1798). Творилася нова літературна мова на зразках усної народнорозмовної мови Наддніпрянщини, Поділля, Галичини, Волині, Слобожанщини. Зачинателями цієї мови були І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка, П. Гулак-Артемовський, Т. Шевченко, а на західноукраїнських землях – діячі “Руської трійці” М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький. Українську літературну мову другої пол. XIX – початку XX ст. збагатили творчість П. Мирного, М. Старицького, Л. Українки, І. Нечуя-Левицького, М. Коцюбинського, І. Франка та ін.

Слід зазначити, що і у XIX ст. розвиток української мови відбувався у складних умовах дії Валуєвського циркуляру (1863) та Емського указу (1876). Але, не дивлячись на досить жорстку мовну політику російського та австрійського урядів, XIX ст. стало знаковим у становленні української літературної мови – мови української нації, що формувалася.

Отже, історичні умови формування та розвитку української мови випливають, в першу чергу, із політичного, територіально-державного, культурного, релігійного та ін. становища українського народу в різні періоди його існування, взаємодії з різними народами. Це: 1) вплив культур та, зокрема, мов скіфів, готів, балтів, поляків, чехів, угорців та ін. на формування слов'янської та української мов; 2) старослов'янська мова як лінгвістично-культурна основа формування української; 3) ускладнення процесу формування української мови особливостями політичного становища українських земель у різні історичні періоди, відсутності української державності (литовсько-польський період XIV-XVII ст.; імперський – Україна в складі Російської та Австро-Угорської імперій), асиміляторська мовна політика; 4) плодотворна діяльність цілої плеяди талановитих геніїв Русі-України: Володимира Великого, Я. Мудрого, В. Мономаха, митрополита Іларіона, літописця Нестора, П. Могили, І. Галятовського, І. Гізеля, Г. Сковороди, Л. Барановича, С. Яворського, С.

Величка, Г. Грабянки, Г. Полетики, І. Котляревського, О. Павловського, І. Могильницького, Й. Левицького, Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького, Л. Глібова, Є. Гребінки, І. Франка, Л. Українки, сучасних українських митців – Л. Костенко, В. Сосюри, І. Драча, О. Гончара та ін... Отже, на нашу думку, українська (слов'янська) мова пройшла в своєму розвитку наступні етапи: давньослов'янська мова праукраїнців-трипільців; праслов'янська мова – сер. І тис. до н.е.; ранньослов'янська мова українців-антів; мова єдиної східнослов'янської спільності із місцевими говірками; як варіант – праукраїнська мова доби Київської Русі; завершення формування староукраїнської мови в литовсько-польську добу (XIV-XVII ст.); становлення української літературної мови – мови української нації (XIX-XX ст.).

Реальні події сьогодення доводять, що мова – найголовніший чинник консолідації нації. Розвиток культури починається з розвитку мови. Ми зобов'язані зміцнювати позиції нашої мови в суспільстві, не допустити, щоб на нашому поколінні обірвався цей предковичний мовно-культурний зв'язок поколінь українського народу, що йде в майбуття з глибини тисячоліть.

Список використаних джерел:

1. Борисенко В. Й. Курс української історії. З найдавніших часів до XX ст.: Навч. посібник. / В. Й. Борисенко. – К.: Либідь, 1998. – 616 с..
2. Залізняк Л. Л. Від склавинів до української нації / Л. Л. Залізняк. – К.: Бібліотека українця, 2004. – 256 с.
3. Кононенко П. П. Українознавство: конспект лекцій / П. П. Кононенко, А. Ю. Пономаренко. – К.: МАУП, 2005. – 392 с.
4. Костомаров М. І. Дві руські народності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrclass.com.ua/katalog/k/kostomarov-mikola/1656-mikola-kostomarov-dvi-ruski-narodnosti>
5. Крип'якевич І. П. Історія України / І. П. Крип'якевич. – Л.: Світ, 1990. – 520 с.
6. Петров В. П. Етногенез слов'ян: джерела, етапи розвитку і проблематика / АН УРСР. Ін-т археол.; [Зав. ред. С. А. Квятковський]. – К.: Наук. думка, 1972. – 212 с.
7. Савчук Б. Українська етнологія / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2004. – 559 с.
8. Толочко О. П., Толочко П. П. Київська Русь – Україна крізь віки / О. П. Толочко, П. П. Толочко. – Т. 4. - К.: Альтернативи, 1998. – 352 с.

Марасва У.М., к.філос.н., доцент кафедри філософії
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
(м. Ужгород, Україна)

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ТРАДИЦІЙНОЇ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасне українське суспільство перебуває під впливом соціокультурної трансформації, яка пов'язана із переорієнтацією ціннісної системи на тлі поєднання традиціоналізму та інновації, соціального протесту і підтримки. Однак, попри зовнішню невидимість, вони торкаються важливих компонентів цивілізації: ментальності, ідентичності, норм, соціальних орієнтирів. Основним питанням тут постає виховання особистості з розвиненою національно-духовною культурою, національною гідністю, яка вільно оперує знання, вмінням та навичками, дотримується певних моральних норм у повсякденній життєдіяльності. Л. Сорочук [5], досліджуючи символіку українського народу у

фольклорі та мові, переконана, що традиційна народна культура, закарбована в тисячолітньому досвіді українського народу, сприяє збагаченню внутрішнього світу кожної людини, вибору для кожного з нас таких життєвих орієнтирів, які визначають знаки ідентичності, орієнтують у просторі, допомагають зберегти власну ідентичність.

У культурі фіксується спосіб життєдіяльності окремого індивіда, соціальної групи або всього суспільства в цілому, то можна стверджувати, що життєвий простір людини як середовище кодування інформації описується як співвідношення інформації й культури. При цьому код культури можна розглядати (у найширшому розумінні) як сукупність знаків (символів) і їх комбінацій, які містяться в будь-якому предметі матеріальної і духовної діяльності людини, та спосіб їх інтерпретації. Серед усіх кодів, створених культурою, Р. Барт виокремлює культурний код: «це код знання чи радше суспільного знання, громадської думки, одне слово, культури, так як її передають книжки, система освіти, або у більш загальній та поширеній формі, усе суспільство» [1, с. 518].

З погляду життєвого досвіду, культуру можна визначити як «етнічно специфічну програму, закономірність життєтворення» [3], яка в матеріальних і духовних цінностях, в знакових системах акумулює певні знання, цінності, ідеї, звичаї, думки, настанови і функціонує у формі життєдіяльності спільнот. Попов С. М. визначає її як «ціннісно-смысловий універсум духовності народу», за допомогою якого долається розрив між зворотніми зв'язками, утвердження принципу соборності різних культурних смислів і сфер життєдіяльності, формування такого дискурсу духовності, який причетний до пошуків істини, добра, краси, справедливості. [4]

Культура є предметним полем формування цінностей, цінності складають фундамент культури. Тому, за визначенням Ф. Знанецького, «світ культури є світом цінностей» [3, с. 96]. Цінності спрямовують, організовують, орієнтують поведінку людини на визначені цілі. Людина пізнає світ через призму цінностей. Вони регулюють соціальну поведінку людей, зміцнюють суспільну єдність, цілісність суспільства, виступаючи соціально-політичними ідеалами, ідеями, ціннісними настановами, орієнтаціями. У ситуації відчуження особистості від духовних цінностей, яка характерна для сучасної епохи і пов'язана із зростанням інформаційних технологій, поширенням масової свідомості, що веде до духовно-світлоглядної небезпеки для підростаючих поколінь. Це ставить під загрозу гармонію взаємодії Людини і Світу, приводить до нігілізму, конформізму, пасивності, агресивності, девальвації цінностей, зневаги до морально-естетичних ідеалів.

В умовах розбудови української державності важливим є досягнення гармонії між людьми через звернення до традиційних форм існування, усвідомлення своєї самобутності та ідентичності через збереження багаточисельних звичаїв, традицій та обрядів українського народу.

Духовні цінності українського народу – це реальні здобутки на шляху історичного прогресу, «об'єктивний смысловий ґрунт колективного буття і діяльності, духовного самоствердження людини. <...> Духовність – це основа

самовизначення особистості, відношення людини до світу, ставлення до своєї укоріненості у бутті.» [4]. Тому суспільство, особистість повинні повертатись до свого родового коріння, що просякнуте духовністю, повертатись до самої себе, до внутрішнього світу. Оскільки цінності виступають у суспільстві своєрідним культурним кодом, за допомогою них можна з'ясувати наскільки успішно відбувається процес культурної ідентифікації суспільства, розвиток національної самосвідомості, збереження головних ознак нації як носія самобутніх, унікальних рис, притаманних лише цій спільноті.

Передача культурних цінностей здебільшого відбувається через виховання. Етно-національне виховання у своїй основі є українознавчим, культурологічним, його ефективність визначається, перш за все, знанням культурних кодів, природної мови зокрема, як способів і засобів самоорганізації етнічної культури.

Етнокультурно компетентна особа легко відчуває межі своєї етнокультури і початок «мови» іншої культури. Під етнокультурною компетентністю особи розуміємо здатність людини вільно орієнтуватися у світі значень культури свого етносу, вільно розуміти мову, коди, шифри цієї етнокультури і вільно творити цією мовою. Культурні коди етно-національної культури формують етно-культурну картину світу, етно-культурну компетентність особи. Коди культури власного етносу виявляються природними і діють на рівні підсвідомості. [2, с. 59-60] Етнокультурна компетентність починається у напрямку від «Я» до «Ми» і навпаки: із формування смакового сприйняття страв національної кухні, запахів і звуків найближчого довкілля, розуміння етимології і семантики одиниць рідної мови, засвоєння навичок поведінки, догляду за своїм тілом, одягом, житлом, усвідомлення власного (і спільноти) ціннісного ставлення до себе і реалій зовнішнього світу, здатність шифрувати, закодовувати результати власних відчуттів, сприйняття, уявлення, розуміння і передавати їх зміст словами, предметами, жестами, рухами, діями, кольором, стравою тощо.

Передача норм і цінностей культури, засвоєння її культурних кодів відбувається згідно з інформаційно-семіотичною концепцією культури. Кожне культурне явище є носієм особливого смислу, що зберігається у вигляді знаків, які утворюють свого роду «матеріальну оболонку» смислу. Тому розуміння культури передбачає здатність не лише чуттєво сприймати зовнішню сторону предмета, а й розшифрувати його внутрішню сутність, соціальну значущу інформацію, виражену відповідними знаками.

Такими знаками, систему яких досліджує семіотика, є слова людської мови, тобто природні вербальні мови спілкування людей, а також знаки штучних (вторинних) мов, зокрема виражальні засоби різних видів мистецтва: ноти, фарби, ритм, лінія, рухи тощо. Їх конкретне сполучення створює знаково-відображальну систему, що кодує і передає певний зміст. Зв'язок інформації і коду визначає взаємозумовленість матеріального (знак) і духовного (смісл) аспектів культури. Саме тому явища культури слід розглядати як специфічні тексти, смисл яких виражений знаками, що потребують своєї розшифровки.

Збереження традиційної культури українців на рівні повсякденному та освітньо-виховному актуалізує і дозволить використати її пізнавальний досвід як 1) пізнання непізаного – світу-буття-життя у сферах прояву традиційної культури і 2) пізнання пізаного – власне традиції, звичаї, знання, цінності, ідеали, уведені у сучасний процес виховання. Чинні на сьогодні документи та директиви у сфері освіти та виховання орієнтують використовувати традиційно-побутову культуру українців у процесі виховання як «пізнання пізаного» – системи цінностей, знань, умінь і навичок, які упродовж тисячоліть допомагали українській людині зберегти себе і власну спільноту у безперервному цивілізаційному процесі глобалізації та модернізації.

Узагальнюючи, слід виокремити завдання української національної школи: це, зокрема, ефективніше використовувати національні традиції, виховувати національну свідомість, любов до рідної землі, родини, свого народу, держави; формувати мовну культуру, сприяти оволодінню і вживанню української мови як духовного коду нації; забезпечувати духовну єдність поколінь, виховувати повагу до батьків, старших за себе, турботу про молодших і хворих. Сучасний зміст виховання в Україні, згідно з Програмою, складає науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і держави, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва.

Вивчення народної культури в її минулому і сьогодні, обрядовості зокрема, є важливою формою залучення особистості до соціального цілого (суспільства чи соціальної групи). Обрядова форма впливу на особистість набуває особливого значення у найбільш важливі для людини моменти життя. В обрядодійстві людина безпосередньо втілює свої уявлення про світ і своє місце в ньому у дії, яка спрямована на реалізацію своїх внутрішніх устремлінь. Вона, суб'єкт культури, є одночасно творець і споживач обрядової діяльності.

У процесі виховання елементи традиційно-побутової культури українців, окремі обрядодійства можуть бути використані в автентичному вигляді (у довкіллі – у часі і просторі функціонування обрядодійства, зокрема у просторі родини, сім'ї, громади), чи реконструйованому (у навчально-ігрових формах урочної (аудиторної) та позаурочної, позашкільної (позааудиторної) діяльності, науково-пошуковій, краєзнавчій роботі).

Розуміння і досягнення національного виховного ідеалу, який відповідає світовідчуттю української людини, сприяє збереженню і зміцненню ознаки української національної етнопсихологічної окремішності і самобутності. Ця мета є надзвичайно важливою для нас, адже модернізаційні процеси сьогодні усувають народну традицію, звичай, обряд на периферію культурного простору, маргіналізують носія її аутентики. Традиційна народна культура українців у збереженні своєї пізнавально-виховної природи та простору функціонування зможе протистояти негативним наслідкам сучасного модернізаційного процесу в Україні, зокрема маргіналізації української людини як суб'єкта культури, втраті самобутніх рис етнічної культури, відчуття її самоцінності та самодостатності.

Список використаних джерел:

1. Барт Р. Текстуальний аналіз «Вальдемара» Е. По / Барт Р. // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. [За ред. Марії Зубрицької, 2-ге вид., доповнене]. – Львів: Літопис, 2001. – 832 с. – С. 497 – 525.
2. Лозко Г. Етнологія України : Філософсько-теоретичний та етнорелігієзнавчий аспект / Галина Лозко. – [2-е вид., стереотипне]. – К. : "АртЕк", 2004. – 304 с.
3. Маєвська Л. М. Етнокультурне виховання: погляд на проблему / Л. М. Маєвська // Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2005. – №8. – 240 с.
4. Попов С. М. Трансформація зворотніх зв'язків зовнішнього і внутрішнього світу особистості у ціннісно-смысловий універсум духовності народу / С. М. Попов [Електронний ресурс] // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Філософські науки. – 2011. – Вип. 95. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/filos/2011_95/porov.pdf
5. Сорочук Л. Архаїчні смисли фольклорно-обрядової традиції в етнокulturі українців / Людмила Сорочук // Наукові записки. Серія: «Культурологія» – 2008. – Вип. 3. – С. 92-101.

Михайленко М.К., студентка гр. ФЕБ-151
Науковий керівник - Борисенко В.В., к. пед. н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

РОЛЬ ПАРОНІМІВ У МОВЛЕННІ

Однією з прикметних ознак багатого, доречного, точного й логічного мовлення, певна річ, є дотримання мовних норм, зокрема правильного вживання паронімів.

Як відомо, пароніми – пари слів, які внаслідок звукової подібності можуть використовуватися в мовленні з певними семантично-стилістичними настановами. На думку А. П. Критенка, «усі слова нашої мови паронімічні з того погляду, що кожне слово за своїм звучанням більш-менш близьке до іншого слова...» [2, с. 59]. Відповідно, паронімія – це «явище часткової звукової подібності слів (паронімів) при їх семантичній розбіжності (повній чи частковій)» [3, с. 121].

Спостереження за мовленням студентів та опитування, проведені нами, дають підстави стверджувати, що почасти мовці не зважають на незначну різницю у вимові паронімів, що й призводить до помилок, тому, на нашу думку, варто враховувати значення вживаного вами слова й перевіряти його тлумачення в словниках.

Наведемо лише кілька прикладів найуживаніших помилок, які були помічені нами в мовленні опитуваних студентів: винятково замість виключно (У конкурсі візьмуть участь винятково студенти); дипломат замість дипломант (Сергій став дипломатом цього наукового конкурсу); адрес замість адреса (На мій адрес надійшло повідомлення з деканату); висхідний замість вихідний (Висхідною точкою мого рішення щодо вступу в цей виш було його місце в рейтингу); гривна замість гривня (Гривна в черговий раз зазнала девальвації); задача замість завдання (Задачі, які поставив перед нами викладач, виявилися для нашої групи занадто важкими); обумовлювати замість зумовлювати (Недостатні знання з предмета обумовили необхідність

проведення консультацій); опиратися замість спиратися (У своєму дослідженні ми опираємося на погляди сучасних науковців) та багато інших.

Проте зауважимо, що часто в засобах масової інформації пароніми використовуються для надання фразі сатиричного, іронічного чи гумористичного колориту. Наприклад, у газетах читаємо: «Українці мають ще дві риси характеру – терпимість і терплячість»; «Опозиція змінює позиції»; «Життя не проживаю, а живу».

Аналіз текстів художньої літератури довів, що для деяких українських авторів використовуваним є прийом паронімічної атракції в поетичному мовленні (Л. Костенко, Б. Олійник, І. Драч, М. Вінграновський, В. Коротич та ін.). Поети й письменники використовують пароніми у структурі метафор, порівнянь тощо: «серпанок серпня» (І. Драч), «груди грудня» (М. Вінграновський), «між провулків, віражів і вітражів» (Б. Олійник), «той розум не шляхетний, а шляхетський» (Л. Костенко) тощо.

Отже, проблема точного вживання паронімів як у розмовному та художньому, так і в офіційно-діловому та науковому стилях, як показують спостереження, дійсно актуальна не тільки в студентській аудиторії, а й на сторінках періодичних видань, художніх творів, проте часом у художніх творах вживання паронімічних конструкцій сприяє поглибленню семантики тексту, надає йому неповторності, індивідуальності.

Список використаних джерел:

1. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. — К.: Рад. школа, 1986. — 320 с.
2. Критенко А. П. Паронімія в українській мові / А. П. Критенко // Мовознавство. — 1989. — №1. — С. 50-63.
3. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко. — Запоріжжя : ЗДУ, 2002. — 351 с.

Середюк І.О., студентка гр.ФЕБ-151

Науковий керівник - Борисенко В.В., к. пед.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

МОВНІ ПОМИЛКИ В ЗМІ

Проблема функціонування державної мови з дотриманням її норм на сторінках друкованих видань, теле- і радіофірах сьогодні є особливо актуальною, оскільки російська мова, на жаль, усе більше функціонує в ЗМІ, проте не варто недооцінювати такий стан речей, адже засоби масової комунікації не лише інформують, а й впливають на мову, мовні норми, вимову, мелодику, словниковий запас глядачів і читачів, диктують «мовну моду» й почасти є результативнішими, впливовішими, аніж мова підручників.

Студіювання наукових джерел з проблеми дослідження доводить, що науковці неодноразово порушували це питання на сторінках своїх праць (С. Караванський, В. Лизанчук, М. Лесюк, А. Погрібний, О. Пономарів, В. Радчук та інші).

Отож метою нашої статті є визначення основних мовних помилок, що трапляються в українських друкованих виданнях, у тому числі й чернігівських, за 2016 рік.

Зауважимо, друковані ЗМІ найчастіше послуговуються публіцистичним стилем – одним із функціональних стилів літературної мови, що використовується у сфері масової інформації і характеризується популярним, чітким викладом, орієнтованим на швидке сприймання повідомлень, на стислість і зрозумілість інформації [2, с. 539]. Проте прикро вражає той факт, що сьогодні існує безліч довідкової літератури, онлайн-словників, однак мовна ситуація в сучасних ЗМІ залишається дискусійною.

Проаналізуємо лише кілька варіантів порушення мовних норм. Упадає у вічі, як часто журналістами, дописувачами порушуються правила милозвучності: «...з урахуванням **в**зятих на себе міжнародних зобов'язань.» (газета «Урядовий кур'єр», 2016, №24, С. 3), «Однак коли термін **в**же вийшов...» (газета «Урядовий кур'єр», 2016, №24, С.4), «**В** такому разі...» («Урядовий кур'єр», 2016, №90, С.5), «Область на карантині, **в**же є померлі від грипу» («Деснянка» 2016, №5, С.1) тощо.

Натрапляємо й на порушення лексичних норм - «**В** протівному разі...» («Урядовий кур'єр», 2016, №90, С.5), «**П**ледом укриватиметься дружина» («Деснянка» 2016, №5, С.1). Тут же знаходимо: «...використовують для посилення регенеративних процесів при різних травмах, що повільно **з**аживлюються», на нашу думку, правильно вживати «гояться» та багато інших. Бачимо й інші порушення пунктуаційних норм – крапка у кінці заголовків, заміна одних розділових знаків іншими, відсутність необхідного розділового знака тощо.

На жаль, навіть авторитетні канали, зокрема «112», мають подеколи хиби в рухомих рядках, де пишуться субтитри. Так, 8 квітня читаємо заголовок: «Ляшко і корови вимагають». Невже?

Приємно вразив той факт, що чернігівські газети прагнуть до нормативності мовлення, і порушення мовних норм хоч і трапляється, проте не так уже й часто. У телепередачах, як довели спостереження, мовні помилки трапляються набагато частіше.

Результати дослідження дають нам підстави стверджувати, що необхідно **запобігати потраплянню мовних покривів на сторінки друкованих видань**, дбати про чистоту української мови, адже це професійний принцип журналістики.

Список використаних джерел:

1. Моніторинг та інформаційне моделювання засобів масової інформації : колективна монографія / авт.: В. В. Різун, Т. В. Скотникова, Т. В. Федорів; Ін-т журналістики Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. — К. : Київський університет, 2007. — 272 с.

2. Українська мова. Енциклопедія. – К. : Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК СУЧАСНОЇ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ

Вперше термін «транскордонне співробітництво» вживається в Мадридській Конвенції загальних принципів транскордонного співробітництва [1]. Під транскордонним співробітництвом розуміють будь-які спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади, що знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін, а також укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво стосується співпраці суміжних територій сусідніх держав, тобто важливе значення в його організації має наявність кордону між територіями, що співпрацюють.

Прикордонні регіони з огляду на власну гео економічну ситуацію, виступають природними мостами економічного співробітництва з сусідніми країнами; їх розвиток найбільше залежить від характеру економічних і політичних відносин міждержавному рівні. Однією з головних цілей, яку вирішує транскордонне співробітництво є створення сприятливих умов для розвитку прикордонних районів [2, с. 154].

Транскордонне співробітництво є частиною процесу європейської інтеграції і в цьому сенсі він виступає як фактор формування «Великої Європи» [3, с. 81].

За останні кілька десятиліть транскордонне співробітництво набуло рис нової окремої сфери управлінської діяльності, спрямованої на створення умов для розвитку інших форм транскордонної взаємодії (виробнича кооперація, торгівля, туризм, взаємодія з питань безпеки), оформилося як новий вид регіональних громадських послуг в рамках кооперації урядових і неурядових структур сусідніх регіонів держав, що межують.

Транснаціональна співпраця заохочує партнерства з високим ступенем інтеграції над національними кордонами в конкретній галузі. Такі партнерства включають різні рівні управління і адміністрування, і включають в себе як державні органи і приватні організації, а також різні галузі політики [4, с. 44]. Є п'ятнадцять транснаціональних областей співробітництва на всій території ЄС [5, с. 2]. За певних умов, в сусідніх районах треті країни також можуть бути частиною областей транснаціонального співробітництва і використання фінансування в рамках політики інтеграції. Завдяки цим партнерським відносинам в рамках проектів транснаціонального співробітництва, можна розробити, підготувати і реалізувати спільні рішення загальних проблем і завдань, характерних для більшої частини області транскордонного співробітництва.

Програми транснаціонального співробітництва фінансуються за рахунок коштів Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) в рамках «Європейського територіального співробітництва» політики об'єднання. У програмний період 2014-2020 транснаціонального співробітництва виділено 2,1 млрд за фінансової підтримки з боку INTERREG V-B.

Більшість прикордонних територій у країнах Європи є менш розвиненими, ніж центральні, і регіональна політика ЄС спрямована на ліквідацію диспропорцій розвитку регіонів, підвищення життєвого рівня населення.

Список використаних джерел:

1. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (21 травня 1980 р., м. Мадрид). Текст українською мовою. – Рада Європи. – 35с.
2. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку / І. Студенніков // Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України / за ред. С. Максименка. – К., 2000. – С. 138-170.
3. Бусыгина И. М. Настоящее и будущее «Европорегионов» (проблемы европейского регионализма) // Мировая экономика и международные отношения. – №9. – 2005. – С.78-86.
4. Грицай О., Иоффе Г., Трейвиш А. Центр и периферия в региональном развитии. – М.: Наука.,1991. – 168 с.
5. Дубовик Б. Досвід міжнародної співпраці в рамках євро регіонів. Перспективи України [Електронний ресурс]. / Б. Дубовик – Режим доступу: <http://www.uspishnaukraina.com.ua>

Пінчук І.В., студент гр.МСР-101

Науковий керівник – Колотова О.О., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

СПРОБИ ЛАТИНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Актуальність теми. 27 січня 2010 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову «Про впорядкування транслітерації¹ [1] українського алфавіту латиницею». Головною причиною прийняття постанови стало прагнення України до євроінтеграції та зміцнення комунікативних зв'язків з провідними країнами Європи. Нинішня латинізація української мови є не першою спробою переходу з кирилиці на латиницю. Цей процес охоплює більшу частину періоду історії України та саме питання української латиниці є одним із найменш досліджених. Саме тому тема даної статті є актуальною з огляду вивчення спроб латинізації української мови, нинішнього впровадження української латинки та мети цього процесу.

Постановка проблеми. Ідея латинізації української мови по всій території її розповсюдження існує стільки, скільки існує українська мова у її більш – менш сучасному вигляді.

---

¹ Транслітерація (транс і лат. litera - буква) — механічна передача тексту й окремих слів, які записані однією графічною системою, засобами іншої графічної системи при другорядній ролі звукової точності, тобто передача однієї писемності літерами іншої.

Перша спроба латинізації української була здійснена в 1834 році. Священник Української Греко-Католицької церкви, Йосип Лозинський написав статтю «Про впровадження польської абетки до руської писемності (O wprowadzeniu abecadła polskiego do piśmiennictwa ruskiego) та опрацювавши (в рукописі) граматику руської (української) мови та видавши книгу «Ruskoje wesile» (1835)». Ця абетка мала назву Абецадло. Вона була різновидом латинської абетки та розроблена на основі польського алфавіту (проект Лозинського відображений в таблиці 1).

Пропозицію Лозинського щодо повного переходу з кириличної абетки на латинську прийняли неоднозначно. Прихильники, зокрема Луціян Семеновський, вбачали в проекті Лозинського крок української мови вперед. Серед противників виступали: представник «Руської Трійці» – Маркія Шашкевич, який бачив у цій програмі пагубність української мови, її приховану полонізацію. Сам Йосип Лозинський мав на меті розвинути українську мову, приблизити її до Європи та зробити її основною мовою для ведення богослужіння замість «застарілої» церковнослов'янської мови [2].

У 1859 році чеський філолог, політичний діяч Йосиф Їречек запропонував свій проект переходу української мови на латинське письмо. Його програма латинізації була побудована на основі чеської абетки. Їречек вважав необхідність реформування української абетки, так як на неї пагубно впливає архаїчна церковнослов'янська мова та вплив східного сусіда в обличчі Російської Імперії (алфавіт Їречека відображений в таблиці 1). Цей проект був дуже близький до реалізації, адже мав підтримку серед представників влади Австро – Угорщини. Однак і він був приречений на провал. Противники цієї програми вважали, що Їречек, як представник чеського народу бажає встановити таким чином гегемонію чехів серед усього слов'янського населення Імперії.

Ідея латинізації української мови сягнула і східної частини Українських земель, яка була у складі Російської Імперії. Михайло Драгоманов в 1880 році видав латинізовану версію «Кобзаря» Тараса Шевченка. Але і на сході латиниця не була прийнята. Вона була антиподом кирилиці та чужою для народу, який сповідував православ'я, а в церквах богослужіння проводилось старослов'янською мовою. Обидві невдалі спроби завершувалися «азбучними війнами», які тривали відповідно у 1830-х та 1860-х роках.

Наступна хвиля відносно української латиниці наступила в 20 – хх роках ХХ століття. У 1923 році з'являється стаття Сергія Пилипенка «Одвертий лист до всіх, хто цікавиться цією справою», автор якої зазначає: «...твердо переконаний, що уніфікація алфавітів є неминуча справа... людство має однаково писати, аби менше витратити часу на ознайомлення з іншими мовами...». Певна річ, час та обставини зробили свою справу: стаття витримана в дусі раннього періоду комунізму і окрім уніфікації алфавітів проголошує не мало не багато «творення єдиної інтернаціональної мови» [3]. Але цей заклик також не мав підтримки, а доля автора статті була трагічною. Вища міра покарання – і Пилипенко поповнив склад «Розстріляного відродження».

Після 1991 року в результаті отримання Україною незалежності проблематика української латиниці знову вийшла на поверхню, починаючи на

рівні дискусій педагогічних діячів вищих навчальних закладів України та закінчуючи на Кабінетом Міністрів України. У 2010 році члени технологічної комісії з природничих наук (ТКПН) Київського університету О. Білодід, М.Вакулєнко наполягали на тому, щоб українську латиницю було прийнято як національний стандарт і щоб вона стала складовою частиною українського правопису як графічне представлення державної мови України в міжнародному спілкуванні [2]. Їх розробка системи автоматичної транслітерації була позитивно прийнята вітчизняними та зарубіжними фахівцями, що згодом і спричинило прийняття постанови КМУ від 27 січня 2010 року про «Впорядкування транслітерації...» (алфавіт відображений в таблиці 1).

Таблиця 1

Проекти алфавіту Й.Лозинського, Й.Іречека та Кабінету міністрів України

Алфавіт за проектом Й. Лозинського					
Aa	B b	C c	Ć ć	Ch ch	Cz cz
Dd	Ǹ ǹ	E e	F f	G g	H h
I i	J j	K k	L l	Ł ł	M m
Nn	Ń ń	O o	P p	R r	Ŕ ŕ
S s	Ś ś	Szsz	Szcz szcz	T t	Ŧ ŧ
Uu	W w	Y y	Z z	Ż ż	Ž ž
Алфавіт за проектом Й. Іречека					
Aa	Bb	Cc	Ć ć	Čč	Chch
Dd	Ǹǹ	Ee	Ff	Gg	Hh
Ii	Jj	Kk	Ll	Ľľ	Mm
Nn	Ńń	Oo	Pp	Rr	Ŕŕ
Ss	Śś	Šš	Ščšč	Tt	Ŧŧ
Uu	Vv	Yy	Zz	Žž	Žž
Алфавіт за проектом постанови КМУ					
Aa	Bb	Vv	Hh	Gg	Dd
Ee	Yeie	Zhzh	Zz	Yy	Ii
Yiii	Yi ii	Kk	Ll	Mm	Nn
Oo	Pp	Rr	Ss	Tt	Uu
Ff	Khkh	Ts ts	Ch ch	Shsh	Shchshch

Висновки. Українська латиниця пройшла довгий та тернистий шлях для того, щоб прижитися в українській мові. Вона пережила періоди нерезалізації, її відкидала як місцева інтелігенція, так і не приймав народ. Але зараз, у період уніфікації ділових мов країн Європи ідея української латиниці отримала ледь не перший суттєвий шанс зіграти значну роль для України (її мови, зокрема) в плані зміцнення її статусу як сучасної Європейської країни.

Список використаної літератури:

1. Транслітерація [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Транслітерація>
2. Українська латинка [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_латинка
3. Українська латинка: утопія чи неминучість?.: <http://vkrajina.com/ua/movni-pytannya/ukrainska-latynka-utoriia-chy-nemynuchist.html>
4. Постанова Кабінету міністрів України «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею». Постанова від 27.01.2010 № 55

Прищупа В.В., студентка гр. ПР-142

Науковий керівник – Ємець Н.А., к.філос.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Мовна політика посідає чільне місце в системі державних пріоритетів, оскільки її стратегічним завданням є забезпечення неухильного додержання конституційних гарантій щодо всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, вільного розвитку, використання і захисту мов національних меншин та задоволення мовних потреб громадян України. Мовна політика - це система заходів (політичних, юридичних, адміністративних), спрямованих на регулювання мовних відносин в державі, зміну чи збереження мовної ситуації в країні. Мовна політика є частиною національної політики, органічною складовою певного політичного курсу. Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права розробила концепцію державної мовної політики. Концепція державної мовної політики - це система засадничих нормативних постанов, які ґрунтуються на компетентному оцінюванні мовної ситуації в Україні, і якими мають керуватися органи державної влади та органи місцевого самоврядування у своїй практичній діяльності, регулюючи суспільні відносини в мовній царині. Мовна ситуація - "ситуація взаємодії різних мов чи різних форм існування однієї мови в певній державі з огляду на їхню функціональну специфіку й ареал поширення" [1].

Пріоритетом мовної політики в Україні є утвердження, розвиток та надання статусу державної саме українській, а не якійсь іншій мові: "Конституцією України статус державної надано українській мові. Це повністю відповідає державотворчій ролі української нації, що зазначено в Преамбулі Конституції України, нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення і дала офіційну назву державі".

Статус української мови як державної було встановлено 27 жовтня 1989 року, коли Верховна Рада УРСР ухвалила Закон УРСР "Про зміни і доповнення до Конституції (Основного Закону) Української РСР", виклавши ст. 73 Конституції УРСР[2]. Намагання надати статус державної якійсь іншій мові - це політика руйнації держави України, розпалювання міжетнічної ворожнечі, порушення конституційного ладу. Правовою основою для здійснення державної мовної політики в Україні є Конституція України (ст. 10), Закон України "Про

мови в Українській РСР", "Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 1999 року щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України.

У рішенні Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення статті 10 Конституції України подано визначення державної мови: "Під державною (офіційною) мовою розуміється мова, якій державою надано правовий статус обов'язкового спілкування у публічних сферах суспільного життя"[3]. Конституційний Суд України робить вмотивований, обґрунтований висновок: "Таким чином, положення Конституції зобов'язують застосовувати державну - українську мову як мову офіційного спілкування посадових і службових осіб під час виконання ними службових обов'язків у роботі й діловодстві тощо, органів державної влади, представницького та інших органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України". Це рішення "є обов'язковим до виконання на всій території України, остаточним і не може бути оскарженим". Отже, державність української мови є невід'ємним атрибутом конституційного ладу держави, атрибутом нації. Та лише задекларованості державного статусу української мови для повноцінного і незворотного утвердження її в усіх сферах суспільного життя недостатньо - необхідні механізми реалізації вище зазначених правових документів щодо функціонування української мови. Нині відбувається процес звуження сфери її застосування.

Державна мовна політика має унеможливити перетворення України із суверенної національної держави у денационалізований географічний простір. Здійснення державної мовної політики забезпечує система органів, яку репрезентують Національна рада з мовної політики при Президенті України, департамент з мовної політики Міністерства юстиції України, Національна комісія з питань правопису та мовних норм Національної академії наук України, Національна рада з питань радіо та телебачення.

Українська мова як засіб спілкування та інтелектуального виявлення особистості відображає самобутність багатомільйонного українського народу і є основою його духовності та історичної пам'яті. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові (частина третя Статті 5 Конституції України). Повноцінне функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території держави є гарантією збереження ідентичності української нації, єдності України[4].

Державна мовна політика на сьогодні має зосереджуватися на основних пріоритетних напрямках, а саме, внесення на розгляд Верховної Ради України проекту закону України про розвиток і застосування мов в Україні; приведення мовного законодавства і практики його застосування у сувору відповідність з Конституцією України та Рішенням Конституційного Суду України; утвердження української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України; створення незалежної нормативної бази підтримки і пільг для україномовних ЗМІ; вироблення дієвих засобів захисту від актів

зовнішньої мовно-культурної експансії та публічної дискредитації української мови; поліпшення якості українського на теле- і радіоканалах України; сприяння розвитку мов національних меншин; запобігання дискримінації за мовною ознакою; сприяння підвищенню загальної культури громадян України; створення системи контролю за дотриманням мовного законодавства; врегулювання питань, пов'язаних з удосконаленням юридичної відповідальності за порушення законів, які регулюють питання використання державної мови.

Звичайно, вирішенням цих питань не вичерпується державна мовна політика. Держава має робити реальні кроки, щоби мовний резонанс став реальністю.

Список використаних джерел:

- 1.Тараненко О.О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні// Мовознавство. – 2001. - №4 – С.15.
2. Масенко Л. Мова і політика. – К., 1999 – С.24.
3. Конституція України. Закон про мови в Україні.
4. Анатолій Погрібний. Світовий мовний досвід та українські реалії. – К., 2003. – С.7.

Підсекція – Іноземних мов

Подсекция – Иностранных языков / Subsection – Foreign Languages

Амельченко О.Г., студентка гр.Т-141,

Панченко Р.І., студент гр.Т-131

Науковий керівник - Ушата Т.О.

Чернігівський національний технологічний університет

TOURISM MARKET IN UKRAINE: STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Nowadays tourism rightfully can be called the most promising business in the world in general, and in Ukraine in particular. Tourism is an important social and political phenomenon. The tourism industry can be called one of the most important components of the global economy. The development of tourism industry in Ukraine is one of the priorities of European integration in modern conditions. Experience of Euro 2012 has shown promising and problematic areas that need improvement in public policy and government activity in general. For independent Ukraine tourism has become not only a "window to Europe", but also political, social, economic and environmental phenomenon. According to statistics of economically developed countries, international tourism is one of the most profitable businesses, which is an important incentive for the development of cultural and recreational tourism in Ukraine.

In terms of the globalization the world process of tourism development could not avoid Ukraine, although the tourism industry of our country is still developing much slower than that in the world. According to the World Travel and Tourism Council (WTTC), in 2012 the tourism sector of Ukrainian economy totaled 386.0 thousand work places (1.9% of all employees), and formed 29.0 billion GDP (2.2% of the total GDP), the volume of export services in tourism totaled UAH 44.9 billion (6.2% of total exports of the country), Ukraine was visited by over 23 million foreign citizens (including one-

day visitors). WTTC forecast for the development of tourism industry in Ukraine is positive.

It is expected that in 2023 the contribution of tourism in Ukraine's GDP will reach 49.2 billion UAH (at prices of 2012), amount of the workplaces will total 389.0 thousand; the number of foreign tourist arrivals will also increase. These data indicate that tourism development is of great importance both for the state in general and the citizens of Ukraine, as they include the most important sectors of life: social, economic, cultural and security sector.

Tourism requires certain conditions, i.e. resource and territory conditions, for its effective development. In this context Ukraine is a rich country, washed by the Black Sea and the Sea of Azov, with mountain peaks of the Carpathians and steppe areas, populated by wild birds and animals.

Besides Ukrainian unique territorial and cultural potential, there is a large number of Ukrainians wishing to travel. The most popular among the citizens of Ukraine in 2013 was Poland, the Republic of Moldova, Hungary, Belarus, Romania, Turkey, Slovakia, Germany, Egypt, United Arab Emirates and Greece. Among the foreigners, who visited our country, dominated citizens of the Russian Federation, the Republic of Moldova, Belarus, Poland, Romania, Hungary, Slovakia, Germany, Uzbekistan, Turkey and the US.

In Ukraine, the State Agency of Ukraine for Tourism and Resorts is a central executive body, which is directed and coordinated by the Cabinet of Ukraine by the Minister of Infrastructure of Ukraine, belongs to the executive branch and ensures the implementation of state policy in the sphere of tourism and resorts, as it is stated on the official site.

In an era of intellectual development tourism, despite the passive recreation, has also become an effective tool for perception of the world and intercultural dialogue. Aspiration to expand own horizons, combining recreation and education, by plunging yourself in the whirlpool of life into other countries and regions of the world, to increase own social mobility and professional universality, are becoming the main motivation for a new generation of tourists.

It is obvious that the most important factor in tourism is the economics, since a stable economy in the country is the most important condition for the functioning of tourism. Important factors for the development of the tourism industry are international relations, foreign economic activity of the country, the state of solvency of the country, which affects the development of all sectors of the global economy. When there is a stable economic situation in the country, there is the growth of incomes of the population, people are spending more money on vacation, and accordingly on the trip. Financial instability, inflation, strengthening of customs requirements, interest rates, and changes in exchange rates lower the tourism activity.

Nowadays, Ukrainians spend money only for buying food for about 70% of their income. This situation has a very negative impact on the development of tourism. For years, Ukraine is trying to survive in a lack of money. But even under the conditions of the economic crisis, the level of tourism in Ukraine is increasing every year. The number of tourists is growing.

Current military intervention, deflation in the country due to the deterioration of manufacturing and agriculture, increase in foreign exchange rates, the annexation of the Crimea are the obstacles in the development of tourism industry in Ukraine nowadays. A significant impact on the development of tourism have political and legal factors: the political situation in the world and individual countries; open border policy; easing administrative control in the tourism sector; harmonization of fiscal and monetary policy. Tourism activity essentially depends on the political situation. Stable political situation contributes to the development of tourism and, on the contrary, the tense situation causes low growth rate and even clotting.

According to statistics the greatest tendency to active forms of tourism are showing people aged 18-30 years. Studies show that unmarried people are more mobile than families, and women are more interested in tourism than men. Demographic factors relating to population, gender and age structure, marital status, family composition, have a direct and permanent impact on the development of the tourism industry.

In Ukraine, there are plenty of eco-friendly resorts such as Bukovel, Truskavets or Zenkov, whose territories are attractive because of their health care properties and natural resources.

Seasonality has a special place among the factors affecting the development of tourism. Seasonality is an important specific problem, which determines the concentration of places of tourist flows due to climatic conditions.

Government of Ukraine should think that the tourism resources of Ukraine may be a source of revenue. Anyway, it is necessary to change the Ukrainian market of tourist services and move towards international standards, which will undoubtedly affect the budget increase. Ukraine has rich tourist resources, and it is important to develop tourism, as it can "bump" the economy of the country. The state must do everything to facilitate international cooperation and build strong economic and institutional international relations to improve Ukraine's economy through the development of the tourism industry.

At the moment, Ukrainian tour operators are increasingly paying attention to advertising foreign tourism, but not domestic tourism, except for the well-known areas such as the Carpathians and some popular cities such as Lviv and Odesa. This is also the reason for the weak development of domestic tourism.

The significance of Ukraine as a transit country is increasing. It influences the amount of one-day visitors, the number of which is growing steadily, exceeding 50% of all visits.

Tourism policy of Ukraine at international tourism market is based on active marketing strategy, which is directed on international tourism promotion in the way of creation positive state tourism image, as the country of safe and comfortable stay. The simplification of visa formalities, the tourism industry development and upgrading the services to meet European standards are being undertaken for this purpose.

Undoubtedly, Ukraine has all chances to become a developed and powerful state!

Список використаних джерел:

1. David L. Edgell, Sr, Maria DelMastro Allen, Ginger Smith, Jason R. Swanson. Tourism Policy and Planning. Yesterday, Today, Tomorrow- Butterworth-Heinemann, Oxford, 2008. – С. 422.
2. Richard Sharpley. Travel and Tourism – SAGE Publications, London, 2006. – С. 232.
3. Чернігівтуристичний.-[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernivtourist.com.ua/>
4. Ukraine Tourism and Visitor Statistics.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visitkievukraine.com/essential/tourism-statistics/>

SOCIAL INTERACTION IN MANAGEMENT: LEADERSHIP SKILLS AND TRAITS

Effective leadership is essential to the survival and growth of every organization. A leader is someone who can get others to do what he or she wants them to do.

There is the difference between the terms “management” and “leadership”. Management is more connected with procedure and results, with “the process of getting things done”. Also, management suggests more formality. “Manager” often refers to a position in an organization. However, leadership focuses on human interactions, “influencing others”.

No doubt, leadership requires using power to influence the thoughts and actions of other people. Power in the hands of an individual causes the following risks: the risk of equating power with the ability to get immediate results; the risk of ignoring many different ways people can legitimately accumulate power; the risk of losing self-control in the desire for power. The need to reduce these risks accounts in part for the development of collective leadership and the managerial ethic.

Many years of experience in exploring have shown that good leadership is a result of the careful application of seven skills that any leader can learn to use. The first skill is to understand the needs and characteristics of the post. Certainly, a leader should understand his or her own needs and characteristics and should understand the needs and characteristics of each participant of the organization. This understanding helps in planning the program and in getting things done as well as creates trust and builds confidence among employees.

Knowing and using the resources of the organization also play an important role. A manager should keep the post’s program capability and use it in planning; understand the purpose and resources of the organization; find out the employees’ skills, interests and resources.

The third leadership skill is communicating. A manager of any company is to pay attention and listen to his subordinates carefully; make notes and sketches; ask questions and repeat his understanding of what was said; be sure others are listening before he speaks; draw diagrams, if needed; speak slowly and clearly. By the way, the listeners will be able to repeat their understanding of what was said.

At the same time a good manager must be able to make planning: consider the task and objectives, resources and alternatives; reach a decision, evaluating each option; write the plan down and review it with the post; execute and evaluate the plan.

Besides, controlling group performance and evaluating help to measure the performance of an organization in getting a job done and working together. It suggests the ways in which the group can improve its performance.

It's important to know that setting the example is the most effective way to show others the proper way to conduct themselves and is even more effective than verbal communication.

As an entrepreneur with employees, one of manager's primary goals is most likely to attract and keep motivated workers. So, let's explore the key traits that will help to become the kind of a leader people love working for.

A manager must have a vision how to manage; must learn to be a great decision maker as well as to be a team builder. He must have a strong character and shouldn't forget about self-assurance.

Clearly difficult is to identify a leader from an initial impression. Considerable research has been conducted to compare the traits of effective and ineffective leaders.

Undoubtedly, such traits as intelligence (creative and verbal ability, including judgments, reasoning, thinking capacity), decisiveness (ability to make decisions, solve problems capably, completely) and initiative (ability to find new or innovative ways of doing things) are related to effectiveness management.

According to V.Hollet's research, the most important personality traits for a good manager are honest, competent, forward-looking, inspiring, intelligent, fair-minded, broad-minded, straightforward, imaginative, dependable, supportive, courageous, caring, cooperative ambitious, determined, self-controlled, loyal and independent.

In conclusion we can say that the leader has always occupied a strong and central role in traditional management theory. In order to be an effective manager you must have professional and leadership skills as well as personality traits.

References

1. Hollet V. Business objectives / V. Hollet. – Oxford : Oxford University Press, 2010. – 234 p.
2. Hollet V. Business opportunities / V. Hollet. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 187 p.
3. Pozner B.Z. The leadership challenge / B. Z. Pozner. – N. Y. : Random House Business Division, 2010. – 325 p.

Kozinets Y.V., a student of personnel
management faculty, Group 121

Korohod T.O., a senior lecturer
Chernihiv National University of Technology

INCREASING LABOR INCOME AS THE MAIN FACTOR OF MOTIVATING STAFF

Problem setting. Changes that happen in the economy of Ukraine hardly touch such important issues as: total low level of labor payment, lack of corresponding motivation, unreasonable wage differentiation for individual economic activities. Thus, at present the main direction of solving them is increasing labor incomes as the priority factor for motivating employees.

Analysis of recent publications. Nowadays, publication analysis indicates that in the works of foreign and Ukrainian scientists the views concerning the policy of providing employees' accrual of income and solving conflict situations. In particular,

these aspects are reflected in the works of V.Bezmaterniy, Yu.Derechynskyy, V.Teslyuk, V.Safonov, A. Melnychenko, V.Huliy, A.Kolot, G. Becker, Dzh.Keyns, S.Polyakov, A.Suvorov, V.Zayets, A.Smith, D.Ricardo, A. Maslow, M. Weber, F. Herzberg and others.

The purpose of the article is to analyze the international practical experience of employees' motivation as a factor of increasing their incomes, identify the perspective areas of its using at the enterprises of Ukraine.

Presenting the main material. For the majority of the population of Ukraine the main source of income is labor income – “a set of official and shadow incomes, that are received in cash and / or in kind payment for being hired” [4, c.97]. It is compared with labor costs, salaries, wages and incomes of workers. Excessive differentiation of income, the growth of budget expenditures that are covered by money issue result in inflation accelerating worsening the situation of vulnerable group of people.

To start up, we should mention that there is a great experience of using different payment systems in foreign countries. They are characterized by the following features: Sweden - solidarity wage, Japan - pay seniority, Germany - productivity growth stimulation, the USA - payment for qualification, the UK - payment for individual contracts, France – for individualization of wages, Italy - payment of collective and individual premium for general tariff rate. At the same time there is a general focus at increasing production efficiency [7].

The concept of ‘economic man’ of Adam Smith can be considered the first attempt to understand the essence of motivation. According to his theory a man will always strive for improving their economic situation and being motivated to activity [11]. The mistaken vision of labor payment at the minimum level was presented by F. Taylor and other members of the school of scientific management. The most essential approach of motivating people was the theory of needs suggested by A. Maslow [5].

To sum up all these views, motivation in general understanding is the amount of internal and external driving forces that cause people to work in a purposeful way. Thus, reforming labor payment must be directed at [2]:

- providing a fair work payment;
- creating opportunities for improving the welfare.

The state minimum wage is the guarantees for all category of employees and it mustn't be reduced. For the period of January 1st its size was 1378 hryvnia (table 1.1).

Table 1.1

Dynamics of minimum wages size in Ukraine in 2012-2016 years

Indexes	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016
Size of minimum wages, hryvnia	1073	1147	1218	1218	1378

Comparing with foreign countries incomes the minimum wage for the period of 2016 is 50 Euro, though the minimum wage abroad is 70 Euro. In 21 out of the 28 EU countries the state set a single rate minimum wage. There is no single 'minimal

wage' only in Denmark, Finland, Austria, Italy, Sweden, Cyprus and so far - in Germany.

Taking into account, the foreign experience we offer to implement such measures:

- to provide the mechanism of regulation of labor payment fund (France);
- to stimulate workers through different kinds of awards (the USA);
- to provide flexible form of work organizing by job combining and taking additional responsibility (Germany).

Conclusions. Satisfying of employees needs demands the complex using of different kinds of motivation systems at the Ukrainian enterprises directed at increasing their labor incomes.

Literature

1. Balakirev O., Nour A. Influence of socio-economic inequalities in economic behavior of the population of Ukraine / Alexander Balakirev, A. Nour // *Economy of Ukraine*. - 2011. - №11. - P.60-68.
2. Bezmaternyh V.G. Labour incomes: problems of their regulation and a way of perfection in Ukraine / V.G.Bezmaternyh, O.I.Ilnitskaja // *Economy of Crimea*. – 2012. - №2. – P.280-282
3. Derechynskyy J.N., Teslyuk V.A. Increasing labor income workers, as a major factor of social stability of the population of Ukraine / Bulletin Chmel'nica natsionalho University. - 2009. - №6. - P. 226-229
4. Guly R.M. Employment income: the nature and specifics of state regulation / RM Guly // *Actual problems and prospects of development of public administration in Ukraine: materials of IV All-Ukrainian. nauk.-prakt.konf.*, Oct. 11, 2012, [Ed. VN Ogarenko, SA Monayenka et al.]. - Zaporizhzhia: Type-in CPU, 2012. - P.95-97
5. Huit W. G. Maslow's Hierarchy of Needs / William G. Huit // *Educational Psychology Interactive*. — Valdosta, GA : Valdosta State University, 2010.
6. Ivanchenko G.V. Features of intangible incentives to domestic enterprises / GV Ivanchenko // *Economist*. - 2010. - №3. - P. 21-23.
7. Kolot A. 'Foreign experience financial incentives for staff // Ukraine: aspects of labor.' - K. 2011, №1 – p. 28
8. Lybanova E.To the state dear labour is favourable/ E.Libanova // *Business*. – 2010. – 43. – P. 22–24.
9. Melnichenko O.A. Government policy to increase the level and quality of life: Dis. ... D. State. Exercise. : Spec. 25.00.02 'Mechanisms of public administration' / OA Melnichenko. - Zaporozhye, 2010. - 448 p.
10. Polyakov S.V. Formation of incomes during the formation of market relations: abstract, dis., Candidate of economic sciences. : 08.09.01 / NAS of Ukraine: Council of Productive Forces of Ukraine. - K., 2011
11. Smith A. Inquiry into the Nature and Causes wealth of nations.. - M. : Eksmo, 2009. - (Series: Anthology of economic thought) - 960 p. - ISBN 978-5-699-18389-0.
12. The Principles of Scientific Management, F. W. Taylor, Harper & Brothers, New York, 2011. – p.202
13. Urazov V.A/ international system of standards and quality of life. [Electronic resource] / VA // Urazov economy. Management. Innovation. - 2009. - № 1. - Access: http://www.nbu.v.gov.ua/e-journals/eui/2009_1/zmist.html.
14. Zayats V. Formation of incomes: features and trends / Demography and social economy. - 2015.- № 2 (24). - P.116-128

Краснянська Ю.В., студент гр. ФК-141,
Кормільщина С.Ю., викладач кафедри ІМПС
Чернігівський національний технологічний університет

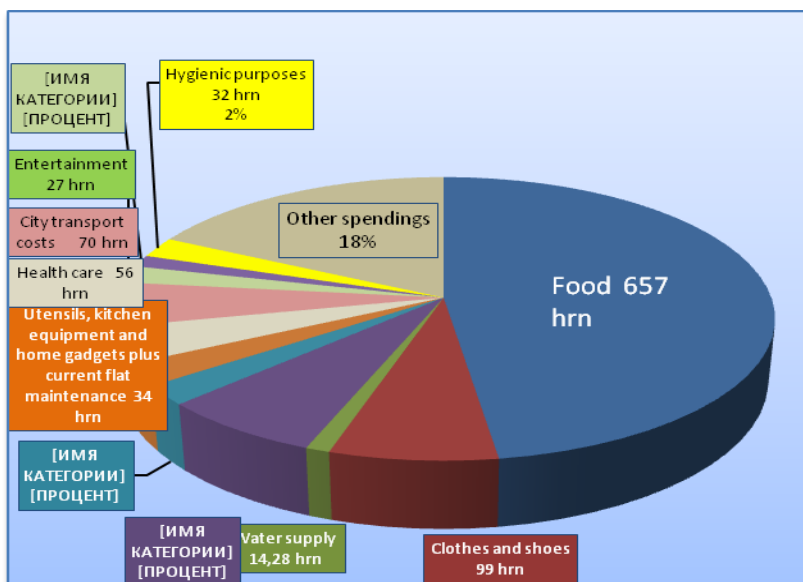
EUROPEAN STANDARDS VS AVERAGE UKRAINIAN INCOME

Nowadays every ordinary citizen of Ukraine is sure to be concerned with price rising and distribution of personal income.

According to the weight structure of CPP [1] on a family food supply one should spend about 47,7% of the wage earned (with minimum wage per month 1378 hrn we got 657 hrn per month).

With our calculated data we suggest the necessary family budget for living according to the life standards of the EU.

3% (41 hrn) is supposed for bread supply taking into account that a loaf of bread costs 10 hrn, a resident of Ukraine with his/her wage minimum can afford 4 loaves per month. While the loaf of bread in Europe costs 37 hrn. 0,6% (8grm) is supposed for rice supply, which is three times less according to EU consumer rules. If our country's consumer standards corresponded to western neighbors' standards, we would spend about 25 hrn per month. 1,08% (15 hrn) is supposed for pasta products. According to the EU regulations this figure will rise almost threefold. For flour and various cereals the state allocated 1,43% (20 hrn). And this figure is really impressive. According to calculations an average citizen of Ukraine will be supplied with 200 hrn of buckwheat per month (in the EU it is 800 hrn per month). Thus the figure is 4 times increased. To enjoy confectionary products a resident of Ukraine with a wage minimum can afford 26 hrn (1,92%). Consequently, for a quality tasty birthday cake one should start saving for three months before. The EU life is sweeter and three times exceeds Ukrainian intake. One could spend about 160 hrn (11,63%) on meat and meat products, 48 hrn (3,52%) on fish and fish products. Survey a supermarket and realize that salmon, trout, mackerel and even herring are real delicacies on our tables.

Pic.1 Weight structure of CPP

These figures are also far from European standards (340 hrn.). 6,7% out of the real income (92 hrn 150 hrn) is supposed for milk and dairy products, 4,7% (65

hrn) for sunflower oil and fats, 3,43 % (47 hrn) for fruit. It means that tangerines can be bought only a kilo before the New Year and Christmas not oftener than (141 hrn), 4,19% (58 hrn) for vegetables. An interesting fact one can not but pay attention to: 0,15% (2 hrn) is supposed for chocolate per month.

Working activity of a Ukrainian resident is possible due to a large amount of carbohydrates consumed. But this diet is hardly balanced. Such products as coffee, tea, spices and even salt require more money than one can afford.

We turn to another group of products which can be definitely a luxury for the Ukrainians. We survey clothes and shoes, 7,14 % (99 hrn) is supposed for this sphere. A woman's wardrobe touches to tears: with a minimum wage received she can afford a pair of nylon stockings for two years, one underpants for 10 years, one dress - for 5 years, one winter jacket for 8 years. An average European spends at least 50 euros (about 1450 hrn per month) for the same items, although this figure is for too economical people.

The following part of income expenditure has become the most painful this year for Ukrainian citizens. A sharp increase in the rent price is not connected with the improved quality of the services given. 1,036 % (14,28 hrn) is supposed for water supply. It is enigmatic, but having calculated the water need for one person per month, in comparison with the existing tariffs, one can conclude that this figure is quite adequate. 7% (96 hrn) is supposed for electricity and gas provided. 2,24% (33 hrn) not more should be for hot water and heating. But this figure seems really to be absurd. According to the current tariffs the money paid for them, one can take a shower every day for two weeks. But the money for flat heating must have been forgotten to allocate. We regret but we are to pay for this service which cost a pretty sum of money. On average a European pays 30% of his income for quality public services. For an average Ukrainian the same services come to 1500 hrn.

Figure analysis survey of the following spendings looks like a joke than a reality. 2,496% (34 hrn) is supposed for utensils, kitchen equipment and home gadgets plus current flat maintenance 4,08 % (56 hrn) is supposed for health care. We leave it without comment.

Your kind attention is claimed by one more group of spendings which was on the agenda in Chernihiv two months ago. City transport costs should be 5,08% (70 hrn). Since the bus fare in our city is 3,5 hrn, going by bus presupposes not more than 10 times a month and to your work place exclusively. Let's shift our attention from work to leisure activities. 1,98% (27 hrn) is supposed for entertainment, while a theatre ticket costs not less than 30 hrn.

2,33% (32 hrn) is supposed for hygienic purposes. You can afford a cheap shampoo and a tooth paste. Every month beauty salon services have to be given up.

With the following calculations we see that an average Ukrainian minimum wage which corresponds to the EU standards is to be about 4575 hrn. It is worth noting that the same figure is recommended by the UN.

Students questionnaire survey with monthly money spendings has recently been conducted. The survey manifested the minimum money sum required for a normal life standard. In addition, the participants of the questionnaire were asked to determine the amount of money with which they would feel themselves quite happy.

The survey results manifest vividly the following: the average minimum payment is 3190 hrn, which is considerably less in comparison with the money paid meeting the EC life standards requirements. Every month an average interview participant spends 4500 hrn on daily needs. The amount of money with which the interviewees would be absolutely happy appeared to be utterly amazing. This sum is 9000 hrn.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua> .

Кубліцька О.В., студентка гр. ТК-151
Науковий керівник – Бараненкова Н.А., к.філол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

THE INFLUENCE OF COLOR ON CUSTOMERS' CHOICE

To date, all products have a bright attractive and memorable packing. Choosing the right colors helps to stimulate the response of consumers and influence their choice. Color of product accounts for 85% of the reason why someone decides to purchase a product: i.e., color conveys information [1]. Product packaging with a fine color combination is able to focus the customer's attention on a particular product, select it from a wide variety of choices, and encourage consumers to take a decision on a purchase.

The aim of this study is to understand the basic processes of color impact on the perception of the product by the consumer and the basic principles of creating the right image of the goods with the help of color.

The basics color perception. Color perception is based on three main principles: hue, brightness and saturation. Hue is a wavelength of a color that helps to distinguish one color from another at identical brightness and saturation. Brightness is how light or dark the color is. Saturation is the intensity of a color. In concert those three factors establish how customer sensate color and what associations they have with its perception. These concepts are widely used in marketing: changing the lightness and saturation of a certain color, it is possible to create a unique hue that in the presence of peers colors will stand out on their background.

The emotional component of color. Color effect is due primarily to the fact that the brain perceiving certain colors, is capable of eliciting responses of stimulation or inhibition. Any excitation or inhibition of the nervous system can be transformed into a variety of emotions. For instance, red color most people associate with the force, power and the ability to stimulate, so the use of red in the packaging of goods encourages customers to choose this product more often than the similar commodities [2]. There are some worldwide brands that have bypass products – analogues in the number of sales. In the same time the color yellow has been perceived as cheerful and blue has been associated with comfort and security [3]. This suggests that each color is subliminal associations and emotions. However, the perception of color can have individual characteristics, and the construction of a universal connection between color

and emotion is a subjective method of summarizing the response of the consumer reactions to the color scheme.

The main aspects of the use of color in the creation of a competitive product. The main purpose of the use of color and its combinations is the development of bright and harmonious image of the goods, which will clearly show the essence of the product or service, but at the same time has the following proper visual display.

Primarily, the color should be appropriate because the illogical gamma creates an erroneous impression about the product. So, for children's products is undesirable to use a black or gray colors that cause sadness, anxiety and apathy. For example, it is quite logical for the use of eco products such colors as green and light green.

In addition, the color helps to identify goods to a particular group. Table 1 shows the color that may affect certain groups of customers and industries where these colors are used. As can be seen products intended for sale in retail stores use lighter colors like pink to sky blue to evoke a calm soothing experience for traditional shoppers who prefer to browse through items a leisurely pace.

Table 1

How Colors Attract Specific Shoppers

Type of shoppers	Industry	Color
Impulse shoppers	Fast food, goods intended for sales, chancellery, cosmetics	Orange, red, black, royal blue
Shoppers on a budget	Banks, larger department stores	Turquoise, navy blue
Traditional buyers	Clothing stores	Pink, sky blue, rose

Secondly, color helps memorize product. Sustainable ideas about what should be the color should be one or the other goods packaging developed primarily due to the fact that consumers remember the colors that are used by the manufacturer. For example, Eastman Kodak Company, a well-known manufacturer of photographic and cinematographic goods, associated among customers primarily with orange-red packaging and the products; and Nivea cosmetics that deliver to world markets, their products have an intense blue color. Such successful color combinations enables customers to easily identify the brand they are demanding for amongst an ocean of similar products.

Conclusion. Color is a complex element in the formation of high-grade brand of ready to compete in the markets. The right choice of color helps to identify future target audience and the right to present the goods offered to customers.

To maximize the beneficial effects of color need a more individual experiments help to understand the emotional perception of colors.

It is also important to understand that the color choices are not permanent and therefore should be held constant evaluation of preference of a particular color of the goods at the market.

Список використаних джерел:

1. Gonzalez, Luz M. The Impact of Ad Background Color on Brand Personality and Brand Preferences / Luz M. Gonzalez. – Prentice Hall (UK), 2005. – 247 p.

2. Labrecque, Lauren I., Milne, George R. Exciting red and competent blue: the importance of color in marketing / Lauren I. Labrecque, George R. Milne // Journal of the Academy of Marketing Science. – 2012. – № 5. – P. 40.

3. Hemphill, Michael. A note on adults' color-emotion associations / Michael Hemphill // The Journal of genetic psychology. – 1996. – № 3. – P. 157.

Купрієнко В.І., студент гр. ПІ-141
Науковий керівник – Светенюк Л.К., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

DUOLINGO AS AN EFFECTIVE TOOL FOR LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Duolingo is a free language-learning platform that includes a language-learning website and app, as well as a digital language proficiency assessment exam. Duolingo is ad-free and offers all its language courses free of charge. The language-learning website and app offer 54 different language courses across 23 languages with 28 additional courses in development. The app is available on iOS, Android and Windows 8 and 10 platforms with over 120 million registered users across the world.

The project was started in Pittsburgh by Carnegie Mellon University professor Luis von Ahn (creator of reCAPTCHA) and his graduate student Severin Hacker.

Inspiration for Duolingo comes from two places. Luis Von Ahn wanted to create another program that served two purposes in one, what he calls a “twofer”. Duolingo does this by teaching its users a foreign language while having them translate simple phrases in documents.

Forbes staff member, Parmy Olson revealed the other incentive towards creating Duolingo. Von Ahn was born in Guatemala and saw how expensive it was for people in his community to learn English. Severin Hacker (born in Zug, Switzerland), co-founder of Duolingo, and Von Ahn believe that “free education will really change the world” and wanted to supply the people an outlet to do so.

Duolingo started its private beta on November 30, 2011, and on June 19, 2012, Duolingo launched for the general public. Due to popular interest, Duolingo has received many investments including a \$20 million investment from Kleiner Caufield & Byers and a \$45 million investment from Google Capital. Duolingo has 60 staff members, of whom many were Google employees, and operates from an office in the Pittsburgh neighborhood of Shadyside near Carnegie Mellon's campus.

On November 13, 2012, Duolingo released their iOS app through the iTunes App Store. The application is a free download and is compatible with most iPhone, iPod and iPad devices. On May 29, 2013, Duolingo released their Android app, which was downloaded over a million times in the first three weeks and quickly became the #1 education app in the Google Play store. Duolingo then released both a Google Glass App (glassware) and support for Android Wear.

Business model

Core services of the platform are available for free, Duolingo does not use any advertising and there are no subscription fees for the tutorials. In July 2014, Duolingo

started a language certification service, Test Center, as a new business model. In June 2015, a Duolingo spokesperson confirmed that the company has been backing away from the translation business and in the future will instead focus on language certification and other (not yet announced) business opportunities.

Crowdsourced translation

To earn money, Duolingo originally employed a crowd sourced business model, where members of the public were invited to translate content and vote on translations. The content came from organizations that pay Duolingo to translate it. Documents could be added to Duolingo for translation with an upload account which had to be applied for. On 14 October 2013, Duolingo announced it had entered into agreements with CNN and BuzzFeed to translate articles for the companies' international sites.

Language Courses

Duolingo provides extensive written lessons and dictation, with speaking practice for more advanced users. It has a skill tree that users can progress through and a vocabulary section where learned words can be practiced.

Users gain "experience points" (XP) as they learn a language, such as when they complete a lesson. Skills are considered "learned" when users complete all the lessons associated with the skill. Users win one point for each correct answer, and lose one for each error, and validate the lesson when they reach 10 points. (In an earlier version, users would start with four "lives" on early lessons and three on later lessons, a "life" being lost with each mistake.)

Duolingo also includes a timed practice feature, where users are given 30 seconds and twenty questions and awarded a skill point and seven or ten additional seconds (time depends on the length of the question) for each correct answer. This timed practice feature is only available after purchase in the Lingot store for ten lingots, the currency the site uses. As the goal of Duolingo is to get people to learn the language, each skill (containing between 1 to 10 lessons) has a "strength bar" that corresponds to the computer's estimate of how strongly certain words or constructions still exist in the user's memory. After a certain duration of time, strength bars fade, indicating a need for a user to refresh/re-study that lesson, or to "strengthen weak skills." Courses can teach upwards of 2,000 words. At each step along the way, the system measures which questions the users struggle with and what sorts of mistakes they make.

Language incubator

Instead of slowly adding additional languages, CEO Luis von Ahn announced on 29 May 2013 that they would create the tools necessary for the community to build new language courses, with the hope to introduce more languages and "empower other experts and people passionate about a specific language to lead the way". The result was The Language Incubator, which was released on 9 October 2013. In addition to helping the community create courses for widely spoken languages, the Duolingo Incubator also aims to help preserve some of the less popular languages such as Latin, Mayan and Basque. The first course entirely created by the Duolingo community through the Incubator was learning English from Russian, which launched in beta on 19 December 2013. Other courses created by the Duolingo community include English from Turkish, Dutch and Hungarian, as well as French and Brazilian Portuguese from Spanish.

Duolingo launched Duolingo Test Center on 22 July 2014. It is an online language certification platform that can be taken on the Web, iOS or Android, where tests are proctored through microphone and camera. There are two types of tests. They are Quick Test and Duolingo Certificate. Quick Test let you try some question from the Duolingo Certificate. Duolingo Certificate requires 20 minutes to finish, costs 20 US\$, and is graded within 48 hours on a scale between 0 and 10. Duolingo Certificate allows just Google Chrome browser. According to a study conducted by University of Pittsburgh, there is a substantial correlation between the scores from Duolingo Test Center and TOEFL iBT.

Upwork has adapted the Test Center score as one of their official qualifications with which freelance workers can prove their English fluency. Duolingo is also collaborating with LinkedIn to allow the score to be easily incorporated into a user's résumé page. Duolingo is working with twelve US universities, including Carnegie Mellon University, to study if the score can be reliably used as one of their admission qualifications.

Ланько А.В., студент гр. КІ-134
Науковий керівник – Светенок Л.К., старший викладач
Чернігівський національний технологічний університет

FACIAL RECOGNITION TECHNOLOGY

The idea of creating facial recognition software lays under the concept that everyone has different face. The cause to that is evolution. Unlike animals, humans do not recognise each other by smell. Human faces have evolved to be unique because we recognise one another by sight.

Behavioural ecologist Michael Sheehan, who studied this phenomenon said: “Humans are phenomenally good at recognising faces; there is a part of the brain specialized for that. It is clearly beneficial for me to recognise others, but also beneficial for me to be recognisable. Otherwise, we would all look more similar.”

Humans have always had the innate ability to recognize and distinguish between faces, yet computers only recently have shown the same ability. In the mid 1960s, scientists began work on using the computer to recognize human faces. Since then, facial recognition software has come a long way.

Facial Recognition Technology

Facial recognition software is based on the ability to recognize a face and then measure the various features of the face. Every face has numerous, distinguishable landmarks, the different peaks and valleys that make up facial features. Facial recognition software defines these landmarks as nodal points. Each human face has approximately 80 nodal points. Some of these measured by the software are: distance between the eyes, width of the nose, depth of the eye sockets, the shape of the cheekbones, the length of the jaw line.

These nodal points are measured creating a numerical code, called a faceprint, representing the face in the database.

In the past, facial recognition software has relied on a 2D image to compare or identify another 2D image from the database. To be effective and accurate, the image captured needed to be of a face that was looking almost directly at the camera, with little variance of light or facial expression from the image in the database. This created quite a problem. To avoid high rate of failure software should have been improved.

3D Facial Recognition

A newly-emerging trend in facial recognition software uses a 3D model, which claims to provide more accuracy. Capturing a real-time 3D image of a person's facial surface, 3D facial recognition uses distinctive features of the face -- where rigid tissue and bone is most apparent, such as the curves of the eye socket, nose and chin -- to identify the subject. These areas are all unique and don't change over time.

Using the 3D software, the system goes through a series of steps to verify the identity of an individual.

Detection (Acquiring an image can be accomplished by digitally scanning an existing photograph or by using a video image to acquire a live picture of a subject).

Alignment (Once it detects a face, the system determines the head's position, size and pose. The subject has the potential to be recognized up to 90 degrees, while with 2D, the head must be turned at least 35 degrees toward the camera).

Measurement (The system measures the curves of the face on a sub-millimeter scale and creates a template).

Representation (The system translates the template into a unique code. This coding gives each template a set of numbers to represent the features on a subject's face).

Matching (If the image is 3D and the database contains 3D images, then matching will take place without any changes being made to the image. Otherwise 3D image will be converted and then software will compare the image with the 2D images in the database to find a potential match).

Verification or Identification (In verification, an image is matched to only one image in the database (1:1). If identification is the goal, then the image is compared to all images in the database resulting in a score for each potential match (1:N)).

Biometric Facial Recognition

Biometric Facial Recognition uses skin biometrics, the uniqueness of skin texture, to yield even more accurate results.

The process, called Surface Texture Analysis, works much the same way facial recognition does. A picture is taken of a patch of skin, called a skinprint. That patch is then broken up into smaller blocks. Using algorithms to turn the patch into a mathematical, measurable space, the system will then distinguish any lines, pores and the actual skin texture. By combining facial recognition with surface texture analysis, accurate identification can increase by 20 to 25 percent.

However, it is not a perfect system. There are some factors that could get in the way of recognition, including: significant glare on eyeglasses or wearing sunglasses, long hair obscuring the central part of the face, poor lighting that would cause the face to be over- or under-exposed, lack of resolution (image was taken too far away).

There are plenty of companies that **use facial recognition** software to improve their services.

For nearly a year Facebook supplemented their site with extremely accurate technology that can recognise human faces with accuracy of 97.25%, regardless of lighting conditions or angles(used to tag friends in photos). As a comparison, humans generally have an average of 97.53% accuracy. This means that Facebook's facial-processing software has nearly the same accuracy as humans.

Facebook is not the only tech company interested in facial recognition. A patent published by Apple in March shows how the Cupertino company has investigated the possibility of using facial recognition as a security measure for unlocking its devices – identifying yourself to your iPhone could one day be as easy as snapping a quick selfie.

Windows 10 OS has new ability to log in into your computer with a look. Microsoft Hello harnesses the 3D scanning capabilities of Intel's RealSense camera to record your face as part of your login credentials so you can unlock your computer by just flashing your mug. Using the national twin registry, he recruited six sets of identical twins and had one of each pair set up an account on a ThinkPad. The account holder would go through the full face recognition process, including taking pictures both with and without glasses. Then, the other twin would try to login as his or her sibling. In none of the attempts did Windows grant access to the wrong twin (though in one case, it wouldn't log in either twin at all).

Mastercard's new selfie authentication looks to prevent hacking and theft while utilizing a growing, and popular form of photography. As to be expected, privacy advocates are not so keen on the service. Many believe that Mastercard is gaining access to too much data from users. Mastercard's new feature, if it proves successful, will be one of the first photo ID features to bring increased relevance to photography on smartphones.

The Mondelez Smart Shelf is a hardware + software system that monitors customer behavioral metrics. These metrics are translated into powerful analytics that brands leverage to make better decisions about their customers.

Google has also invested heavily in the field. Much of Google's interest in facial recognition revolves around the possibilities offered by image search, with the search leviathan hoping to find more intelligent ways to sort through the billions of photos that exist online.

Late last year, Tesco announced plans to instal video screens at its checkouts around the country. These screens will use inbuilt cameras equipped with facial recognition algorithms to ascertain the age and gender of individual shoppers.

There are some other uses of face recognition software, such as to fight crime, to help problem gamblers in casinos, to greet hotel guests, to find life partner (used in matchmaking sites), to prevent underaged drinking, to catch identity thieves.

There are, naturally, **problems**, and most relate to privacy concerns. Although privacy is an issue with every form of data mining, at least online the majority of information absorbed by companies is anonymised. Facial recognition, of course, is precisely the opposite. And since facial recognition takes place in public spaces, it is not even necessary for the person surveilled actively to "opt in" to the service.

This, in turns, links to the subject of security, which for many companies and organisations is the ultimate application for facial recognition. Hitherto, most facial recognition research has been funded by governments interested in its potential for

streamlining surveillance. That emphasis has only increased over the past decade, provoked by events such as the 9/11 attacks and the 7/7 London bombing in 2005.

One of the most poignant images that came out of 11 September was a grainy frame of surveillance tape footage showing hijacker Mohamed Atta as he passed through an airport metal detector in Portland, Maine. Unlike the horrifying images of the collapse of the Twin Towers, this quieter picture was dramatic because of what it implied: that if only the right technology had been available, that day's tragic could have been averted.

Список використаних джерел:

1. Human faces evolved to be recognisable, scientists say – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.independent.co.uk/news/science/human-faces-evolved-to-be-recognisable-scientists-say-9736384.html>
2. How Facial Recognition Systems Work – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://electronics.howstuffworks.com/gadgets/high-tech-gadgets/facial-recognition.html/printable>
3. Facial recognition: is the technology taking away your identity? – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theguardian.com/technology/2014/may/04/facial-recognition-technology-identity-tesco-ethical-issues>
4. Facebook's DeepFace Software Can Match Faces With 97.25% Accuracy – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forbes.com/sites/amitchowdhry/2014/03/18/facebooks-deepface-software-can-match-faces-with-97-25-accuracy/#76f30fd227e5>
5. 7 surprising ways facial recognition is used – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbsnews.com/pictures/7-surprising-ways-facial-recognition-is-used/>
6. Windows 10 facial recognition can tell identical twins apart – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbsnews.com/news/windows-10-facial-recognition-can-tell-twins-apart/>
7. Mastercard's new "selfie authentication" takes advantage of photo feature popularity – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inferse.com/34105/mastercards-selfie-authentication-takes-advantage-photo-feature-popularity/>
8. Mondelez Smart Shelf – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vimeo.com/96148396>

Оруджова Т.Х., студентка гр. Т-131

Науковий керівник - Местхарм О.А, ст. викладач
Чернігівський національний технологічний університет

DIE ENTWICKLUNG DES GASTRONOMIE-TOURISMUS IN DER UKRAINE

In der heutigen Zeit stellt der Tourismus eines der führenden, am schnellsten wachsenden und profitabelsten Sektoren der Wirtschaft in vielen Ländern der Welt dar. Dem Einkommen nach nimmt er den dritten Platz unter den führenden Branchen der internationalen Wirtschaft. Seine Entwicklung in der Ukraine sieht im Vergleich mit dem rasanten Welttourismus ziemlich bescheiden aus. Das Ziel der Tourismusentwicklung in der Ukraine besteht in der Herstellung eines Produktes, das konkurrenzfähig auf dem Weltmarkt wäre und die touristischen Bedürfnisse der Bevölkerung am besten erfüllen könnte. Gastronomie-Tourismus ist eine viel versprechende neue Art von Tourismus. Die Ukraine hat alle notwendigen Voraussetzungen für seine Entwicklung.

Die Frage von der Entwicklung und den Besonderheiten des Gastronomie-Tourismus in der Ukraine haben solche Wissenschaftler wie N. Aleschugina, A. Busygina, H. Maslow, P. Kowal, V. Fedorchenko, T. Boscuk, L. Prokopchuk und viele andere erforscht. Dieses Thema bedarf doch weiterer Forschung.

Das Ziel des Artikels ist es den Stand und die Perspektiven von dem Gastronomie-Tourismus in der Ukraine zu erforschen.

Zurzeit gibt es keine eindeutige terminologische Definition für diese Art von Tourismus. Man verwendet solche Begriffe wie kulinarischer Tourismus, Gastronomie-Tourismus, Wein-Gastronomie-Tourismus und Feinschmecker-Tourismus. Laut D. Басюк ist «Gastronomie-Tourismus» der umfassendste Begriff, es ist eine Ableitung von dem Termin Gastronomie (aus dem Griechischen γαστήρ – Magen), – es ist eine Wissenschaft, die den Zusammenhang zwischen der Ernährung und Kultur untersucht und bezieht sich auf das Gebiet der sozialen Disziplinen. Während Kulinaria (aus dem Lateinischen *culina* – Küche) ist der Zweig der angewandten Tätigkeiten im Zusammenhang mit der Zubereitung von Lebensmitteln, die eine Reihe von Technologien, Ausrüstung und Rezepte umfasst und ein Teil der Gastronomie ist [1].

Daraus geht Folgendes hervor: Gastronomie-Tourismus ist eine Tourismusart, die mit einer Einführung in Produktion, Herstellungstechnologie und Verkostung von nationalen Gerichten und Getränken verbunden ist. Gastronomie Tourismus ist eine Möglichkeit, die feinsten Essenseigenschaften zu erkennen, ein einzigartiges Interieur und Ambiente jeder Einrichtung, sowie die Präsentation der Gerichte und Service zu beobachten. All das Obengenannte ist die echte Erholung ausschließlich für Feinschmecker.

In vielen Ländern wird auch der Termin kulinarischer Tourismus gebraucht. Der erste Artikel über den kulinarischen Tourismus wurde im Jahr 2001 von Eric Wolf geschrieben. Im Jahr 2003 gründete Eric Woolf die Internationale Assoziation des gastronomischen Tourismus (The International Culinary Tourism Association), sie hatte eine Breite Palette von Vorteilen für Ihre Mitglieder: die Ausbildung, Entwicklung und Förderung. Das Manifest der Internationalen Assoziation der kulinarischen Tourismus widerspiegelt die Fähigkeit des Menschen, die Kultur des Landes durch ihre nationale Küche zu lernen: «Essen ist die Quintessenz der Nation, Ihres Charakters und der Geschichte».

Kulinarische Reisen geben den Reisenden die Möglichkeit die neuen Einrichtungen zu besuchen und die lokale oder regionale Küche auszuprobieren oder mit neuen Kochtechniken bekanntzumachen. Solche kulinarische Abenteuer können eine willkommene Abwechslung für Standard-Route Reisen.

Im Jahre 2006 wurde das Internationale Institut für kulinarischen Tourismus gegründet, dessen Aufgabe die Aufsicht über die Bildungs- und Lehrkomponenten der Internationalen Assoziation des gastronomischen Tourismus. Das Ziel des kulinarischen Tourismus ist die Information und Inspiration der Liebhaber von Essen und Wein, bei der Erkundigung der lokalen Ernährungstrends und Bekanntmachung mit der Geschichte der nationalen Gerichte.

Kulinarische Reisen werden in zwei Typen unterteilt: Reisen aufs Lande («grüne») und Urbanreisen. Der grundlegende Unterschied besteht darin, dass man während der Reise aufs Lande ein umweltfreundliches Produkt ohne jegliche Zusätze begehrt wird. Zum Beispiel, «grüne» Touren bieten das Sammeln von wilden Beeren im Wald, Gemüse und Obst auf den Farmen, die Jagd auf Trüffel oder einen Spaziergang durch die Straßen der Weinbereitung an. Aber die städtischen kulinarischen Reisen beinhalten die Besichtigung der Bonbonfabrik oder kleinen Wurstgeschäfte. Darüber

hinaus gibt es Touren, die die Touristen mit den verschiedenen Gerichten in einer Ortschaft oder mit einem bestimmten Gericht verschiedenen Regionen vertraut machen. Dies sind sehr berühmte französische oder bulgarische Wein-Touren, die Spaziergänge durch die Weinberge, eine Weinlese und eine Weinprobe anbieten, Käse-Touren nach Holland, Italien und in die Schweiz, wo Sie die besten Käsesorten schmecken oder jährliche Käse-Messe besuchen können. Die Bier-Reisen durch Deutschland, Österreich, Tschechien, Belgien werden bei den Liebhabern von Bier nicht nur durch die Vielfalt der Biersorten, sondern auch die Besuche von Brauereien, berühmten Biergärten und Festivals beliebt. Es ist zu betonen, dass fast jedes Land das Potenzial für die Entwicklung des Gastronomie-Tourismus hat, denn jedes Land hat seine eigene einzigartige nationale Küche, Ihre Traditionen der Gastfreundschaft. So, in Japan wird es den Touristen angeboten, alle notwendigen Produkte für Sushi zu kaufen, danach wird diese Speise vor den Augen des Reisenden von den besten Köchen gekocht [3].

Für die Ukraine ist es eine ziemlich neue Tourismusart, die große Aussichten für die Entwicklung hat und einen wesentlichen Beitrag zur Wiederbelebung der nationalen kulinarischen Traditionen leistet.

Laut Umfrage des Instituts für Weltpolitik assoziiert man unser Staat in europäischen Ländern im Zusammenhang mit «gastfreundlichen Menschen» (in Polen), mit der «nationalen Küche und Kultur» (in Georgien, Moldawien, Rumänien), mit «Sommer, Urlaub, Ferien, Obst» (in Russland) [1]. Daher kann man behaupten, dass die ukrainische Küche der wichtigste Faktor, für die Anregung der Besuche von ausländischen Touristen werden kann. Unter den slawischen Küchen ist die Ukrainische Küche weithin bekannt. Solche Gerichte wie Borschtsch und Piroggen sind seit langem außerhalb der Ukraine weit verbreitet, und gingen in die Speisekarten der internationalen Küchen. Sehr charakteristisch für die Ukrainische Küche ist eine große Menge von Backwaren. Die nationalen Teiggerichte sind Produkte aus einfachem ungesäuertem Teig: Wareniki, Galuschki, Schulyky, Lemyschky, Hretschaniky.

Wie jede Küche mit einer reichen historischen Vergangenheit ist die ukrainische weitgehend regional. So, die westukrainische Küche unterscheidet sich deutlich von der ostukrainischen; unbestritten ist der Einfluss der türkischen Küche auf Bukovinsky Küche, der ungarischen auf Gutsulcky Küche und der russischen auf die Küche der Slobidskoji Ukraine; durch die größte Vielfalt unterscheidet sich die Küche der zentralen Ukraine, vor allem Gebiete im Zentrum des rechten Ufers. Die Liebesspeise der Ukrainer Borschtsch schmeckt in jedem Gebiet anders und wird nach eigene, spezielle Rezeptur gekocht [4]. Zu den wichtigsten Städten, die unter den ausländischen und inländischen Touristen sehr beliebt sind, gehören Kiew, Odessa und Lviv. Der größte Strom der Touristen aus Deutschland, Polen, Russland und der Ukraine [5].

Die Praxis der letzten Jahre zeigt, dass die meisten Touristen in die Regionen fließen, wo unterschiedliche interaktive spezialisierte touristische Produkte auf Grund der nationalen Traditionen gebildet werden – Festivals oder Volksfeste, zum Beispiel, gastronomische Feste "Karpaten Ratatouille" (Uzhgorod), Käse- und Weinfestival (Lemberg) "Carpathian Käse" (Rachel), "Chervene Wein" (Mukachevo), "Transkarpatien Beaujolais" (Uzhgorod), Festival Kulish (Kamenez), Fest der Kartoffelpuffer (Tschernigow) und viele andere. [1]

Aber die Entwicklung des Tourismus in der Ukraine wird durch einige negative Faktoren behindert: das niedrige Niveau der touristische Infrastruktur, Übernachtungsmöglichkeiten, schlechte Straßenverhältnisse, unzureichende rechtliche Rahmenbedingungen im Bereich Tourismus usw. Angesichts dieser Probleme bleibt die Frage nach der Entwicklung der Sektors Tourismus und Anregung der höheren Investitionen in die touristische Infrastruktur hoch aktuell.

Список використаних джерел:

1. Басюк Д. І. Інноваційний розвиток гастрономічного туризму в Україні / Д. І. Басюк// Наук. пр. НУХТ. - 2012. - № 45. - С. 128-132. 155.
2. Sabah Karimi. What is Culinary Tourism? [WWW document]/ USA Today.–URL: <http://traveltips.usatoday.com/culinary-tourism-1910.html>
3. Види гастротуризму[Електронний ресурс]: [Веб-сайт].–Режим доступу: <http://www.gastrotur.ru/gastronomicheskiiy-turizm/vidi-gastroturizma>
4. Українська кухня в історичному ракурсі[Електронний ресурс]/ Ресторанний портал Ласун.–Режим доступу: <http://lasoon.com.ua/ukr/kyev/cousine/ukrainskaya/ukrainskaya-kuhnya-v-istoricheskoy-rakurse>
5. Офіційний сайт Visit Ukraine Group. – 2014 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://visitukraine.com/ru/novosti/skolko-deneg-ostavljajut-inostrannye-turisty-v-ukraine>
6. Тетяна Занько. З келихом у напличнику, або нові види туризму в Україні[Електронний ресурс]/Газета «Агробізнес сьогодні».–Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/zhyttieve-seredovysche/1959-z-kelykhom-u-naplichnyku-abo-novi-vydy-turyzmu-v-ukraini.html>

Пекур І.М., студентка гр. ВР-151

Науковий керівник - Гречок Л.М. ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет

WATER RESOURCES

The world's water exists naturally in different forms and locations: in the air, on the surface, below the ground, and in the oceans.

Freshwater accounts for only 2.5% of the Earth's water, and most of it is frozen in glaciers and ice caps. The remaining unfrozen fresh water is mainly found as groundwater, with only a small fraction presents above ground or in the air.

Looking at how water moves through the Earth's water cycle helps understand how it interacts with the environment and how much is available for human use.

Precipitation – rain, snow, dew etc. – plays the key role in renewing water resources and in defining local climatic conditions and biodiversity. Depending on the local conditions, precipitation may feed rivers and lakes, replenish groundwater, or return to the air by evaporation.

Glaciers store water as snow and ice, releasing varying amounts of water into local streams depending on the season. But many are shrinking as a result of climate change. River basins are a useful “natural unit” for the management of water resources and many of them are shared by more than one country. The largest river basins include the Amazon and Congo Zaire basins. River flows can vary greatly from one season to the next and from one climatic region to another. Because lakes store large amounts of water, they can reduce seasonal differences in how much water flows in rivers and streams.

Wetlands – including swamps, bogs, marshes, and lagoons – cover 6% of the world's land surface and play a key role in local ecosystems and water resources. Many

of them have been destroyed, but the remaining wetlands can still play an important role in preventing floods and promoting river flows.

Of the freshwater which is not frozen, almost all is found below the surface as groundwater. Generally of high quality, groundwater is being withdrawn mostly to supply drinking water and support farming in dry climates. The resource is considered renewable as long as groundwater is not withdrawn faster than nature can replenish it, but in many dry regions the groundwater does not renew itself or only very slowly. Few countries measure the quality of groundwater or the rate at which it is being exploited. This makes it difficult to manage.

About 10% of the Earth's freshwater that is neither frozen nor underground is found in the atmosphere. Precipitation, in the form of rain or snow, for instance, is an important form of available freshwater. About 40% of precipitation has previously evaporated from the oceans; the rest from land. The amount of precipitation varies greatly around the world, from less than 100 mm a year in desert climates to over 3 400 mm a year in tropical settings.

In temperate climates, about a third of precipitation returns to the atmosphere through evaporation, a third filters into the ground and replenishes groundwater and the remainder flows into water bodies. The drier the climate, the higher the proportion of precipitation that returns to the atmosphere and the lower the proportion that replenishes groundwater.

A large part of the freshwater that returns to the atmosphere passes through soil and plants. Reliable figures are available only for some regions. Soil moisture is important for plant growth. Finding out how much moisture soil contains is important for such activities as farming and "river-flow forecasting", and for understanding climate and natural and water systems. Satellite data are increasingly complementing measurements of soil moisture taken on the ground to provide a broader and more up-to-date picture to decision-makers.

Water resources face a host of serious threats, all caused primarily by human activity. They include pollution, climate change, urban growth, and landscape changes such as deforestation. Each of them has its own specific impact, usually directly on ecosystems and in turn on water resources.

If inadequately managed, activities like farming, forest-clearing, road-building, and mining can lead to too much soil and suspended particles ending up in rivers (sedimentation). This damages aquatic ecosystems, impairs water quality and hinders inland shipping.

Pollution can harm water resources and aquatic ecosystems. Major pollutants include for instance organic matter and disease causing organisms from waste water discharges, fertilizers and pesticides running off from agricultural lands, acid rain resulting from air pollution, and heavy metals released by mining and industrial activities.

The effects of extracting too much water, both from surface waters and groundwater, have been dramatic. A striking example is the drastic reduction in size of the Aral Sea and Lake Chad. Little is being done to address the causes, which include poor water management practices and deforestation.

In recent decades, much more water has been extracted from underground sources. The benefits of withdrawing groundwater are often short-lived, while the negative consequences – lower water levels and depleted resources, for example – can last a long time. <http://www.greenfacts.org/en/climate-change-ar4/index.htm> Climate change appears to increase existing pressures, for example in areas already suffering from water shortages. Land and mountain glaciers are shrinking more rapidly in recent years. Extreme weather events stemming from global warming, such as storms and floods, are likely to become more frequent and severe. However, based on current knowledge, scientists can only make general predictions about the impact of climate change on water resources.

Our water resources face a host of serious threats, all of which are caused primarily by human activity. They include sedimentation, pollution, climate change, deforestation, landscape changes, and urban growth.

One of the most serious threats to water resources is the degradation of ecosystems, which often takes place through changes to landscapes such as the clearance of forests, the conversion of natural landscapes to farmland, the growth of cities, the building of roads, and surface mining. Each type of change to a landscape will have its own specific impact, usually directly on natural ecosystems and directly or indirectly on water resources.

Although it is difficult to integrate the intricacies of ecosystems into traditional assessment and management processes a holistic ecosystem approach to water management is strongly recommended

Our water resources are under pressure. More reliable information is still needed regarding the quality and quantity of available water, and how this availability varies in time and from place to place. Human activities affect the water cycle in many ways, which needs to be understood and quantified to manage water resources responsibly and sustainably.

References:

- 1.Kormondy, E.J. 1976. Concepts of Ecology. Prentice Hall, Inc. 238 pp.
  - 2.Porter, M.J., L.B. Beckhardt, K.S. Porter, and B.Y. Perigard. 1997. Pollution Prevention Through Effective Agricultural Management, Progress Report: Watershed Agricultural Program for the New York City Watersheds, Water Resources Institute, Cornell University, 104 pp.
  - 3.Raymond, L.S. Jr. 1988. What is Groundwater. Bulletin No. 1. New York State Water Resources Institute, Cornell University. 11 pp.
  - 4.Sailus, M. 1995. Pesticides and Groundwater. A guide for the Pesticide User. NRAES-34. Northeast Regional Agricultural Engineering Service. 25 pp.
-

Ребенок А.А., студентка гр. Т3-152

Науковий керівник - Лось О.В., к.філол.н., доцент
Чернігівський національний технологічний університет

PHILOSOPHY OF TOURISM IN THE CONTEXT OF GLOBALISATION

All people are divided into tourists and travelers. It depends on their attitude towards life and ways of getting pleasure. According to Mathieson and Wall, tourism can be considered as “a temporary movement to destinations outside the normal home

and workplace, the activities undertaken during the stay and the facilities created to cater for the need of tourists” [1, p.1]. So entertainment and pleasure are drivers of many tourist journeys however both the tourism and entertainment industries are separate, albeit sharing some commonalities. The entertainment industry is a vast entity featuring numerous categories of entertainment, which includes much more than merely venue based entertainment, indeed broadcast media, the internet and computer games, are just some aspects of the entertainment industry that do not take place in entertainment venues, and are therefore not a part of the tourism industry. However it cannot be denied that there is a strong relationship between the two industries. Attractions are an extremely important part of the tourism industry and are the driver for much tourism having taken place. The choice of attractions makes tourism a success. According to Swarbrooke, tourist attractions are “the most important component in the tourism system. They are the main motivators for tourist trips and are the core of the tourism product. Without attractions there would be no need for other tourism services. Indeed tourism as such would not exist if it were not for attractions” [4, p. 3]. A great deal of tourist attractions have strong entertainment connections, being areas that are used primarily for an audience to be engaged or captivated, through sensory stimulation and / or emotion, i.e. entertainment venues. These include sports stadia, theatres, and museums, all of which could be considered to be tourist attractions, indeed a great many (but not all) entertainment venues are tourist attractions.

In today’s constantly modernizing and globalizing world of travel it seems too easy to get wrapped up and carried away in the fleeting minutiae of the overall industry. In this fast-paced reality of live it constantly seems that everyone hopes to be among the first to take the next step; the first to utilize the newest app, the first to lock into the best fare, even the first to get on the plane. And the reason of why people travel cannot provide foundation for the entire industry, explain the philosophy of travel.

One of the greatest essays ever written on the subject, Pico Iyer’s “Why Do We Travel” is still one of the best in terms of questioning what is behind any travel, as Robert Louis Stevenson defines as “the great affair to move”. Now a recent article from the New York Times by Ilan Stavans, professor of Literature at Amherst College, masterfully delves into not only the historical basis for the great human need to move, but also the degree to which modern tourism has deviated from these pure, original and unadulterated initial urges. According to the author, people have turned travel into something ordinary, deprived it of allegorical grandeur. “Whatever impels them to travel, it is no longer the oracle, the pilgrimage or the gods. It is the compulsion to be elsewhere, anywhere but here” [3]. Tourists nowadays are not so interested in new experiences and sensations. Some even go to learn languages. But when they go abroad, they either go sightseeing to see famous landmarks like St. Mark’s Square in Venice, or to sandy beaches where they do nothing but sunbathe. Many tourists prefer package holidays, which include travel, accommodation, and sometimes even food. Tourists just want to have fun and relax. It’s their philosophy of getting life pleasure.

Travelers still go to the cultural and historical capitals, just like tourists. However, travelers also explore tropical rainforests, barren deserts and other places where tourists never go. Travelers try to experience the local culture and meet the local

people. They prefer independent travel to package tours and hope to experience an unforgettable journey. They are interested in travelling to meet people, specifically to find out how they think. They reveal this necessity unconsciously in the way they speak and the things they cherish and chase.

Amongst a multitude of other well-articulated points, Stavans expresses the idea that modern tourists – and the industry as a whole – potentially lack the humility and willingness to lose ourselves, which serve as prerequisites for, as the author puts it, “genuine travel”.

Another reason people travel is looking for a home. Many people choose to live where they were born, out of convenience or connections. Expatriates, choose where they live, finding a home somewhere far away from where they began. Thus, the same metaphor can apply to finding a philosophy to live with. The vast majority will stick with their culture and social group. In some ways, this is an easier, safer choice. Since the life philosophy isn't independent from culture or context, one can use tradition and norms to be guided. Yet amongst these people will be philosophical expatriates. People who opt to live somewhere different from their upbringings, sometimes close, sometimes far away. It's for these people, who choose to tour not just other places, but other people's minds, a modern travel must be developed.

Many people have discussed this issue through time, and tried to find an answer. It will explain why people feel that urge need and thirst of exploring earth, travel, and move around to unknown places. St. Augustine regarded the world as a book, and “those who do not travel read only one page” [3]. Agreeing with that statement we wish humans do travel, usually for different reasons but generally all of those reasons that are centered around the idea of seeing and experiencing new things, and that the results of travel would be always positive. A Chinese proverb says: “Don't listen to what they say. Go see”.

In the past, when travel cost a lot of money and was very dangerous, people still did it. People traveled to find new, unknown places, or just to challenge themselves. Now, it's still the case and even more due to the development of transporting techniques. People can travel more for business and work reasons, that now take an important part of life, but only 30% of trips over 50 miles are made for business, according to the “Guardian”, a statistic that shows that furthermore people travel for pleasure. In fact, according to the World Tour Organization, in 2010, there were over 940 million international tourist arrivals. These numbers prove that humans continue to travel. Tourism as travelling isn't only an activity that people do with their families. There is also another side of tourism that is still undiscovered. Traveling has become a crucial part of our life, not only because it is a fun activity for everybody but also because it plays an important role in our society and it is essential and directly connected with our life.

Traveling is an opportunity that develops itself as time goes on. People use that opportunity and travel all the time. Somebody may like to travel to meet new people, to live crazy adventures, or even to eat different food, but whatever reasons they have, people travel because they are still curious about the world. The only way to satisfy that curiosity is to travel. And that's what they do. Trips are great, fun, entertaining, but vital and important for the society. People travel, initially, to lose themselves; and next

they travel to find themselves. They travel to open hearts and eyes and learn more about the world than newspapers will accommodate. People travel to bring what little they can, in ignorance and knowledge, to those parts of the globe whose riches are differently dispersed.

The beauty of this whole process was best described, perhaps, before people even took to frequent flying, by George Santayana in his lapidary essay “The Philosophy of Travel”. The Harvard philosopher wrote that “we need to escape into open solitudes, into aimlessness, into the moral holiday of running some pure hazard, in order to sharpen the edge of life, to taste hardship, and to be compelled to work desperately for a moment at no matter what” [2].

Travel in that sense guides people toward a better balance of wisdom and compassion — of seeing the world clearly, and yet feeling it truly. For seeing without feeling can obviously be uncaring; while feeling without seeing can be blind.

Список використаної літератури:

1. Mathieson A. *Tourism Economic, Physical and Social Impacts* / Alison Mathieson, Geoffrey Wall. – Longman, Harlow, 1982. – 208 p.
2. Santayana, G. *The Philosophy of Travel*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lettersfromtheporch.wordpress.com/2012/02/12/the-philosophy-of-travel>.
3. Stavans, I. *Reclaiming Travel* / Ian Stavans // *The New York Times*. – July 7, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://opinionator.blogs.nytimes.com/2012/07/07/reclaiming-travel/?_r=0.
4. Swabrooke, J. *Development and Management of Visitor Attractions* / John Swabrooke. – Routledge, 1995. – 426 p.

Revenok Maria, student gr. MSR-111
Supervisor – As. Of Doctor, Prof. O.P. Bykonya
Chernihiv National University of Technology

LEGAL REGULATION OF INCLUSIVE EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

The relevance of the study. Education is an important indicator of the development of intellectual potential of society and an integral part of the innovative development of the state. Given the fact that Ukraine took the vector to the European educational space, especially important is the improvement of national educational legislation. The perfection of the legal base remains a prerequisite for the implementation of rational and efficient state policy in the sphere of education. In addition, there is an urgent need to develop and optimize approaches and programmes for inclusive education, which, in its turn, represents a relatively new direction in the educational environment.

The relevance of the study due to a tendency of increase in the number of students with disabilities, development of inclusive environments and the development of approaches and mechanisms of regulation regulatory framework in the field of inclusive education.

Analysis of recent researches and publications. The problem of legal regulation of inclusive education in Ukraine are reflected in scientific works and research of Russian scientists: I. V. Artemova, A. A. Aghababyan, V. V. Astakhov, A.

M. Vashchuk, L. A. Voyno-Danesino, A. A. Dougla, K. D. Ancevski, A. V. Postupno and other Issues of implementation of inclusive education in secondary schools studied by Ukrainian scientists: V. Bondar, N. Sinev, A. Kolupaeva. Special attention in the search of innovative forms and methods of work with the students of higher educational institutions (hereinafter – UNIVERSITY) on inclusive education was paid by Russian scientists S. V. Breus, A. V. Gluzman, G. A. Shevtsov. Existing studies do not exhaust the problem of legal regulation of inclusive education, particularly at UNIVERSITY and require further analysis.

The purpose of the article. The purpose is to analyze the state of normative-legal support of inclusive education in a higher educational institution.

Presentation of the basic material. Legal regulation of the educational sphere, the problem of its improvement and further development is one of the most pressing, despite the fact that the educational sphere is the priority and main component of the humanitarian sector. As noted by Russian scientist V. G. Shapoval, the formation of an adequate and progressive legislative framework education is one of the main factors which can ensure the possibility of realization of citizens' rights to education. Therefore, the adoption of adequate, effective legislative base in the sphere of education, timely amendments to the existing laws and the implementation of already adopted laws is relevant, important and too difficult a task state [4, p. 1110].

In the context of studying the regulatory framework of inclusive education, it is necessary to recourse to international documents, which form the basis of the Ukrainian legislation. There are a number of international instruments regulating the issues of inclusive education. However, in our opinion, to pay attention to those that became the basis of national legislation.

December 9, 1975. The UN General Assembly adopted the Declaration on the rights of persons with disabilities. The document notes that "persons with disabilities, regardless of the cause, the nature and complexity of their injuries or disorders, have the same fundamental rights as their fellow citizens of the same age". This legal document States that persons with disabilities should receive the necessary support, which would give the opportunity to show their capabilities and abilities and accelerated the process of their integration into society.

The realization of the right of equal opportunities to education for handicapped persons and the recognition of the integrated learning environment, that is, regular public schools, as a priority, as outlined in "the Standard rules on the equalization of opportunities for persons with disabilities", adopted 20 December 1993 on 48 session of the UN General Assembly.

"The standard rules on the equalization of opportunities for persons with disabilities" define collaborative learning as a priority form in the education of persons with disabilities. However, it is not an alternative special education at certain stages of the educational reform.

Innovative educational concept for the training of persons with disabilities was presented at the world conference on education for persons with special needs: access and quality, held with the support of UNESCO in Spain, Salamanca. Conceptual foundations of education for persons with disabilities outlined in the Salamanca statement and Framework of action on education for persons with special needs [7, p. 18].

As you can see, in the above-mentioned international normative documents established new approaches in the education of persons with special educational needs, which simultaneously act as a vector for action planning in the field of inclusive education. With the aim of improving the efficiency of the implementation process of inclusive education, they must be complemented by national and regional action plans and projects, which should be the desire of the state and society to provide the accessibility of education for all its members.

Independence of the state was marked by the adoption of the basic Law – the Constitution, which States the equality of rights of all people regardless of race, colour, political, religious and other beliefs, sex, ethnic and social origin, property status, place of residence, language or other characteristics.

In accordance with certain position in the article of 53 Constitutions of Ukraine marked, that: the "state provides availability and free of preschool, complete secondary, vocational, higher education in state and public establishments; development of preschool, complete general middle, out-of-school, vocational, higher counting education, different forms of learning; grant of state grants and privileges to the students and students" [1].

Ukrainian legislation provides for the provision of those with special educational needs and the availability of free higher education in state and communal educational establishments on a competitive basis. Upon admission to the University for students with disabilities provides a number of guarantees and benefits according to the law of Ukraine "On principles of social protection of disabled people" [5, p. 138].

A very significant and fundamental instrument in the field of education for persons with special educational needs in higher educational institutions stands the updated Law of Ukraine "On higher education". Therefore, we consider it appropriate to dwell on some of its aspects.

In 2014 the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the new Law of Ukraine "On higher education". This normative-legal act to legally define "person with special educational needs". Thus, in accordance with clause 18 of article 1 of this Law, a person with special educational needs – a person with a disability, who requires additional support for higher education.

In addition, the Law interprets the concept of "inclusive education", which is defined as the system of educational services guaranteed by the state, is based on the principle of non-discrimination, accounting variety persons rights, effective engagement and inclusion to the educational process of all its participants.

Analyzing the provisions of this Law, it should be noted that it enshrined and ensure equal access to higher education, including persons with special educational needs special education and rehabilitation support and to provide them with free access infrastructure higher education institutions taking into account caused by the condition. Thus was enshrined right such persons to equal access to quality higher education. In accordance with paragraph 9 part 3 article 3 of the Law of Ukraine "On higher education", the formation and realization of state policy in the sphere of higher education is ensured by adequate public participate specialists from among persons with special educational needs on the basis of the establishment for them free access to the educational process and ensuring training and rehabilitation support[2].

In addition, in accordance with subparagraph 3 of paragraph 3 of article 32 of the law of Ukraine "On higher education" from 1 July 2014, the universities are required to create the necessary conditions of higher education for persons with special educational needs. And as a result declared that article of the law on higher education the norm, the structure of higher institutions must have special training and rehabilitation unit that is created for the purpose of organizing inclusive educational process of special education and rehabilitation support of higher education applicants with special educational needs, ensuring their access to quality higher education with regard to disability, as specified in subparagraph 4 paragraph 7 of article 33 Law of Ukraine "On higher education" [6, p. 347].

Also, the Act defines a concept such as universal design in education – design of objects, environments, educational programs and services designed to make them maximally appropriate for use by all persons without the necessary adaptation or specialized design [2]. That is, it is the basis for the development of environmental design and public buildings and facilities, public transport vehicles, things, technology so that they could use persons with disabilities sectors of the population, despite their possible functional limitations.

No less important term, which is specified in the Law of Ukraine "On higher education" is the concept of "reasonable accommodation" is the introduction when it is necessary in a particular case, the necessary modifications and adaptations to ensure the implementation of the persons with special educational needs on an equal basis with other persons their constitutional right to education [2]. Reasonable accommodation should be understood as certain specific measures that are directed to solve clearly defined tasks against a specific person or target group.

Given the above, I can say that the law concerning persons with disabilities in Ukraine has changed and continues to change with positive dynamics, taking into account the interests of persons with special educational needs. After all, the legal provisions in the field of education for persons with special educational needs are reflected in several legal acts.

However, it should be noted that the definition of "inclusive education" is currently not yet widely used in official documents. Mentions concepts that are close in essence, but do not take into account the specifics of a particular concept. There is a need to fill the content of the concept "inclusive education", as well as the understanding of the mechanisms of its implementation and regulation. This is primarily due to the formation of the new directions of the state policy towards persons with special educational needs.

Conclusions. The analysis of this problem gives reason to believe, that process of Ukraine gained independence has given rise to a new vision of government for the development of its intellectual potential, and also became the impetus for the new changes in the system of higher education. Therefore, there is an urgent need to support individuals with special educational needs in higher education and in the improvement of certain provisions of legal regulation.

Marked legal documents aimed at creation of conditions for obtaining quality inclusive education, as well as determine the direction of solving existing problems in the modern educational environment in the aspect of inclusive education. In addition, the

legislation undertakes and guarantees the right to education of persons requiring special approaches to learning, without discrimination and on an equal basis with others, thereby ensuring the process of inclusive education of the personality throughout life at all levels.

A list of sources used

1. The Constitution of Ukraine : adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on 26 Jun. 1996 // VDOM.Ver. Rada. - 1996. - No. 30. -PT. 141. - Change., made according to the law No. 2222-IV dated 8 Dec. 2004 //VDOM. Ver. Rada. - 2005. - No. 2. - PT. 44.
2. On higher education : [Electronic resource] : Law of Ukraine of 1 July 2014, № 1556 - VII – Access mode :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Fundamentals of inclusive education. Teaching manual/ for zag. ed. A. A. Kolupaeva – To: "K. S. A.", 2012. – 308 p.
4. Shapoval G. V. Legal regulation of education in Ukraine.In.Shapoval// Forum of right. – 2011. - No. 1. – P. 1110-1115.
5. Svitlana Kohut: Inclusion in higher education of Ukraine: modern condition and prospects /
6. Jakun N. In. Implementation of the Law of Ukraine "On higher education" in ensuring the special educational needs of handicapped// materials of the VIII all-Ukrainian student scientific-practical conference.
7. Canadian-Ukrainian project "Inclusive education for children with special needs in Ukraine". - A. A. Kolupaeva – 2011.

Symonok Daria, a student of Law Department, 112 group
Scientific supervisor: Yu.V. Shevchenko, a senior lecturer
Chernihiv National University of Technology

TOWARDS THE ISSUE OF YOUTH UNEMPLOYMENT IN UKRAINE

Nowadays unemployment is considered to be one of the most urgent social and economic problems in Ukraine. Youth unemployment is particularly alarming, because young people are the future of the country. Knowing about mass unemployment, young people stop taking education seriously, so it is rather difficult to find a really good specialist. Increasing unemployment among young people leads to worsening the crime situation in the country, many unemployed young people, who are dissatisfied with their lives, start taking drugs and much alcohol.

Researchers state that unemployment is the most topic issue in the countries with transformational economies, where no effective mechanism of labour market regulations have been formed and no approaches to youth employment have been found. The theoretical basis of the employment problems can be found in the works of Alfred Marshall, S. I. Bandura, V. M. Vasilenko, Vasyl Povoroznyk and others. However, a review of the scientific literature indicates a lack of in-depth methodological research into the problem of youth unemployment in Ukraine.

So the aim of this paper is to outline the problems of youth unemployment in Ukraine and offer possible solutions.

First of all, we must note that there are different definitions of the notion "unemployment". It can be defined as the difference between labour supply and labour demand[2]. The International Labour Organization defines unemployed as those people who have not worked more than one hour during the short reference period but who are available for and actively seeking work. The United Nations and the International Labour Organization define youth unemployment as the share of the labour force ages

15-24 inclusive without work but available for and seeking employment [2]. It must be noted that under Ukrainian legislation young people are considered to be citizens aged from 14 to 35 years [1]. State Statistics Service of Ukraine gives the following definition of an unemployed person: "... a person who was not in paid employment at least one hour during a reference week, was actively seeking work or trying to start a business, and was available to work during the reference week" [6, p.30].

Tracing the history of Ukraine, it should be mentioned that our country has been facing the problem of youth unemployment since the beginning of the market reform (in 1990s). Labor market analysis shows that unemployment tended to decline especially from 2000 to 2008, which primarily related to economic growth during this period. In 2009 unemployment rate went up, which reflected the global crisis and decline in economic activity in 2008. According to unofficial estimates, Ukraine lost 2 million jobs from 2008 to 2013. The situation worsened in 2014 after the Revolution of Dignity, which led to the annexation of Crimea, the beginning of the military conflict with Russia and the deployment of anti-terrorist operations in Donbas and eventually aggravated economic and political crises and now it is accompanied by rising unemployment and the negative impact on the labor market of Ukraine [4, p.46].

According to statistic data, nowadays the youth unemployment rate is about 16.8 per cents. We found out unemployment rates vary among the different demographic groups of youth. Gender has little impact on the probability of unemployment while age and area of residence substantially contribute to differences in unemployment rates [3, p. 29]. Youth in the older group (aged 25–35) and in urban areas face less risk of being unemployed. Youth aged 15–19 have a high unemployment rate, confirming that young people without a professional training degree or with low qualifications have problems finding a job. Rural residents encounter difficulty finding employment because appropriate employment opportunities in rural regions are rarer than in urban areas. Unemployment rates are higher among youth living in rural than urban areas (about 20.5 and 15.3 per cents). It is due to the fact that job vacancies are more limited in rural areas and a significant number of people are engaged only in seasonal village work [7].

Having compared official and unofficial data of employment rate in Ukraine for the last three years we can say that the level of informal employment has increased by 2.8% since the beginning of 2013 to mid-2015 while the level of formal employment during this time decreased by 2.3%. The highest level of unofficial employment is represented by people aged 15-24 (35.8%). Young people are interested in informal employment because they want to earn money while getting education. Widespread practice of "grey" wages in Ukraine contributes to shadow employment. It attracts a large number of already employed people to informal economy as well, which jeopardizes the socio-economic situation in the country and does not promote the welfare of the population [4, p.51].

Another problem is the employment of young specialists. Within the framework of the Ukrainian education system, young people finish their education at the age of 20–22, and thus, a considerable part of people of this age are excluded from the economically active group. Only a small portion of youth combines study and work (about 30 per cents) as far as it is very difficult and not all employers want to hire students [3, p.16]. Nevertheless, a young person with a higher-education degree has a substantial advantage

over the less educated, the statistics says that 39.9 per cents of unemployed Ukrainian youth have completed higher education, 30.7 per cents have received vocational training, and 25.4 per cents have secondary education. At the same time, the survey shows that 40.5 percent of unemployed youth aged 20–24 say that they are unemployed as a result of their inability to find employment after graduation because they don't have job experience which is required by employers.

Youth unemployment may be extremely costly to the society implying many negative outcomes in term of mental wellbeing. The unemployed may feel miserable and depressed. For the society as a whole, youth unemployment is a waste of talents and human potential, waste of resources invested in education and lost production [5].

Speaking about possible solutions of the problem we can suggest the following:

- close relationship between universities and the labor market should be established;

- the activities of employment services should be better organized;

- students of the final year of study should be provided with internships by prospective employers;

- anti-recessionary bills aimed at minimizing the effects of the global financial crisis on employment and enactment of compulsory state social insurance should be developed;

- an effective system of professional training of the unemployed population should be created by means of counseling, information framework and various career promotions ;

- national and regional models of alignment and depolarization of employment conditions for different categories of workers, economic activities, cities, towns and rural areas must be developed and implemented into regional programs of micro crediting of small businesses.

In conclusion we must say that the problem of youth employment in Ukraine is of great importance today and should be solved as fast as possible. The proposed measures can improve the situation with youth unemployment in Ukraine, guarantee the right to work for young people and provide prosperity for our country.

References

1. Закон України Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні від 05.02.1993 № 2998-XII Zakon Ukrainyiny` Pro spry`yannya social`nomu stanovlennnyu ta rozvyv`tku molodi v Ukraini

2. Definition Of Youth Unemployment Sociology Essay. Published 23, March 2015. [Electronic resource]/ Access mode: <https://www.ukessays.com/essays/sociology/definition-of-youth-unemployment-sociology-essay.php>

3. Labour market transitions of young women and men in Ukraine / Ella Libanova, Aleksandr Cymbal, Larysa Lisogor, Iryna Marchenko and Oleg Iarosh ; International Labour Office, Youth Employment Programme, Employment Policy Department. - Geneva: ILO, 2014.Work4Youth publication series ; No.11; P. 82

4. Solutions to high unemployment rates in V4 plus Ukraine COMPENDIUM OF COUNTRY-SPECIFIC ANALYSES INEKO and partners Edited by Peter Goliaš, INEKO February 25th, 2016 53p.

5. Ukrainian Youth is More Likely to Get the Job Than European...But This Job is Less Rewarding February 23, 2016. [Electronic resource]/ Access mode: <http://voxukraine.org/2016/02/23/ukrainian-youth-is-more-likely-to-get-the-job-than-european-en/>

6. YOUTH OF UKRAINE – 2015 Authors: Inna Volosevych, Sergey Gerasymchuk, Tetiana Kostiuhenko Kyiv 2015 p.84

7. Youth Unemployment in Advanced Economies in Europe: Searching for Solutions Prepared by Angana Banerji, Sergejs Saksonovs, Huidan Lin, and Rodolphe Blavy.Authorized for distribution by Poul M. Thomsen.December, 2014,- 32p.

LA FRANCOPHONIE DANS LE MONDE: DES TENDANCES CONTEMPORAINES

Le terme de francophonie a apparu pour la première fois en 1880. C'est le géographe français Onésime Reclus (1837-1916) qui l'a employé pour désigner les espaces géographiques où la langue française était parlée. Il s'agissait de la France, l'Algérie et des colonies françaises. Aujourd'hui la francophonie (avec une minuscule initiale) englobe l'ensemble des peuples ou des groupes de locuteurs qui utilisent partiellement ou entièrement la langue française dans leur vie quotidienne ou leurs communications. Le terme Francophonie (avec une capitale initiale) désigne plutôt l'ensemble des gouvernements, pays ou instances officielles qui ont en commun l'usage du français dans leurs travaux ou leurs échanges. Donc, on parle de deux réalités différentes selon qu'on écrit francophonie (peuples ou locuteurs) ou Francophonie (gouvernements ou pays). Dans ce dernier cas, la Francophonie est associée à l'Organisation internationale de la Francophonie [3].

La langue française est bien respectée par ses locuteurs. En tant que francophones, ils n'en partagent pas seulement l'usage. Ils partagent aussi la responsabilité de son évolution et de sa diffusion. Le français réunit des locuteurs dont le cercle s'élargit mais dont le centre s'enracine progressivement en Afrique. Ainsi, ce sont désormais les Africains qui décideront de l'avenir de la Francophonie.

Au Moyen Âge, la langue française est faite d'une multitude de dialectes qui varient considérablement d'une région à une autre. On distingue principalement les parlers d'oïl (au Nord) et les parlers d'oc (au Sud). Avec l'établissement et l'affermissement de la monarchie capétienne, c'est la langue d'oïl qui s'impose progressivement.

Mais on peut dire que la France est, comme tous les autres pays d'Europe à cette époque, un pays bilingue: d'une part, la grande masse de la population parle la langue vulgaire (ou vernaculaire), qui est aussi celle des chefs-d'œuvre de la littérature ancienne (la Chanson de Roland, le Roman de la rose); d'autre part, le latin est la langue de l'Église, des clercs, des savants, de l'enseignement, et c'est aussi l'idiome commun qui permet la communication entre des peuples aux dialectes plus ou moins bien individualisés.

En 2014, sur 102 pays et territoires, près de 274 millions de personnes sont capables de s'exprimer en français. Dans cette galaxie francophone, près de 212 millions de personnes vivent sur la planète «naître et vivre aussi en français», c'est-à-dire qu'ils font un usage quotidien de la langue française, même si les contextes sont variés car cette langue, acquise dès l'enfance, arrive plus ou moins tôt et sert plus ou moins souvent. Elle est tour à tour et tout à la fois:

- langue du foyer et de l'école, transmise par les parents et/ou apprise à l'école, là où elle est langue de scolarisation;

- langue officielle (seule ou aux côtés d'autres langues) qui sert pour les démarches administratives, les relations professionnelles, les contacts avec les institutions;

- langue sociale, quand elle permet de communiquer entre concitoyens de langues maternelles différentes;

- langue de communication et de culture très utilisée dans les médias, les activités culturelles, la littérature [1].

En Europe, le français est l'unique langue officielle en France, dans la principauté de Monaco et au Grand-Duché du Luxembourg (du moins au plan théorique). En Afrique, il est la seule langue officielle au Bénin, au Burkina Faso, en République centrafricaine, au Congo-Brazzaville, au Congo-Kinshasa, en Côte d'Ivoire, au Gabon, en Guinée, au Mali, au Niger, à La Réunion (FR), au Sénégal et au Togo. En Amérique, il conserve ce statut dans les départements français d'outre-mer (DOM): Martinique et Guadeloupe, Saint-Barthélemy, Saint-Martin, Saint-Pierre-et-Miquelon, Guyane française. En Océanie, c'est dans les territoires français d'outre-mer (TOM) qu'il possède de ce même statut: Nouvelle-Calédonie, Polynésie française, les îles Wallis-et-Futuna.

De plus, le statut juridique du français s'étend aussi à plusieurs États non souverains. Il est l'unique langue officielle dans la Communauté française de Belgique, dans la province de Québec, dans les cantons suisses de Genève, de Neuchâtel et du Jura.

Par ailleurs, le français est une langue co-officielle en Belgique (français-néerlandais-allemand), en Suisse (français-allemand-italien et romanche), au Canada (français-anglais), à Haïti (français-créole), au Burundi (français-kirundi), au Cameroun (français-anglais), aux Comores (français-arabe), à Djibouti (arabe-français), en Guinée équatoriale (espagnol-français), à Madagascar (malgache-français), en Mauritanie (arabe et français dans les faits), au Rwanda (kinyarwanda-français-anglais), aux Seychelles (anglais-français-créole), au Tchad (arabe-français).

C'est une langue co-officielle dans les cantons suisses de Fribourg (français-allemand), du Valais (français-allemand), de Berne (français-allemand), dans la province du Nouveau-Brunswick (français-anglais) et les Territoires du Nord-Ouest au Canada (français-anglais), dans le Val-d'Aoste (français-italien) en Italie. Il faut aussi mentionner le territoire autonome de Pondichéry (français-tamoul) en Inde.

On peut consulter le tableau récapitulatif des États ou territoires francophones à ce sujet; le tableau présente la liste des 57 États répartis dans 29 pays, où le français est officiel ou co-officiel, qu'il s'agisse d'États souverains ou non souverains [1]. Ce tableau se révèle différent lorsqu'on dresse la liste des 54 États membres de la Francophonie, dont un certain nombre — 33 pays, dont 17 membres, 13 observateurs et 3 associés — n'a pas le français comme langue officielle, mais comme simple langue étrangère.

En ce concerne des tendances de l'élargissement du français dans le monde il est à noter qu'il y a plus de 7 % de francophones entre 2010 et 2014 (encore plus de 13 millions sur la planète «naître et vivre aussi en français»); plus de 15 % en Afrique subsaharienne. On note même des gains plus importants encore de locuteurs de français, tant en pourcentage qu'en nombre d'individus, dans certains pays: Bénin, Burkina Faso, Burundi, Cameroun, Congo, Gabon et Sénégal (plus de 30 % en moyenne entre 2010 et 2014).

Au 21ème siècle il faut traiter le problème autrement: il y a partout dans le monde des gens qui veulent du français, il faut les mettre en réseau. La francophonie, c'est donner, dans le monde, la possibilité de s'exprimer en français. Un pays francophone, c'est un pays où le français est accessible, disponible. Il convient de faire en sorte que ceux qui veulent parler français aient la possibilité de l'apprendre, de regarder la télévision en français, d'écouter la radio en français. On a besoin de TV5, d'une télévision mondiale en français, il faudrait que les pays autres que la France la financent davantage. Il convient de réfléchir à ce que peuvent faire les pays qui ont souhaité faire partie de la Francophonie en évitant de couper le monde entre ceux qui sont à l'intérieur et ceux qui sont à l'extérieur. Dans ce sens, l'élargissement de la francophonie peut devenir mondial. Mais cela n'est pas seulement l'affaire des diplomates: à côté de l'action des Etats, il doit y avoir l'action des peuples; plus la francophonie sera populaire, plus elle pourra s'imposer. Il faut développer ce qui peut populariser la francophonie, faire en sorte que les jeunes se sentent concernés. Loin d'être un combat ringard, la francophonie comprise en ce sens est au coeur des problèmes du 2ème siècle: c'est le dialogue des cultures, c'est l'objectif même de la convention de l'UNESCO sur la diversité culturelle [2].

À long terme, et en se basant sur les projections démographiques de l'ONU, la population des pays ayant le français comme langue officielle dépassera celle des pays réunis par d'autres langues officielles communes: l'allemand, le portugais, l'espagnol et même l'arabe.

Список використаних джерел:

1. La langue française dans le monde 2014. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.francophonie.org/IMG/pdf/oif_synthese_francais.pdf.
2. Le français aujourd'hui. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.academie-francaise.fr/la-langue-francaise/le-francais-aujourd'hui>.
3. Qu'est-ce que la Francophonie? - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.axl.cefau.ulaval.ca/francophonie/francophonie.htm>.

Сотниченко М.Д., студентка гр. ТЗ-152

Науковий керівник – Гагіна Н.В., к.п.н., доцент

Чернігівський національний технологічний університет

SAVING THE WORLD'S ENDANGERED LANGUAGES

The twenty-first century will witness a decline in linguistic diversity unprecedented in history. More than a third of the world's languages are in danger of extinction. Speakers of some languages are beginning to use a language other than the one they spoke when they were growing up, causing their mother tongue to die out.

An endangered language is a language that is at risk of falling out of use as its speakers die out or shift to speaking another language. Language loss occurs when the language has no more native speakers, and becomes a "dead language". If eventually no one speaks the language at all, it becomes an "extinct language". Although languages have always become extinct throughout human history, they are currently disappearing at an accelerated rate due to the processes of globalization and neocolonialism, where the economically powerful languages dominate other languages.

More commonly spoken languages dominate the less commonly spoken languages and therefore, the less commonly spoken languages eventually disappear. The total number of languages in the world is not known. Estimates vary depending on many factors. The general consensus is that there are between 6000 and 7000 languages currently spoken, and that between 50–90% of those will have become extinct by the year 2100. The 20 most common languages, spoken by more than 50 million speakers each, are spoken by 50% of the world's population, whereas many of the other languages are spoken by small communities, most of them with fewer than 10,000 speakers [1].

Three main criteria are used as guidelines for considering a language endangered:

1. The number of speakers currently living.
2. The mean age of native and/or fluent speakers.
3. The percentage of the youngest generation acquiring fluency with the language in question [2].

Thus a language is endangered when the children in a community are being spoken to in a language other than that of their parents. The children may understand their parents' language but will be unable to speak it fluently – they are passive bilinguals. The language is then lost to their children, as they will not be able to speak or understand it at all. This can lead to the situation where grandparents and grandchildren speak totally different languages and sometimes cannot effectively communicate with each other.

Linguists are becoming increasingly alarmed at the rate at which languages are going out of use. Assessing levels of language knowledge and use is an important element of language documentation and planning because a language spoken by several thousand people on a daily basis presents a much different set of options for revitalization than a language that has a dozen native speakers who rarely use it

Many scholars have devised techniques for determining whether languages are endangered. Although numerous schemes have been proposed, the most comprehensive is UNESCO's Language Vitality and Endangerment framework, which is shown in Table 1.

Table 1

UNESCO's Language Vitality and Endangerment framework

Degree of endangerment	Intergenerational Language Transmission
safe	language is spoken by all generations; intergenerational transmission is uninterrupted
vulnerable	most children speak the language, but it may be restricted to certain domains (e.g., home)
definitely endangered	children no longer learn the language as mother tongue in the home
severely endangered	language is spoken by grandparents and older generations; while the parent generation may understand it, they do not speak it to children or among themselves
critically endangered	the youngest speakers are grandparents and older, and they speak the language partially and infrequently
extinct	there are no speakers left

UNESCO distinguishes six degrees of vitality/endangerment based on

intergenerational transmission: whether or not a language is used in the family [3]

The main factors that might lead to languages becoming endangered include:

- Migration: sociolinguists agree that migration, either voluntary or forced, is a cause of language shift. When members of a language community migrate, the remaining community decreases in size and thus they may be unable to maintain their language.

- Market forces: the choice of language reflects the workings of the market. People choose a language that will benefit them in the long run. In addition, language shift (i.e. where people stop using one language and adopt another, more prestigious language) in the minority group is inevitable when the language of the minority is seen as a language which does not help the speakers to improve their socio-economy and social mobility. Thus, the minority group will shift to the dominant language.

- National Education Policies: nation-state building through the schools (by educating pupils in the national language) has contributed to language shift in several countries, although it does not cause universal shift of the language. This is because sub-ethnic languages are not given attention in all education policies drawn up by the government. For example, one of the major causes of language shift among regional language speakers in France has been the lack of recognition of these languages in the French educational system.

- Modernization: among other things, modernization is a factor which accompanies language shift. When industrialization comes to areas where minority languages are spoken, it is the majority language which is used to train employees in the new plants and factories, and the majority language which is used as a lingua franca [2].

As the problem of dying languages becomes increasingly critical, organizations are popping up around the world to preserving disappearing dialects.

The World Oral Literature Project, established in 2009 by Mark Turin of University of Cambridge's Museum of Archaeology and Anthropology, is one such organization dedicated to recording dying languages from Siberia to Bolivia [4].

The project aims to create a library of audio and video material from communities around the world, documenting their oral traditions and preserving the dying language for future generations.

Team members travel to remote communities and record the local tales, songs, rituals and histories with voice recorders and video cameras. Back in Cambridge, they receive DVDs from isolated language pockets around the world, from people wanting to tell their stories and share their language.

The materials are not only for posterity — the tapes are also useful as teaching materials within the communities themselves, giving local children learning tools they've never had access to before.

Similar projects to record and preserve dying languages include National Geographic's Enduring Voices and the Hans Rausing Endangered Languages Project [5].

It might sound like an oxymoron, but oral literature has become the standard term for the traditional cultural material passed down through word of mouth. Songs, poems, stories, recitations, chants, stories, ritual texts, epics, riddles, music, folk tales,

creation myths, proverbs, histories and biographies all contribute to the richness of a culture — and help a language develop and thrive.

That makes preserving a language an even more important cause. In doing so, these organizations are also preserving the history and memory of a culture [4].

As a matter of fact the vast majority of speakers of endangered languages consider the loss of their language to be a vital break with their cultural identity and tradition, and many work actively to counteract the impending language loss, often working closely with linguists in revitalization projects. Recognizing that most of the world's endangered languages are unlikely to be revitalized, many linguists are working on documenting the thousands of languages of the world about which little or nothing is known. Their work may prove helpful both for the science of linguistics and in the future for the descendants of the speech communities, should they wish to learn about their ancestral language after it has become extinct.

Список використаних джерел:

1. Austin P. K. Cambridge Handbook of Endangered Languages / Peter K. Austin, J. Sallabank. – Cambridge : Cambridge University Press, 2011. – 567 p.
2. Language endangerment. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://languagesindanger.eu/book-of-knowledge/language-endangerment/>
3. Sallabank J. Language Endangerment: Problems and Solutions Solutions [Електронний ресурс] / J. Sallabank // eSharp. – 2010. – Special Issue. – P. 50-87. – Режим доступу : http://www.gla.ac.uk/media/media_141050_en.pdf
4. How to Save Dying Languages. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.alsintl.com/blog/dying-languages/>
5. National Geographic's Enduring Voices and the Hans Rausing Endangered Languages Project. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://caridpbbm.id/endangered-languages-project>

Стовпова А.С., Іванова А.Л., студенти гр. ОА-121

Науковий керівник - Юсхно С.І., ст. викладач

Чернігівський національний технологічний університет

INFLATION IN THE US: THE EVOLUTION AND CURRENT STATUS

I believe that banking institutions are more dangerous than the army.

T. Jefferson

Inflation plays an important role in the global economy and affect each country. Despite of the large quantity devoted to scientific papers, inflation is not investigated enough. The subject studies of the inflation causes and effects involved many scientists around the world, such as R.G. Hubbard [3], F.S. Myshkin [4], K.S. Bazylevych and others. It should be mentioned, that one of the hardest currencies in the world are the US dollar, so its fluctuations can cause changes in the US economy. It is an important factor in the economic process in many countries.

The aim of our work is to explore the stages of inflation in the US and their impact on the global economy. The term "inflation" comes from the Latin word that means "swelling, swelling". It was first used to characterize the economy during the war of years 1861-1865. In North America, inflation testified congestion of money

supply that exceeded needs of it in their economic system in the nineteenth century. England and France use the term "inflation" due to the explanation of excessive growth in money supply, which led to its devaluation. In economic literature the term appeared in the early twentieth century. There are many definitions of inflation as an economic category. The American president of early twentieth century Calvin Coolidge stated that inflation constituted a waiver of loan commitments canceled by state bank notes. With the transition of paper money circulation the disease becomes chronic. The famous American sociologist D. Helbreyt described inflation as "the pursuit of money for goods" [1, p.162].

<p>Implementation of the US dollar in the financial systems of other countries</p>	<p>Famous scientist Karl Marx derived a formula $M-P-M'$. M' is larger than the M by sum of value added. That is how much work of production costs. Marx explained that not only the production of surplus value is important but assigning it also is essential. This surplus value is just the "cream". It is the earned money. That is why the first and the main goal of American policy is to disseminate the dollar US into financial systems of other countries. 80 % of all transactions in world economic is due to the US dollar. The transaction is a transfer of money from one account to another. Each transaction is a penny in purse of US dollars holders. But why? Because you have to transfer money into American banks whose accounts are in the United States. There is a fee for these services. Each transaction is a profit of USA. Americans do not need anything to produce. They receive profits from the holding their dollars.</p>
<p>Need to share or how it all began?</p>	<p>1944 in Bretton Woods governments of united countries agreed on the principles of cooperation, which is officially tied the dollar to gold at a certain ratio. Thus, the dollar was the only currency ensured by gold in fixed proportion of \$ 35 = 1 oz. IMF stresses that "no state can print its money more than it has in reserved dollars."</p>
<p>Inflation Export</p>	<p>To solve their own problems Americans print more paper money than it's enough to pay to the military, the unemployed etc. For instance in 2004 George. W. Bush paid \$ 600 every American including babies. With these government scrolls money supply for tax purposes. And right now must begin inflation but it is not. Inflation begins with a time delay and at this moment the United States gives a loan of a large sum of US dollars to someone who does not know that the money is already an excessive paper. Then the US only has money fixed at the appropriate amount of goods and surplus will go to other countries.</p>
<p>Financial management</p>	<p>To be something is growing somewhere must be decreasing. For example, a country could send economic expert who corrupt government and advises how and what to do. Typically, these tips lead to acquisitions of US inflation in other economies. As a result it causes a catastrophic collapse of the national currency, which heroically covered dollar, inflated instead of it. Thus, the dollar remains robust currency and financial expert goes to the next country.</p>

Oil for Dollars	To pay for oil with dollars. Amazing health due to unearned income. The energy is almost free.
Why our oligarchs do not live in the US?	The American system is very hard to entities. Therefore, inflation outside the US and domestically there are distributed anti-inflationary measures. As an example, there are appropriate regulatory authorities, the FBI, the CIA and the Fed.
How to borrow and not to give?	Now every family account for \$ 100,000 of debt. But in order to get it back this debt should resembled. Therefore, there is another article for US income. It is taking the debt in return for securities of US Federal Reserve. The interest is not high, but how reliable it is!
Will USA come out dry	If another State, China or Russia, want to return the debt it will affect not only the US economy but also for themselves. This means that the US will default and guarantee securities lose value.

Inflation varies as part of the business cycle. The four phases are:

1. Peak - Economic growth is the fastest. It creates inflation above 2.0% and asset bubbles.
2. Contraction - The economy slows, and inflation usually falls below 2.0%.
3. Trough - Usually a recession, and deflation now becomes the threat.
4. Expansion - Growth is positive and inflation is mild, right around 2.0%

The Federal Reserve is in charge of managing the U.S. inflation rate. It focuses on the core inflation rate, which excludes gas and food prices that rise dramatically each spring. The Fed sets a target inflation rate of two percent. If the core rate rises much above that, the Fed will execute contractionary monetary policy. This increases interest rates, shutting down demand and forcing prices lower.

For 2015, the inflation rate was 0.7%. That's how much average prices rose when compared to 2014. Gas prices were down 19.7%, dragging down the average. Several categories saw higher inflation, such as housing, (3.2%), restaurants (2.6%), health care (2.9% inflation) and medical supplies (1.5%). The core inflation rate was 2.1%, higher than the Fed's target

Today central banks understand that a commitment to price stability is essential for good monetary policy and most, including the Federal Reserve, have adopted specific numerical objectives for inflation. To the extent they are credible, these numerical inflation targets have reintroduced an anchor to monetary policy. And in so doing, they have enhanced the transparency of monetary policy decisions and reduced uncertainty, now also understood to be necessary antecedents to the achievement of long-term growth and maximum employment.

References

1. Basilevich V. D. Macroeconomics. Kyiv : "Znannia", 2004. 851 p.
2. Glenn P. Hubbard. Money, the Financial System, and the Economy. Kyiv.: KNUE, 2004. 889 p.
3. Myshkin F. S. Economy of the money, banking and financial markets. 1999. 963p

THE BASIC ELEMENTS OF WELFARE POLICY

Today many countries are in the economic and political crisis due to various transformation processes. Thus, maintaining the life of citizens, giving them equal opportunities for employment and security in their functioning in the society are seen as urgent governmental tasks. In this turn, it implies expansion of powers of bodies and institutions designed to facilitate the implementation of social policy in the country.

Social policy or social welfare policy is best viewed through the lens of political economy. Thus, many researches are directed at examining various approaches to give a definition to the notion “social welfare policy” and “social policy” on one hand, the notion “social state” and “welfare state” on the other hand. (L.F.Lebedeva, E.M.Libanova, N.V.Melnikov, A.Paliy. V.A.Skuratovskyi, A. Silenko, Norman Ginsburg, Costa Espino Andersen and others.)

The aim of the article is to give a definition to the notion “social welfare” and to analyze the programs as the main means of implementing social policy in the USA.

The main means of implementing social welfare is a social program directed at providing some social services. The English social scientist Richard Titmuss defined social services as "a series of collective interventions that contribute to the general welfare by assigning claims from one set of people who are said to produce or earn the national income to another set of people who may merit compassion and charity." Welfare policy, whether it is the product of governmental, voluntary, or corporate institutions, is concerned with allocating goods, services, and opportunities to enhance social functioning. William Epstein defined social policy as "social action sanctioned by society." Social policy can also be defined as the formal and consistent ordering of human affairs. In its turn, social welfare policy, a subset of social policy, regulates the provision of benefits to people to meet basic life needs, such as unemployment, income, food, housing, health care, and relationships[2].

The main objective of these programs and social services implementation is to fight poverty. In general the history of the system of welfare poverty level did not exceed 19 percent and did not fall below 10 percent. Most welfare programs are means-tested programs that provide aid directly to low-income persons in the form of cash, food, housing, medical care and so forth, with eligibility based on the recipient's income. The remaining programs are either community-targeted programs, which provide aid to communities that are economically distressed or have large numbers of poor people or categorical programs which base eligibility for benefits on belonging to a needy or disadvantaged group, such as migrant workers or the homeless[1].

At present there are 126 separate and often overlapping anti poverty programs. According to the Social Security Act of 1935, these programs were the best way to help the disadvantaged. Social welfare has become a big business. During the last 30 years, the number of human service corporations—for-profit firms providing social welfare

through the marketplace—has increased dramatically. The six programs most commonly associated with the “social safety net” include: (1) Temporary Assistance for Needy Families (TANF), (2) the Food Stamp Program (FSP), (3) Supplemental Security Income (SSI), (4) Medicaid, (5) housing assistance, and (6) the Earned Income Tax Credit (EITC). The federal government is the primary funder of all six, although TANF and Medicaid each require a 25–50 percent state funding match. The first five programs are administered locally (by the states, counties, or local federal agencies), whereas EITC operates as part of the regular federal tax system.

We should mention that in the case of being provided by the government social welfare policy is influenced by the context in which benefits are provided. Such benefits include cash, along with noncash or in-kind benefits, including personal social services. Cash benefits can be further divided into social insurance and Medicaid; housing vouchers; Women, Infants, and Children (WIC) coupons; and low-income energy assistance. Personal social services are designed to enhance relationships between people as well as institutions, such as individual, family, and mental healthy treatment; child welfare services; rehabilitation counseling; and so on. According to statistical analyzing of the CATO Institute researches spending \$1 trillion a year did not improve the situation in reducing the level of poverty.

Thus, the way out in this situation is stimulating, creating new non-governmental programs implemented by entrepreneurs who are free to establish social welfare services in the private sector both as non-profit corporations. taking into account the European experience.

Список використаних джерел:

1. Policy analysis- The American Welfare State How We Spend Nearly \$1 Trillion a Year Fighting Poverty—and Fail/Michael Tanner. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [http://www.cato.org/publications/policy-analysis/american-welfare-state-how-we-spend-nearly-\\$1-trillion-year-fighting-poverty-fail](http://www.cato.org/publications/policy-analysis/american-welfare-state-how-we-spend-nearly-$1-trillion-year-fighting-poverty-fail)

2. Social Policy and the American Welfare state: Part I. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.learningace.com/doc/7746454/c86b8bb33a3a9ed38c3ce039aa885ce5/1-social-policy-and-the-american-welfare-state>

Філон О. М., студентка гр. БО-141, 2 курс
Науковий керівник – Ніколаєнко О.В., ст. викладач
кафедри іноземних мов професійного спрямування
Чернігівський національний технологічний університет

FOUNDATIONS OF ACCOUNTING

The main purpose of accounting is to accumulate and report on financial information about the performance, financial position, and cash flows of a business.

Accounting is a service activity. Its function is to provide quantitative information about economic entities. The information, essentially financial in nature, is primarily provided by reports referred to as financial statements and is intended to be useful in making economic decisions. The objective of financial statements is to communicate information that is useful to investors, creditors and other users in making resource allocation decisions and/or assessing management stewardship. Consequently, financial statements provide information about:

- (a) an entity's economic resources, obligations and equity;
- (b) changes in an entity's economic resources, obligations and equity;
- (c) the economic performance of the entity.

A common question is whether there is any difference between accounting and bookkeeping. We will begin with bookkeeping, since it is essentially a subset of the larger topic of accounting. Bookkeeping is the recordation of basic accounting transactions, such as:

- Issuing invoices to customers
- Recording invoices from suppliers
- Recording cash receipts from customers
- Paying suppliers
- Recording changes in inventory
- Processing payroll
- Processing petty cash transactions

These transactions are mechanical in nature; that is, the bookkeeper follows a prescribed set of procedures on a repetitive basis to record a common activity. These common bookkeeping tasks are entirely adequate for the accounting needs of a small business.

A bookkeeper could compile financial statements from the transactions just described. However, those financial statements would be incorrect to some extent, because they would not include the following additional actions that are usually handled by an accountant:

- Accruing or deferring expenses
- Accruing or deferring revenue

In short, the difference between accounting and bookkeeping is that bookkeeping focuses on repetitive business transactions, and so is a subset of the much larger set of tasks that can be encompassed by accounting. Computer equipment was developed the same way as all other devices that were intended to facilitate the work of man. The use of computer technology introduces many changes in accounting, and assistive computer technology becomes an outstanding factor of the organization of accounting. These changes are due to the fact that changing methods of processing data, which provide different speed of reporting. In different accounting systems (from paper to computer) it is achieved, as a rule, the rational organization of credentials, one-time receipt and transmission in all directions.

A computer can accept and store accounting data, sort and rearrange it, perform arithmetic calculations on it, and prepare reports from the data. Furthermore, a computer can perform these functions very rapidly and with little or no human intervention. However, before a computer can do this, a set of detailed instructions must be prepared and entered into the computer to tell it how to process the data. The person who prepares these instructions must have a thorough understanding of accounting procedures and accounting principles. Thus, while computers have had a tremendous impact on accounting, they are not substitutes for understanding the fundamental concepts and principles of accounting.

Today, accounting is not the last place in big firms, enterprises and companies. Even each of us in everyday life is faced with accounting, for example payment of

utilities or while shopping in a store. So, it's safe to say that in the future the role of accounting not only does not become less important but it will also increase.

Список використаних джерел:

1. Robert N. Anthony and James S. Reece, Accounting (Homewood, 111.: Richard D. Irwin, 1989), p. 115.
  2. Adapted from William R. Osgood, How to Plan and Finance Your Business (Boston, Mass.: CBI Publishing Company, 1980), p. 4.
  3. Steven M. Bragg, Accounting Control Best Practices (2009)
-

Шаповал В.С., студентка гр. Т-131/2, 3 курс
Науковий керівник – Ніколаєнко О.В., ст. викладач
кафедри іноземних мов професійного спрямування
Чернігівський національний технологічний університет

THE VARIETY OF TRAVELLING METHODS

Travelling is known to be the most interesting way of spending ones lives or holidays. People travel to see other countries and continents, modern cities and the ruins of ancient towns, to enjoy picturesque places or just for a change of scene. It is always interesting to discover new things, different ways of life, to meet different people, to try different food, and to listen to different musical rhythms.

All tourism involves experiencing locations. Therefore, transport facilities, either private or public, are an essential element of travel and tourism. Transport is an indispensable element of the tourism system, carrying tourists between the generating region and the destination region. Transportation is a vital aspect in the total tourist industry because being in a different place from where you live is an essential feature of tourism. Without the modern high-speed forms of transportation that are available to large numbers of people, tourism would be possible only for a tiny fraction of population. [1]

People began to travel ages ago. The very first travellers were explorers who went on trips to find wealth, fame or something else. Their journeys were very dangerous but still people keep on going to the unknown lands. Nowadays it is not as dangerous and much more convenient. Do you want to go somewhere? Hundreds of companies are there to help you. They will take care about your tickets and make all the reservations needed. You don't speak the language of the country you go to? There are interpreters that will help you. With modern services you can go around the world.

There are different methods of travelling. You can travel by air, by sea, by rail or by road. Some people travel on foot. Travelling on foot you can go along little lanes where the fast car can't go. You can wander through meadows, pass quite lakes and wonderful woods. Also you can see wild animals and flowers in the forest. You can feel the beauty of nature. But it's not a very comfortable way of travelling, because it is rather exhausting and you can get tired very quickly.

For most people speed is a very important factor when they are travelling. They want to reach their destination as quickly as possible. Travelling by plane is the fastest and the most convenient way. The plane can ignore mountains, stormy seas, roadless regions or rivers. When you reach your place of destination in a few hours

you realize all the advantages of travelling by air. Of course, travelling by air is the fastest and the most convenient way, but it is the most expensive too.

Many people like to travel by bus or by car. If you have a car you can go where you want. You can stop for the rest in a motel or in the bank of the river to fish, sunbathe and wander about the forest. The main advantage of this method is that you are quite independent. You don't have to watch a timetable or buy any tickets. You can stop at any place and see sights at a short time. And you can drive in any direction.

When you travel by train you have speed, comfort and pleasure combined. Travelling by train is slower than by plane, but it has its advantages. I think it is very pleasant, especially when you have a comfortable seat in a railway carriage you can have a splendid view of the countryside, you can look out of the window on the landscapes and nature, you can also read or sleep, if the journey is long. Ground travel by car or by train remains the most widely used form of tourism transport while a variety of other modes of transport are available.

For many people there is no travel so fine as by ship. Ships have cabins on the comfortable passenger boats with all conveniences. During such voyage you can enjoy the sea or the ocean. It is very exciting to watch the rise and fall of waves, to feel the fresh wind and hear the cry of the seagulls. But this is a pleasure for those who are a good sailor, and not for the people who have a seasick, especially in a stormy weather.

Also there are some weird ways of travelling, such as virtual tourism and space tourism. [2] Yes, space tourism is already a thing – American businessman Dennis Tito flew into space aboard a Russian Soyuz rocket that arrived at the International Space Station on April 30, 2001. Space Adventures was set to resume the program in 2013, but that has yet to occur. In the meantime, several other companies have offered various space tours, for various prices with various conditions. [3]

A virtual tour is a simulation of an existing location, usually composed of a sequence of videos or still images. It may also use other multimedia elements such as sound effects, music, narration, and text. Virtual tours are used extensively for universities and in the real estate industry. Virtual tours can allow a user to view an environment while on-line. Currently a variety of industries use such technology to help market their services and product. Over the last few years the quality and accessibility of virtual tours has improved considerably, with some websites allowing the user to navigate the tours by clicking on maps or integrated floor plans. [4]

When you are going to be on vacation or to travel, first of all, you think about your route, recreation place, hotels, transport, tickets, and excursions. This is pleasant cares destined to make your vacation memorable, and trip – bright and full of new experiences. But we least think of possible troubles that may happen while traveling. And you need to remember, it does not matter what form of transportation you choose to travel, the most important thing is your comfort and safety.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації (UNWTO World Tourism Organization) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.world-tourism.org.
2. 10 Weirdest Ways To Travel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oddee.com>.
3. 2016 Could Be the Year Space Tourism Takes Off [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://observer.com>.
4. The Rise Of Virtual Tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.roughguides.com>.

INFORMATION TECHNOLOGIES IN ECONOMICS

We live in the epoch of creating information civilization which is the result of the development and constant improvement of information – computer technologies.

The essence of information technologies lies in transmission, storage, processing and perceiving of information, which has occupied a principally new level due to the global computerization. Nowadays one can hear such definitions as virtual and information economy in the research and production establishments more often. Currently information technologies in economy, the process of their learning and elaboration is considered to be the most essential and challenging tasks for specialists. It is quite clear that economy, industrial enterprises and the state in general will lag behind without the latest information technologies.

Modern information technologies represent computer processing of information according to worked-out algorithms, storage of information in great volume on different storage devices and the transmission of the information at any distance in no time.

The elaboration of information technologies is a very expensive field of science which demands highly qualified and competent specialists and the most advanced technologies. But its realization can be compared with revolutionary transformation.

Information economy has changed a lot of aspects of economic reality, namely the function of money that has turned from general equivalent of labor contribution into means of payment. Virtual banks and payment scheme are the result of the development of information technologies.

Thus, information technologies in economy can be defined as a complex of actions in economic information for getting the best possible final results with the help of computer technologies.

Information technologies are used in economy and business for elaborations, sorting out and data aggregation, for the organization of fruitful work of the participants of the process and computer facilities, for satisfying information requirements, for operative communication, etc.

We can't deny the fact that the decision about investments into the development of information technologies as well as other administrative decisions must be settled taking into consideration economic usefulness. But strange as it can appear, it is information technologies that can calculate the profits in the best way. There are some models of calculating a total economic effect which allow people to remember the additional advantages of implementation of information technologies, extensibility and flexibility of systems as well as possible risks, besides the main points.

Moreover, it is also necessary mention an educational component connected with the usage of information technologies in economy. In order information technologies to function properly, they must be able to be used with the best value.

That's why a lot of managers pay a great attention to the tuition of their staff and monitoring of the latest projects and inventions in the field information technologies in economy.

Список використаних джерел:

1. DAVID, P. and D. FORAY (1995), "Accessing and Expanding the Science and Technology Knowledge Base", STI Review, No. 16, OECD, Paris. – P. 15-27
  2. NADIRI, I. (1993), "Innovations and Technological Spillovers", NBER Working Paper No. 4423, Cambridge, MA. – 210 p.
-

Юсухно С.І., старший викладач
кафедри іноземних мов професійного спрямування
Чернігівський національний технологічний університет

ДИСТАНЦІЙНЕ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ТЕХНІЧНОМУ ВУЗІ

В сучасних умовах глобалізації іншомовне спілкування стає істотним компонентом майбутньої професійної діяльності фахівця. У зв'язку з цим значно зростає роль дисципліни «Іноземна мова» в немовних вузах. Зростаючі за останні роки вимоги до якості мовної підготовки фахівців-нелінгвістів зумовили відповідні перетворення форм організації навчального процесу, методів та засобів навчання і контролю. Однак, у зв'язку зі скороченням кількості аудиторних занять назріла необхідність переглянути систему навчання іноземної мови. На передній план сьогодні виходять технології дистанційного навчання. Внаслідок чого, в рамках даної статті доцільно виявити актуальність дистанційного навчання для студентів технічного вузу, визначити найбільш оптимальні методи та засоби навчання і контролю з іноземної мови.

Перш за все, необхідно дати визначення дистанційного навчання. Дистанційне навчання - це форма організації навчального процесу, коли навчання, наприклад, іноземної мови відбувається на відстані за допомогою комп'ютерних телекомунікаційних мереж. Впродовж багатьох років ця форма навчання розглядалася як заочна. На відміну від різних форм заочного навчання, дистанційне навчання забезпечує багато додаткових можливостей для вивчення іноземної мови.

Ефективність будь-якого виду навчання на відстані залежить від чотирьох складових:

1. ефективної взаємодії викладача і студента;
2. ефективності використовуваних при цьому педагогічних технологій;
3. ефективності розроблених методичних матеріалів;
4. ефективності зворотного зв'язку.

В останні роки з'явилося поняття «Інтернет-освіта» для позначення освіти, що здійснюється з використанням ресурсів і технологій мережі Інтернет.

Інтернет-освіта може надаватися необов'язково при віддаленості викладача і студентів, а лише при забезпеченні їх доступу до мережі Інтернет, наприклад, з

комп'ютеризованого класу. Тобто мережа Інтернет використовується в даному випадку в якості засобу навчання.

Можливість здійснення дистанційного навчання через Інтернет дозволяє виділити цілий ряд переваг:

- гнучкість, тобто можливість займатися в зручній для себе час, у зручному місці;
- широке охоплення: одночасне звернення великої кількості навчаються до багатьох джерел навчальної інформації; спілкування через мережі зв'язку один з одним і з викладачами;
- економічність: ефективне використання навчальних площ та технічних засобів;
- технологічність: використання в освітньому процесі новітніх досягнень, сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій;
- легкість оновлення змісту і можливості архівації старого матеріалу; будь-який навчальний матеріал може бути в будь-який момент затребуваний;
- стимулювання самостійності в навчанні, вміння критично мислити, мотивації, самодисципліни та відповідальності, наполегливості у досягненні мети.

Як і будь-який засіб дистанційного навчання, Інтернет має також свої недоліки:

- обмежені технічні можливості можуть призвести до затримок у передачі звуку, відео і графіки;
- дефіцит довіри до електронних засобів спілкування і навчання; слухачі хочуть бачити викладача і спілкуватися з ним «вживу»;
- успішність навчання залежить і від технічних навичок в управлінні комп'ютером, і від здібностей справлятися з технічними труднощами;
- комунікаційні технології призводять до ізоляції студентів, послаблюють контроль з боку викладача.

Крім того, одною з головних проблем є контролювання знань при дистанційному навчанні. Викладачеві досить складно визначити, чи дійсно студент сам правильно відповів на всі питання або йому хтось допомагав.

Основними концептуальними педагогічними положеннями, на яких ґрунтується курс дистанційного навчання іноземних мов, є наступні:

- Процес навчання передбачає самостійну пізнавальну діяльність студента.
- Система навчання має бути більш гнучкою, дозволяючи студенту здобувати знання в зручному для нього місці і в певний час.
- При дистанційному навчанні студент повинен не лише володіти навичками роботи з комп'ютером, а також вміннями працювати з автентичною інформацією, яку він отримує з різних Інтернет ресурсів. Для успішного виконання поставлених завдань студент має добре володіти різними видами читання: вивчаючим, пошуковим, ознайомчим, а також уміти працювати з електронними довідниками та словниками.
- Самостійне оволодіння знаннями не повинно носити пасивний характер. Навпаки, студент з самого початку повинен бути залучений в активну пізнавальну діяльність.

- При цьому дистанційне навчання, яке є індивідуалізованим за своєю суттю, не повинно виключати можливостей комунікації не тільки з викладачем, але і з іншими партнерами в процесі різного роду пізнавальної та творчої діяльності. Проблеми соціалізації є досить актуальними при дистанційному навчанні. Для іноземної мови ця проблема являється практично одною з центральних.

- Види контролю засвоєних знань, способів пізнавальної діяльності та умінь застосовувати отримані знання в різних проблемних ситуаціях повинні носити систематичний характер, будуватися як на основі оперативного зворотного зв'язку, так і відстроченого контролю (наприклад, при тестуванні).

Будь-яка модель дистанційного навчання повинна передбачати гнучке поєднання самостійної пізнавальної діяльності студентів з різними джерелами інформації, навчальними матеріалами, спеціальними розробленими з даного курсу (довідкові, додаткові матеріали), та оперативної, систематичної взаємодії з провідним викладачем курсу, а також групову роботу з учасниками даного курсу. Як правило, система дистанційного навчання успішно діє на базі інформаційного пакету, який являє собою систему управління вмістом сайту, спеціально створеного викладачами для забезпечення якісних online-курсів.

Модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище (від англ. Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) передбачає гнучку систему управління навчанням. Для створення контенту курсу використовуються різні програмні системи та редактори. Наприклад, можна зробити презентацію курсу в Microsoft Power Point або записати аудіо-лекцію у форматі MP3. Крім того, іноді виникає необхідність дати посилання на інший сайт або веб-сторінку, що дозволяє звертатися до автентичних джерел інформації.

Система дистанційного навчання має можливість створення викладачем інтерактивних елементів курсу таких як, тест, завдання, робочий зошит, форум, чат, опитування, глосарій, урок, анкети, семінар і т.д.

Особливий інтерес у студентів викликають наступні завдання:

- Watch the video and:
  - 1) write down as much information as you can ;
  - 2) explain the meaning of the following words from the video.
- Watch the video and say what it is about.
- Describe actions and feelings of the characters. Make up your own slogan.
- Prepare a 7-minute presentation on ...

Подібні завдання дають можливість «розбавляти» монотонний виклад матеріалу активними діями, задавати питання на розуміння, допомагають закріпленню матеріалу що вивчається. Крім того, студенти отримують зворотний зв'язок про результати своєї діяльності. Це допомагає їм зрозуміти, наскільки успішно вони працюють, що саме їм варто робити по-іншому. Як відомо, зворотній зв'язок в процесі навчання є вкрай необхідною частиною навчального середовища, а оцінка результатів - одним з найважливіших процесів у навчанні. Чітко розроблений тест надає необхідну інформацію для викладача про ступінь засвоєння матеріалу студентами. Система дає можливість задати велику кількість параметрів тестування. Тести варіюються, включаючи питання із загально

сформованої бази питань у довільному порядку. Кожна спроба студента пройти тест автоматично фіксується, а в модуль тестування також входять інструменти для виставлення оцінок викладачем.

Як показує досвід роботи, дистанційне навчання може бути таким же ефективним, як і традиційне при використанні методів і технологій, що забезпечують взаємодію студентів між собою, зворотний зв'язок між викладачем і студентом, активність студентів на всіх етапах пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Bonk C. J. & Graham C. R. Handbook of distance learning: Global perspectives, local designs. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing, 2012, 187 p.
  2. Watson J. Distance learning: The convergence of online and face-to-face education. North American Council for Online Learning, 2008, 156 p.
  3. Oxford R. L. Teaching and Researching: Language Learning Strategies. Pearson Longman. 2011, 360 p.
-

ЗБІРНИК ТЕЗ У 7 ЧАСТИНАХ

1 частина

Теорія і практика соціально-економічного розвитку суспільства: аспекти сталості та трансграничної безпеки

2 частина

Фінансова стабілізація: основні чинники, стратегія і тактика

3 частина

- Удосконалення методики та організації обліково-аналітичної роботи
- Інформаційні системи в економіці

4 частина

- Проблеми та перспективи розвитку менеджменту

- Актуальні проблеми життєдіяльності суспільства:

- Управління персоналом та економіка праці
- Маркетинг, PR-технології та логістика
- Перспективні напрями розвитку туризму
- Оздоровча фізична культура та фізична реабілітація: проблеми та перспективи

5 частина

Проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина

6 частина

Теорія і практика соціальної роботи: соціально-правовий захист і соціально-психологічна допомога населенню

7 частина

Гуманітарні науки як основа побудови фундаменту духовності держави

1 часть

Теория и практика социально-экономического развития общества: аспекты устойчивости и трансграничной безопасности

2 часть

Финансовая стабилизация: основные факторы, стратегия и тактика

3 часть

- Совершенствование методики и организации учетно-аналитической работы
- Информационные системы в экономике

4 часть

- Проблемы и перспективы развития менеджмента.

- Актуальные проблемы жизнедеятельности общества:

- Управления персоналом и экономика труда
- Маркетинг, PR-технологии и логистика
- Перспективные направления развития туризма
- Оздоровительная физическая культура и физическая реабилитация: проблемы и перспективы

5 часть

Проблемы защиты прав и свобод человека и гражданина

6 часть

Теория и практика социальной работы: социально-правовая защита и социально-психологическая помощь населению

7 часть

Гуманитарные науки как основа построения фундамента духовности общества

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Міжнародна
науково-практична конференція студентів,
аспірантів і молодих вчених**

**ЮНІСТЬ НАУКИ – 2016:
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА**

18-19 травня 2016 року

ЗБІРНИК ТЕЗ

ЧАСТИНА 7

**|| Гуманітарні науки як основа побудови фундаменту
духовності держави**

Підрисано до друку 30.05.2016 р. Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman. Друк - цифровий.
Ум. -друк. арк. – 9,5. Обл.-вид. арк. – 11,3.

Навчально-науковий інститут економіки
Чернігівський національний технологічний університет
14027 м. Чернігів, вул. Шевченка, 95

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4802 від 01.12.2014 р.